

Hotspot-monitor gemeente Utrecht 2013-2017

Colofon

Uitgave

Informatievoorzieningen
Interne Bedrijven
Gemeente Utrecht
030 – 286 00 00
info@utrecht.nl

In opdracht van

Strategisch Informatieoverleg
Gemeente Utrecht

In samenwerking met

Het Utrechts Archief

**HET/////////
UTRECHTS
ARCHIEF//
/////////
/////////**

Internet

www.utrecht.nl

Wergroep Hotspots
Versie 1.0
27 november 2018

Auteur: Frieda van der Heijden
Redactie: Kaj van Vliet

Inhoud

1	Inleiding	5
2	Overzicht van de hotspots	8
3	Beschrijvingen van de hotspots	11
3.1	2013-1. Diefstal monstrans Catharijneconvent	11
3.2	2013-2. Laatste koopvrije zondag	13
3.3	2013-3. Protest tegen verbreding A27	16
3.4	2013-4. Utrecht neemt afscheid van koningin Beatrix	19
3.5	2013-5. Ontruiming Ubica-panden	21
3.6	2013-6. Heropening Villa Jongerius	24
3.7	2013-7. Gratis wifi in de stad	27
3.8	2013-8. Sluiting prostitutiezones	29
3.9	2013-9. Uitvinder Broodje Mario overlijdt	32
3.10	2013-10. Sluiting markante Utrechtse familiebedrijven	34
3.11	2013-11. Kade Bemuurde Weerd Oostzijde ingestort	38
3.12	2013-12. Renovatie Domkerk met crowdfunding	40
3.13	2014-1. Opening Museum Oud Amelisweerd	43
3.14	2014-2. Opening DOMunder	46
3.15	2014-3. Opening TivoliVredenburg	49
3.16	2014-4. Opening Stadskantoor	52
3.17	2015-1. Instelling Milieuzone	54
3.18	2015-2. Vergeefs protest tegen rooms-katholieke kerksluitingen	58
3.19	2015-3. Start Tour de France in Utrecht	61
3.20	2015-4. Noodopvang van asielzoekers	65
3.21	2015-5. Onthulling Joods Monument Utrecht	68
3.22	2015-6. Herbestemming watertorens	70
3.23	2015-7. Herstel singelstructuur	73
3.24	2016-1. Sluiting V&D Utrecht	76

3.25	2016-2. Kostbare restauratie Domtoren vereist	79
3.26	2016-3. Aanleg Uithoflijn van start	82
3.27	2016-4. Opening nieuw Centraal Station	85
3.28	2017-1. Hoogtepunt autobranden	89
3.29	2017-2. Viering 100 jaar De Stijl	91
3.30	2017-3. Sloop Van Sijpesteijnkade	94
3.31	2017-4. Overlijden Dick Bruna	97
3.32	2017-5. Opening megabioscoop Kinopolis	100
3.33	2017-6. Actie voor perrontrappen Moreelsebrug	103
3.34	2017-7. Sluiting C&A Vredenburg	106
3.35	2017-8. Opening Dafne Schippersbrug	109
3.36	2017-9. Oud-burgemeester Annie Brouwer overlijdt	112
3.37	2017-10. Verkoop Sint-Willibrordkerk	115
3.38	2017-11. Protest tegen afbraak gevel Universiteitsmuseum	118
3.39	2017-12. Huldiging vrouwenteam EK Voetbal	121
3.40	2017-13. Grootste fietsenstalling in gebruik	124
3.41	2017-14. Herinrichting Domplein	127
3.42	2017-15. Startsein Overvecht-Noord aardgasvrij	131
3.43	2017-16. Schietpartij Overvecht	134
3.44	2017-17. Experiment regelarme bijstand	136

1 Inleiding

Wat waren in de periode 2013–2017 kwesties of gebeurtenissen die de gemoederen in de stad Utrecht hebben beziggehouden? Gebeurtenissen die onze herinnering aan die jaren hebben gekleurd, in positieve of negatieve zin, en die we ook voor volgende generaties willen vastleggen? Met die vraag is begin 2017 een werkgroep aan de slag gegaan, in opdracht van het Strategisch Informatie Overleg (SIO) van de gemeente Utrecht. Voor elk van de betreffende jaren moest de werkgroep een lijst opstellen van zogenaamde hotspots, op te nemen in een periodiek aan te vullen register met hotspots, de hotspot-monitor van de gemeente Utrecht.

Daar geeft de gemeente concreet invulling aan een belangrijke component van de *Selectielijst gemeenten en intergemeentelijke organen 2017*, bedoeld om, in aanvulling op alle archiefbescheiden die volgens deze *Selectielijst* al voor blijvende bewaring in aanmerking komen, ook andere informatie met dit oogmerk te selecteren, informatie dus over bijzondere gebeurtenissen of kwesties.¹ Daarbij is de methodiek gevolgd zoals beschreven in de *Handreiking Periodieke hotspot-monitor decentrale overheden* van 17 juli 2017.² Het begrip hotspot-monitor wordt daarin als volgt uitgewerkt.

“De hotspot-monitor is gericht op het identificeren van gebeurtenissen en kwesties in de samenleving die grote invloed hebben uitgeoefend op de activiteiten van de organisatie die de selectielijst opstelt. Het primaire object van waardering (...) zijn gebeurtenissen en kwesties in de samenleving binnen het functionele werkingsgebied van de zorgdrager.”³

In de door het SIO ingestelde werkgroep waren verschillende partijen vertegenwoordigd: Kaj van Vliet, gemeentearchivaris bij Het Utrechts Archief, Marten de Vries, informatie- en procesmanager Wijken als vertegenwoordiger vanuit het primaire proces van de gemeente, Michiel Rijneke (tot eind 2017), Bart Kempe (tot april 2018) en Mirjam Broekman (vanaf april 2018), als opeenvolgende vertegenwoordigers van het Kennis en Kwaliteit Centrum Documentaire informatie (KKCD) van de gemeente Utrecht, en ten slotte Frank Kaiser als externe expert vanuit de Utrechtse samenleving. Een belangrijke bijdrage aan de totstandkoming van de beschrijvingen van alle hotspots werd geleverd door Frieda van der Heijden,

¹ Zie <https://vng.nl/files/vng/publicaties/2017/20170706-selectielijst-gemeenten-intergemeentelijke-organen-2017.pdf>.

² Uitgebracht in opdracht van Archief2020 onder verantwoordelijkheid van het project Archiefinnovatie Decentrale Overheden (AIDO) in samenwerking met het Nationaal Archief en met steun van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). Zie https://vng.nl/files/vng/publicaties/2017/aido_handreiking_hotspot-monitor.05-10-2017.pdf

³ *Belangen in balans. Handreiking voor waardering en selectie van archiefbescheiden in de digitale tijd* (Nationaal Archief 2015).

stagiaire bij Het Utrechts Archief. De lijst met hotspots 2013–2017 is vastgesteld in het SIO van 22 november 2018.

Volgens genoemde *Selectielijst* stelt elke gemeente een eigen hotspot-monitor op met ingang van 2017. De gemeente Utrecht heeft ervoor gekozen om met terugwerkende kracht ook de jaren 2013–2016 in deze monitor een plek te geven. Deze keuze hangt samen met de cesuur zoals die was bepaald bij het Vervangingsbesluit, dat eind 2016 door B&W van de gemeente Utrecht is genomen en waarbij het jaar 2013 is aangewezen als het beginjaar van de digitale archiefvorming van de gemeente. In datzelfde jaar heeft de gemeente bovendien een ingrijpende organisatiewijziging ondergaan.

Om anno 2017–2018 met terugwerkende kracht een hotspotanalyse uit te voeren, heeft de werkgroep eerst een zoektocht verricht naar geschikte bronnen om een overzicht te krijgen van deze nog zo recente geschiedenis. Daarbij bleken de *Kronieken* van de vereniging Oud Utrecht, jaarlijks gepubliceerd als bijlage van het *Jaarboek van Oud-Utrecht*, een zeer bruikbaar vertrekpunt. Daarnaast is onderzoek gedaan in de lokale media en allerhande online gepubliceerde informatie.

Om te bepalen of een nieuwsfeit een hotspot is, heeft de werkgroep telkens gekeken of er sprake was van één of meerdere van de volgende (landelijk bepaalde) criteria:

- maatschappelijke beroering
- tegenstelling tussen burgers
- debat over functioneren overheid
- positie overheid

Daarnaast is elke hotspot getoetst op relevantie in relatie tot de werkingssfeer van de gemeente Utrecht. Om een voorbeeld te geven: de afgelopen jaren is er veel landelijke beroering geweest over het Sinterklaasfeest. Dit is een landelijke hotspot, maar specifiek in Utrecht is er geen ‘extra’ beroering over geweest (zoals bijvoorbeeld wel het geval was in Dokkum met het blokkeren van de bussen op de snelweg in 2017). Om die reden is dit niet als hotspot voor Utrecht geselecteerd.

Eventuele Utrechtse hotspots die overduidelijk behoorden tot het domein van een andere zorgdrager, zoals de provincie Utrecht of de Universiteit Utrecht, heeft de werkgroep evenmin opgenomen als relevante hotspot voor de gemeente Utrecht. Deze andere zorgdragers zullen onder eigen verantwoordelijkheid zelf een hotspot-monitor moeten vaststellen.

De werkgroep heeft eerst voor elk jaar afzonderlijk een lijst van hotspots opgesteld. In tweede instantie is een analyse uitgevoerd over de gehele periode met het oog op de juiste samenhang en om te bepalen waar in de tijd nu precies het kernmoment van een bepaalde hotspot was gelegen. Daarbij is ook gekeken naar het bereik van de hotspots in de tijd: vanaf welk jaar bouwt een bepaalde gebeurtenis zich op, en hoever reikt de nasleep, de afwikkeling van een bepaalde kwestie. Lang niet altijd ligt het beginjaar van dat bereik binnen de periode 2013 – 2017. En ook het omgekeerde doet zich veelvuldig voor: van veel gebeurtenissen is het nog te vroeg om te bepalen in welk jaar die eindigen. In dat geval is als eindjaar vermeld ‘heden’.

Dit alles heeft geresulteerd in een lijst van 44 hotspots, gemiddeld bijna negen per jaar. Elke hotspot is van een korte beschrijving voorzien, die de voor- en nageschiedenis van de betreffende gebeurtenis schetst en deze in een bredere context plaatst. Deze beschrijvingen zijn in de eerste plaats bedoeld voor informatiespecialisten bij de gemeente Utrecht, als vertrekpunt bij de implementatie van de hotspots.

Daarnaast bieden zij medewerkers bij Het Utrechts Archief nuttige aanknopingspunten voor de verwerving van archiefbescheiden van particuliere archiefvormers en nieuwe aanwinsten voor een van de bijzondere collecties (bibliotheek, beeldmateriaal en AV). Maar ook voor onderzoekers, journalisten en beheerders van andere erfgoedcollecties bieden de beschrijvingen uit de hotspot-monitor een schat aan informatie.

De leden van de werkgroep zijn zich ervan bewust dat de voor de monitor geselecteerde hotspots een momentopname vormen. Het perspectief op de hier beschreven kwesties en gebeurtenissen zal in de nabije toekomst zeker nog aan verandering onderhevig zijn. Hoe recenter de hotspots, hoe lastiger om ze goed te definiëren. De monitor zal echter elke twee jaar met nieuwe hotspots worden aangevuld en bij die gelegenheid kunnen ook aanpassingen en verbeteringen worden doorgevoerd in de bestaande selectie. De monitor is kortom een 'levend document' dat in de loop der jaren steeds verder zal groeien. Met deze eerste selectie is een stevige basis gelegd en kan de monitor met ingang van 2019 ook daadwerkelijk als selectie-instrument voor de gemeente Utrecht in gebruik worden genomen.

2 Overzicht van de hotspots

Code	Datum hotspot	Beginjaar	Eindjaar	Titel verkort	Maatschappelijke beroering media-aandacht tegenstelling tussen burgers emoties	debat functioneren overheid	positie overheid
2013-1	29-1-2013	2013	2017	Diefstal monstrans Catharijneconvent	x		
2013-2	17-2-2013	2005	2017	Laatste koopvrije zondag	x	x	
2013-3	7-4-2013	2008	2017	Protest tegen verbreding A27	x	x	
2013-4	11-4-2013	2013	2013	Utrecht neemt afscheid van Beatrix	x		x
2013-5	24-5-2013	2013	2013	Ontruiming Ubica- panden	x		
2013-6	24-5-2013	2010	heden	Heropening Villa Jongerius	x		
2013-7	12-7-2013	2013	2014	Gratis Wifi in de stad	x	x	
2013-8	25-7-2013	2013	2017	Sluiting prostitutiezones	x	x	
2013-9	18-8-2013	2013	2017	Uitvinder broodje Mario overlijdt.	x		
2013-10	26-9-2013	2013	2016	Sluiting markante Utrechtse familiebedrijven	x		
2013-11	15-10-2013	2013	2015	Kade Bemuurde Weerd Oostzijde ingestort	x	x	
2013-12	15-11-2013	2013	2017	Renovatie Domkerk met crowdfunding	x	x	
2014-1	21-3-2014	2010	2017	Opening Museum Oud Amelisweerd	x	x	
2014-2	2-6-2014	2005	2014	Opening DOMunder	x		
2014-3	21-6-2014	2010	2015	Opening TivoliVredenburg	x	x	
2014-4	7-10-2014	2011	2014	Opening Stadskantoor	x	x	x
2015-1	1-1-2015	2015	2017	Instelling Milieuzone	x	x	x
2015-2	7-2-2015	2014	2017	Vergeefs protest tegen	x	x	

Code	Datum hotspot	Beginjaar	Eindjaar	Titel verkort	Maatschappelijke beroering media-aandacht tegenstelling tussen burgers emoties	debat functioneren overheid	positie overheid
				rooms-katholieke kerksluitingen			
2015-3	4-7-2015	2002	2015	Start Tour de France in Utrecht	x		x
2015-4	17-9-2015	2015	Heden	Noodopvang asielzoekers	x	x	
2015-5	29-10-2015	2012	Heden	Onthulling Joods Monument Utrecht	x		x
2015-6	6-11-2015	2010	Heden	Herbestemming Watertorens	x		
2015-7	18-12-2015	2010	Heden	Herstel singelstructuur	x		
2016-1	1-1-2016	2015	2016	Sluiting V&D Utrecht	x		
2016-2	16-2-2016	2016	2016	Kostbare restauratie Domtoren vereist	x		
2016-3	19-2-2016	2015	heden	Aanleg Uithoflijn van start	x		
2016-4	4-6-2016	2011	heden	Opening nieuw Centraal Station	x		
2017-1	1-1-2017	2015	Heden	Hoogtepunt autobranden	x		
2017-2	1-1-2017	2017	2017	Viering 100 jaar De Stijl	x		
2017-3	2-2-2017	2008	2017	Sloop Sijpesteijnkade	x	x	
2017-4	16-2-2017	2017	2017	Overlijden Dick Bruna	x		
2017-5	7-3-2017	2015	2017	Opening megabioscoop Kinopolis	x		
2017-6	28-3-2017	2015	2017	Actie voor perrontrappen Moreelsebrug	x	x	
2017-7	23-4-2017	2016	2017	Sluiting C&A Vredenburg	x		
2017-8	13-5-2017	2015	2017	Opening Dafne Schipperbrug	x		
2017-9	17-5-2017	2017	2017	Oud-burgemeester Annie Brouwer overlijdt	x		

Code	Datum hotspot	Beginjaar	Eindjaar	Titel verkort	Maatschappelijke beroering media-aandacht tegenstelling tussen burgers emoties	debat functioneren overheid	positie overheid
2017-10	30-6-2017	2014	2017	Verkoop Sint-Willibrordkerk	x		
2017-11	12-7-2017	2015	heden	Protest tegen afbraak gevel Universiteitsmuseum	x		x
2017-12	7-8-2017	2017	2017	Huldiging vrouwenteam EK Voetbal	x		
2017-13	21-8-2017	2012	heden	Opening grootste fietsenstalling	x		
2017-14	2-9-2017	2015	Heden	Herinrichting Domplein	x		x
2017-15	12-10-2017	2017	2017	Overvecht-Noord aardgasvrij	x		x
2017-16	18-12-2017	2017	2017	Schietpartij Overvecht	x		
2017-17	21-12-2017	2015	heden	Experiment regelarme bijstand	x		

3 Beschrijvingen van de hotspots

3.1 2013–1. Diefstal monstrans Catharijneconvent

Datering: 29 jan. 2013

Bereik: 2013–2017

Beschrijving:

Op 29 januari 2013 wordt een opmerkelijke roof gepleegd in het Utrechtse museum Catharijneconvent aan de Lange Nieuwstraat: op klaarlichte dag, rond half drie 's middags, slaan in bivakmutsen gehulde inbrekers een ruit kapot en een vitrine aan diggelen, grijpen een kostbare monstrans, en kiezen het hazenpad. Binnen twee minuten is de klus geklaard. Het is op dat moment erg druk in het museum en er zijn dan ook veel getuigen van de roof. Niemand raakt gewond. Enkele medewerkers proberen de twee overvallers tevergeefs te stoppen: die gaan er op een scooter vandoor.⁴ Het ingrijpen van de medewerkers heeft wel tot gevolg dat de vluchtende dieven een tas laten vallen waarin het meest kostbare deel van de monstrans zit, de stralenkrans. De eerder in Duitsland gestolen roestbruine scooter wordt later teruggevonden bij het spoorwegmuseum. De dag na de brutale roof gaat het Catharijneconvent weer open, maar de zogenoemde *Schatkamer*, de ruimte waar de monstrans stond, blijft voorlopig gesloten.⁵

Een monstrans is een liturgisch kunstvoorwerp, gemaakt van edelmetaal. In het midden van het object zit een klein glazen venstertje waarachter een gewijde hostie wordt getoond, een belangrijk symbool dat voor katholieken gelijkstaat aan het lichaam van Christus. De gestolen monstrans is in langdurig bruikleen van de rooms-katholieke parochie van de Heilige Drie-eenheid aan de Admiraal de Ruijterweg in Amsterdam. Daarvoor behoorde hij toe aan schuilkerk 't Boompje aan de Kalverstraat, waaraan hij in 1760 was geschonken door Anna de la Naye. De diamanten versieringen werden in 1887 vervaardigd uit aangepaste, door rijke Amsterdamse dames geschonken sieraden en aan de verguld-zilveren monstrans bevestigd door de Rotterdamse goudsmid H.M. Boers. Deze toevoegingen maken het een zeer bijzonder kunstobject. De verzekerde waarde bedraagt 250.000 euro.⁶ De parochie van de Heilige Drie-eenheid is geschokt door de roof en spreekt van heiligschennis.⁷ Nadat de daders op de vlucht zijn geslagen,

⁴ "Roof uit vitrine Catharijneconvent", NOS, 29 januari 2013; "Kostbare monstrans gestolen uit Museum Catharijneconvent", Historiek: <http://historiek.net>. 29 januari 2013. Zie: <https://historiek.net/kostbare-monstrans-gestolen-uit-museum-catharijneconvent/20545> (geraadpleegd 16 maart 2018).

⁵ "Monstrans gestolen uit Museum Catharijneconvent", op: <http://www.politie.nl>. 30 januari 2013. <https://www.politie.nl/nieuws/2013/januari/30/03-monstrans-gestolen-uit-museum-catharijneconvent.html> (geraadpleegd 16 maart 2018); "Kostbaarste deel gestolen monstrans bleef in museum", *De Volkskrant*, 13 februari 2013.

⁶ "De historische waarde van de monstrans", Catharijneconvent: <http://www.catharijneconvent.nl>. <https://www.catharijneconvent.nl/onze-collectie/onze-verhalen/meer-dan-goud-alleen/> (geraadpleegd 16 maart 2018).

verzoekt de politie Utrechtse via Burgernet om uit te kijken naar de twee daders. Bewakingscamerabeelden, die in een opsporingsprogramma van RTV Utrecht worden getoond, en DNA-monsters, genomen van de achtergelaten tas, helpen de politie bij het onderzoek.⁸ Van de dieven ontbreekt aanvankelijk ieder spoor. De politie vermoedt dat de twee inbrekers het gestolen monstransdeel aan een derde verdachte hebben afgegeven. Zonder de in het museum achtergelaten stralenkrans is het kunstvoorwerp weinig waard; de opbrengst van het goud en zilver, die zouden kunnen worden omgesmolten, valt in het niet bij de waarde van de gehele monstrans.⁹

Twee weken later, in de avond van 13 februari, houdt de politie drie mannen aan in verband met de monstransroof. De mannen van 21, 25 en 35 oud uit Utrecht en Maarssen zijn nerveus geworden door de vele media-aandacht voor de roof en voelen de hete adem van de politie in hun nek na het zien van de bewakingscamerabeelden in een televisie-uitzending van Bureau Hengeveld. Ze besluiten hierop om de monstrans te verplaatsen, vermoedelijk naar België, maar worden onderweg aangehouden op de A27 bij Gorinchem. De politie, die eerder had gezien hoe de mannen een verdacht uitziend in plastic gewikkeld voorwerp in de auto legden, had ze toen al enige tijd op onopvallende wijze gevolgd.¹⁰ De 35-jarige man wordt al snel vrijgelaten, maar de andere twee moeten zeker anderhalve week in voorlopige hechtenis blijven terwijl de politie de teruggevonden monstrans onderzoekt.¹¹ Op 23 mei is een eerste zitting in de rechtbank van Utrecht.¹² Drie van de uiteindelijk vier mannen die ervan worden verdacht betrokken te zijn bij de roof, worden veroordeeld en krijgen celstraffen van 24 tot 42 maanden opgelegd. De vierde verdachte, die in beroep is gegaan, krijgt in februari 2017 vijftien maanden cel en een werkstraf opgelegd, maar omdat hij al dertien maanden in voorarrest heeft gezeten, vervalt de celstraf.¹³

De beschadigde monstrans van het Catharijneconvent, die bovendien enkele onderdelen blijkt te missen wordt na de arrestatie van de drie mannen zorgvuldig gerestaureerd door de Amsterdamse metaalrestaurator Michiel Langeveld. Langeveld haalt het bijzondere object “schroefje voor schroefje” uit elkaar en herstelt alle onderdelen. Een van de sierstukken ontbreekt en dit kan niet worden hersteld. Vanaf 21 mei 2013 staat het kunstvoorwerp weer te schitteren in de *Schatkamer* van het Catharijneconvent.¹⁴

⁷ “Kunstroof Catharijneconvent is een ontheiliging”, EO: <http://visie.eo.nl>. 30 januari 2013. <https://visie.eo.nl/2013/01/kunstroof-catharijneconvent-is-een-ontheiliging> (geraadpleegd 16 maart 2018).

⁸ “Monstrans gestolen uit Museum Catharijneconvent” 2013; “Kostbaarste deel gestolen monstrans bleef in museum” 2013.

⁹ “Kostbaarste deel gestolen monstrans bleef in museum” 2013.

¹⁰ “Monstrans terug, drie aanhoudingen”, RTV Utrecht, 14 februari 2013.

¹¹ Jacobs, Nico. “Maarssenaar aangehouden wegens diefstal van monstrans uit museum Utrecht”, RTV Stichtse Vecht, 14 februari 2013.

¹² “Restaurateurs buigen zich over gestolen monstrans”, RTV Utrecht, 3 april 2013.

¹³ “15 maanden voor heler van gestolen monstrans”, *De Telegraaf*, 14 februari 2017.

¹⁴ “Geroofde monstrans terug in Catharijneconvent”, nu.nl. 8 mei 2013. Zie: <https://www.nu.nl/cultuur/3417406/geroofde-monstrans-terug-in-catharijneconvent.html> (geraadpleegd 16 maart 2018).

3.2 2013–2. Laatste koopvrije zondag

Datering: 17 febr. 2013

Bereik: 2012–2013

Beschrijving:

In 2005 was een meerderheid (65,3%) van de Utrechtse winkeliers en inwoners tegen de invoering van wekelijkse koopzondagen, zo bleek uit een referendum van de Gemeente Utrecht, dat een opkomst had van 60,45%.¹⁵ De gemeenteraad besloot hierop de koopzondagen te beperken tot één per maand plus zes jaarlijkse themazondagen, zoals de zondag voor Kerstmis. Supermarkten mogen wel elke zondag open.

Ondanks de duidelijke uitslag van het referendum, laait de discussie over koopzondagen vijf jaar later alweer op. De Utrechtse winkeliersvereniging is bang klanten mis te lopen die op zondagen naar steden als Amsterdam, Rotterdam en Den Haag trekken, waar de winkels wel iedere zondag zijn geopend.¹⁶ Raadslid Arjan Kleuver van D66, in principe wel een voorstander van de wekelijkse koopzondag, vindt het referendum te recent om nu al te negeren.¹⁷ In 2012 staat de invoering van de wekelijkse koopzondag wel op de agenda, nadat voldoende handtekeningen zijn binnengehaald voor het burgerinitiatief “Utrecht wil elke zondag open” dat op 5 juli door Utrechtse ondernemers wordt aangeboden aan burgemeester Wolfsen. Het initiatief maakt deel uit van de actie “Harrie houdt van shoppen”. Het tegeninitiatief “Ik ben toch geen Harrie” heeft als doel het aantal handtekeningen vóór de wekelijkse koopzondag te overtreffen. Volgens deze tegenstanders hebben kleine ondernemers te lijden onder koopzondagen omdat zij niet voldoende werknemers en andere middelen hebben om op (elke) zondag open te gaan en kunnen hierdoor niet meer concurreren met de grote ondernemers.¹⁸ Er wordt een petitie geopend om een nieuw raadgevend referendum af te dwingen, maar deze wordt nog geen vijfhonderd keer ondertekend.¹⁹

De gemeenteraad is sterk verdeeld over de kwestie en ook binnen partijen houden voor- en tegenstanders van de wekelijkse koopzondag elkaar soms zelfs in evenwicht.²⁰ De knoop wordt

¹⁵ “Referendum wekelijkse koopzondagen in Utrecht”. Petities: <http://petities.nl>. 7 april 2013. Zie: <https://petities.nl/petitions/referendum-wekelijkse-koopzondagen-in-utrecht> (geraadpleegd 18 april 2018).

¹⁶ Kwaak, Rosita van der. “Vaste koopzondag voor Utrecht?”. Textilia: www.textilia.nl. 26 juli 2010. Zie: https://www.textilia.nl/Nieuws/vaste_koopzondag_voor_utrecht-100726140600#.Wtcn8IhubDc (geraadpleegd 18 april 2018).

¹⁷ “Discussie Utrechtse koopzondagen laait weer op”, RTV Utrecht, 22 juli 2010.

¹⁸ “Utrechtse gemeenteraad gaat invoering koopzondagen bespreken”. DeStadUtrecht: <http://destadutrecht.nl>. 18 juli 2012. Zie: <http://destadutrecht.nl/politiek/utrechtse-gemeenteraad-gaat-invoering-koopzondagen-bespreken/> (geraadpleegd 18 april 2018); “Harrie biedt handtekeningen aan voor 52 koopzondagen”. DeStadUtrecht: <http://destadutrecht.nl>. 4 juli 2018. <http://destadutrecht.nl/politiek/harrie-biedt-handtekeningen-aan-voor-52-koopzondagen/> (geraadpleegd 18 april 2018).

¹⁹ “Referendum wekelijkse koopzondagen in Utrecht”. Petities, 7 april 2013.

²⁰ “Wekelijkse koopzondag Utrecht nog geen feit”. Kassa: <http://kassa.bnnvara.nl>. 23 januari 2013. <https://kassa.bnnvara.nl/nieuws/wekelijkse-koopzondag-utrecht-nog-geen-feit> (geraadpleegd 18 april 2018).

doorgehakt en Utrecht laat haar ondernemers weten dat vanaf 17 februari 2013 elke week koopzondag kan worden gehouden. Doordat de verordening niet op tijd klaar is, verschuift deze datum één week, en 17 februari wordt de laatste 'koopvrije zondag' in Utrecht.²¹

Doordat de beslissing pas twee weken voor het ingaan van de wekelijkse koopzondag werd genomen, hebben vooral kleine ondernemers te weinig tijd om zich voor te bereiden, omdat het moeilijk is om binnen zo'n korte tijd personeel te vinden voor de zondag.²² Het verschuiven van de startdatum naar 24 februari zorgt voor enige verwarring onder het winkelend publiek: teleurgestelde consumenten treffen op 17 februari tot hun verbazing gesloten winkels aan.²³ Gelukkig is die dag "een buitengewoon mooie winterdag" en terrassen stromen vol met mensen die van de zon willen genieten.²⁴

Kleine ondernemers en vakbonden laten het niet zitten bij de beslissing van de gemeente. Ze richten de Stichting Tegen Verruiming Zondagsopenstelling (STVZ) op en na een hoorzitting waarin deze groep eist dat ook supermarkten weer beperkt worden opengesteld op zondagen, vergadert de Bezwaarschriftencommissie zich over de kwestie.²⁵ Ook in vijftien ander gemeenten is de STVZ procedures gestart en voorzitter Henry Konijn laat weten dat de winkeliers in drie gevallen in het gelijk zijn gesteld.²⁶ In het geval van de Utrechtse koopzondagen is de Bezwaarschriftencommissie niet onder de indruk van de eisen van de STVZ en winkels blijven op zondag open. Vooral het CDA blijft zich tegen de wekelijkse koopzondag verzetten en in het in 2017 openbaar gemaakte verkiezingsprogramma voor de gemeenteraadsverkiezingen in 2018, pleit de partij voor het invoeren van een maandelijkse 'koopvrije zondag'. Het verplicht sluiten van de winkels op een dag in de maand kan volgens het CDA rust brengen voor binnenstadsbewoners.²⁷

Uit een onderzoek van onderzoeksbureau CityTraffic blijkt eind 2014 dat zondag de populairste dag is geworden om te winkelen. Op andere dagen neemt het winkelend publiek juist af.²⁸ Ook op de vaste koopavond op donderdag komen minder mensen af. Vanaf 1 november 2017 worden de openingstijden van de winkels in het (vernieuwde) Hoog Catharijne verder verruimd: elke dag – behalve op zondag

²¹ "Utrecht nog niet klaar voor koopzondag" FashionUnited: www.fashionunited.nl. 18 februari 2013. https://www.fashionunited.nl/Nieuws/Columns/Utrecht_nog_niet_klaar_voor_koopzondag_2013021838418/ (geraadpleegd 18 april 2018).

²² "Utrecht nog niet klaar voor koopzondag", *Algemeen Dagblad*, 15 februari 2013; "Utrechtse koopzondag nog niet 100 procent", *De Telegraaf*, 15 februari 2013.

²³ "Utrecht nog niet klaar voor koopzondag" FashionUnited, 18 februari 2013.

²⁴ Kaiser, Frank, 'Kroniek over het jaar 2013', *Jaarboek Oud-Utrecht* (2014), p. 2.

²⁵ "Hoorzitting over koopzondagen in Utrecht", RTV Utrecht, 17 april 2012.

²⁶ "Commissie hoort koopzondagklachten aan", RTV Utrecht, 18 april 2012.

²⁷ Hoekstra, Diane. "CDA Utrecht: 'Laat auto ook op de busbaan rijden'", *Algemeen Dagblad*, 30 november 2017; *In Verbinding met de Samenleving: Verkiezingsprogramma 2018-2022*. CDA Utrecht. 2017: p. 37

²⁸ Homan, Maaike. "Onderzoek: koopzondag de nieuwe winkeldag". Textilia: www.textilia.nl. 15 december 2014.

https://www.textilia.nl/Ondernemen/Koopzondag_populairste_dag_winkelen_onderzoek_City_Traffic-141215092400#.Wtc6ZlhubDc (geraadpleegd 18 april 2018).

blijven ze tot 20.00 uur open. Sommige winkels in de binnenstad willen dit voorbeeld gaan volgen en het lijkt er dus op dat er steeds meer mogelijkheid zal zijn om te winkelen in het centrum van Utrecht.²⁹

²⁹ Hoven, Jantine van den, "Elke avond koopavond in Hoog Catharijne", In de buurt van Utrecht: <http://indebuurt.nl>. 15 september 2017. <https://indebuurt.nl/utrecht/nieuws/elke-avond-koopavond-in-hoog-catharijne~39553/> (geraadpleegd 18 april 2018).
Hotspot-monitor gemeente Utrecht | 29 november 2018

3.3 2013–3. Protest tegen verbreding A27

Datering: 7 april 2013

Bereik: 2008–2017

Beschrijving:

Op 7 april 2013 protesteren ruim duizend mensen tegen plannen van minister van Infrastructuur en Milieu Melanie Schultz-van Haegen om de A27 te verbreden ter hoogte van Amelisweerd, waardoor een strook van dit natuurgebied zou verdwijnen.

Al in 2004 constateert de minister van Verkeer en Waterstaat (Karla Peijs) dat “toekomstige knelpunten op [de knooppunten Rijnsweerd en Lunetten op de A27] betrouwbare en acceptabele reistijden in de weg staan”, aldus de commissie Schoof in het onderzoeksrapport *Besluitvorming verbreding A27*. In 2008 worden door de minister van Verkeer en Waterstaat (dan Camiel Eurlings) de eerste plannen gemaakt voor het herstel van de verkeerssituatie op de Ring Utrecht om de doorstroming en de bereikbaarheid te verbeteren. Hiervoor wordt 1,2 miljard euro uitgetrokken.³⁰ De plannen stuiten op veel kritiek, vooral gericht tegen het verdwijnen van een strook van het natuurgebied Amelisweerd, een directe consequentie van de geplande verbreding van de A27. Amelisweerd valt binnen de Ecologische Hoofdstructuur (EHS), tegenwoordig het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Op 4 januari 2009 lopen zo'n 250 mensen mee in een protestwandeling bij landgoed Amelisweerd.³¹ De wandeling was georganiseerd door de stichting Vrienden van Amelisweerd, die in de late jaren '70 werd opgericht als actiegroep tegen de plannen voor de aanleg van de A27. Dit culmineerde in een bosbezetting door zo'n vijfhonderd actievoerders die op 24 september 1982 door ruim zeshonderd ME'ers met harde hand werd beëindigd.³² Kort daarna werden bijna zeshonderd bomen gekapt. Vrienden van Amelisweerd neemt ook nu weer het voortouw in de acties tegen het voornemen van de verbreding van dezelfde rijksweg.³³ Ook de actiegroep Kracht van Utrecht speelt een centrale rol in de protesten, en de Kerngroep Ring Utrecht wordt speciaal voor deze situatie opgericht door bezorgde bewoners en kleine organisaties.

In 2010 worden de overheidsplannen concreter en wordt een zogenaamd voorkeursalternatief opgesteld door het Rijk, de Provincie Utrecht en de gemeente Utrecht: de A27 tussen Houten en Bilthoven zou over een lengte van 570 meter verbreed worden met ongeveer 15 meter aan beide kanten zodat in elke rijrichting zeven rijstroken zullen liggen, en over zo'n 250 meter snelweg zou een overkapping worden geplaatst die de stad met het natuurgebied Amelisweerd verbindt. Tevens zouden delen van de A12 en de

³⁰ Schoof, Nico; Remco Derksen; Hannah Kandel; Katja Crooijmans. *Onderzoek besluitvorming verbreding A27: De bak in Amelisweerd*. Uitgevoerd door de commissie-Schoof in opdracht van Infrastructuur en Milieu, 25 maart 2013: pp. 4–10.

³¹ “Honderden bij protest Amelisweerd”, RTV Utrecht, 4 januari 2009; “Vrienden weer in actie voor Amelisweerd”. Ublad Nieuws, 5 januari 2009.

³² “Protest tegen aanleg A27 door Amelisweerd”. Op: IsGeschiedenis: <http://isgeschiedenis.nl>. <https://isgeschiedenis.nl/nieuws/protest-tegen-aanleg-a27-door-amelisweerd> (geraadpleegd 9 maart 2018).

³³ “Amelisweerd en de A27”. Vrienden van Amelisweerd: <http://www.vriendenvanamelisweerd.nl>. http://www.vriendenvanamelisweerd.nl/index.php?option=com_content&view=article&id=78:amelisweerd-en-de-a27&catid=48:a27-en-nog-meer-wegen&Itemid=56 (geraadpleegd 9 maart 2018).

A28 worden verbreed. Twee jaar later, in september 2012, uit (demissionair) minister Schultz-van Haegen het voornemen om “een volgende stap te zetten in de besluitvorming” omtrent de verbreding van de A27, waarover opnieuw een hevige discussie losbarst. Kritiek op de plannen is er niet alleen vanuit actiegroepen, ook vanuit de Tweede Kamer en de provincie Utrecht wordt weerstand geuit. Het verkleinen van het natuurgebied Amelisweerd weegt volgens velen niet op tegen de voordelen van de verbreding van de A27. Ook wordt de beoogde verbreding als veel te duur beschouwd.

Op verzoek van de Tweede Kamer laat Schultz-van Haegen een nieuw onafhankelijk onderzoek uitvoeren naar de noodzaak van en de haalbaarheid van alternatieven voor de voorgenomen verbreding. Dit onderzoek, uitgevoerd door de commissie-Schoof, laat in 2013 zien dat alternatieve oplossingen, zoals het uitbreiden tot zes rijstroken maar zonder verbreding van de weg, niet voldoen aan veiligheidsrichtlijnen, “technisch risicovol” zijn, en/of het probleem – de knelpunten in het verkeer – onvoldoende zouden oplossen. Het advies aan de minister is een maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA) te laten uitvoeren.³⁴ Schultz-van Haegen kondigt aan zo snel mogelijk door te gaan met de voorbereidingen van de verbreding van de A27. Ze wil al in 2016 beginnen met de werkzaamheden.³⁵ De Tweede Kamer reageert gemengd.³⁶ Tegenstanders van de plannen zijn vooral boos op de regeringspartij PvdA en diens fractievoorzitter Diederik Samsom, die aanvankelijk tegen het verbreden van de snelweg was, maar na het rapport van de commissie-Schoof van mening veranderde en met de voorgenomen verbreding instemde.³⁷ Ook de gemeente Utrecht is kritisch: al voor het uitkomen van het rapport van de commissie-Schoof concludeert de gemeente dat de verkeersproblemen ook zonder de kap van bomen in het natuurgebied Amelisweerd kunnen worden opgelost.

Tegelijkertijd volgt Schultz-van Haegen het advies van de commissie Schoof op en geeft zij opdracht tot een MKBA-rapport, dat verschijnt op 4 maart 2014. Hierin wordt geconcludeerd dat de totale kosten voor het project tussen de 830 en de 840 miljoen euro zouden liggen.³⁸ Latere bronnen spreken echter steeds van 1,2 miljard euro, het bedrag dat aanvankelijk voor het project was uitgetrokken. Het MKBA-rapport laat bovendien zien dat de plannen alleen rendabel zijn in het “continue hoge groeiscenario”.³⁹ Gebaseerd op de conclusies van het MKBA-rapport, verschijnt in juni 2014 een rapport van het CPB (Centraal Planbureau) dat oproept om het verbreden van de A27 uit te stellen. De gemeente Utrecht is blij met deze oproep, maar de Provincie staat vierkant achter minister Schultz-van Haegen, die nog steeds juist zo snel mogelijk wil beginnen.⁴⁰

Eind 2016 is het de Kerngroep Ring Utrecht die een nieuw onafhankelijk onderzoek wil laten uitvoeren. De groep weet binnen korte tijd een bedrag van 41.000 euro op te halen door crowdfunding om het onderzoek te financieren.⁴¹ Vrijwel tegelijkertijd, op 8 december 2016, wordt het Tracébesluit A27/A12 Ring Utrecht vastgesteld door het Ministerie van Infrastructuur en Milieu, waarmee het plan voor de

³⁴ Schoof, e.a. 2013.

³⁵ Huisman, Charlotte. “A27 bij Amelisweerd wordt snel verbreed”, *Volkskrant*, 27 maart 2013.

³⁶ “Schultz gaat A27 bij Amelisweerd verbreden”, *BN De Stem*, 26 maart 2013.

³⁷ “Zeker duizend mensen bij protest Amelisweerd”, *Algemeen Dagblad*, 7 april 2013.

³⁸ Hoefsloot, Niels; Menno de Pater; Mathieu Wijnen; Sytze Rienstra. *MKBA Ring Utrecht*. Uitgevoerd door projectteam Decesio in opdracht van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu, 4 maart 2014.

³⁹ Wiel, Han van de. “Amelisweerd: meer asphalt, meer files”. *Down to Earth Magazine*, 10 april 2017.

⁴⁰ “Uitstel Verbreding A27/A12 Ring Utrecht beste optie”. Persbericht CPB, 13 juni 2014; “Provincie Utrecht wil wel verbreding A27”, in *Algemeen Dagblad*, 17 juni 2014.

⁴¹ Van de Wiel 2017.

verbreding definitief wordt vastgelegd.⁴² De protesten blijven doorgaan en op 8 januari 2017 spannen actievoerders rood met witte linten om te laten zien hoe groot het stuk bos is dat aan weerszijden van de A27 gekapt gaat worden.⁴³ De acties hebben echter weinig effect en in het regeerakkoord *Vertrouwen in de toekomst* dat op 10 oktober 2017 wordt gepresenteerd, blijven de plannen voor de verbreding ongewijzigd.⁴⁴

De start van het project is inmiddels met enkele jaren uitgesteld door de Raad van State. Het Europese Hof moet een uitspraak doen over de Programmatische Aanpak Stikstof die nodig is voor het starten van de beroepsprocedure. Hoewel de overheid en Rijkswaterstaat niet verplicht zijn te wachten op de uitspraak van het Europese Hof, is dit wel gebruikelijk.⁴⁵ Op de website van Rijkswaterstaat is te lezen dat de aanleg van extra rijstroken aan de A27 en de A12 van start zal gaan in 2020 en verwacht wordt dat deze in 2026 voltooid zal zijn.⁴⁶

⁴² "Bekendmaking Tracébesluit A27/A12 Ring Utrecht, Ministerie van Infrastructuur en Milieu". *Staatscourant*, no. 2316 (2017). Op: e-overheid: <http://overheid.nl>. 19 januari 2017.

⁴³ "Actievoerders spannen linten langs A27 Utrecht", RTV Utrecht, 8 januari 2017.

⁴⁴ Hoekstra, Diane. "Kabinet wil investeren in randweg Utrecht en bereikbaarheid Utrecht Science Park", *Algemeen Dagblad*, 10 oktober 2017.

⁴⁵ Ham, Hans van den. "Grote kans op uitstel verbreding A27", *Algemeen Dagblad*, 3 juli 2017.

⁴⁶ "A27/A12: aanpassing Ring Utrecht". Rijkswaterstaat: <http://rijkswaterstaat.nl>.

<https://www.rijkswaterstaat.nl/wegen/projectenoverzicht/A27-A12-aanpassing-ring-utrecht/> (geraadpleegd 9 maart 2018).

3.4 2013–4. Utrecht neemt afscheid van koningin Beatrix

Datering: 11 april 2013

Bereik: 2013

Beschrijving:

Op 11 april 2013 brengt Koningin Beatrix haar laatste officiële bezoek aan Utrecht. Samen met Prins Willem–Alexander en Prinses Máxima is de koningin, die op 28 januari haar geplande abdicatie op 30 april al had aangekondigd, aanwezig bij de opening van de viering van 300 jaar Vrede van Utrecht, de driehonderdste verjaardag van het historische verdrag dat een einde maakte aan een lange periode van godsdienstoorlogen.⁴⁷ De koningin is voor de opening aanwezig bij het concert *Perpetual Peace* van violiste Janine Jansen, haar vader Jan Jansen, en de Nederlandse Bachvereniging in de Domkerk, waar muziek ten gehore wordt gebracht die in 1713 was gecomponeerd voor de Vrede van Utrecht, en ze ontsteekt het lichtkunstwerk ‘In lumine tuo’ op de Domtoren.⁴⁸ Ook wordt het schilderij *De Vrede van Utrecht in 1713* van Semiramis Öner Mühürdaroğlu onthuld, wordt de tentoonstelling *In Vredesnaam* geopend in het Centraal Museum en wordt de eerste Nationale Herdenkingsmunt het Vrede van Utrecht–vijfje geslagen op het stadhuis door Philip Freriks – het is de laatste munt met de afbeelding van Koningin Beatrix.⁴⁹

Het laatste officiële bezoek van Koningin Beatrix aan Utrecht trekt veel publiek. Als de koningin op het balkon van het Academiegebouw staat om het lichtkunstwerk te ontsteken, wordt ze spontaan toegezongen door een volgestroomd Domplein. De grote menigte zingt luidkeels “Bea, bedankt! Bea, bedankt!”. De verraste koningin vindt de afkorting van haar naam eigenlijk niet zo leuk, maar is ontroerd en zwaait uitgebreid naar het publiek, waaronder zich weliswaar ook enkele republikeinen bevinden met anti–monarchistische spandoeken, maar vooral veel aanhangers van het koningshuis en andere enthousiaste Utrechters.⁵⁰ Schijnbaar even spontaan als de hulde door het publiek is het dankwoord aan

⁴⁷ “Beatrix ‘kondigt om 19.00 uur abdicatie aan’”, *De Volkskrant*, 28 januari 2013.; “Bronnen: troonsafstand 30 april”, NOS, 28 januari 2013.

⁴⁸ Royalfanvivan. “Drukke dag voor Koningin Beatrix, Prins van Oranje en Prinses Máxima”. De Oranjes: www.deoranjes.nl. 11 april 2013. <http://www.deoranjes.nl/2013/04/de-drukke-donderdag-van-koningin.html> (geraadpleegd 30 april 2018); Stichting Vrede van Utrecht. “Koningin Beatrix ontsteekt Dom bij viering 300 jaar Vrede van Utrecht”. ANP Pers Support: www.perssupport.nl. 3 april 2013. <https://www.perssupport.nl/persbericht/73701/koningin-beatrix-ontsteekt-dom-bij-viering-300-jaar-vrede-van-utrecht> (geraadpleegd 30 april 2018); “Utrecht zingt en klapt voor Beatrix”, *De Telegraaf*, 11 april 2013.

⁴⁹ Stichting Vrede van Utrecht. “Koningin Beatrix ontsteekt Dom bij viering 300 jaar Vrede van Utrecht”, 2013; “Utrecht viert vrede met Junkie XL, Janine Jansen, Koningin Beatrix en vele anderen”. Vrede van Utrecht 300 jaar: <http://vrede-van-utrecht.pr.co>. 28 maart 2013. <https://vrede-van-utrecht.pr.co/42273-utrecht-viert-vrede-met-junkie-xl-janine-jansen-koningin-beatrix-en-vele-anderen> (geraadpleegd 30 april 2018); “Munt slaat laatste Beatrix–munten”. www.nu.nl. 11 april 2013. <https://www.nu.nl/nugeld-overig/3395359/munt-slaat-laatste-beatrix-munten.html> (geraadpleegd 30 april 2018).

⁵⁰ “Utrecht zingt en klapt voor Beatrix”, 2013; “Utrecht zingt voor Beatrix; ‘Bea bedankt, Bea bedankt’”, RTL Nieuws, 11 april 2013; Royalfanvivan 2013; “Beatrix toegejuicht in Utrecht”, NOS, 11 april 2013. Hotspot–monitor gemeente Utrecht | 29 november 2018

Koningin Beatrix door burgemeester Aleid Wolfsen. “Het is de laatste keer dat u Utrecht als koningin bezoekt”, zegt Wolfsen, en hij bedankt de koningin voor haar belangstelling in en inzet voor Utrecht.⁵¹ Koningin Beatrix heeft inderdaad een bijzondere band met Utrecht. Dat blijkt wel uit de lange reeks van bezoeken die zij eerder bracht aan de stad. Een van de eerste officiële bezoeken aan de stad vond plaats op 7 juni 1960, waar Beatrix – dan nog geen koningin – de *M-dag-U* bijwoonde samen met de Belgische prins Albert. Deze dag was georganiseerd door Unicef om aandacht te vragen voor de slechte leefomstandigheden van kinderen in derdewereldlanden.⁵² Na het bekendmaken van hun verloving bezochten Beatrix en Claus van Amsberg de Jaarbeurs in Utrecht. De controversiële verloving riep gemengde reacties op en naast confetti werden ook stenen naar het paar gegooid. Op 27 april 1967 beviel Koningin Beatrix van haar eerste kind, kroonprins Willem-Alexander, in het Academisch Ziekenhuis aan de Catharijnesingel.⁵³ Enkele andere officiële bezoeken aan Utrecht volgden. Zo opende de koningin de vijf-miljoenste woning van Nederland, aan de Utrechtse Dinkelstraat, in oktober 1982.⁵⁴ Samen met Houten was Utrecht de locatie voor de koninklijke festiviteiten van Koninginnedag 1999, extra bijzonder omdat de eerste Prinsessedag, de voorloper van Koninginnedag, werd gehouden in de Utrechtse Wijk C op 31 augustus 1885, ruim vijf jaar voor de inhuldiging van Koningin Wilhelmina.⁵⁵ Op 20 mei 2005 bezocht Koningin Beatrix Utrecht in het kader van haar zilveren regeringsjubileum. Haar vijfenzeventigste verjaardag viert de koningin in 2013 in het naar haar vernoemde Beatrixtheater, kort na het bekendmaken van haar geplande troonsafstand.⁵⁶

⁵¹ Jacobs, Hans. “Beatrix kijkt wat ongemakkelijk. ‘Leve de Koningin’ klinkt het, en dan, uit duizenden kelen een melodieuze ‘Bea bedankt’”. Royalblog.nl. 12 april 2013.

<http://gpdhome.typepad.com/nieuwsberichten/2013/04/beatrix-kijkt-wat-ongemakkelijk-leve-de-koningin-klint-het-en-dan-uit-duizenden-kelen-een-melodieuze-.html> (geraadpleegd 30 april 2018).

⁵² “Prinses Beatrix en prins Albert (1960)”. Historiek: <http://historiek.net>. 21 juli 2013.

<https://historiek.net/historische-fotos-prinses-beatrix-en-prins-albert/23555/> (geraadpleegd 30 april 2018).

⁵³ “Jonge Jaren Koningin Beatrix in beeld”. IsGeschiedenis: <http://isgeschiedenis.nl>.

<https://isgeschiedenis.nl/nieuws/jonge-jaren-koningin-beatrix-in-beeld> (geraadpleegd 30 april 2018).

⁵⁴ “Utrecht – koningin Beatrix – 5 Miljoenste Woning”. ANP Historisch Archief: www.anp-archief.nl. 5 oktober 1982. <https://www.anp-archief.nl/page/48207/utrecht-koningin-beatrix-5-miljoenste-woning> (geraadpleegd 30 april 2018).

⁵⁵ Pelser, Caroline. “Koninginnedag 1999 in Utrecht”. Huizen aan het Janskerkhof: www.huizenaanhetjanskerkhof.nl. 30 januari 2018 (laatst gewijzigd 2 februari 2018).

<https://www.huizenaanhetjanskerkhof.nl/koninginnedag-1999/> (geraadpleegd 30 april 2018).

⁵⁶ Droogendijk, Josine. “Prinses Máxima bij verjaardag Beatrix”. ModekoninginMaxima: <http://www.modekoninginmaxima.nl/mode-maxima-mode-algemeen-ontwerpers/prinses-maxima-bij-verjaardag-beatrix> (geraadpleegd 30 april 2018).

3.5 2013–5. Ontruiming Ubica-panden

Datering: 24 mei 2013

Bereik: 2013

Beschrijving:

De Ubica-panden zijn twee gebouwen aan de Ganzenmarkt, nummers 24 en 26, die allebei een monumentale status hebben (respectievelijk rijksmonument en gemeentelijk monument). Het pand op nummer 24 wordt gedateerd op 1302; het was toen een stadskasteel met de naam *Huize Compostel*.⁵⁷ Het naastgelegen pand op nummer 26 dateert uit 1865 en is gebouwd op de fundamenten van een niet bewaard gebleven huis dat eveneens in de veertiende eeuw was gebouwd. Van 1931 tot 1990 waren de panden in gebruik door matrassenfabriek *Ubica*, die vaak werd geteisterd door brand: al in de eerste zes jaar waren er drie branden. Een zeer grote brand op 26 juni 1989 in het pand op nummer 24 liet de gebouwen grotendeels verwoest, leeg en onbewoonbaar achter. Op 5 februari 1992 werden de geruïneerde panden na tweeënehalf jaar leegstand gekraakt. In 2002 werden de voorgevels geschilderd in zwart en wit met een opvallende gele ruggengraat in het midden van de twee panden. Omdat dit in strijd is met de “redelijke eisen van welstand” werd hiervoor een boete uitgeschreven aan de eigenaar van het pand, maar deze werd niet betaald. De krakers blijven eenentwintig jaar in de Ubica-panden, totdat hier in 2013 abrupt een einde aan komt: in de nacht van 24 op 25 mei valt de Mobiele Eenheid de panden binnen.⁵⁸ Die nacht al worden enkele krakers gearresteerd. Op 25 mei worden de krakers na een veertien uur durende ontruimingsactie definitief uit ‘De Ubica’ gezet.⁵⁹

De inval van de ME komt niet onverwachts: de krakers kondigen op 24 mei op internet aan dat het gerechtshof in Arnhem na een maandenlange juridische strijd heeft besloten dat ‘De Ubica’ – de naam van de matrassenfabriek is overgenomen door de krakersbeweging en nog altijd verbonden aan de panden – mag worden ontruimd. De eigenaar van het pand, de omstrede ‘huisjesmelker’ Wim Vloet, krijgt het dan weer terug en zegt het al te hebben verkocht aan een projectontwikkelaar. Er is echter nog een geschil tussen Vloet en de nieuwe koper dat op dat moment nog bij de rechter ligt en de krakers zeggen niet te geloven dat de koop door zal gaan. Ze vrezen nieuwe leegstand en verwaarlozing van de historische gebouwen.

Er wordt boos gereageerd op de beslissing van het gerechtshof door de krakers, die het pand na de brand in 1989 weer helemaal hebben opgeknapt en gebruiken als woonruimte, expositie- en concertruimte, veganistisch eetcafé (The Black Lentil), een infoshop (Schism), ruimte voor een kunstenaarscollectief en voor een smartlappenkoor, een bakfietsenuitleen en een plek waarop hackers bij elkaar kunnen komen (PUSCII).⁶⁰ “We gaan niet willoos zitten wachten tot de sterke arm de deur openbeukt, we gaan in de aanval”, zo zeggen zij op de website Indymedia.⁶¹ Die avond wordt op de Ganzenmarkt een brandje

⁵⁷ Bruin, R.E. de. *Een paradijs vol weelde: Geschiedenis van de stad Utrecht* (Utrecht, 2000), p. 104.

⁵⁸ “ME halt aantal krakers uit Ubica-panden Utrecht”. *De Volkskrant*, 25 mei 2013.

⁵⁹ “Ubicapanden na 14 uur volledig ontruimd”, RTV Utrecht, 25 mei 2013.

⁶⁰ “Ubica: Het Gaat Om De Ruggengraat”. Ubica: <http://ubica.squat.net>. 2003. <https://ubica.squat.net/start.html> (geraadpleegd 30 april 2018).

⁶¹ “Ubica ontruiming” Indymedia: www.indymedia.nl. 24 mei 2013. <https://www.indymedia.nl/node/15864> (geraadpleegd 30 april 2018).

gesticht, en zodra de ME arriveert, worden de agenten bekogeld met verf en vuurwerk dat vanaf het dak van de Ubica-panden naar beneden wordt gegooid. Een aantal krakers heeft zich al vastgeketend.⁶² Er zijn rellen buiten de Ubica, waarbij het stadhuis wordt beklad en ruiten worden ingegooid. Ook is er een “radicale, strijdbare demonstratie” gepland voor de volgende dag die deel moet uitmaken van het grotere protest tegen de ontruiming, dat ‘Kom Maar Dan’ wordt genoemd.⁶³

Die demonstratie vindt niet als zodanig plaats, omdat de ontruiming van de Ubica dan al in volle gang is. Doordat veel van de krakers zich hebben vastgeketend, is het moeilijk voor de ME’ers om ze te verwijderen. Om half vier ‘s middags wordt de laatste kraker losgeknipt. Het pand wordt weer onbewoonbaar verklaard; bij de ontruiming is grote schade ontstaan. Delen van plafonds ontbreken en er zitten “veel gaten in het pand”.⁶⁴ De omgeving van de gebouwen wordt afgezet en die middag wordt er een solidariteitsdemonstratie gehouden om steun te betuigen aan de tien gearresteerde krakers, die zich bij de ontruiming, behalve door zich vast te ketenen, niet hebben verzet.⁶⁵ Negen hiervan worden desondanks verantwoordelijk gehouden voor de rellen en worden veroordeeld: ze krijgen twee maanden celstraf opgelegd en moeten een schadevergoeding van 60.000 euro betalen.⁶⁶ Nadat 15.000 euro is betaald aan de gemeente, 3.000 aan omwonenden en 19.500 aan de politie, komen de krakers en de gemeente tot een schikking. Dit is uiteindelijk goedkoper voor de gemeente dan een langere juridische strijd zou zijn geweest.⁶⁷ Er is veel kritiek op de opgelegde straf en op diverse manieren wordt steun betuigd aan de krakers.⁶⁸

Na maandenlang juridisch gesteggel verkoopt Wim Vloet de Ubica-panden in juli 2013 aan projectontwikkelaar Willem Klaassen.⁶⁹ De gebouwen worden grondig schoongemaakt, waarbij 300 kubieke meter aan vuil wordt verwijderd, waarna een renovatie begint. Deze wordt gefinancierd door Klaassen, Dick Hoek en drie vrienden met behulp van een lening van het Utrechts Restauratiefonds. Ook Triodos Bank en het Nationaal Restauratiefonds dragen miljoenen bij. Bij de renovatie wordt veel aandacht besteed aan het behoud van de monumentwaarde en aan duurzaamheid – hiervoor zijn onder meer zonnecollectoren, zonnepanelen, een warmteterugwinsysteem en glaswolisolatie gebruikt – en het gebouw heeft een energielabel A ontvangen.⁷⁰ In 2014 openen hotel *Mother Goose* en café-restaurant *Hoppe* hun deuren in de Ubica-panden.⁷¹ Het café-restaurant moet echter zijn naam veranderen nadat

⁶² “ME halt aantal krakers uit Ubica-panden Utrecht”, 2013.

⁶³ Actie “Kom maar dan”, 26 mei 2013. <https://nl.squat.net/2013/05/26/ubica-utrecht-kom-maar-dan/> (geraadpleegd 21 okt. 2018).

⁶⁴ “Eigenaar Ubicapanden Utrecht rekent op lege overlevering”. www.nu.nl. 25 mei 2013.

<https://www.nu.nl/binnenland/3483454/eigenaar-ubicapanden-utrecht-rekent-lege-oplevering.html> (geraadpleegd 30 april 2018).

⁶⁵ “Ubica-krakers Utrecht aangehouden”, NOS, 25 mei 2013.

⁶⁶ “Eis: twee maanden cel voor krakersrellen Ubica”, RTV Utrecht, 4 november 2013.

⁶⁷ “Krakers Ubica-panden betaalden slechts deel schade”, *Algemeen Dagblad*, 12 oktober 2016;

“Schikking met Ubica goedkoper dan jarenlang procederen”, *Algemeen Dagblad*, 14 november 2016.

⁶⁸ Zie e.g.: “Ubica ontruiming – KOM MAAR DAN!”. Anarchistisch Kollektief Utrecht: www.ak-utrecht.nl.

<https://www.ak-utrecht.nl/ubica> (geraadpleegd 30 april 2018).

⁶⁹ “Beruchte huisbaas Vloet staakt strijd om Ubica”, RTV Utrecht, 11 juli 2013.

⁷⁰ “Ubica-panden, Utrecht”. Herbestemming: www.herbestemming.nu.

<https://www.herbestemming.nu/projecten/ubica-panden-utrecht> (geraadpleegd 30 april 2018).

⁷¹ “Onze Geschiedenis: Van kraakpand tot café-restaurant”. Ubica: www.ubicautrecht.nl.

<http://www.ubicautrecht.nl/about-us> (geraadpleegd 30 april 2018).

wordt bedreigd met een rechtszaak door een gelijknamig café in Amsterdam, dat eerder dat jaar ook al een kort geding had aangespannen tegen een ander *Café Hoppe* in Breda, dat zijn naam veranderde. Het café-restaurant in de Ubica-panden neemt de naam *Ubica* aan, terugverwijzend naar de matrassenfabriek.⁷²

⁷² "Utrechts café Hoppe wordt Ubica", NOS, 29 december 2014; "Utrechts Café Hoppe heeft een nieuwe naam". [www.nu.nl](https://www.nu.nl/utrecht/3963177/utrechtse-cafe-hoppe-heeft-nieuwe-naam.html). 29 december 2014. <https://www.nu.nl/utrecht/3963177/utrechtse-cafe-hoppe-heeft-nieuwe-naam.html> (geraadpleegd 30 april 2018); "Ubicapand was even Hoppe, maar heet nu weer Ubica", *Algemeen Dagblad*, 29 december 2014.

3.6 2013–6. Heropening Villa Jongerius

Datering: 24 mei 2013

Bereik: 2010–2013

Beschrijving:

Villa Jongerius aan de Kanaalweg 64 is een van de meest opvallende panden in Utrecht.⁷³ mei 2013, wordt de volledig gerenoveerde Villa Jongerius officieel geopend. Dit gebouw was ernstig in verval geraakt en werd jarenlang met sloop bedreigd. Na een drie jaar lange restauratiecampagne wordt Villa Jongerius op 24 mei 2013 officieel heropend.

Het gebouwencomplex, inmiddels een Rijksmonument, werd gebouwd in de jaren '30. Jan Jongerius (1888–1941) was een succesvolle zakenman die zijn carrière begon bij het hoveniers- en groentebedrijf van zijn vader in Utrecht, maar al snel in de opkomende auto-industrie terechtkwam: in 1921 bouwde hij in opdracht van de Texas Company (Texaco) benzinepompen door heel Nederland en in 1925 trad hij in dienst van Ford. Ondanks de financiële crisis wist hij uit te groeien tot de grootste Forddealer van Nederland en breidde hij zijn imperium uit. In het midden van de jaren '30 had hij verscheidene goedlopende ondernemingen met zo'n zeshonderdvijftig mensen in dienst. In 1938 liet hij een nieuwe villa, kantoor en tuin aanleggen op het terrein van het hoveniersbedrijf van zijn vader. Hij noemde de villa *Bastiaanshof*. Dit gebouwencomplex zou later bekend worden als Villa Jongerius.⁷⁴

Het bedrijventerrein groeide geleidelijk in de jaren '30 en er kwamen steeds meer gebouwen bij om ruimte te bieden aan het eveneens groeiende bedrijf. Het moderne 'droomhuis' dat in 1938 werd gebouwd, was geheel zijn eigen ontwerp en Jongerius was hiervoor zichtbaar geïnspireerd door het Amerikaanse modernisme, de Nieuwe zakelijkheid en een nieuwe vorm van de art-decostijl gebaseerd op architecten als Frank Lloyd Wright en de Streamline Moderne.⁷⁵ Hij liet de panden door zijn eigen werknemers bouwen. Het betonnen wit met rode gebouw straalt nog altijd het succes uit van het zakelijke imperium van Jongerius.⁷⁶ De helderwit-gepleisterde muren, de opvallende betonnen pergola die het huis en het kantoorgebouw verbindt, de platte daken, de elegante rondingen van de overkapt balkons en de stalen ramen symboliseren snelheid en moderniteit.⁷⁷ In de centrale hal in het woonhuis vallen vooral de marmeren trappen op alsmede een glas-in-looddak dat de geschiedenis van het bedrijf van Jongerius afbeeldt. Jongerius kreeg dit raam, ontworpen en gemaakt door Willem Mengelberg, in 1939 van zijn

⁷³ Zie: Santen, Bettina van. *'T Komt in Orde: Het ware verhaal achter Villa Jongerius*. (Utrecht: Uitgeverij Matrijs, i.s.m. Stichting Vrienden van het Jongerius Complex en de Afdeling Erfgoed van de Gemeente Utrecht, 2013).

⁷⁴ "Over ons". Villa Jongerius: www.villajongerius.nl. <http://www.villajongerius.nl/over-ons/> (geraadpleegd 1 mei 2018).

⁷⁵ Boer, Arjan de. "Jongeriuscomplex: meer dan alleen de villa", *De Utrechtse Internet Courant*, 21 maart 2016.

⁷⁶ "Villa Jongerius, Utrecht". Herbestemming: www.herbestemming.nu. <https://www.herbestemming.nu/projecten/villa-jongerius-utrecht> (geraadpleegd 1 mei 2018); "Een bijzonder Utrechts huis: Villa Jongerius", *De Utrechtse Internet Courant*, 4 september 2017.

⁷⁷ "Villa Jongerius in Utrecht". Rijksmonumenten: <http://rijksmonumenten.nl>. 12 oktober 2014. <http://rijksmonumenten.nl/monument/523425/villa-jongerius/utrecht/> (geraadpleegd 1 mei 2018).

personeel.⁷⁸ Klassieke en traditionele elementen bieden een contrast aan de anderzijds zeer moderne stijl waarin het huis is gebouwd en ingericht.⁷⁹

Jongerius stierf plotseling in 1941; hij was toen 52 jaar. Het bedrijf, dat werd overgenomen door twee van zijn broers, begon na een aantal jaren verlies te draaien, waarna het in 1954 uiteindelijk failliet werd verklaard. Het gebouwencomplex kwam in het bezit van Defensie, die er een groot hek omheen liet bouwen en het gebruikte als woonhuis, kantoor, tandartspraktijk en onderkomen voor de Militaire Inlichtingendienst. Door achterstallig onderhoud alsmede door ernstige bouwfouten die in het ontwerp zaten, raakte Villa Jongerius in verval. Desondanks werd het oorspronkelijke woonhuis in 2001 opgenomen in de rijksmonumentenlijst.⁸⁰ In 1999 werd de villa gekraakt en werd toen *Autonome Republiek Kanaalweg Het Staatsgeheim* of kortweg *Villa Staatsgeheim* genoemd. De kraak heeft kunnen voorkomen dat het gebouw werd afgebroken.⁸¹

In 2007 werd voor het eerst serieus gesproken over een restauratieproject van het slecht onderhouden gebouwencomplex. Drie jaar later ging dit project daadwerkelijk van start. De restauratie is in gang gezet door de kleinkinderen van Jan Jongerius en hun Stichting Vrienden van het Jongeriuscomplex, die in 2008 eigenaar wordt van het complex. Architectenbureau FBW Architecten en Heilijgers zijn verantwoordelijk voor het restauratieproject, dat heel wat om handen heeft.⁸² Het blijkt dat Jongerius' beslissing om geen architect bij het ontwerp van het gebouwencomplex te betrekken alsmede de keuze om zijn hiervoor niet gekwalificeerde werknemers de bouw te laten uitvoeren, zijn sporen heeft nagelaten. De ondoordachte betonconstructie moet ingrijpend worden aangepast.⁸³

Doordat de aannemer failliet gaat, ligt het restauratieproject enige tijd stil. Toch kan het goed worden afgerond: het interieur heeft zijn oorspronkelijke kleuren, lambriseringen, glas-in-loodramen en portretten en andere iconografische elementen, waarvan de meeste rondom de familie Jongerius zijn ontworpen, terug. Anno 2013 is de villa weer in haar oude glorie hersteld. Het grote glas-in-looddak dat Jongerius in 1939 van zijn personeel kreeg, wordt eind 2017 of begin 2018 teruggeplaatst, nadat door middel van een sponsoractie genoeg geld is opgehaald om het te restaureren.⁸⁴

De ruimtes van Villa Jongerius zijn nu te huur voor vergaderingen, trainingen, workshops, recepties, diners, andere evenementen en ook muziekkuitvoeringen: op zondagmiddag wordt er regelmatig een

⁷⁸ Langejan, Wim. "Sponsoractie voor mega glas-in-lood-raam Villa Jongerius", *Algemeen Dagblad*, 11 april 2017.

⁷⁹ Boer, Arjan de. "Villa Jongerius gerestaureerd!" www.arjandeboer.nl. 26 mei 2013. www.arjandeboer.nl/2013/villa-jongerius-utrecht-gerestaureerd/ (geraadpleegd 1 mei 2018).

⁸⁰ "Over ons". Villa Jongerius: www.villajongerius.nl, 2018; "Villa Jongerius, Utrecht". Herbestemming: www.herbestemming.nu, 2018.

⁸¹ Boer, Arjan den. "Jongeriuscomplex: meer dan alleen de villa", *De Utrechtse Internet Courant*, 21 maart 2016.

⁸² "Rescue and Restoration Villa Jongerius Utrecht". FBW Architecten: www.fbwarchitecten.nl. <http://www.fbwarchitecten.nl/en/work/projects/rescue-and-restoration-villa-jongerius-utrecht/> (geraadpleegd 1 mei 2018).

⁸³ "Villa Jongerius Utrecht". Heilijgers: www.heilijgers.nl. <http://www.heilijgers.nl/villa-jongerius-utrecht/> (geraadpleegd 1 mei 2018).

⁸⁴ Langejan 2017.

concert georganiseerd door Jongerius Live.⁸⁵ Tijdens de officiële opening wordt het boek *'T Komt in Orde: Het Ware Verhaal Achter Villa Jongerius* van Bettina van Santen gepresenteerd.⁸⁶

Restauratie van het kantorencomplex begint in 2016. Hier komt een grand café met een groot terras en vijf extra vergaderzalen, die in april 2018 opengaan.⁸⁷ Op het voormalige Defensieterrein worden woningen en kantoren gebouwd waar in de jaren '30 en '40 bedrijfshallen werden neergezet, die voor dit doeleinde worden gesloopt. De 550 woningen moeten in 2020 klaar zijn.⁸⁸

⁸⁵ "Villa Jongerius, Utrecht". Herbestemming: www.herbestemming.nu, 2018.

⁸⁶ Zie: Van Santen 2013. Starink, Petra. "Opening Villa Jongerius". Architectuur: www.architectuur.nl. 22 mei 2013. <https://www.architectuur.nl/nieuws/opening-villa-jongerius/> (geraadpleegd 1 mei 2018).

⁸⁷ "Villa Jongerius". Villa Jongerius: www.villajongerius.nl (geraadpleegd 1 mei 2018).

⁸⁸ "Villa Jongerius, Utrecht". Herbestemming: www.herbestemming.nu 2018; Den Boer: "Jongeriuscomplex meer dan alleen de villa", 2016.

3.7 2013–7. Gratis wifi in de stad

Datering: 12 juli 2013

Bereik: 2013–2014

Beschrijving:

12 juli 2013, twee dagen voor de aanvang van het sportevenement European Youth Olympic Festival (EYOF): wethouder van Economische Zaken Mirjam de Rijk zet de gratis wifi-hotspot op de Neude in werking. Hiermee start een pilot met gratis wifi in de binnenstad van Utrecht. Een week later krijgen ook het Vredenburg, het Stadhuisplein en het Domplein een wifi-hotspot. De proef duurt tot het einde van het jaar en zal inzicht geven in hoe de gratis wifi wordt gebruikt, ook bijvoorbeeld tijdens drukke evenementen. Het netwerk heet *Free Wifi Utrecht* en is voorbereid op piektijden waarop het veel gebruikt zal worden. Tevens is het gebruiksvriendelijk en gemakkelijk om op in te loggen. Het wifi-netwerk voor de pilot is ontwikkeld door het bedrijf Wifives.⁸⁹

De pilot is zeer geslaagd en bewoners, ondernemers en bezoekers zijn blij met de gratis en geheel reclamevrije wifi. Op 2 oktober 2014 laat de gemeente weten dat nog voor het einde van het jaar een gratis wifi-netwerk zal worden aangelegd in het centrum van de stad, net als in de directe omgeving van het Wilhelminapark en het Griftpark. Het netwerk wordt geleverd door City Wireless, een bedrijf uit Den Haag dat een akkoord heeft met de gemeente Utrecht voor de duur van vier jaar. Dit akkoord wordt een dag later ondertekend door de Utrechtse wethouder Jeroen Kreijkamp van Economische Zaken. De kosten voor Utrecht bedragen 100.000 euro.⁹⁰ City Wireless levert een deel van de Service Set Identifier (SSID) en Ziggo levert het andere deel evenals het netwerk zelf. Aan bestaande straatkasten wordt een wifi-router toegevoegd en deze kasten worden tevens voorzien van een oranje kap om ze herkenbaar te maken als hotspots.⁹¹

Voor bewoners van de binnenstad kan de gratis wifi niet als vervanging van hun particuliere internetverbinding fungeren, want de verbindingstijd is beperkt; het netwerk is echt bedoeld voor “mobiele gebruikers in de openbare ruimte”. Wel kunnen studenten in de hele binnenstad via dit wifi-netwerk toegang krijgen tot Eduroam en ondernemers die in de binnenstad zijn gevestigd, kunnen tegen een kleine vergoeding internettoegang krijgen via het netwerk.⁹² Wethouder Kreijkamp benadrukt dat “digitaal ondernemerschap” steeds belangrijker wordt en Utrecht wil moderne ondernemers aanspreken. Ook zouden vooral buitenlandse bezoekers veel gebruik maken van de gratis wifi en het aanbieden ervan zou meer toeristen naar de stad kunnen trekken.

Vanaf 19 december 2014 wordt ook gratis wifi aangeboden op de Woonboulevard, het Smaragdplein, de Biltstraat en Vleuterweide. Ondernemers en bezoekers maken ook hier dankbaar gebruik van de *Free Wifi*

⁸⁹ “Utrecht heft nu gratis openbaar Wi-Fi”, *De Utrechtse Internet Courant*, 12 juli 2013.

⁹⁰ “Gratis wifi in de gehele binnenstad Utrecht eind 2014”, *De Utrechtse Internet Courant*, 2 oktober 2014.

⁹¹ “WiFi in binnenstad Utrecht dankzij Ziggo en City Wireless”, op: ProviderCheck.nl. 23 december 2014. <https://www.providercheck.nl/blog/bericht/432/wifi-in-binnenstad-utrecht-dankzij-ziggo-en-city-wireless> (geraadpleegd 16 maart 2018).

⁹² “Gratis wifi in de gehele binnenstad Utrecht eind 2014” *De Utrechtse Internet Courant*, 2 oktober 2014. Hotspot-monitor gemeente Utrecht | 29 november 2018

Utrecht. In Utrecht Oost wordt een proef gestart met gratis hotspots voor de termijn van twee jaar.⁹³ Inmiddels zijn ook veel andere gemeenten bezig met proeven met of het realiseren van wifi-hotspots in de binnenstad of het centrum. De Europese Commissie levert subsidies voor gratis wifi-hotspots die bedoeld zijn voor de aankoop van apparaten en de aanleg van het netwerk. Het onderhoud wordt niet gesubsidieerd. Tussen de 6.000 en 8.000 gemeenten dienen in 2017 een aanvraag met een projectvoorstel in bij de Europese Commissie, maar lang niet allemaal zullen deze een subsidie ontvangen: “de verdeling van de subsidiepot gaat volgens het principe van wie het eerst komt het eerst maalt”.⁹⁴

In 2016 wordt duidelijk dat er steeds meer toeristen naar Utrecht komen.⁹⁵ Er zijn verscheidene oorzaken aan te wijzen voor de groeiende belangstelling onder (internationale) toeristen voor deze stad, zoals de start van de Tour de France in 2015. Maar mogelijk draagt de gratis wifi in de binnenstad bij aan het groeiende internationale succes van Utrecht.

⁹³ “WiFi in binnenstad Utrecht dankzij Ziggo en City Wireless” 2014; “Gratis wifi voor bezoekers en ondernemers in Utrecht”, *De Utrechtse Internet Courant*, 19 december 2014.

⁹⁴ Amerongen, Wim van. “Haast geboden bij subsidieaanvraag voor gratis wifi in Wijkse binnenstad”, *Algemeen Dagblad*, 19 oktober 2017.

⁹⁵ Buss, Pieter. “Utrecht steeds populairder bij toeristen”, *Algemeen Dagblad*, 28 juli 2016.

3.8 2013–8. Sluiting prostitutiezones

Datering: 25 juli 2013

Bereik: 2013–2018

Beschrijving:

Op 25 juli 2013 om 9 uur 's ochtends moeten de ramen van de laatste prostitutieboten op het Zandpad sluiten. Dit heeft de rechter de dag ervoor bepaald in een kort geding dat was aangespannen door exploitant Wegra, die ruim zeventig procent van de boten verhuurde, tegen de Gemeente Utrecht, nadat deze de beslissing had gemaakt de vergunning van Wegra niet te verlengen.⁹⁶ De vergunningen van de andere drie exploitanten op de woonboten aan het Zandpad waren eerder al ingetrokken. Redenen hiervoor waren onder meer dat de gemeente aanwijzingen had voor mensenhandel, dat het toezicht op de seksboten slecht was, en dat de openbare orde verstoord werd.⁹⁷ Ook de ramen van de prostituees in de Hardebollenstraat moeten in 2013 dicht.⁹⁸ De gemeente laat weten na de zomer met een alternatief te komen, een belofte die niet na zal worden.

“Het argument van mensenhandel wordt door alle sekswerkers, hun klanten, advocaten en een deel van de hulpverlenende instanties als ‘ongegegrond’ opgevat”; uit onderzoek dat is uitgevoerd door het Willem Pompe Instituut van de Universiteit Utrecht blijkt dat dergelijke misstanden weinig voorkomen, en volgens de onderzoekers wordt het “ongenuanceerde etiket ‘mensenhandel (...) als excuus gebruikt om prostitutie in Utrecht te bestrijden, op dezelfde manier als in de vorige eeuwen”.⁹⁹ Enkele van deze exploitanten zijn vervolgd voor mensenhandel, maar geen van hen was veroordeeld op het moment dat de gemeente besloot de vergunningen niet te verlengen.¹⁰⁰ In oktober 2017 zijn echter wel vier mannen veroordeeld voor mensenhandelpraktijken aan het Zandpad; zij hebben celstraffen opgelegd gekregen van respectievelijk 23, 43, 53 en 64 maanden.¹⁰¹

De prostituees, die uitstel van de sluiting hadden verzocht, reageren verdrietig, boos en geschokt op de beslissing van de rechter. De sluiting van de prostitutieboten zorgt ervoor dat tweehonderd vrouwen hun baan kwijtraken; en nog eens dertig prostituees raken hun werkplek kwijt door de sluiting van de zeventien ramen op de Hardebollenstraat. Bovendien worden de vrouwen hierdoor in gevaar gebracht, aldus de Vereniging Vrouw en Recht, die juridische stappen tegen de gemeente overweegt. De gemeente, die zegt het belangrijk te vinden dat raamprostitutie mogelijk blijft in het centrum van Utrecht, helpt de

⁹⁶ Zie: “ECLI:NL:RBMNE:2013:3037”. Uitspraken rechtspraak: <http://uitspraken.rechtspraak.nl>. 24 juli 2013. <https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:RBMNE:2013:3037> (geraadpleegd 2 mei 2018).

⁹⁷ “Ook laatste seksboten bij Zandpad moeten sluiten”, *De Utrechtse Internet Courant*, 11 juli 2013; “Rechter beslist: Boten Zandpad en ramen Hardebollenstraat moeten nu echt sluiten”, 2013; Penris, Ivar. “In 2013 ging het Zandpad dicht, in 2017 zeker niet opnieuw open”, *Algemeen Dagblad*, 19 januari 2017.

⁹⁸ “Rechter beslist: Boten Zandpad en ramen Hardebollenstraat moeten nu echt sluiten”, *De Utrechtse Internet Courant*, 24 juli 2013.

⁹⁹ Homan, Maaike. “Prostitutie goed regelen is ingewikkeld, merkt Utrecht”, *Trouw*, 15 juni 2017.

¹⁰⁰ Homan 2017.

¹⁰¹ Stoker, Marleen. “Celstraffen voor vrouwenhandel Zandpad”, *De Utrechtse Internet Courant*, 27 oktober 2017.

vrouwen een coöperatie op te richten, zodat ze zo snel mogelijk weer aan het werk kunnen, al dan niet als zzp'ers. De coöperatie, Freya BV, wordt opgericht op 15 augustus en vraagt een exploitatievergunning aan om de woonboten te verhuren aan de leden.¹⁰²

Als de verdrietige prostituees de boten moeten verlaten, is een grote groep omstanders en journalisten toegestroomd. Er zijn die ochtend weinig klanten, vermoedelijk vanwege de omstanders en de journalisten. Er wordt een protest georganiseerd tegen de sluiting waarin de prostituees hun onvrede uiten. De tippelzone op de Europalaan blijft voorlopig wel gewoon open.¹⁰³ De oude exploitanten van de boten aan het Zandpad spannen diverse rechtszaken aan tegen de gemeente om hun vergunning terug te krijgen, maar op 8 juli 2014 wordt besloten dat dit niet gaat gebeuren. Het sluiten van de raamprostitutie aan het Zandpad en de Hardebollenstraat heeft als gevolg dat de prostitutie in Utrecht ondergronds gaat: op 19 juli wordt bekendgemaakt dat sinds de sluiting van de prostitutieboten in 2013 elke maand twee thuisbordelen gesloten zijn.¹⁰⁴

Al sinds de Romeinse tijd waren er prostituees in Utrecht: archeologische vondsten aan de Nieuwegracht uit 2011 laten zien dat er bordelen zijn geweest.¹⁰⁵ In de woonboten aan het Zandpad vestigden de eerste prostituees zich al in 1945 en in 1973 werd deze raamprostitutie officieel gedoogd door de gemeente. De zone aan de Europalaan werd in 1986 geopend. Pas in 2000 werd prostitutie legaal en werd het landelijk bordeelverbod opgeheven.¹⁰⁶ De prostitueescoöperatie Freya krijgt geen exploitatievergunning voor de historische woonboten aan het Zandpad, maar op 1 oktober 2015 wordt wel een vergunning voor prostitutie aan de Hardebollenstraat verstrekt. De gemeente koopt echter op 13 mei het jaar daarop de panden aan deze straat op, "om te voorkomen dat daar ooit nog prostitutie terugkeert".¹⁰⁷ Dit geeft onduidelijke signalen af omtrent de intenties van de gemeente, die nog altijd beweert een zone in het centrum te willen hebben om een veilige werkplek te bieden voor de prostituees.

Op 3 januari 2017 beslist de gemeente dat nu ook de tippelzone aan de Europalaan, de laatst overgebleven prostitutiezone in Utrecht, moet sluiten, dit vanwege de geplande bouw van nieuwe woningen.¹⁰⁸ Veel prostituees hadden zich juist hier gevestigd en doordat er nog geen vervanging is gekomen voor de verdwenen zones aan het Zandpad en de Hardebollenstraat, zijn nu zo'n driehonderd prostituees werkloos of beland in de illegaliteit, buiten het zicht van de gemeente, politie en hulpverlening.

Intussen beginnen aan het Zandpad voorbereidingen voor de bouw van nieuwe panden: met diverse aannemers wordt gesproken over de vernieuwing van deze zone, maar er duiken vaak problemen op waardoor de veiligheid van de prostituees niet kan worden gewaarborgd en de bouw wordt om deze reden verscheidene malen uitgesteld.¹⁰⁹ Het is de bedoeling dat vijf exploitanten worden gevonden voor

¹⁰² "Ook laatste seksboten bij Zandpad moeten sluiten", 2013; "Rechter beslist: Boten Zandpad en ramen Hardebollenstraat moeten nu echt sluiten", 2013; Penris 2017.

¹⁰³ "Bootjes Zandpad dicht, prostituees nemen afscheid", RTV Utrecht, 25 juli 2013.

¹⁰⁴ Penris 2017.

¹⁰⁵ Berg, Ton van den. "Paushuize bovenop Romeinse hoerenbuurt", *De Nieuwe Utrechter*, 15 december 2011.

¹⁰⁶ Homan 2017.

¹⁰⁷ Penris 2017.

¹⁰⁸ Penris 2017.

¹⁰⁹ Ramaker, Hester. "Bouw prostitutie ramen in Utrecht uitgesteld", *Metro*, 19 januari 2017.

de zone.¹¹⁰ Op 16 februari 2018 wordt bekendgemaakt dat de gemeente een intentieovereenkomst wil sluiten met twee mogelijke bouwers, maar het duurt dan nog zeker tot de zomer voor het contract definitief rond is en kan worden gestart met de voorbereidingen van de bouw: eerst moet een zogenaamd Bibob-onderzoek (Wet Bevordering Integriteitsbeoordelingen Openbaar Bestuur) worden uitgevoerd; de uitslag van eenzelfde onderzoek heeft ervoor gezorgd dat een contract met een eerdere bouwer niet werd voltooid.

Het is de bedoeling dat er een nieuwe prostitutiezone wordt gebouwd met maximaal 162 werkruimtes aan de Einsteindreef, een locatie waarover de gemeente al in april 2014 had besloten.¹¹¹ Er wordt veel aandacht besteed aan de veiligheid van de beoogde prostitutees: er is één ingang naar de tippelzone, er is extra controle, lokale regels worden aangescherpt, er is een maximum van tweeëndertig werkruimtes per exploitant en de prostitutees moeten minimaal 21 jaar zijn.¹¹² Eind april 2018 wordt bekend dat een van de twee bouwers zich terugtrekt uit de procedure. “De gemeente kijkt nu naar alternatieven”.¹¹³ Ook is er nog geen definitief contract met de andere partij, en het lijkt erop dat het nog lang kan duren voor er weer een rosse buurt is bij het Zandpad.

De gerenoveerde kamers op de Hardebollenstraat worden verhuurd aan kunstenaars en ondernemers.¹¹⁴ Deze zijn erg in trek. De voormalige prostitutieboten aan het Zandpad worden in juni 2016 te koop aangeboden, maar er komt weinig reactie op. In september 2017 worden ze een tweede keer te koop gezet: het was de bedoeling dat ze zouden worden weggehaald, maar de drieëntwintig boten die er nog liggen, worden nu geveild.¹¹⁵ Drie ervan worden gekocht voor tweeduizend euro (waarvan een voor 79 cent) door Daan Bramer en Jonathan Straatman die ze verplaatsen naar de kunstrijplaats De Nijverheid; hier willen ze een Zandpadmuseum, een expositieruimte en een stadskas van maken.¹¹⁶

¹¹⁰ Homan 2017

¹¹¹ “Voorgeschiedenis”. Gemeente Utrecht: www.utrecht.nl/ondernemen/prostitutie/het-nieuwe-zandpad/voorgeschiedenis/ (geraadpleegd 2 mei 2018).

¹¹² “2 mogelijke bouwers voor Nieuwe Zandpad”. Gemeente Utrecht: www.utrecht.nl/ondernemen/prostitutie/nieuws/ (geraadpleegd 2 mei 2018); “Prostituees in 2017 weer achter Utrechtse ramen”, *Metro*, 6 juli 2016. Zie ook: “Het Nieuwe Zandpad”. Gemeente Utrecht: www.utrecht.nl/ondernemen/prostitutie/het-nieuwe-zandpad/ (geraadpleegd 2 mei 2018).

¹¹³ Utrecht Krijgt Spijt. “1 Kandidaat ontwikkeling Nieuwe Zandpad trekt zich terug”. Wordpress: [www.wordpress.com. 26 april 2018. https://utrechtkrijgtspijt.wordpress.com/2018/04/26/1-kandidaat-ontwikkeling-nieuwe-zandpad-trekt-zich-terug/#more-2172](https://utrechtkrijgtspijt.wordpress.com/2018/04/26/1-kandidaat-ontwikkeling-nieuwe-zandpad-trekt-zich-terug/#more-2172) (geraadpleegd 2 mei 2018).

¹¹⁴ “Boten Zandpad te koop en voormalig peeskamers Hardebollenstraat te huur”, *De Utrechtse Internet Courant*, 16 juni 2016.

¹¹⁵ “Seksbootje kopen? Boten zandpad worden geveild”, *De Utrechtse Internet Courant*, 2 september 2017.

¹¹⁶ Jager, Indra. “Voormalige seksboot Zandpad wordt museum: ‘Dit is cultureel erfgoed’”, *Algemeen Dagblad*, 27 april 2018.

3.9 2013–9. Uitvinder Broodje Mario overlijdt

Datering: 18 aug. 2013

Bereik: 2013–2017

Beschrijving:

In 1940 werd Mario Nistro geboren in het Italiaanse kustplaatsje Monte San Biagio. Hij werd drummer en speelde in de band Ai Nuovi Cardinali. Tijdens een tour van zijn band, kwam Nistro in 1971 in Utrecht terecht: hij speelde enige tijd populaire muziek in de slechtlopende nachtclub Limburgia, waarboven hij en de andere bandleden in die tijd ook woonden.¹¹⁷ In 1975 verhuisde hij naar Utrecht en al snel stapte hij van de muziekbranche, waarin weinig geld te verdienen was, over op de horeca. Hij begon een broodjeszaak op de Oudegracht in een kraam die hij overnam van een andere Italiaanse ondernemer die er pizzapunten verkocht en waarbij hij zelf enige tijd heeft gewerkt.¹¹⁸ Het bleek een gouden beslissing. Het door hem bedachte Broodje Mario werd al snel legendarisch en van het meest bekende en geliefde broodje van Utrecht, een “nauwelijks hapbare” Italiaanse bol met salami, chorizo, kaas, gehakte wortel, selderie en pepertjes, worden er dagelijks zo’n tweeduizend verkocht.¹¹⁹ “[Nistro] schrijft culinaire geschiedenis”, aldus de gratis krant *// Giornale*.¹²⁰ Op 18 augustus 2013 overlijdt Mario Nistro op 73-jarige leeftijd.

Nistro’s broer Gerry (Gervasio) speelde basgitaar in de band en bleef eveneens in Utrecht plakken.¹²¹ Mario Nistro haalde een jaar nadat hij in Nederland kwam wonen zijn vrouw en zonen op. Samen woonden ze in Kanaleneiland, waar zich een internationale gemeenschap bevond, en hun Italiaanse afkomst geen probleem was.¹²² Op het moment dat Nistro de broodjeszaak opende, was hij de enige Italiaanse horecaondernemer in Utrecht, op Di Lorenzo van ijssalon Venetia na.¹²³ De broodkraam en de bakkerij, waar de broodjes vers worden gebakken, worden een familiebedrijf: broer Gerry, zonen Mario, Agostino en Massimo werken er, en later ook zijn kleinzoon Mario en andere familieleden.¹²⁴ Naast de vestiging op de Oudegracht wordt in 2009 ook een zaak op het Janskerkhof geopend door Gerry Nistro, genaamd *Mario 2*. Samen openen Mario en Gerry het Italiaanse restaurant *// Pozzo* aan de Oudegracht.¹²⁵

¹¹⁷ Berg, Ton van den. “Gerry Nistro: We missen Mario”. Nieuws030: www.nieuws030.nl. 15 augustus 2014. <http://www.nieuws030.nl/hist030rie/gerry-nistro-we-missen-mario/> (geraadpleegd 2 mei 2018).

¹¹⁸ “Triest: Mario Nistro, van ‘broodje Mario’, overleden”, *De Utrechtse Internet Courant*, 18 augustus 2013; Idema, Liselotte. “Utrechtse mysteries opgelost: Het verhaal achter Broodje Mario”. In de buurt Utrecht: <http://indebuurt.nl>. 16 oktober 2016. <https://indebuurt.nl/utrecht/opmerkelijk/utrechtse-mysteries-opgelost-verhaal-broodje-mario~14916/> (geraadpleegd 2 mei 2018); Hoog, Michiel de. “De zoon van Mario, van de Italiaanse bol”, *De Volkskrant*, 24 januari 2006.

¹¹⁹ De Hoog 2006.

¹²⁰ “‘Broodje’ Mario Nistro overleden”, *// Giornale*, 19 augustus 2013.

¹²¹ Van den Berg 2014.

¹²² De Hoog 2006.

¹²³ “Triest: Mario Nistro, van ‘broodje Mario’, overleden”, 2013.

¹²⁴ “‘Broodje’ Mario Nistro overleden”, *// Giornale*, 2013; “Bedenker Broodje Mario overleden”, RTV Utrecht, 19 augustus 2013.

¹²⁵ Van den Berg 2014.

Ook andere broodjeszaken verkopen 'Broodjes Mario' maar dit zijn niet de originele: deze zaken "houden je voor de gek", aldus Liselotte Idema op de website *in de buurt Utrecht*.¹²⁶

Het Broodje Mario is publieksfavoriet en is ook verkrijgbaar in een vegetarische variant, Caprese, dubbel belegd of met extra ingrediënten. Naast broodjes verkoopt de kraam pizza's en frisdrank. Tegenwoordig heeft *Broodje Mario* ook een bezorgservice.¹²⁷ Ook mensen van buiten Utrecht komen op het beroemde broodje af. "Eerst het broodje en daarna pas de Dom", zegt broer Gerry.¹²⁸

Nistro's zonen nemen na zijn overlijden de zaak over, "geheel volgens Italiaanse traditie".¹²⁹ Broer Gerry runt de zaak op het Janskerkhof nog een aantal jaren, maar verkoopt deze in april 2016.¹³⁰ Hij opent dan een broodjeszaak op het geheel vernieuwde Utrecht Centraal. De media laten weten dat hij dit eveneens *Broodje Mario* wil noemen; Agostino en Massimo Nistro zien dit niet zitten en stappen naar de rechter. Gerry Nistro zegt dat er sprake is van een misverstand en laat weten nooit van plan zijn geweest de naam van zijn broer te gebruiken. Hij noemt zijn zaak *Broodje Gerry*. Hij verkoopt hier dan ook Broodjes Gerry – veelal aan klanten die aan de toonbank een Broodje Mario bestellen – die niet geheel verrassend precies zo smaken als de Broodjes Mario: "dezelfde ingrediënten op dezelfde Italiaanse bol voor dezelfde prijs".¹³¹ Dit vindt Agostino Nistro niet erg: hoewel de naam beschermd is, zijn de ingrediënten dat niet: "Net zoals iedereen een pizza margarita mag verkopen, mogen mensen Italiaanse bollen met kaas, salami, groente en pepers verkopen", aldus de zoon van de naamgever van het broodje.¹³² De nieuwe eigenaar van de zaak op het Janskerkhof mag de naam ook niet gebruiken, maar verkoopt eveneens een broodje met hetzelfde recept en dezelfde smaak als een Broodje Mario; hij noemt het een Broodje Normaal.¹³³ Begin 2017 wordt een nieuw Mario-filiaal geopend aan de Oudenoord. De zaak wordt gerund door een van Mario Nistro's zonen, heet *Sfizio & Broodje Mario*, is een officieel verkooppunt van het Broodje Mario en verkoopt naast broodjes en pizza's ook Italiaanse delicatessen. De drie broers hebben besloten voorlopig geen nieuwe vestigingen te openen: "We willen *Broodje Mario* juist een beetje klein houden."¹³⁴

Hoewel de kraam van *Broodje Mario* op de Oudegracht in 2016 enige tijd gesloten blijft door een tekort aan personeel, blijft de zaak goed lopen.¹³⁵ Broodje Mario is nog altijd ongekend populair en Mario Nistro leeft voort in zijn door Utrecht zo geliefde broodje

¹²⁶ Idema 2016.

¹²⁷ Karsbergen, Gabriëlla van. "Utrechtse legends – Broodje Mario". Utrecht Made: <http://utrechtmade.com>. 13 april 2016. <http://utrechtmade.com/utregse-legendes-broodje-mario/> (geraadpleegd 2 mei 2018).

¹²⁸ Van den Berg 2014.

¹²⁹ Marringa, Tim: "Uit het Utrechtse: Broodje Mario". Frissemosterd: www.frissemosterd.nl. 16 april 2016. <http://www.frissemosterd.nl/2016/04/16/uit-het-utregse-broodje-mario/> (geraadpleegd 2 mei 2018).

¹³⁰ Van den Berg 2014.

¹³¹ Kruijff, Nils de. "Broodjes Gerry vliegen als Broodjes Mario over de toonbank", *Algemeen Dagblad*, 4 februari 2017; Penris, Ivar. "Familieruzie om Broodje Mario beslecht", *Algemeen Dagblad*, 19 december 2016.

¹³² De Kruijff 2017.

¹³³ Muller, Mike; Chris Ververs. "Bonje om 'Broodje Mario'", *De Telegraaf*, 17 december 2016.

¹³⁴ Berg, Anne-Meike van den. "Broodje Mario heeft een nieuwe vestiging in Utrecht". In de buurt Utrecht: <http://indebuurt.nl>. 2 januari 2017. <https://indebuurt.nl/utrecht/eten-drinken/broodje-mario-nieuwe-vestiging-utrecht~21085/> (geraadpleegd 2 mei 2018).

¹³⁵ "Kraam Broodje Mario tijdelijk weg op Oudegracht", *De Utrechtse Internet Courant*, 8 september 2016. Hotspot-monitor gemeente Utrecht | 29 november 2018

3.10 2013–10. Sluiting markante Utrechtse familiebedrijven

Datering: 26 sept. 2013

Bereik: 2013–2016

Relatie met: 2016–2 (V&D sluit), 2017–8 (C&A sluit)

Beschrijving:

3.10.1 Staffhorst

Op 26 september 2013 spreekt de rechtbank het faillissement uit over muziekinstrumentenwinkel Staffhorst. Het is de derde en laatste vestiging van de winkel die de deuren moet sluiten: vijf jaar eerder ging een filiaal in Amersfoort dicht en het grootste pand dat de winkel ooit bezat, het rijksmonument Het Vinkepand, op het Vredenburg tegenover waar nu het muziekpaleis TivoliVredenburg staat, werd door de Gemeente Utrecht opgekocht voor bijna vijf miljoen euro.¹³⁶ Het is het onderkomen geworden van het projectbureau CU2030, dat de ingrijpende verbouwingen rondom het Centraal Station organiseert.¹³⁷ Ook wordt het gebouw gerenoveerd en wordt het door de Social Impact Factory (SIF) gehuurd en omgetoverd tot een vergader- en ontmoetingsplek voor ondernemers.¹³⁸ Op 1 oktober 2017 opent Stadsbrasserie De Utrechter in het pand.¹³⁹ Familiebedrijf Staffhorst was sinds 1937 gevestigd in Utrecht, maar de concurrentie van elektronicazaken zoals de MediaMarkt werd de muziekwinkel fataal.¹⁴⁰ In oktober 2017 maakt Martin Staffhorst, kleinzoon van de oprichter van de eerste winkel, die precies tachtig jaar daarvoor opende, bekend dat Staffhorst weer terugkomt: het gaat een winkel aan het Willem van Noortplein delen met Q-Vignes wijnimport. De winkel gaat geen muziekinstrumenten meer verkopen, wel vinyl en wijn, om “een stukje genot” aan te bieden.¹⁴¹ Het is ook mogelijk om platen te beluisteren in de winkel.¹⁴²

¹³⁶ “Utrechtse muziekwinkel Staffhorst sluit deuren”, RTV Utrecht, 27 september 2013.

¹³⁷ “Muziekwinkel Staffhorst failliet”, *De Utrechtse Internet Courant*, 27 september 2013.

¹³⁸ Franck, Roeland. “Voormalig ‘Staffhorst’ pand bloeit op”. De Ondernemer: [www.deondernemer.nl](https://www.deondernemer.nl/nieuwsbericht/79722/voormalig-staffhorst-bloeit-op). 3 juni 2016. <https://www.deondernemer.nl/nieuwsbericht/79722/voormalig-staffhorst-bloeit-op> (geraadpleegd 2 mei 2018); “Opvallende huurconstructie voor Staffhorstpand Vredenburg”, *De Utrechtse Internet Courant*, 8 november 2016; Franck, Roeland. “Huurcontract voormalig Staffhorst ‘geknutseld’”, *Algemeen Dagblad*, 6 november 2016.

¹³⁹ “Stadsbrasserie De Utrechter opent zondag in het monumentale Vinkepand”, *De Utrechtse Internet Courant*, 28 september 2017.

¹⁴⁰ Zie voor een uitgebreide geschiedenis van Staffhorst: Hager. “Muziek Staffhorst – Una famiglia di Utrecht”. Blogspot: <http://blogspot.nl> “Hager slaat om zich heen: Herinneringen aan een leven in de Utrechtse popmuziek 1960–2014” 1 februari 2017.

<http://hagerslaatomzichheen.blogspot.nl/2017/02/muziek-staffhorst-una-famiglia-di.html> (geraadpleegd 2 mei 2018).

¹⁴¹ Heyden, Wies van der. “Staffhorst keert terug in Utrecht met platen én wijn”, *Algemeen Dagblad*, 25 oktober 2017; Berg, Anne–Meike van den. “Staffhorst komt terug naar Utrecht met een platenzaak en slijterij in één”. In de buurt Utrecht: <http://indebuurt.nl> 25 oktober 2017.

<https://indebuurt.nl/utrecht/nieuw-in-utrecht/staffhorst-komt-terug-naar-utrecht-platenzaak-en-slijterij~41536/> (geraadpleegd 2 mei 2018).

¹⁴² “Muziek Staffhorst weer terug in Utrecht”, *De Utrechtse Internet Courant*, 22 oktober 2017.

De sluiting van Staffhorst is de eerste van een lange reeks faillissementen en sluitingen van markante winkels en andere bedrijven in het centrum van Utrecht met vaak een lange geschiedenis en opvallend karakter. Een chronologisch overzicht van enkele belangrijke voorbeelden, een greep uit de iconische zaken die moesten sluiten tussen het begin van 2015 en april 2016.

3.10.2 Broekman

Nog geen anderhalf jaar na het faillissement van Staffhorst, moet modezaak Broekman zijn deuren sluiten. Johannes Broekman en zijn vrouw Annaatje van Essenberg openden een kleermakerij op 19 maart 1837 die Annaatje na het overlijden van haar man omdoopte tot *Weduwe Johannes Broekman*. De kledingwinkel had twee specialiteiten: maatpakken en beroepskleding, die vanaf 19 maart 1912 in gescheiden winkels aan weerszijden van de Lange Elisabethstraat in Utrecht werden verkocht. De herenmodezaak groeit uit tot de winkel Thom Broekman en de beroepskledingwinkel tot De Rode Winkel. Bij het 175-jarig bestaan van de keten, krijgt Broekman het predicaat Hofleverancier toegekend.¹⁴³ De zesde generatie Broekman staat dan al klaar om het stokje over te nemen.¹⁴⁴ Door “veranderende marktomstandigheden” krijgt Broekman het echter financieel steeds moeilijker: in 2014 daalt de omzet met 10,7 procent.¹⁴⁵ Op 15 januari 2015 wordt de winkel failliet verklaard. Het grootste deel van de twintig winkels moet dan sluiten, maar de twee filialen in Utrecht, en die in Bussum en Haarlem blijven nog even open.¹⁴⁶ Nog geen maand later wordt bekendgemaakt dat de twee laatstgenoemde vestigingen na onderhandelingen toch een doorstart maken en dat voormalig directeur Thom Broekman de vestigingen in Utrecht heeft overgenomen.¹⁴⁷ Vijfentwintig van de honderddertien werknemers kunnen op deze manier hun baan behouden.¹⁴⁸ De oorspronkelijke filialen aan de Lange Elisabethstraat zijn hierdoor ook nog steeds in handen van de familie Broekman.¹⁴⁹ In april 2017 heropenen de winkels na een renovatie van de panden.¹⁵⁰

¹⁴³ “Over ons”. De Rode Winkel: <http://derodewinkel.nl>. <http://derodewinkel.nl/over-ons> (geraadpleegd 3 mei 2018); “History”. Thom Broekman: <http://thombroekman.nl>. <http://thombroekman.nl/history> (geraadpleegd 3 mei 2018).

¹⁴⁴ “Utrechts familiebedrijf Thom Broekman failliet”, RTV Utrecht, 15 januari 2015.

¹⁴⁵ Buls, Anne. “Gedeeltelijke doorstart voor Thom Broekman”. FashionUnited: <http://fashionunited.nl>. 2 februari 2018. <https://fashionunited.nl/nieuws/business/gedeeltelijke-doorstart-voor-thom-broekman/2015020222927> (geraadpleegd 3 mei 2018).

¹⁴⁶ Zie het faillissementsverslag op: KBS Advocaten: www.kbsadvocaten.nl. 15 januari 2015. http://www.kbsadvocaten.nl/bestanden/faillissementsverslagen/6e_OV_TBDRW.pdf (geraadpleegd 3 mei 2018); “Modeketen Thom Broekman failliet verklaard”, *De Gelderlander*, 15 januari 2015; “Utrechtse modeketen Thom Broekman failliet”, *Algemeen Dagblad*, 15 januari 2015; “Thom Broekman en De Rode Winkel failliet verklaard”, *De Utrechtse Internet Courant*, 15 januari 2015.

¹⁴⁷ Herculeijns, Floris. “Twee kledingwinkels Thom Broekman maken doorstart”. www.nu.nl. 12 februari 2015. <https://www.nu.nl/ondernemen/3991423/twee-kledingwinkels-thom-broekman-maken-doorstart.html> (geraadpleegd 3 mei 2018).

¹⁴⁸ “Thom Broekman en De Rode Winkel maken doorstart in Utrecht”. Retailtrends: <http://retailtrends.nl>. 2 februari 2015. <https://retailtrends.nl/news/39269/thom-broekman-en-de-rode-winkel-maken-doorstart-in-utrecht> (geraadpleegd 3 mei 2018).

¹⁴⁹ “Doorstart voor Thom Broekman en De Rode Winkel in Utrecht”, *De Utrechtse Internet Courant*, 30 januari 2015.

¹⁵⁰ “De Rode Winkel heropent grootste jeanswinkel”. www.nu.nl. 17 april 2017.

<https://www.nu.nl/advertorial/advertorial-de-rode-winkel/4621452/rode-winkel-heropent-grootste-hotspot-monitor-gemeente-utrecht>
Hotspot-monitor gemeente Utrecht | 29 november 2018

3.10.3 Mado

Slechts vier jaar na de oprichting van Broekman vestigde kantoorvakhandel Mado zich aan de Oudegracht. De winkel werd in 1841 opgericht door het Zeeuwse echtpaar Mado. In 1900 nam de familie Korsten het bedrijf over en gaf het een nieuwe naam: *Mado & Co*. De winkel bleef lange tijd in de familie Korsten en groeide uit tot een landelijk bekend en goedlopend bedrijf met een winkel en een drukkerij. Deze moest echter worden verkocht in de jaren '60 wegens financiële problemen, die ook de kantoorvakhandel nadelig beïnvloedden. In 1986 nam de familie Kiens de inmiddels BV geworden winkel over. De vestiging aan de Oudegracht, waar Mado toen honderdzeventig jaar gehuisd was, werd begin 2011 ingeruild voor een nieuwe locatie aan de Burgemeester Reigerstraat, waarna de in 1961 door Gerrit Rietveld ontworpen pui van de zaak aan de Oudegracht verdween. Maatschappelijke veranderingen en met name de digitalisering van de samenleving en de hierdoor aangewakkerde verminderde interesse in (luxe) schrijfwaren, hebben Mado uiteindelijk de kop gekost: na bijna honderdvijfenzeventig jaar moet de kantoorvakhandel op 18 februari 2015 zijn deuren sluiten.¹⁵¹ Mado heeft wel nog steeds een vestiging in Montfoort en een webshop.¹⁵²

3.10.4 Foto Patent

Op 1 april 2016 verhuist Foto Patent van de Lijnmarkt 36 naar een nieuwe locatie aan de Kroonstraat. De oppervlakte van het nieuwe gebouw, waar een failliet gegane elektronicazaak zat, is tien keer zo groot als die van het oorspronkelijke pand.¹⁵³ Foto Patent is de oudste fotozaak van Utrecht: hij werd opgericht in 1929. Aanvankelijk een familiebedrijf, werd het eind jaren '90 overgenomen door Edwin de Jong, die altijd al een passie voor fotografie had en tijdens zijn studie fotografie al werkzaam was in de winkel. De zaak heeft last van de veranderende maatschappij: webshops van bijvoorbeeld De Mediamarkt en Bol.com die beneden de verkoopprijzen verkopen, nemen de markt beetje bij beetje over. Foto Patent probeert met de verkoop van accessoires, tweedehands producten, workshops en pasfoto's het hoofd boven water te houden. Toch wil De Jong ook een webshop openen en hij droomt eveneens van een expositieruimte beneden de winkel, waar mensen kunnen genieten van fotografie "en een kop koffie kunnen drinken".¹⁵⁴ In 2015 kan Foto Patent niet meer zelfstandig verder en wordt het onderdeel van Kamera Express. Het format van deze firma heeft baat bij een grotere ruimte en dit is de reden dat de iconische fotowinkel na bijna negentig jaar verdwijnt uit het centrum van Utrecht.¹⁵⁵

3.10.5 Andere zaken

Na een huurverhoging van wel vijftig procent per maand kan de Bruna in 2016 dit filiaal op de hoek van de Choorstraat en de Steenstraat niet meer openhouden. Meer dan veertig jaar zat de winkel op deze

[jeanswinkel.html](#) (geraadpleegd 3 mei 2018); Ondernemersfonds Utrecht. "Tom is een voorbeeld voor mij". Een tweegesprek met vader en zoon Broekman". De Rode Winkel: <http://derodewinkel.nl> 25 juni 2017. <http://derodewinkel.nl/tom-broekman-is-een-voorbeeld-voor-mij/> (geraadpleegd 3 mei 2018).

¹⁵¹ "Over ons". Mado: www.mado.nl. <http://www.mado.nl/over-ons/over-mado.html> (geraadpleegd 3 mei 2018); "Na 174 jaar in Utrecht sluit kantoorvakhandel Mado noodgedwongen de deuren", *De Utrechtse Internet Courant*, 19 februari 2015.

¹⁵² www.mado.nl

¹⁵³ "Foto Patent na bijna 90 jaar weg van de Lijnmarkt", *De Utrechtse Internet Courant*, 1 april 2016.

¹⁵⁴ "Op bezoek bij Edwin De Jong van Foto Patent: 'Ik weet soms wat klanten tien jaar geleden hebben gekocht'", *De Utrechtse Internet Courant*, 9 april 2015.

¹⁵⁵ "Foto Patent na bijna 90 jaar weg van de Lijnmarkt", 2016.

locatie in het centrum van de stad, waar nu een winkel van het modemerken G-Star wordt geopend. De Bruna is niet de eerste winkel in de Choorstraat die zijn deuren moet sluiten: ook schoenzaak Bitter, designwinkel Mobach en interieurwinkel Iittala moesten al sluiten.¹⁵⁶ Hippe schoenen- en kledingzaken, zoals Van Lier, Van Bommel en Denham Jeans nemen de panden over. De Choorstraat krijgt een nieuw imago en trekt daardoor deze moderne winkels naar de centraal gelegen locatie waarop veel winkelend publiek afkomt. Dit is dan ook de reden dat de huur in veel panden fors omhoog gaat. De Choorstraat wordt langzamerhand dé plek waar consumenten duurdere kwaliteitskleding en -schoenen kunnen vinden. Hoewel dergelijke winkels vaak minder publiek trekken, komen veel mensen 'vanzelf' in de Choorstraat omdat het deel uitmaakt van het 'winkelrondje' door Utrecht.¹⁵⁷

In korte tijd zijn dus veel markante en karakteristieke zaken gesloten of vertrokken uit het centrum van Utrecht. Veel faillissementen hebben te maken met de veranderende, digitaliserende maatschappij, de forse stijging van de huren in de binnenstad en de opkomst van grote winkelketens, zoals De Mediamarkt, en van webshops, die de markt overnemen. Voor veel kleine bedrijven, ook bedrijven die al generaties lang op hetzelfde adres zitten, is dit fataal.

¹⁵⁶ "Bruna verdwijnt na 40 jaar uit de Choorstraat", *De Utrechtse Internet Courant*, 30 maart 2016.

¹⁵⁷ Cazander, René. "Nieuwe winkels en meer allure in Choorstraat 2.0", *Algemeen Dagblad*, 19 maart 2016.

3.11 2013–11. Kade Bemuurde Weerd Oostzijde ingestort

Datering: 15 okt. 2013

Bereik: 2013–2015

Beschrijving:

Op 15 oktober 2013 stort een deel van de kade bij de Bemuurde Weerd Oostzijde in, over een lengte van wel twintig meter. Een “fiks stuk grond” evenals een verkeersbord en een aanhanger worden met de boom het water ingetrokken en de boom komt dwars over de singel te liggen, waardoor de doorgang op het water wordt belemmerd. Ook is een deel van het voetpad weggeslagen.¹⁵⁸ De dagen voor de verzakking heeft het zeer veel geregend.¹⁵⁹ Dit is waarschijnlijk de oorzaak van het wegzakken van de boom.¹⁶⁰

De politie sluit het gebied af en omwonenden moeten hun huizen enige tijd verlaten. Ook de Weerdbrug naar het Nijntjepleintje, die er zwaar beschadigd uitziet, wordt afgezet omdat deze door de verzakking instabiel is geworden. Na het incident plaatst de politie een nooddamwand tegen de kademuur om verdere verzakking te voorkomen en het vaarverkeer weer veilige doorgang te geven. De plaatsing van de noodmuur duurt enkele uren. Ook worden trillingsmetingen gedaan en worden omliggende woningen gecontroleerd op de veiligheid, maar gelukkig worden nergens scheuren aangetroffen. Daarnaast worden drie bomen aan de kade preventief gekapt en worden fietsenrekken weggehaald om herhaling te voorkomen.¹⁶¹ Een tweede boom dreigt ook weg te zakken, zo lijkt het.¹⁶² Een auto die het water in dreigt te glijden, wordt weggesleept.¹⁶³

Rond 1300 ontstond de Bemuurde Weerd als een voorstad van Utrecht. Nu, ruim zevenhonderd jaar later, bevindt het zich in het centrum van de eromheen gegroeide stad, maar de naam van de voorstad is als straatnaam behouden.¹⁶⁴

Veel werven en kades zijn in slechte staat doordat ze zo oud zijn. De Gemeente Utrecht is al enige jaren bezig met een grootschalig restauratieproject om dit te verbeteren. De gemeente wil de grachten in de stad zichtbaarder maken voor de bezoekers van Utrecht en heeft om die reden nog in de jaren

¹⁵⁸ “Utrechtse kade ingestort”, *De Telegraaf*, 15 oktober 2013.

¹⁵⁹ Zie: “Oktober 2013”. KNMI: [www.knmi.nl. https://www.knmi.nl/nederland-nu/klimatologie/maanden-seizoensoverzichten/2013/oktober](https://www.knmi.nl/nederland-nu/klimatologie/maanden-seizoensoverzichten/2013/oktober) (geraadpleegd 4 mei 2018).

¹⁶⁰ “Historische kademuur Bemuurde Weerd ingestort”, *De Utrechtse Internet Courant*, 15 oktober 2013; “Historische kade Bemuurde Weerd ingestort”, RTV Utrecht, 15 oktober 2013.

¹⁶¹ “Historische kademuur Utrecht ingestort”. www.nu.nl. 15 oktober 2013. <https://www.nu.nl/binnenland/3602449/historische-kademuur-utrecht-ingestort.html> (geraadpleegd 4 mei 2018); “Kade Bemuurde Weerd Oostzijde ingestort”. De Stad Utrecht: <http://destadutrecht.nl>. 15 oktober 2013. <http://destadutrecht.nl/de-wijk/kade-bemuurde-weerd-oostzijde-ingestort/> (geraadpleegd 4 mei 2018); Willems, Marije. “Historische kade in Utrecht deels ingestort”, *NRC*, 15 oktober 2013.

¹⁶² “Historische kademuur Bemuurde Weerd ingestort”, *De Utrechtse Internet Courant*, 2013.

¹⁶³ Willems 2013.

¹⁶⁴ “Historische kademuur Bemuurde Weerd ingestort”, *De Utrechtse Internet Courant*, 2013.

voorafgaand aan het incident in het water van de Bemuurde Weerd gewerkt.¹⁶⁵ Er lijkt geen verband te zijn tussen deze werkzaamheden en de verzakking en volgens de gemeente stond de kade niet bekend als risicogebied. Echter, bewoners van de Bemuurde Weerd Oostzijde menen dat er al lange tijd een scheur in de kade zat op de plaats waar de verzakking op 15 oktober gebeurt. De gemeente reageert niet op deze uitlatingen, maar onderzoekt de kade en andere kades grondig.¹⁶⁶ Uit dit onderzoek blijkt dat de instorting is veroorzaakt door een combinatie van factoren. Zoals gedacht was de fundering van de kade, die van zand was, “compleet verweekt” door de hevige regenval in de dagen voorafgaand aan het incident, maar bovendien is gebleken dat de bodem van de gracht lager lag dan de constructie van de kademuur, waardoor de fundering kon worden meegespoeld door het hoogstaande en snelstromende water in de gracht.¹⁶⁷

De reparatie en restauratie, toch al een aanzienlijk karwei, wordt bemoeilijkt doordat de zware kranen die nodig zijn voor de klus niet op de verzwakte en verzakte kade kunnen staan.¹⁶⁸ Ook wordt er halverwege het project van aannemer gewisseld, wat voor enige vertraging zorgt. Het duurt daarom ruim twee jaar voor bekend kan worden gemaakt dat de kade weer in goede staat verkeert. Op 18 december 2015 wordt de voltooiing van de vernieuwde kade gevierd onder aanwezigheid van wethouder Kees Geldof. De muur is heropgebouwd, het straatwerk is vernieuwd en een nieuwe steiger is aangelegd. Ook zijn er nieuwe “bomen van formaat” langs de kade geplant.¹⁶⁹

¹⁶⁵ “Historische kademuur Utrecht ingestort”. www.nu.nl, 2013.

¹⁶⁶ Lauret, Bart. “Bewoners: ‘Zat al scheur in zwakke Utrechtse kade’”, *Algemeen Dagblad*, 16 oktober 2013.

¹⁶⁷ “Kade Bemuurde Weerd weer puik in orde”. Stadsnieuws Utrecht: <http://utrecht.nieuws.nl>. 17 december 2015. <https://utrecht.nieuws.nl/stadsnieuws/51403/kade-bemuurde-weerd-weer-puik-in-orde/> (geraadpleegd 4 mei 2018).

¹⁶⁸ “Herstel verzakte kade aan de Bemuurde Weerd gaat de nodige tijd kosten”, *De Utrechtse Internet Courant*, 16 oktober 2013.

¹⁶⁹ “Kade Bemuurde Weerd weer puik in orde”. *Stadsnieuws Utrecht*, 2015.

3.12 2013–12. Renovatie Domkerk met crowdfunding

Datering: 15 nov. 2013

Bereik: 2013–2017

Relatie met: 2016–3 (Kostbare restauratie Domtoren vereist)

Beschrijving:

Op 15 november 2013 wordt duidelijk dat er niet voldoende geld is voor een noodzakelijk renovatieproject aan de Domkerk in Utrecht. Een aantal negen meter hoge draagbogen van tufsteen verkeert in slechte staat en is dringend aan restauratie toe, zo blijkt uit inspectie. Doordat het gebruikte materiaal dat wordt blootgesteld aan de elementen snel slijtage vertoont, moet dit eens in de vijftig à honderd jaar gebeuren. Van de twaalf luchtbogen moeten er twee snel worden hersteld, maar de eigenaar van de Dom, de Protestantse Gemeente Utrecht (PGU) heeft de benodigde 100.000 euro niet. PGU-directeur Frans Ritmeester, die bezorgde Utrechters geruststellend laat weten dat de kerk niet op instorten staat, kondigt aan dat een crowdfundingproject is gestart onder de naam Draag de Dom, waarbij wordt gehoopt 50.000 euro binnen te halen, zodat de PGU eenzelfde bedrag kan bijleggen en de renovatie van start kan gaan.¹⁷⁰ Niet eerder is deze financieringsvorm in Utrecht beproefd voor zo'n groot project.

De crowdfundingactie begint in april 2014 in samenwerking met ABN AMRO MeesPierson en crowdfundingplatform SEEDS. Donateurs krijgen een stuk steen uit de bogen.¹⁷¹ Op 10 juli 2014 maakt de PGU via een digitale nieuwsbrief bekend dat de op 30 juni afgeronde actie een succes is geweest: er is 54.735 euro opgehaald onder zo'n driehonderd particulieren, fondsen en bedrijven, en de renovatie aan de luchtbogen kan dus van start gaan.¹⁷² Op 26 mei 2015 begint de restauratie waarbij zeven bogen worden voorzien van nieuwe voegen.¹⁷³ Doordat mensen blijven investeren, loopt het opgehaalde bedrag op tot ruim 70.000 euro.¹⁷⁴

¹⁷⁰ "Crowdfunding voor herstel Domkerk". Cobouw: www.cobouw.nl. 27 november 2013.

<https://www.cobouw.nl/bouwbreed/nieuws/2013/11/crowdfunding-voor-herstel-domkerk-101225934> (geraadpleegd 4 april 2018); Kaiser, Frank. *Kroniek over het jaar 2013*. Jaarboek Oud-Utrecht (2014), p. 14.

¹⁷¹ "Domkerk zet crowdfunding in voor restauratie". De Stad Utrecht: <http://destadutrecht.nl> 26 november 2013. <http://destadutrecht.nl/cultuur/domkerk-zet-crowdfunding-in-voor-restauratie/> (geraadpleegd 4 april 2018.); "Inzameling voor Domkerk Utrecht succes". Digibron: kenniscentrum gereformeerde gezindte: www.digibron.nl 11 juli 2014. <https://www.digibron.nl/search/detail/ea4b87e58579e3757a72f409ed7e09a9/inzameling-voor-domkerk-utrecht-succes> (geraadpleegd 4 april 2018).

¹⁷² "Inzameling voor Domkerk Utrecht succes", Digibron; "Restauratie luchtbogen Domkerk van start". Bouw en Uitvoering: <http://bouwuitvoering.nl>. 30 mei 2015. <https://bouwuitvoering.nl/renovatie/restauratie-luchtbogen-domkerk-van-start/> (geraadpleegd 4 april 2018).

¹⁷³ "Restauratie luchtbogen Domkerk van start", 2015.

¹⁷⁴ Langejan, Wim. "Domkerk moet opnieuw worden 'gedragen'", *Algemeen Dagblad*, 11 april 2017. Hotspot-monitor gemeente Utrecht | 29 november 2018

Bij de inspectie die voorafgaat aan de renovatie, komen nieuwe problemen aan het licht. Doordat smeedijzeren verankeringen zijn verwerkt in het natuursteen boven de gotische ramen, is roest ontstaan.¹⁷⁵ Ook blijkt dat delen van het steen uit elkaar zijn gedrukt, waardoor “breuk, zetting en gevolgschade” zijn ontstaan.¹⁷⁶ Een schoorsteen, twee luchtbogen en ornamenten, zoals pinakels en driehoekige stenen elementen boven de ramen, zijn aan corrosie en verval onderhevig; er groeit mos op en er zitten scheuren in het natuursteen. Daarnaast is de lantaarn, het achterste gedeelte van de kerk, toe aan herstel en moeten ook binnen restauratiewerkzaamheden worden uitgevoerd.¹⁷⁷ Ook bakstenen elementen, de metalen torenbekroningen op het dak, de dakbedekking, tegel-, schilder-, metsel- en voegwerk moeten worden hersteld en de afbladderende muur boven het orgel moet opnieuw worden gestuct.¹⁷⁸

Wederom wordt een crowdfundingactie onder de naam Draag de Dom gestart en deze zal lopen in april en mei 2017. Deze keer moet de actie 100.000 euro opleveren als bijdrage aan het 1,6 miljoen euro kostende renovatieproject. De rest van de kosten wordt gedekt door de Provincie Utrecht, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en de PGU, die zo'n 200.000 euro heeft. Het is de bedoeling in de zomer van 2017 aan te vangen met het grote renovatieproject.¹⁷⁹ Net als bij de vorige crowdfundingactie worden tegenprestaties gegeven aan de donateurs, die ‘Domdragers’ worden genoemd: er worden Draag de Dom-sjaaltjes weggegeven aan mensen die 25 euro geven en rondleidingen voor diegenen die meer dan 100 euro bijdragen. Tien gulle gevers die ieder 150 euro of meer investeren, krijgen daarnaast de kans om op 23 mei 2017 onder begeleiding van het stuntteam van de Utrechtse Studenten Alpen Club veertig meter in de kerk te abseilen.¹⁸⁰ Anderen kunnen, afhankelijk van de hoogte van de donatie, een orgelconcert of een diner bijwonen.¹⁸¹

Op 10 augustus 2017 wordt de eerste steiger tegen de Dom geplaatst. Het is de eerste van vele en het is nog niet zeker hoe lang de restauratiewerkzaamheden gaan duren. Dit komt doordat het niet precies bekend is wat er allemaal moet gebeuren; dit wordt vaak pas duidelijk als de werkzaamheden al zijn begonnen. In totaal is vijf jaar uitgetrokken voor de renovatie van de binnen- en buitenkant van de Domkerk, maar de kerk zal niet gedurende die hele periode in de steigers staan.¹⁸² De eerste fase van het project bestaat uit het herstel van de gevels van het noordertransept, de trappentoren en twee luchtbogen, het reinigen van het zuidertransept en het voegwerk en de restauratie van het Hoogkoor waarbij de stenen wimbergen, balustraden en kruisbloemen worden gerenoveerd.¹⁸³

¹⁷⁵ “Restauratie luchtbogen Domkerk van start”, 2015.

¹⁷⁶ Witjes, Arjen. “Restauratie en groot onderhoud Domkerk te Utrecht”. Nico de Bont: [www.nicodebont.nl](https://www.nicodebont.nl/projecten/restauratie-en-groot-onderhoud-domkerk-te-utrecht). <https://www.nicodebont.nl/projecten/restauratie-en-groot-onderhoud-domkerk-te-utrecht> (geraadpleegd 4 april 2018).

¹⁷⁷ Remmers, Freke. “Domkerk voorlopig in de steigers”, *Algemeen Dagblad*, 9 augustus 2017.

¹⁷⁸ Langejan 2017.

¹⁷⁹ Langejan 2017.

¹⁸⁰ Vanderbosch, Maarten. “Gulle donateur mag abseilen in Domkerk Utrecht”, *Algemeen Dagblad*, 8 mei 2017.

¹⁸¹ Langejan 2017.

¹⁸² “Eerste steigers geplaatst voor jarenlange renovatie Domkerk”. Nu.nl: www.nu.nl. 10 augustus 2017. <https://www.nu.nl/utrecht/4875602/eerste-steigers-geplaatst-jarenlange-renovatie-domkerk.html> (geraadpleegd 4 april 2018).

¹⁸³ Witjes. “Restauratie en groot onderhoud Domkerk te Utrecht”.

Vanaf 24 november 2017 staat ook de Domtoren volledig in de steigers. Omdat ook deze in slechte staat verkeert, is een renovatie hard nodig. Het is nog niet duidelijk wat er precies moet gebeuren, hoeveel dit gaat kosten en hoe lang het gaat duren, maar vermoed wordt dat de hoogste kerktoren van Nederland nog jaren in de steigers zal staan.¹⁸⁴

¹⁸⁴ “Domtoren compleet in de steigers”, RTV Utrecht, 24 november 2017.
Hotspot-monitor gemeente Utrecht | 29 november 2018

3.13 2014-1. Opening Museum Oud Amelisweerd

Datering: 21 mrt. 2014

Bereik: 2010-2017

Beschrijving:

Op 21 maart 2014 wordt in huis Oud-Amelisweerd het nieuwe Museum Oud Amelisweerd (MOA) officieel geopend door prinses Beatrix.¹⁸⁵ Het museum is bedoeld als expositieruimte voor de collectie van het Armando Museum, die eerder was ondergebracht in het Armandomuseum in Amersfoort. Dit museum had echter zijn deuren moeten sluiten na een grote brand in 2007.

Eind 2010 waren de eerste plannen gemaakt om de collectie van het Armando Museum te huisvesten in landhuis Oud-Amelisweerd te Bunnik. Twee jaar later, in juni 2012, gaf raad van de gemeente Utrecht, hieraan zijn goedkeuring. Behalve de gemeente Utrecht zijn ook de provincie en de gemeente Amersfoort en Bunnik bij de plannen betrokken. Op 1 september 2012 droeg de gemeente Utrecht, sinds 1951 eigenaar van het landgoed, het beheer van het landhuis over aan de Stichting Museum Oud Amelisweerd.¹⁸⁶

Oud-Amelisweerd is een landgoed aan de Kromme Rijn in de gemeente Bunnik dat samen met het koetshuis en de tuin Historische Buitenplaats Oud-Amelisweerd wordt genoemd. De historie van het landgoed gaat terug tot 1227, als ridder Amelis de Insula (letterlijk 'Amelis uit de Weerd') wordt genoemd als een dienstman van de Utrechtse bisschop. In 1672 werd het landhuis verwoest door het leger van Lodewijk XIV van Frankrijk; enkel de fundamenten van de oude hofstad, een koepel en een klein huis bleven over. In 1760 kwam het landgoed in handen van de schoonzoon van de burgemeester van Amsterdam, Gerard Godard Taets van Amerongen, die een brug liet aanleggen over de Kromme Rijn en het landgoed uitbreidde tot een groot park met tuinen, een structuur die vandaag de dag nog is terug te zien. Van Amerongen liet in 1770 het landhuis Oud-Amelisweerd bouwen, dat na deze tijd werd bewoond door enkele belangrijke mensen, zoals Lodewijk Napoleon, koning van Holland, en Paulus Wilhelmus Bosch van Drakestein, burgemeester van Utrecht. Omdat geen van hen het landhuis intensief heeft bewoond, is het in bijzonder goede staat bewaard gebleven en vooral de kostbare behangsels zijn uniek.¹⁸⁷ In 1951 kocht de Gemeente Utrecht het landgoed aan als recreatiegebied voor de stad. Tot 1989 werd het Rijksmonument particulier verhuurd, waarna het onder beheer van het Centraal Museum kwam, dat er af en toe tentoonstellingen en activiteiten organiseerde.

Vanaf 2009 liet de gemeente Utrecht het landhuis in de jaren restaureren, wat dringend noodzakelijk was om verder verval te voorkomen. Op dat moment was nog niet duidelijk wat welke functie het gebouw in de toekomst zou krijgen. De werkzaamheden werden uitgevoerd onder leiding van architect Krijn van den Ende en de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed als belangrijkste adviseur. Doelstelling was in de eerste plaats om het bijzondere karakter van dit rijksmonument zoveel mogelijk te behouden. Veel aandacht

¹⁸⁵ "Opening Museum Oud Amelisweerd". De Stad Utrecht: <http://destadutrecht.nl>. 18 maart 2014. <http://destadutrecht.nl/cultuur/opening-museum-oud-amelisweerd/> (geraadpleegd 4 mei 2018).

¹⁸⁶ "Oud-Amelisweerd". Centraal Museum.

¹⁸⁷ "Oud-Amelisweerd". Centraal Museum: <https://centraalmuseum.nl/bezoeken/locaties/oud-amelisweerd/> (geraadpleegd 4 mei 2018).

kreeg het behoud van het interieur, dat grotendeels nog uit het einde van de achttiende eeuw stamt en van een hoge kwaliteit is. Dit geldt in het bijzonder voor het behang. Zo zijn er twee kamers met zeldzaam Chinees behang uit die tijd, die Oud-Amelisweerd internationale bekendheid hebben gegeven. Met het oog op het hoge cultuurhistorische belang van het interieur en speciaal de kwetsbare behangsets is er een passend binneklimaat tot stand gebracht.¹⁸⁸

Het MOA stelt een collectie met Chinees en antiek behang, de Armandocollectie en het achttiende-eeuwse landhuis zelf tentoon aan haar bezoekers. Deze drie delen van het museum zijn niet strikt gescheiden en gaan, door de manier waarop ze zijn tentoongesteld, een dialoog met elkaar aan. De Armandocollectie bevat keramiek, brons, lithografieën, tekeningen en schilderijen van Armando uit alle periodes. Daarnaast is er informatie te vinden over de rijke geschiedenis van het landhuis.¹⁸⁹

In het museum wordt geen gebruik gemaakt van spotjes om de tentoongestelde voorwerpen te belichten, maar enkel van het daglicht dat door de luiken naar binnen valt. Het oorspronkelijke interieur is zoveel mogelijk behouden, ook als dit beschadigd is. De bezoeker krijgt op die manier een nauwer contact met de geschiedenis van het landhuis Oud-Amelisweerd en “de essentiële verbinding tussen binnen en buiten” blijft in stand.¹⁹⁰ In 2016 wint MOA de prestigieuze cultureel erfgoedprijs Europa Nostra Award in de categorie “outstanding achievements in the conservation, enhancement and adaptation to new uses of cultural heritage”.¹⁹¹

In oktober 2015 wordt duidelijk dat het MOA financieel in zwaar weer verkeert: de huur over de maand oktober is niet betaald en de betalingsachterstand aan de gemeente is dan al bijna 95.000 euro, aldus de gemeente na vragen van Stadsbelang Utrecht. Directeur Yvonne Ploum ontkent dat er een huurachterstand is. Ze zegt dat de huur voor oktober al is overgemaakt naar de gemeente en slechts een klein beetje was vertraagd. De gemeente moet het MOA nog 35.000 euro betalen voor het koetshuis. Wel geeft ze toe dat de 91.000 euro voor de verbouwing nog niet is terugbetaald aan de gemeente, “omdat we onze financiële huishouding willen stabiliseren”. De reden dat de financiële huishouding nog niet op orde is, is volgens de directrice van het museum de vertraging die is opgelopen bij de restauratie waardoor het MOA niet zoals gepland medio 2013 open kon, maar pas bijna een jaar later. Hierdoor is men veel inkomsten misgelopen. Ploum laat weten een sluitende begroting op tafel te hebben aan het einde van 2015.¹⁹² Een jaar later, eind december 2016, subsidiëren de Provincie Utrecht, de Gemeente Utrecht en de Gemeente Bunnik het museum met een noodkrediet van 75.000 euro om te trachten het financieel instabiele museum nog ten minste een jaar open te houden.¹⁹³ Voorwaarde voor de eenmalige

¹⁸⁸ M. Dolfijn en E. Koldewij, ‘Museum Oud-Amelisweerd. Armando’s buitenhuis’, Tijdschrift van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (2015), 24–26.

¹⁸⁹ Museum Oud Amelisweerd: www.moa.nl.

¹⁹⁰ “Opening Museum Oud Amelisweerd”. De Stad Utrecht, 2014; “MOA Museum Oud Amelisweerd”. Veldkeuken: www.veldkeuken.nl. <http://www.veldkeuken.nl/index.php?sc=44> (geraadpleegd 4 mei 2018).

¹⁹¹ “MOA – Museum Oud Amelisweerd”. Bezoek Utrecht: www.bezoek-utrecht.nl. <https://www.bezoek-utrecht.nl/locaties/3002803055/moa-museum-oud-amelisweerd-3> (geraadpleegd 4 mei 2018).

¹⁹² Vusse, Peter van de. “Museum Oud Amelisweerd in financiële problemen”, *Algemeen Dagblad*, 13 oktober 2015.

¹⁹³ Vusse, Peter van de. “Armando breekt met Museum Oud Amelisweerd”, *Algemeen Dagblad*, 19 april 2017.

subsidieverstrekking is dat het MOA een sluitende exploitatie realiseert in 2017 en aan de betalingsverplichtingen voldoet.¹⁹⁴

Slecht nieuws komt er in april 2017: Armando zegt de bruikleenovereenkomst met het MOA op, zo is in de kranten te lezen. De ongeveer elfhonderd werken van de kunstenaar mogen nog een jaar, tot 1 maart 2018, in het MOA blijven, de duur van de opzegtermijn van de bruikleenovereenkomst. Ploum, die benadrukt dat dit nieuws helemaal niet naar buiten had mogen komen omdat in een contract is vastgelegd dat dit niet mag, laat weten dat de beslissing van de Armando Stichting geen gevolgen heeft voor de toekomst van het MOA en dat het zelfs een financiële verlichting zal zijn om de zorg voor de kunstwerken niet meer te hoeven dragen. Een collectie van honderd tekeningen van Armando mag wel in het MOA blijven. Deze collectie is in bruikleen van de Gemeente Amersfoort en niet van de Armando Stichting.¹⁹⁵

¹⁹⁴ “Eenmalige subsidie Museum Oud Amelisweerd stelt sluiting voorlopig uit”, *De Utrechtse Internet Courant*, 22 december 2016.

¹⁹⁵ Vusse 2017; “Armando breekt met Museum Oud Amelisweerd”, *De Utrechtse Internet Courant*, 21 april 2017.

3.14 2014–2. Opening DOMunder

Datering: 2 juni 2014

Bereik: 2013–2016

Beschrijving:

Op 2 juni 2014 opent DOMunder. Het is een publiekscentrum onder het Domplein in Utrecht dat bezoekers een “ontdekkingstocht langs (...) zichtbare en onzichtbare sporen uit het verleden” biedt, die bestaan uit archeologische vondsten achtergelaten door Romeinse legionairs, bisschoppen, keizers, kanunniken en burgers en die een beeld geven van de rijke tweeduizend jaar lange geschiedenis van het plein in het hart van Utrecht, “van de Romeinen, de roemrijke middeleeuwen tot aan het herbeleven van de storm van 1674”, zo staat op de website van DOMunder te lezen.¹⁹⁶ De attractie richt zich op een divers publiek en er is voor kinderen veel te beleven in de vorm van een interactieve tentoonstelling van het materiaal, zoals een speurtocht met zaklampen, een audioguide en zendertjes die in het donker gevonden dienen te worden.¹⁹⁷ Ook is er een app voor de iPad die een virtuele tijdreis laat zien aan de hand van 3D-constructies.¹⁹⁸ Op deze manier heeft DOMunder ook een belangrijke educatieve functie.¹⁹⁹ De eerste opgravingen op het Domplein waren in 1927. De blootgelegde fundamenten en voorwerpen uit verschillende periodes in de geschiedenis van het Domplein zijn nu dus eindelijk zichtbaar – en aantrekkelijk – voor het grote publiek.²⁰⁰

De veel recentere geschiedenis van DOMunder gaat terug tot 2005, wanneer Theo M.A. van Wijk en Paul Baltus een initiatief starten dat zij Stichting Domplein noemen en dat als doel heeft “de ondergrond van het Domplein toegankelijk en beleefbaar te maken”. Een ander belangrijk doel van het project is het behouden van de archeologische vondsten die onder het plein zijn gedaan: de museumstukken waren er eerder dan het museum. Stichting Domplein is ook betrokken bij de Castellum Markering die de grenzen van de Romeinse legerbasis aangeeft en bij het doek op de gevel van de Domkerk die het oorspronkelijke interieur van de kerk laat zien.²⁰¹ Verscheidene technieken zijn gebruikt om het gebied onder het Domplein in kaart te brengen, waaronder cameradrones, 3D-laserscans, proefontgravingen, grondradar,

¹⁹⁶ “Realisatie DOMunder te Utrecht”. Aannemersbedrijf Van Zoelen: www.vanzoelen.nl
<http://www.vanzoelen.nl/2014/07/realisatie-domunder-te-utrecht/> (geraadpleegd 20 mei 2018); “Een ontdekkingstocht door de 2000 jaar geschiedenis en archeologie van het Domplein”. DOMunder: www.domunder.nl. <https://www.domunder.nl/nl/praktische-informatie/wat-is-dom-under> (geraadpleegd 20 mei 2018).

¹⁹⁷ Dekkers, Geertje. “TENTONSTELLING: DOMunder Utrecht”. *Historisch Nieuwsblad*, Vol. 7 (2015).

¹⁹⁸ Horlings, André. “Geschiedenis Domplein via app en ondergrondse tour”. *Historiek*: <http://historiek.net>. 26 juli 2014. <https://historiek.net/geschiedenis-domplein-via-app-en-ondergrondse-tour/44052/> (geraadpleegd 20 mei 2018).

¹⁹⁹ “DOMunder”. Bezoek Utrecht: www.bezoek-utrecht.nl. <https://www.bezoek-utrecht.nl/locaties/720233333/domunder> (geraadpleegd 20 mei 2018).

²⁰⁰ Westerik, Kristel. “Reizende Reporters in Utrecht”. *Maand van de Geschiedenis*: www.maandvandeGeschiedenis.nl. <http://www.maandvandeGeschiedenis.nl/page/5481/reizende-reporters-in-utrecht> (geraadpleegd 20 mei 2018).

²⁰¹ “DOMunder: een ondergrondse ontdekking”. DOMunder: www.domunder.nl. <https://www.domunder.nl/nl/praktische-informatie/organisatie> (geraadpleegd 20 mei 2018).

boringen en sonderingen.²⁰² Voorzorgsmaatregelen als grondinjecties en permanente beheersing van de vochtuithouding – de archeologische vondsten worden het best bewaard bij een hoge luchtvochtigheid – voorkomen dat er tijdens en na de bouw problemen ontstaan.²⁰³ De bouw van DOMunder gaat, na vijf jaar nauwkeurig te zijn voorbereid, van start op 6 mei 2013, iets meer dan een jaar voor de officiële opening van het centrum en ondanks de goede voorbereiding moet tijdens de bouw nog een aantal punten in het ontwerp worden aangepast.²⁰⁴

DOMunder is de eerste in zijn soort in Nederland: er zijn geen andere bezoekerscentra van een vergelijkbare omvang waarin de archeologie permanent voor publiek toegankelijk is. DOMunder is ongeveer driehonderdvijftig vierkante meter groot en gaat bijna vijf meter diep de grond in. Het betonnen dak van de ondergrondse constructie leunt op damwanden en op de behouden gebleven pilaarfundamenten van het ingestorte middenschip van de Domkerk. De entree ligt midden op het plein, tussen de Domkerk en de Domtoren; op deze manier blijft de overlast voor de omgeving zeer beperkt. Drie glazen vensters in de bestrating lichten een tipje van de sluier op voor mensen die op het plein lopen en brengen daglicht in de archeologische attractie.²⁰⁵

DOMunder kent een succesvol begin: bezoekers vanuit heel Nederland en uit het buitenland trekken naar Utrecht om het nieuwe interactieve bezoekerscentrum te bekijken. In 2015 zijn er 42.000 bezoekers, en in de eerste twee maanden na opening zelfs wel tienduizend. De zogenoemde ontdekkingstour die zes keer per dag wordt aangeboden, is in die periode elke dag uitverkocht.²⁰⁶ En “er zijn zondagen bij geweest dat er nog eens tweehonderd tot driehonderd mensen aan de balie stonden, die er niet meer in konden”, vertelt een trotse Theo van Wijk.²⁰⁷ In april 2015 wint DOMunder in Londen de Museums and Heritage Award for Excellence en in de maand daarna ontvangt het Utrechtse museum in Italië de Heritage in Motion Award voor de innovatieve manier waarop het van verschillende media gebruikmaakt. Ook de iPad-app wint een prijs.²⁰⁸

Maar succes is er niet op alle fronten: DOMunder heeft te kampen met zware financiële problemen. De kosten van de bouw van de archeologische attractie zijn opgelopen tot 5,4 miljoen euro, 1,2 miljoen euro

²⁰² “DOMunder”. ABT: www.abt.eu. <https://www.abt.eu/projecten/domunder-utrecht.aspx> (geraadpleegd 20 mei 2018); Zie ook: “DOMunder museum op Domplein in Utrecht”. PelsersHartman 3D-meetoplossingen: <http://meet-tekenwerk.nl>. <https://meet-tekenwerk.nl/domunder-museum-op-domplein-in-utrecht/> (geraadpleegd 20 mei 2018).

²⁰³ “DOMunder”. ABT: www.abt.eu; Dekkers 2015.

²⁰⁴ Visser, Yuri. “Financiële problemen voor Museum DOMunder”. Historiek: <http://historiek.net>. 16 mei 2016. <https://historiek.net/financiele-problemen-voor-museum-domunder/59116/> (geraadpleegd 20 mei 2018).

²⁰⁵ “Realisatie DOMunder te Utrecht”. Aannemersbedrijf Van Zoelen: www.vanzoelen.nl.

²⁰⁶ Knight, George. “Tekort voor het Utrechtse Museum DOMunder. Bestuurlijke versterking gevraagd”. Blog: www.wordpress.com. 17 mei 2016. <https://georgeknightlang.wordpress.com/2016/05/17/tekort-voor-het-utrechtse-museum-domunder-bestuurlijke-versterking-gevraagd/> (geraadpleegd 20 mei 2018); Yvonne en Linda. “DOMunder: Van 0 tot 10.000 bezoekers in 2 maanden tijd!”. <http://pleisureworld.nl>. 4 september 2014. <http://pleisureworld.nl/domunder-van-0-tot-10-000-bezoekers-2-maanden-tijd/> (geraadpleegd 20 mei 2018).

²⁰⁷ “Succes attractie ‘DomUnder’ verrast iedereen”, *Algemeen Dagblad*, 5 januari 2015.

²⁰⁸ “Prjs voor historische attractie DOMunder”. Historiek: <http://historiek.net>. 10 mei 2015. <https://historiek.net/prijs-voor-historische-attractie-domunder/50102/> (geraadpleegd 20 mei 2018).

meer dan er gepland was, voornamelijk te wijten aan het complexe ondergrondse bouwproces. Het totale tekort komt daarmee op 1,6 miljoen euro. Stichting Domplein zegt eerder over de financiële problemen te hebben moeten communiceren. Al voor de aanvang van de bouw kwamen de grote problemen aan het licht, maar er werd geconcludeerd dat het stoppen of onderbreken van de bouw meer geld zou kosten dan doorgaan, omdat subsidies zouden moeten worden terugbetaald als de bouw niet werd voltooid.²⁰⁹ Bezuinigingen op de huisvesting, personeel en onderhoud kunnen het gat niet dichten. Ook de bezoekersaantallen zijn te laag. DOMunder heeft snel 1,6 miljoen euro nodig om te kunnen overleven.²¹⁰

De Gemeente Utrecht wil voorkomen dat DOMunder, voor de stad een waardevol monument, failliet gaat: in mei 2016 laat wethouder Geldof weten dat de gemeente garant staat voor een nieuwe lening die wordt afgesloten bij het Restauratiefonds en een deel van de schulden wordt kwijtgescholden.²¹¹ In 2012 sloot DOMunder ook al een lening af bij het Restauratiefonds van 1,8 miljoen euro, waarbij de gemeente eveneens garant stond voor de helft van dit bedrag.²¹² Ook schenkt de gemeente 400.000 euro aan DOMunder.²¹³ Dit bedrag wordt verspreid over tien jaar en in die periode moet DOMunder financieel op eigen benen komen te staan.²¹⁴ Voorwaarde voor het reddingsplan van de gemeente, waaraan ook de provincie en diverse fondsen meebetalen, is dat Stichting Domplein een nieuw bestuur aanstelt. Dit verzoek wordt snel ingewilligd en er wordt direct een interim-bestuur aangesteld tot het einde van het jaar, waarna een nieuw bestuur het roer overneemt.²¹⁵

Slechts een klein deel van het archeologisch materiaal is blootgelegd. De rest is nog verscholen onder zand en steen en wacht om door volgende generaties te worden ontdekt.²¹⁶

²⁰⁹ Visser 2016.

²¹⁰ "DOM–under krijgt tien jaar om op eigen benen te staan". Stadsnieuws Utrecht: <http://utrecht.nieuws.nl>. 8 juli 2016. <https://utrecht.nieuws.nl/stadsnieuws/57887/dom-under-krijgt-tien-jaar-om-op-eigen-benen-staan/> (geraadpleegd 20 mei 2018)..

²¹¹ "Wethouder komt met reddingsplan voor DOMunder", RTV Utrecht, 12 mei 2016; Visser 2016.

²¹² "Wethouder komt met reddingsplan voor DOMunder", RTV Utrecht, 2016

²¹³ "Reddingsplan voor DOMunder", RTV Utrecht, 11 juni 2016.

²¹⁴ "DOM–under krijgt tien jaar om op eigen benen te staan". Stadsnieuws Utrecht: <http://utrecht.nieuws.nl>, 2016.

²¹⁵ "Reddingsplan voor DOMunder", RTV Utrecht, 2016; "DOM–under krijgt tien jaar om op eigen benen te staan". Stadsnieuws Utrecht: <http://utrecht.nieuws.nl>, 2016; Knight 2016.

²¹⁶ Dekkers 2015.

3.15 2014–3. Opening TivoliVredenburg

Datering: 21 juni 2014

Bereik: 2010–2018

Beschrijving:

Met maar liefst vijf zalen, elk speciaal ontwikkeld en zowel akoestisch als stilistisch aangepast op een specifiek muziekgenre, en een eigen restaurant en café richt het nieuwe TivoliVredenburg zich op “multidisciplinaire programmeerbaarheid”, een diversiteit van verschillende muziekstijlen, en daarmee een zo breed mogelijk publiek. TivoliVredenburg is een samenwerking tussen Muziekcentrum Vredenburg, poppodium Tivoli en aanvankelijk ook SJU Jazzpodium; dit benadrukt deze diversiteit in aanbod. Het onder popconcertbezoekers zo geliefde Tivoli Oudegracht sluit na vijfendertig jaar zijn deuren en ook vaste bezoekers van Muziekcentrum Vredenburg zijn in eerste instantie niet blij met de plannen voor de fusie; zij zijn bang dat de prachtige akoestiek van de Grote Zaal verloren zal gaan. SJU, een van de oudste jazzpodia van Nederland, kan om bedrijfseconomische redenen niet meer voortbestaan en sluit in 2011. Na hevige conflicten met de andere twee partners, trekt het zich ook terug uit het project. Het nieuwe TivoliVredenburg, dat door zijn opvallende uiterlijk in de volksmond ook wel De Pillendoos wordt genoemd, is 45 meter hoog en bevat 30.000 vierkante meter aan concertzaal en tussenruimte en bijna 5.500 stoelen.²¹⁷ Op 13 januari 2014 opent het nieuwe muziekcentrum voor het eerst zijn deuren voor het grote publiek. Er worden dan rondleidingen gegeven voor grote groepen omwonenden en belangstellenden. De officiële opening vindt plaats op 21 juni, op midzomernacht.²¹⁸ Koning Willem-Alexander opent dan TivoliVredenburg.²¹⁹

In maart 2004 worden de eerste concrete plannen voor het nieuwe TivoliVredenburg door de Gemeente Utrecht naar buiten gebracht. Er is onderzoek gedaan naar de financiële haalbaarheid van de plannen waarvan de bovengrens van de kosten op 90,6 miljoen euro wordt vastgesteld. Wel wordt nog gezocht naar kostenbesparende mogelijkheden.²²⁰ Plannen voor de bouw van een nieuw muziekcentrum op de plaats van Muziekcentrum Vredenburg waren er al veel langer: Peter Smids, directeur van Muziekcentrum Vredenburg van 1979 tot 2001, zegt in 1990 al over renovatie en uitbreiding van het muziekpaleis te hebben gesproken, maar “traagheid in de besluitvorming en desinteresse bij de politici” hebben het

²¹⁷ “Wij zijn TivoliVredenburg”. TivoliVredenburg Zakelijk. <http://tivolivredenburgzakelijk.nl> (geraadpleegd 23 maart 2018); “Projectomschrijving”. CU2030: <http://cu2030.nl>. <http://cu2030.nl/page/tivolivredenburg> (geraadpleegd 23 maart 2018).

²¹⁸ Kamp, Wouter van de. “TivoliVredenburg opent de deuren”. 3voor12 Utrecht: <http://3voor12.vpro.nl>. 13 januari 2014. <https://3voor12.vpro.nl/lokaal/utrecht/artikelen/overzicht/2014/januari/TivoliVredenburg-opent-de-deuren.html> (geraadpleegd 23 maart 2018).

²¹⁹ “Inspirence openingscampagne van TivoliVredenburg”. Cultuurmarketing: www.cultuurmarketing.nl. 25 april 2015. <https://www.cultuurmarketing.nl/cases/inspirerende-openingscampagne-tivolivredenburg/#> (geraadpleegd 23 maart 2018).

²²⁰ Vrieze, Atze de. “Plannen Muziekpaleis financieel haalbaar”. 3voor12: <http://3voor12.vpro.nl>. 19 mei 2004. <https://3voor12.vpro.nl/lokaal/utrecht/artikelen/overzicht/2004/mei/plannen-muziekpaleis-financieel-haalbaar.html> (geraadpleegd 23 maart 2018).

proces behoorlijk vertraagd, aldus Smids.²²¹ In 1997 wordt voor het eerst concreet gesproken over een gezamenlijk muziekcentrum waar Tivoli en Muziekcentrum Vredenburg deel van zouden gaan uitmaken. De bedoeling is dan dat het nieuwe muziekcentrum al in 2005 opgeleverd kan worden. Twintig jaar na de eerste uiting van de plannen, in 2010, wordt uiteindelijk begonnen met de bouw, die wordt opgenomen in het grootschalige project rond de vernieuwing van het stationsgebied, CU2030 genaamd, waaronder ook onder meer de bouw van het nieuwe Centraal Station, de bouw van het Stadskantoor, het terugbrengen van het water in de Catharijnesingel en de vernieuwing van Hoog Catharijne vallen. TivoliVredenburg wordt in december 2013 opgeleverd.²²²

Het concept van vijf concertzalen in één gebouw die elk zijn ontworpen door andere architecten, is uniek in de wereld.²²³ De *Grote Zaal*, de om zijn bijzondere akoestiek zeer bejubelde symfoniezaal van het voormalige Muziekcentrum Vredenburg die behouden is gebleven, maar wel voor de integratie in het nieuwe gebouw is aangepast door de oorspronkelijke architect van de zaal, Architectuurstudio HH van Herman Hertzberger, biedt plaats aan 1.717 bezoekers. Architectuurstudio HH is tevens de hoofdarchitect van het nieuwe gebouw. De halfronde popzaal van TivoliVredenburg heet *Ronda*, heeft een capaciteit van 2.000 bezoekers, en scheidt door haar vorm en indeling een intieme relatie tussen artiest en publiek. Deze zaal is ontworpen door Jo Coenen, die een droge akoestiek heeft gecreëerd die popmuziek ook in hoge volumes goed doet uitkomen. Cross-overzaal *Pandora* heeft eveneens een droge akoestiek, bevat twee balkons en een verhoging waar vanaf door ronde ramen uitgekeken kan worden over Utrecht. De zaal, die is ontworpen door NL Architects, biedt ruimte aan zo'n 700 bezoekers en er zal vooral dancemuziek worden gespeeld. De voor jazzmuziek ontworpen zaal *Cloud Nine* heeft 400 stoelen en is daarmee de kleinste zaal van TivoliVredenburg. Thijs Asselbergs is de ontwerper. Naast *Cloud Nine* zijn er een sessieruimte waarin plaats is voor 40 mensen en een café, *Club Nine*, dat net als *Cloud Nine* van sfeervolle houten vloeren en een houten podium is voorzien. De vijfde zaal wordt *Hertz* genoemd en is bedoeld voor kamermuziekuitvoeringen. *Hertz* telt 543 stoelen. Architectuurstudio HH en Patrick Franssen hebben in deze zaal veelvuldig gebruikgemaakt van kersenhout en veel aandacht besteed aan de galmende akoestiek.²²⁴

Financieel zijn er "forse incidentele en structurele tegenvallers" voor TivoliVredenburg.²²⁵ De bouw van het muziekcentrum valt veel duurder uit dan verwacht: de kosten lopen op tot 156 miljoen euro, zo'n 60 miljoen meer dan aanvankelijk ingeschat. Er komt hierdoor veel kritiek op het project en de Gemeente Utrecht lijkt grote financiële risico's te lopen.²²⁶ Dit staat in het in november 2015 door de Utrechtse Rekenkamer gepubliceerde rapport getiteld *Een Paleis voor de Muziek: Een Onderzoek naar de Bouw en Exploitatie van Muziekpaleis TivoliVredenburg*. Hierin staat ook dat de kosten van het gebouw 50% hoger

²²¹ Berg, Ton van den. "Smids: Muziekpaleis wordt bijzonder". Bouwput Utrecht: www.bouwpututrecht.nl. 11 maart 2010. <http://www.bouwpututrecht.nl/2010/03/11/smids-muziekpaleis-wordt-bijzonder-2/> (geraadpleegd 23 maart 2018).

²²² "Inspirerence openingscampagne van TivoliVredenburg", 2015.

²²³ "Vijf keer bijzonder". Heijmans: www.heijmans.nl.

²²⁴ "Vijf zalen, vijf verhalen". Heijmans: www.heijmans.nl 15 juli 2014.

<https://www.heijmans.nl/nl/verhalen/hoer-staat-het-met-tivolivredenburg/> (geraadpleegd 23 maart 2018).

²²⁵ Berg, Peter van den; Hans van den Broek; Gerard Bukkems, e.a. *Een Paleis voor de Muziek: Een Onderzoek naar de Bouw en Exploitatie van Muziekpaleis TivoliVredenburg*. Rekenkamer Utrecht, 3 november 2015.

²²⁶ "TivoliVredenburg financiële flop door geruzie en onvoldoende regie". RTV Utrecht, 3 november 2015. Hotspot-monitor gemeente Utrecht | 29 november 2018

zijn uitgevallen dan gepland en dat de inrichtingskosten zo'n 80% hoger liggen dan in 2006 werd verwacht. Redenen hiervoor zijn dat de huisvestingskosten veel hoger zijn en de eigen inkomsten van TivoliVredenburg juist veel lager.²²⁷

Ook andere problemen roepen veel kritiek op. Liften en klimaatregeling werken niet naar behoren en moeten worden vervangen. Bovendien worden ondanks getroffen maatregelen, zoals een zogenoemde doos-in-doostructie, geplaatste dempers en extra geïsoleerde liftschachten, geluidslekken ontdekt tussen de verschillende concertzalen, waardoor het niet mogelijk is om in vijf zalen tegelijk een concert te hebben.²²⁸ In juli 2015 wordt het lek tussen *Ronda* en *Hertz* opgelost door de plaatsing van rubberen vering in de steunpilaren en geluidsisolerende platen in het dak van *Ronda*. Ook op deze kosten was niet gerekend. Naar het lek tussen *Cloud Nine* en *Hertz* wordt onderzoek gedaan. Onder leiding van voormalig wethouder van Cultuur in Amsterdam Carolien Gehrels wordt een onderzoek gestart om te zien hoe TivoliVredenburg commercieel succesvoller kan worden.²²⁹

Toch oogst het nieuwe Muziekpaleis ook veel lof. Het ontwerp van het gebouw van Architectuurstudio HH wint in 2015 de Rietveldprijs en twee jaar later ontvangt TivoliVredenburg het IJzeren Podiumdier voor het beste poppodium van 2016.²³⁰ TivoliVredenburg trekt jaarlijks een miljoen bezoekers en biedt ruim duizend concerten en evenementen aan.²³¹

²²⁷ Van den Berg, e.a. 2015.

²²⁸ "Vijf keer bijzonder". Heijmans: www.heijmans.nl.

<https://www.heijmans.nl/nl/projecten/tivolivredenburg/> (geraadpleegd 23 maart 2018).

²²⁹ "TivoliVredenburg financiële flop door geruzie en onvoldoende regie", 2015.

²³⁰ "TivoliVredenburg beste podium van 2016". De Stad Utrecht: <http://destadutrecht.nl>. 15 januari 2017.

<http://destadutrecht.nl/cultuur/tivolivredenburg-beste-podium-2016/> (geraadpleegd 23 maart 2018);

"TivoliVredenburg lieveling popsector". RTV Utrecht, 14 januari 2017.

²³¹ "Wij zijn TivoliVredenburg". TivoliVredenburg Zakelijk.

3.16 2014–4. Opening Stads Kantoor

Datering: 7 okt. 2014

Bereik: 2010–2017

Beschrijving:

Op 7 oktober 2014 wordt het nieuwe Stads Kantoor geopend door burgemeester Jan van Zanen. “Het is een memorabel moment voor de stad”, zegt hij in zijn openingstoespraak.²³² De eerste klant in het Stads Kantoor is de heer Koeman. Hij komt een verhuizing aangeven en de burgemeester begeleidt hem hierbij. Helaas zijn er kleine technische problemen: de informatiezuil geeft aan dat de heer Koeman geen afspraak heeft, terwijl hij die wel heeft gemaakt. Het Stads Kantoor is een bijzonder architectonisch hoogstandje dat grotendeels naast en gedeeltelijk zelfs bovenop het Centraal Station in Utrecht ligt. Samen met onder andere de vernieuwing van het Centraal Station, de bouw van het vernieuwde Hoog Catharijne, de opening van 's werelds grootste fietsenstalling en de bouw van TivoliVredenburg maakt de constructie van het nieuwe Stads Kantoor deel uit van CU2030, een groot project waarbij het gebied rond Utrecht Centraal volledig op de schop wordt genomen. De bouw van het Stads Kantoor begint in april 2011 (voorbereidende werkzaamheden vanaf september 2010) en is drie jaar later, op 30 mei 2014, voltooid.²³³ De kosten bedragen 110 miljoen euro.²³⁴

Het Stads Kantoor is ontworpen door Dirk-Jan Postel van Kraaijvanger en Christian Müller. Het rust op een van de meest omvangrijke staalconstructies in Nederland.²³⁵ Het bijzondere U-vormige gebouw, dat door zijn brede voet door sommigen wordt gezien als 4-vormig, bestaat uit drie bouwtypen en valt tevens op door een speels ogend lijnenspel op de gevels. Het Stads Kantoor is 92 meter en 21 verdiepingen hoog en heeft een bruto vloeroppervlakte van zeker 64.000 vierkante meter met drie ‘ontmoetingspleinen’, honderdtachtig toiletten, zevenenveertig publieksbalies en kantoorruimte, genoeg voor 2.500 (flex)werkplekken.²³⁶ Enkele (subtropische) binnentuinen, vele vides, een rustige akoestiek en een grote

²³² “Burgemeester Utrecht opent nieuw Stads Kantoor”. Nu.nl. 7 oktober 2014.

<https://www.nu.nl/politiek/3897315/burgemeester-utrecht-opent-nieuw-stadskantoor.html>

(geraadpleegd 23 maart 2018).

²³³ “Projectomschrijving”. CU2030: <http://cu2030.nl>. <http://cu2030.nl/page/stadskantoor>

(geraadpleegd 23 maart 2018).

²³⁴ “Stads Kantoor Utrecht opgeleverd”. De Architect: www.dearchitect.nl. 8 oktober 2014.

<http://www.dearchitect.nl/architectuur/nieuws/2014/10/stadskantoor-utrecht-opgeleverd-101124194>

(geraadpleegd 23 maart 2018); “Gemeente Utrecht krijgt sleutel Stads Kantoor”. CU2030:

<http://cu2030.nl>. 3 juni 2014. <http://cu2030.nl/archive/2014-06-03/e-1-2-3> (geraadpleegd 23 maart

2018). Eerder was berekend dat de bouw van het Stads Kantoor 203 miljoen euro zou kosten. Zie: “Raad Utrecht staat achter koop stadskantoor”. RTV Utrecht, 8 juni 2012.

²³⁵ Smitshoek, Cors. “Nieuwbouw Stads Kantoor”. ABCNova: www.abcnova.nl.

<https://www.abcnova.nl/projecten/stadskantoor-utrecht?vecookie=1> (geraadpleegd 23 maart 2018).

²³⁶ “Stads Kantoor Utrecht”. Nationale Staalprijs 2018: www.nationalestaalprijs.nl.

<https://www.nationalestaalprijs.nl/archief/2016/projecten/utiliteitsbouw/stadskantoor-utrecht/>

(geraadpleegd 23 maart 2018). Over de vloeroppervlakten zijn de media het niet eens: volgens G&S Bouw is de totale oppervlakte 66.000 vierkante meter en volgens Maurice Hengeveld zelfs 67.000 vierkante meter: “Stads Kantoor Utrecht”. G&S Bouw: www.gensbouw.nl.

Hotspot-monitor gemeente Utrecht | 29 november 2018

daglichtinval zorgen voor een open en prettige werkomgeving voor de drieduizend werknemers die voorheen verdeeld waren over vijftien verschillende locaties in de stad.²³⁷ Alle diensten van de Gemeente Utrecht, inclusief het College van Burgemeester en Wethouders bevinden zich nu onder één dak.²³⁸ Hierdoor zou de samenwerking tussen de diverse gemeentelijke organisatieonderdelen moeten verbeteren.²³⁹ Raadsvergaderingen worden wel nog steeds in het gemeentehuis gehouden.²⁴⁰

Het Stads kantoor wordt vooral geprezen om zijn open en transparante bouw, die wellicht gemeentelijk beleid moet symboliseren, en zijn nadruk op duurzaamheid. Het gebouw stoot zo min mogelijk CO₂ uit, de klimaatbeheersing werkt met warmte-koudeopslag, er zijn zonneboilers aanwezig die de warmwatervoorziening regelen, driedubbel glas, ultrasone bevochtiging, zonnecollectoren en fotovoltaïsche cellen op het dak, bewegingsdetectie op de verlichting in alle ruimtes zodat niet onnodig energie wordt verbruikt en ook is er een groen sedumdak. Tevens wordt reizen met de fiets bevorderd: er is een beperkt aantal parkeerplaatsen voor auto's maar wel zijn meer dan 2.200 fietsparkeerplekken onder het gebouw beschikbaar gesteld. Daarnaast wil de gemeente in het gebouw papierarm en alleen met energiezuinige apparatuur werken. Al bij de aanvang van de bouw, op 20 april 2011, wordt een BREEAM ontwerpcertificaat uitgereikt waarin de duurzaamheid van nieuwe gebouwen wordt beoordeeld. Het Stads kantoor krijgt twee sterren.²⁴¹ Ondanks brandveilige maatregelen, waaronder een sprinklersysteem, ontstaat er in november 2017 een kleine brand op de tweede verdieping van het Stads kantoor. Deze is snel geblust.²⁴² Ook is veel rekening gehouden met de toegankelijkheid van de diensten binnen het kantoor. Zo is er een blindegeleidestroom naar de receptie, is de bewegwijzering uitgerust met opvallende kleuren om slechtzienden te begeleiden en hebben de balies naast een hoog ook een laag gedeelte met een uitschuifbaar blad voor rolstoelgebruikers.²⁴³

<http://www.gensbouw.nl/nl/projecten/detail/stadskantoor-utrecht> (geraadpleegd 23 maart 2018). Hengeveld, Maurice. "Stadskantoor Utrecht: Ruimtelijke puzzel met hoge duurzaamheidsambitie". Blog. 22 oktober 2014. <http://www.aorta.nu/blog/stadskantoor-utrecht-ruimtelijke-puzzel-met-hoge-duurzaamheidsambitie/> (geraadpleegd 23 maart 2018).

²³⁷ "Stadskantoor Utrecht opgeleverd", 2014; Huisman, Charlotte. "Het nieuwe Utrechtse stadskantoor ademt efficiëntie", *De Volkskrant*, 7 oktober 2014.

²³⁸ "Stadskantoor in Utrecht geopend". NOS: <http://nos.nl>. 7 oktober 2014. <https://nos.nl/artikel/707340-stadskantoor-in-utrecht-geopend.html> (geraadpleegd 23 maart 2018); "Burgemeester Utrecht opent nieuw Stadskantoor", 2014.

²³⁹ "Projectomschrijving". CU2030.

²⁴⁰ "Raad Utrecht staat achter koop stadskantoor", 2012.

²⁴¹ Hengeveld 2014.

²⁴² "Zo is het Stadskantoor Utrecht brandveilig gemaakt". Brandveilig: www.brandveilig.nl. 11 januari 2018. <https://www.brandveilig.com/nieuws/stadskantoor-utrecht-brandveilig-sprinklers-53139> (geraadpleegd 28 maart 2018); Heyden, Wies van der; Maarten Veenendaal. "Stadskantoor korte tijd ontruimd na brand op tweede verdieping", *Algemeen dagblad*, 17 november 2017.

²⁴³ Gigengack, Dewi. "Stadskantoor Utrecht: stoer en open". De nieuwe draai: <http://denieuwedraai.nl>. <http://denieuwedraai.nl/stadskantoor-utrecht-stoer-en-open/> (geraadpleegd 23 maart 2018).

3.17 2015–1. Instelling Milieuzone

Datering: 1 jan. 2015

Bereik: 2015–2017

Beschrijving:

Al in juli 2007 was in Utrecht en Eindhoven een milieuzone voor vrachtauto's van kracht geworden: om de hoeveelheid fijnstof en CO₂ in de lucht in het centrum van de stad te verminderen, waren oude en vervuilende roetfilterloze vrachtauto's uit 2000 of eerder voortaan niet meer toegestaan. Volgens het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) vallen jaarlijks zo'n drieduizend doden door het inademen van ongezonde lucht.²⁴⁴

Twaalf jaar later, op 1 januari 2015, krijgt Utrecht als eerste gemeente in Nederland ook een milieuzone voor personenauto's: dieselauto's gebouwd voor 2001 mogen het centrum van Utrecht niet meer binnen. Deze voertuigen stoten veel roet, stikstofdioxide en andere stoffen uit die schadelijk zijn voor de gezondheid.²⁴⁵ Auto's worden dus niet op uitstoot, maar op bouwjaar beoordeeld. Met speciale borden worden de grenzen van de zone, die bijna vierhonderd straten omvat, aangegeven.²⁴⁶ De gemeente wil niet de door de Europese Unie opgelegde normen voor schone lucht nastreven, maar volgt het veel strengere advies van de Wereld Gezondheidsorganisatie (WHO).²⁴⁷

Wie toch met een oude dieselauto de binnenstad in rijdt, krijgt een boete van negentig euro. Voor dieselvrachtwagens is die boete 230 euro.²⁴⁸ In 2015 worden bijna 12.000 bestuurders beboet en in 2016 bijna 10.000.²⁴⁹ In april 2018 laat het *Algemeen Dagblad* weten dat de milieuzone in Utrecht op dat moment al bijna tweeënhalve miljoen euro aan boetes heeft 'opgeleverd'; dat zijn meer dan 26.000 bonnen. Dit geld gaat overigens niet naar de gemeente, maar naar het Rijk.²⁵⁰ Desalniettemin is het aantal dieselpersonenauto's in 2016 met 80 procent gedaald, zo constateert het TNO.²⁵¹ Op de website van Stadszaken staat dat de uitstoot van roet en elementair koolstof (EC) in Utrecht in 2015 met 29

²⁴⁴ Zuithof, Martin. "Dit levert de milieuzone in Utrecht op". Stadszaken: www.stadszaken.nl. 28 november 2017. <http://www.stadszaken.nl/ruimte/wetgeving/1239/dit-levert-de-milieuzone-in-utrecht-op> (geraadpleegd 20 mei 2018)..

²⁴⁵ "Utrecht is de eerste gemeente in Nederland met een milieuzone voor personenauto's". GroenLinks Utrecht: <http://utrecht.groenlinks.nl>. <https://utrecht.groenlinks.nl/milieuzone> (geraadpleegd 20 mei 2018); "Milieuzone Utrecht blijft voorlopig in stand", *De Utrechtse Internet Courant*, 11 juni 2015.

²⁴⁶ "Gemeentelijke milieuzones". Verkeersmaatregelen: www.verkeersmaatregelen.nl; "Milieuzone". Gemeente Utrecht: www.utrecht.nl. <https://www.utrecht.nl/wonen-en-leven/milieu/luchtkwaliteit/milieuzone-utrecht/> (geraadpleegd 20 mei 2018); Zuithof 2017.

²⁴⁷ Zuithof 2017.

²⁴⁸ Idema, Liselotte. "Mag mijn auto het centrum van Utrecht in: ja of nee?". In de buurt Utrecht: <http://indebuurt.nl>. 14 juli 2016. <https://indebuurt.nl/utrecht/gemeente/mag-auto-centrum-utrecht-ja-nee~10384/> (geraadpleegd 20 mei 2018).

²⁴⁹ Zuithof 2017.

²⁵⁰ Steinberger, Mathijs. "Milieuzone levert het rijk 2 miljoen aan boetes op", *Algemeen Dagblad*, 17 april 2018.

²⁵¹ Eijk, Arjan; Marita Voogt. *Effectmeting milieuzone personen- en bestelverkeer in Utrecht*. TNO-rapport. 25 maart 2016.

procent daalde. Volgens milieudefensie is deze hoeveelheid vergelijkbaar met het roken van zes sigaretten per dag.²⁵² Ook is in 2015 de stikstofdioxide-uitstoot flink gedaald. In Rotterdam en Amsterdam, waar niet een dergelijke milieuzone is ingesteld, is een daling van 16 procent waargenomen in dezelfde periode.²⁵³

Het effect van de milieuzone op de uitstoot in het centrum van Utrecht neemt echter snel af: in 2016 daalt het aantal oude dieselauto's in de binnenstad met zo'n 20 procent ten opzichte van het jaar ervoor en dit is ongeveer gelijk aan de landelijke daling (in Amsterdam, waar geen milieuzone is, is de daling in datzelfde jaar 4 procent hoger dan in Utrecht). De vermindering van het aantal vervuilende wagens lijkt meer te maken te hebben met de sloopregeling waarbij een subsidie wordt uitgekeerd aan binnenstadbewoners die hun oude diesel inruilen tegen een schoner voertuig dan met de milieuzone zelf.²⁵⁴ De daling van stikstofdioxide, roet en fijnstof die in 2015 wordt waargenomen, zet niet door in 2016; integendeel, de hoeveelheid van deze stoffen in de lucht stijgt in dat jaar zelfs.²⁵⁵ Volgens een rapport van de Gemeente Utrecht over de luchtkwaliteit komt dit door ongunstige weersomstandigheden in 2016.²⁵⁶ De gezondheid schadelijke stoffen trekken zich overigens weinig aan van de grenzen van de milieuzone: 93 procent van de fijnstof in de Utrechtse lucht komt van buitenaf.²⁵⁷ In Utrecht dragen ook de inzet van schonere stadsbussen en het toegenomen fietsgebruik bij tot de resultaten: de gemeente voert actief campagne om het gebruik van de fiets te bevorderen. Elke dag rijden 125.000 fietsers door het Utrechtse centrum naar hun werk of hun studie.²⁵⁸ In 2017 concludeert het RIVM na het onderzoek Gezonde Omgeving Utrecht dat de leefkwaliteit in de Utrechtse binnenstad zeer beperkt verbeterd is: gezondheidsklachten verminderen tot hooguit 7 procent. Als de hele stad volledig autovrij zou zijn, zou dit bijna 30 procent kunnen worden, doordat de lucht dan schoner wordt, er minder verkeersongevallen zijn en er minder geluidsoverlast is die leidt tot slaapverstoring. Ook waarschuwt het RIVM voor het zogenoemde waterbedeffect: een positief effect op één groep bewoners kan een negatief effect veroorzaken op een andere groep.²⁵⁹

De invoering van de milieuzone in Utrecht is slecht nieuws voor bezitters van oude diesels die in de binnenstad wonen. Binnen de milieuzone zijn in 2015, bij de instelling van de nieuwe maatregel, zo'n 250 personen- en bestelauto's die niet aan de norm voldoen, naast 3.250 wagens in de rest van de stad. Eigenaren van 'foute auto's' in de binnenstad krijgen een sloopsubsidie van gemiddeld veertienhonderd euro om het vervuilende dieselveertuig in te leveren en moeten een nieuwer model of een benzineauto aanschaffen om met de auto het stadscentrum in te mogen. In 2014 en 2015 is deze subsidie 3400 keer uitgekeerd.²⁶⁰ Denkend aan de belangen van bewoners van en vooral van de ondernemers in de

²⁵² Zuithof 2017.

²⁵³ Zuithof 2017.

²⁵⁴ "Extra daling oude dieselauto's door milieuzone Utrecht vlakt af". [www.nu.nl](https://www.nu.nl/utrecht/4814019/extra-daling-oude-dieselaautos-milieuzone-utrecht-vlakt-af.html). 4 juli 2017. <https://www.nu.nl/utrecht/4814019/extra-daling-oude-dieselaautos-milieuzone-utrecht-vlakt-af.html> (geraadpleegd 20 mei 2018).

²⁵⁵ Maes, John. "Beperkt resultaat door milieuzone", *De Telegraaf*, 4 januari 2018.

²⁵⁶ Baggen, Wiet. *Monitoringsrapportage lucht 2017*. Gemeente Utrecht i.s.m. het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit, de Ontwikkelingsorganisatie Ruimte, Ruimte, Kwaliteit en Duurzaamheid, en Team LuchtGeluid. 14 december 2017.

²⁵⁷ Maes 2018; "Is de Utrechtse milieuzone nog houdbaar?", RTV Utrecht, 5 januari 2018.

²⁵⁸ Zuithof 2017.

²⁵⁹ Maes 2018.

²⁶⁰ Zuithof 2017.

binnenstad, maken de BOVAG, de ANWB (die de milieuzone eerder omschreef als een 'boetemachine'), de RAI Vereniging, MKB-Nederland en de EVO tijdens een raadsinformatiebijeenkomst van de gemeente op 28 mei 2013 bezwaar tegen de plannen voor de invoering van de milieuzone.²⁶¹ Vooral autobedrijven, tankstations, rijsscholen, wasstraten en ondernemingen die producten en diensten leveren in het Utrechtse centrum, worden "onevenredig hard getroffen", aldus woordvoeder Tom Huyskens. De ANWB dreigt met juridische stappen.²⁶²

Ook de Koninklijke Nederlandse Automobiel Club (KNAC) is tegen de invoer van de milieuzone: "Wij wensen wel schone lucht, schone bussen, een goede sloopregeling, maar geen milieuzone voor personenauto's", zo is te lezen in een door de KNAC opgezette petitie in 2013 waarin wordt verzocht om een gemeentelijk referendum over de milieuzone. Volgens de vereniging zijn steden met een milieuzone niet schoner dan steden die deze maatregel niet hebben ingevoerd.²⁶³ Deze informatie is gebaseerd op een onderzoek van de ADAC (de Duitse ANWB). Het bewonerscomité Wijk C is ook tot de conclusie gekomen dat een milieuzone de luchtkwaliteit niet verbetert en adviseert de gemeente "haar geld en energie in andere projecten te stoppen", zoals het inzetten van (meer) milieuvriendelijkere bussen.²⁶⁴

Ook de Stichting Stop Luchtverontreiniging Utrecht (SSLU) maakt bezwaar tegen de invoer van de milieuzone en zegt dat de maatregel juist een negatief effect heeft op de luchtkwaliteit omdat nieuwe verkeersknelpunten zijn ontstaan door omrijdende dieselveertuigen die de binnenstad niet meer in mogen en nu meer kilometers maken.²⁶⁵ Samen met de KNAC besluit de SSLU om juridische stappen te nemen tegen de Gemeente Utrecht en de invoer van de milieuzone aan te vechten, maar op 8 februari 2017 stelt de Raad van State in hoger beroep de gemeente in het gelijk. De rechter laat weten dat de "absolute noodzaak van een verkeersbesluit niet [hoeft] te worden aangetoond" en het "niet nodig is dat de gemeente communiceert over de redenen waarom deze verkeersbesluiten worden genomen", maar dat het voldoende is dat de gemeente een afgewogen beslissing heeft gemaakt en dat het "inzichtelijk maakt hoe de belangen, voor en tegen de milieuzone, tegen elkaar zijn afgewogen".²⁶⁶ "Dat het gevolg voor het milieu mogelijk marginaal is, maakt volgens de Raad van State niets uit", aldus de NOS.²⁶⁷

De matige resultaten van de milieuzone zorgen voor veel wrijving tussen gemeenteraadspartijen en zetten de gemeente aan het denken. Het CDA en de VVD zijn van mening dat een maatregel die hoge kosten met zich meebrengt en inwoners en ondernemers hard treft, terwijl niet kan worden aangetoond dat het daadwerkelijk (het gewenste) effect heeft, niet moet worden doorgevoerd, en ook de SP twijfelt

²⁶¹ Zie: Remmers, Freke. "ANWB: Utrechtse milieuzone is een boetemachine", *Algemeen Dagblad*, 4 maart 2017.

²⁶² "Bedrijfsleven tegen milieuzone Utrecht". VNO NCW: <http://vno-ncw.nl>. 6 juni 2013. <https://vno-ncw.nl/forum/bedrijfsleven-tegen-milieuzone-utrecht> (geraadpleegd 20 mei 2018)..

²⁶³ "Referendum milieuzones Utrecht"

²⁶⁴ "Bedrijfsleven tegen milieuzone Utrecht". VNO NCW: <http://vno-ncw.nl>, 2013.

²⁶⁵ "Groen licht voor milieuzone Utrecht". Kassa: <http://kassa.bnnvara.nl>. 8 februari 2017. <https://kassa.bnnvara.nl/nieuws/groen-licht-voor-milieuzone-utrecht> (geraadpleegd 20 mei 2018).

²⁶⁶ "Groen licht voor milieuzone Utrecht". Kassa: <http://kassa.bnnvara.nl>, 2017; "Rechter handhaaft Utrechtse milieuzone". PATAN Automobielclub: www.patan.nl.

<https://www.patan.nl/pages/132/Milieuzone-Utrecht/> (geraadpleegd 20 mei 2018).

²⁶⁷ "Utrecht mag milieuzone definitief houden", NOS, 8 februari 2017; Zie ook: "Teleurstelling bij tegenstanders milieuzone Utrecht", RTV Utrecht, 8 februari 2017.

aan de effectiviteit van de milieuzone en wil liever meer investeren in het openbaar vervoer.²⁶⁸ De gemeente onderzoekt nu de andere mogelijkheden en extra maatregelen en er liggen plannen op tafel voor een milieuzone voor brommers en scooters. Utrecht wil ook de normen voor de bestaande zone in de toekomst aanscherpen. Vanaf 2018 is het voetgangersgebied in Utrecht sterk uitgebreid en vanaf 2025 mogen vrachtwagens en bestelbussen die op diesel of op benzine rijden, het stadscentrum niet meer in; alleen voertuigen “op elektriciteit, waterstof of spierkracht” mogen winkels en bedrijven bevoorraden.²⁶⁹ Verkeerswethouder Lot van Hooijdonk van GroenLinks anticipeert op kritiek vanuit het bedrijfsleven: “Er komt meer ruimte voor bezoekers van de binnenstad, (...) dat is heel belangrijk voor het ondernemersklimaat.”²⁷⁰ De maatregelen maken deel uit van een groot milieuprogramma van de gemeente waarvan ook bijvoorbeeld het inzetten van elektrische bussen, het bevorderen van fietsverkeer en het beperken van houtstook door particulieren deel uitmaken.²⁷¹

²⁶⁸ “Is de Utrechtse milieuzone nog houdbaar?”, RTV Utrecht, 5 januari 2018.

²⁶⁹ “In 2025 ook geen dieseltrucks meer in Utrecht, stad wil ‘dingen uitproberen’”, NOS, 15 september 2017.

²⁷⁰ “In 2025 ook geen dieseltrucks meer in Utrecht, stad wil ‘dingen uitproberen’”, NOS, 2017.

²⁷¹ Maes 2018.

3.18 2015–2. Vergeefs protest tegen rooms–katholieke kerksluitingen

Datering: 7 febr. 2015

Bereik: 2014–2017

Relatie met: 2017–10 (Verkoop Sint–Willibrordkerk)

Beschrijving:

Ontkerkelijkking – het is een landelijk fenomeen dat al lange tijd aan de gang is: al tussen 1965 en 1980 daalde het kerkbezoek in Nederland met een kwart.²⁷² In 2010 publiceert het *Reformatorisch Dagblad* een artikel waarin op basis van cijfers van het Centraal Planbureau (CPB) wordt geconstateerd dat de ontkerkelijkking nergens ter wereld zo snel gaat als in Nederland.²⁷³ Ook in Utrecht is de ontwikkeling zeer voelbaar. Aartsbisschop Wim Eijk begint er in 2015 met de massale sluiting van kerken. Vanwege de ontkerkelijkking en het daardoor ontstane tekort aan leden en financiële middelen is hij van plan om vele gemeenschappen te sluiten. Op dat moment zijn er driehonderd kerken in het aartsbisdom Utrecht, verdeeld over 49 parochies. Het bisdom omvat Utrecht, Flevoland, Overijssel en een stuk van Gelderland.²⁷⁴ Eijk verwacht dat er in 2028 nog hooguit twintig kerken over zullen zijn. Secretaris–generaal van het aartsbisdom Hans Zuidwijk benadrukt dat dit een voorspelling is en geen streefdoel.²⁷⁵ Er ontstaat onrust binnen de katholieke gemeenschap na de voorspellingen van Eijk. Eijk wordt gezien als een control freak en Nieuwsuur omschrijft hem als “een strenge herder, overtuigd van zijn eigen gelijk”.²⁷⁶

Al in oktober 2014 maakt het *Algemeen Dagblad* bekend dat vijf kerken in de stad Utrecht zullen gaan sluiten: de Jacobuskerk in Zuilen, de Nicolaas– en Monicakerk in Ondiep, de Josephkerk in Tuinwijk, de Dominuskerk in Oog in Al en de Antoniuskerk in Lombok. Er zijn steeds minder kerkelijke huwelijken en doopplechtigheden en het aantal wekelijkse bezoekers van deze kerken is teruggelopen tot soms maar net boven de vijftig; dit is niet voldoende om de gebedshuizen open te kunnen houden.²⁷⁷ Vanaf 1 juli 2016 mogen geen eucharistievieringen meer worden gehouden in de vijf kerken, enkel nog

²⁷² “Wat kan de katholieke kerk redden?” Nieuwsuur: <http://nos.nl/nieuwsuur>. 6 juni 2015. <https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2039870-wat-kan-de-katholieke-kerk-redden.html> (geraadpleegd 23 mei 2018)..

²⁷³ “Ontkerkelijkking in Nederland sterkst”, *Reformatorisch Dagblad*, 31 augustus 2010.

²⁷⁴ “Bisschop Eijk reageert op commotie over sluiting kerken”. EenVandaag: <http://eenvandaag.avrotros.nl>. 28 januari 2015. <https://eenvandaag.avrotros.nl/item/bisschop-eijk-reageert-op-commotie-over-sluiting-kerken/> (geraadpleegd 23 mei 2018).

²⁷⁵ “Massale sluiting RK kerken”. EO: <http://visie.eo.nl>. 12 december 2014. <https://visie.eo.nl/2014/12/massale-sluiting-rk-kerken/> (geraadpleegd 23 mei 2018).

²⁷⁶ “Bisschop Eijk reageert op commotie over sluiting kerken”. EenVandaag: <http://eenvandaag.avrotros.nl>, 2015; “Wat kan de katholieke kerk redden?” Nieuwsuur: <http://nos.nl/nieuwsuur>, 2015.

²⁷⁷ “Vijf kerken dicht door tekort aan parochianen”, *Algemeen Dagblad*, 21 oktober 2014. Hotspot–monitor gemeente Utrecht | 29 november 2018

gebedsdiensten.²⁷⁸ Het is een langdurige procedure om de kerken aan de eredienst te onttrekken en het uiteindelijke besluit moet door de paus worden genomen.²⁷⁹

De Nicolaas- en Monicakerk aan het Boerhaaveplein, opvolger van de al eerder gesloopte Monicakerk en de eveneens afgebroken Nicolaaskerk, en de Josephkerk aan de Draaiweg worden beide gesloten vanwege een sterke krimp van de gemeenschap. De laatste kerk is een neogotisch gebouw uit 1901, ontworpen door Gerardus Adrianus Ebbers. De Dominicuskerk in Oog in Al kenmerkt zich door een sterk dominicaans karakter. De Antoniuskerk aan de Kanaalstraat in Lombok werd ingewijd in 1903. Al deze kerken zullen worden verkocht. De nieuwe Ludgeruskerk in Overvecht zal de kerkgangers van de vijf sluitende kerken overnemen.²⁸⁰

In oktober 2016 krijgen de parochianen van de Sint-Jacobuskerk aan het Prins Bernhardplein in Utrecht Zuilen te horen dat hun kerk toch nog een jaar open mag blijven. Er worden in die periode nog "wekelijkse vieringen van gebed, bezinning en muziek" gehouden.²⁸¹ Maar per op 1 november 2017 sluit de kerk alsnog. Op 8 oktober is de laatste dienst. Het is die dag exact zestig jaar geleden dat de kerk voor het eerst in gebruik werd genomen, en de jubileumdienst, die bij wijze van uitzondering ondanks het verbod op eucharistievieringen toch mag worden gehouden, is tevens de laatste.

Locatieraadsvoorzitter Fons Mathot omschrijft dit op een dramatische wijze: "Je zou kunnen spreken van een verjaardag en een overlijden op dezelfde datum". Tussen de honderd en honderdtwintig parochianen bezoeken de dienst. Het zal de eerste kerstmis worden zonder een nachtmis in Utrecht Zuilen.²⁸² De Jacobuskerk is verkocht aan een moderne kerk in Utrecht, de zogeheten Best Life Church. Deze kerk wil de liefde van God overbrengen "door moderne muziek, dans en speciale lichteffecten".²⁸³

Veel parochieleden zijn erg verdrietig over het sluiten van de Jacobuskerk. Steef Schinkel schrijft een open brief aan Eijk, waarin hij zijn verontwaardiging en verdriet uit over het sluiten van de Jacobuskerk en de keuzes die daarvoor zijn gemaakt met betrekking tot het stoppen van de eucharistiediensten in de kerk en het fuseren van de parochies. Schinkel verwijt het bisdom Utrecht procedurefouten te hebben gemaakt en geeft het beleid van het bisdom als een van de redenen voor de sterk verminderde financiële bijdrage aan de kerk vanuit de parochie. Hij eindigt zijn brief met: "Onze geloofsgemeenschap is open en gastvrij! Mag ik U vragen bent U dat ook voor ons?"²⁸⁴

²⁷⁸ Cazander, René. "Sluiting van kerken lijkt onstuitbaar", *Algemeen Dagblad*, 21 oktober 2016; Solideo "Doek valt voor vijf kerken in Domstad". Blog: <http://kerksluitingen.wordpress.com>. 22 oktober 2016. <https://kerksluitingen.wordpress.com/2016/10/22/doek-valt-voor-vijf-kerken-in-domstad/> (geraadpleegd 23 mei 2018); Zie ook: Reijmerink, Marcel. "Sluiting Jacobuskerk onomkeerbaar". Zo is Zuilen: www.zoiszuilen.nl. 23 oktober 2016.

<http://www.zoiszuilen.nl/nc/rubrieken/wijknieuws//jacobuskerk-gaat-haar-deuren-sluiten/> (geraadpleegd 25 mei 2018).

²⁷⁹ Cazander 2016.

²⁸⁰ "Vijf kerken dicht door tekort aan parochianen", *Algemeen Dagblad*, 2014.

²⁸¹ "Jacobuskerk blijft nog een jaar open", *Algemeen Dagblad*, 25 oktober 2016.

²⁸² Cazander 2016.

²⁸³ "Jacobuskerk viert jubileum en neemt tegelijkertijd afscheid", RTV Utrecht, 22 september 2017. Zie ook: Beekers, Daan. "Het verlaten van een kerk". Religious matters: www.religiousmatters.nl. 2 februari 2018. <https://www.religiousmatters.nl/nl/gebouwen-afbeeldingen-en-objecten/article/het-verlaten-van-een-kerk/> (geraadpleegd 23 mei 2018).

²⁸⁴ Schinkel, Steef. "Open brief Steef Schinkel over sluiting Jacobuskerk: 'Ik heb niets gezien van barmhartigheid'", *De Utrechtse Internet Courant*, 8 juni 2016.

Op internet wordt ook door anderen boos gereageerd op de sluiting van de Jacobuskerk door “de genadeloze, koudbloedige kardinaal Eijk”.²⁸⁵ En in het parochieblad *Ludgerus Magazine* klinken soortgelijke reacties van verdriet, woede en ongeloof.²⁸⁶

De actiegroep Bezielde Verband Utrecht (BVU) start op 7 februari 2015 een grote actie tegen de kerksluitingen en het beleid van Eijk. De groep stuurt een ‘Noodkreet aan paus Franciscus’ die als volgt begint: “Hierbij richten wij ons tot u in diepe bezorgdheid over het catastrofale proces dat zich voltrekt in de Nederlandse kerkprovincie waardoor in de komende jaren vele duizenden gelovigen van de RK-kerk vervreemd zullen raken”.²⁸⁷ Meer dan twaalfduizend handtekeningen worden opgehaald, maar Eijk wil niet praten met de actiegroep. Ook op eerdere momenten wilde de kardinaal niets horen van protesten en verontruste gelovigen werden niet door hem ontvangen.²⁸⁸ Hij laat weten dat de protesten niets zullen uithalen. BVU “laat zich niet van haar stuk brengen” en gaat door met de acties, zo laat de voorzitter Ad de Groot weten.²⁸⁹

²⁸⁵ Reijmerink 2016.

²⁸⁶ *Ludgerus Magazine: Kerksluitingen*. R.K. Parochie St. Ludgerus te Utrecht. 17 maart 2015.

<http://www.dominicuskerkutrecht.nl/wp-content/uploads/2010/11/Ludgerus-Magazine-no.-18-mrt-2015.pdf> (geraadpleegd 25 mei 2018).

²⁸⁷ “Persbericht 2: Noodkreet aan paus Franciscus”, Bezielde Verband Utrecht: www.bezieldeverbandutrecht.nl. 11 februari 2015.

http://www.bezieldeverbandutrecht.nl/files/noodkreet_Franciscus/Persbericht_2_Noodkreet_aan_paus_Franciscus_11-2-15.pdf (geraadpleegd 25 maart 2018).

²⁸⁸ “Wat kan de katholieke kerk redden?” Nieuwsuur: <http://nos.nl/nieuwsuur>, 2015; “Publiciteit Noodkreet paus Franciscus”. Bezielde Verband Utrecht: www.bezieldeverbandutrecht.nl.

<http://www.bezieldeverbandutrecht.nl/index.php/noodkreet-aan-paus-franciscus-2/noodkreet> (geraadpleegd 25 mei 2018).

²⁸⁹ “Actiegroep Bezielde Verband niet onder de indruk van kritiek aartsbisschop Eijk”, RTV Utrecht, 9 april 2015.

3.19 2015–3. Start Tour de France in Utrecht

Datering: 4 juli 2015

Bereik: 2002–2015

Beschrijving:

Op 4 juli 2015 om 14.00 uur precies is het zover: Daniel Teklehaimanot begint aan zijn individuele tijdrit en daarmee is de Tour de France in Utrecht officieel van start. Utrecht kleurt geel.

Drie uur en zeventien minuten lang vertrekt er iedere minuut een renner om de bijna veertien kilometer lange rit af te leggen.²⁹⁰ De technische tijdrit begint op de Truus van Lierlaan, gaat over het Anne Frankplein, over de Vondellaan, langs station Vaartsche Rijn, over de Albatrosstraat, over de Kromme Rijn rechtsaf de Venuslaan op, langs stadion Galgenwaard, over de Weg tot de Wetenschap, eventjes onder de A27 door, de Archimedeslaan en daarna de Pythagoraslaan op, via de Biltstraat, de Kruisstraat, de Wittevrouwensingel en de Maliesingel naar het Ledig Erf, dan de Catharijnesingel op en via de Vondellaan weer dezelfde weg terug richting de Jaarbeurs, om op de Croeselaan te eindigen.²⁹¹ Koning Willem-Alexander is, als echte sportfan, aanwezig bij de openingsrit. Het eindpunt van de tijdrit is meteen het startpunt van de tweede etappe op 5 juli. Langs de grachten en onder de Dom door fietsen de renners, de Australiër Rohan Dennis in de gele trui, door de Utrechtse binnenstad. Dit gebeurt geneutraliseerd: er wordt rustig gereden. Bij Galgenwaard begint de koers dan echt en wordt er hard gefietst. De etappe leidt de renners Utrecht uit via Leidsche Rijn en gaat vervolgens naar De Meern, Montfoort en Oudewater, dan richting Gouda en via Waddinxveen naar Rotterdam om na honderdzesenzestig kilometer te eindigen op het kunstmatige eiland Neeltje Jans in Zeeland.²⁹²

Het Tour de France-comité was al jaren bezig met het binnenhalen van een Tourstart in Utrecht. Het begon allemaal met een bierviltje waarop journalist Jeroen Wielaert in 2002 met zijn kroegmaat Jan Fokkens de eerste plannen voor een Utrechtse *Grand Départ* schetste, geïnspireerd door zijn collega Dick Heuvelman die in datzelfde jaar de Giro naar Groningen wist te halen. Burgemeester Annie Brouwer was de eerste die er mee aan de slag ging. Jaren later trokken veel gelobby en de inzet van burgemeester Aleid Wolfsen en zijn wethouders de aandacht van de organisatie van de Tour de France, maar in 2010 kwam het teleurstellende nieuws dat grote concurrent Rotterdam dat jaar de eer zou krijgen. Een andere grote teleurstelling was het terugtrekken van Rabobank, de hoofdsponsor. Door het doorzettingsvermogen en de jarenlange inzet van de burgemeester en Tourfanaten zoals Wielaert, lukte het toch: in november 2013 werd duidelijk dat de Tour de France in 2015 in Utrecht zou gaan starten. Er werd zelfs besloten dat de

²⁹⁰ "Honaire de depart du Contra la Montre". Cycling story: www.cyclingstory.nl. 4 juli 2015.

https://www.cyclingstory.nl/wp-content/uploads/2015/07/TDF2015_ETAPE01_Heure_Depart_10487.pdf (geraadpleegd 18 mei 2018).

²⁹¹ Lustig, Harmen. "Tour de France 2015 parcours etappe 1: Utrecht – Utrecht". Touretappe: www.touretappe.nl. 4 juli 2015. <https://www.touretappe.nl/tour-de-france-2015-parcours/etappe-1-route-tdf-2015/> (geraadpleegd 18 mei 2018).

²⁹² Lustig, Harmen. "Tour de France 2015 parcours etappe 2: Utrecht – Neeltje Jans". Touretappe: www.touretappe.nl. 5 juli 2015. <https://www.touretappe.nl/tour-de-france-2015-parcours/etappe-2-route-tdf-2015/> (geraadpleegd 18 mei 2018).

wielrenners onder de Dom door zouden gaan fietsen. “De Utrechtse droom wordt werkelijkheid, Le Tour sous le Dom”. Het was groot feest in de kamer van burgemeester Wolfsen.²⁹³

Het is een hele onderneming om Utrecht ‘Tour-klaar’ te krijgen. Dertienduizend hekken worden geplaatst langs het hele parcours van de eerste etappe, de tijdrit. Ook wordt een autovrije zone ingesteld en alleen voertuigen met een speciaal vignet mogen deze zone nog binnengaan. Fietsen langs het parcours, verkeerslichten en andere obstakels worden verwijderd, en na 5.00 uur ’s ochtends op 4 juli mogen voetgangers het parcours niet meer oversteken. Twee onderdoorgangen en twee voetgangersbruggen maken het mogelijk voor voetgangers en fietsers om toch aan de andere kant te geraken.²⁹⁴ Alles bij elkaar komen er zo’n miljoen bezoekers naar Utrecht om de start van de Tour de France bij te wonen en de renners en dan met name Tom Dumoulin aan te moedigen.²⁹⁵ Op de eerste dag staan er 350.000 mensen langs de kant.²⁹⁶ Sommige fans slapen zelfs langs het parcours, al dan niet in een camper. Het grote bezoekersaantal vergt de nodige veiligheidsmaatregelen. Hoewel de meeste fans positieve leuzen op hun spandoeken hebben staan en op het wegdek hebben geschreven, moeten sommige worden verwijderd voor de aanvang van de tijdrit.²⁹⁷ Ook het warme weer, ruim boven de dertig graden, vraagt om voorzorgsmaatregelen zoals extra watervoorziening. Hoewel meer dan tweehonderd mensen zich melden bij de hulpposten, veelal met hitte-gerelateerde klachten maar ook met blaren en schaafwonden, verloopt gelukkig alles goed en ook de NS, die extra en langere treinen heeft ingezet, zegt dat de drukte in de treinen “beheersbaar” is. De meeste mensen hebben genoeg water bij zich en velen dragen een hoedje, zo merkt burgemeester Jan van Zanen op.²⁹⁸

Honderden activiteiten die rondom de Tour de Francestart zijn georganiseerd, trekken eveneens veel bezoekers.²⁹⁹ Zo worden lezingen, interactieve programma’s, exposities, concerten, sportevenementen en festivals gehouden. Het stadsdichtersgilde brengt een poëziebundel uit met gedichten die zijn geïnspireerd door de Tour in Utrecht, en Jeroen Wielaert publiceert een boek over de gebeurtenis en vooral over de aanloop ernaartoe: *De Tour van Utrecht: De bewogen geschiedenis van de Tour sous le*

²⁹³ Berg, Ton van den. “Tien jaar lobby Tour de France in foto-expositie”. Nieuws030: www.nieuws030.nl. 14 maart 2015. <http://www.nieuws030.nl/nieuws/tien-jaar-lobby-tour-de-france-in-foto-expositie/> (geraadpleegd 15 mei 2018). Zie ook de documentaire “Hoe de Tour naar Utrecht kwam”. 2doc: www.2doc.nl. 2 juli 2015. <https://www.2doc.nl/documentaires/series/2doc/2015/juli/hoede-tour-naar-utrecht-kwam.html> (geraadpleegd 15 mei 2018).

²⁹⁴ “Utrecht transformeert in startlocatie Tour de France”, *De Utrechtse Internet Courant*, 3 juli 2015.

²⁹⁵ “Eindrapportage Grand Départ Tour de France Utrecht 2015”. Utrecht2015, november 2015. <https://www.utrecht.nl/fileadmin/uploads/documenten/wonen-en-leven/vrije-tijd/sport/Eindrapportage-Tour-de-France-Utrecht-2015-door-gemeente.pdf> (geraadpleegd 18 mei 2018); “Dumoulin voor en Dumoulin na in Utrecht”, *De Utrechtse Internet Courant*, 4 juli 2015.

²⁹⁶ “Tourstart in Utrecht trekt ruim 350.000 toeschouwers”. www.nu.nl. 4 juli 2015. <https://www.nu.nl/binnenland/4081532/tourstart-in-utrecht-trekt-ruim-350000-toeschouwers.html> (geraadpleegd 18 mei 2018).

²⁹⁷ “Dumoulin voor en Dumoulin na in Utrecht”, *De Utrechtse Internet Courant*, 2015.

²⁹⁸ “Tourstart in Utrecht trekt ruim 350.000 toeschouwers”. www.nu.nl. 4 juli 2015. <https://www.nu.nl/binnenland/4081532/tourstart-in-utrecht-trekt-ruim-350000-toeschouwers.html> (geraadpleegd 18 mei 2018).

²⁹⁹ “Eindrapportage Grand Départ Tour de France Utrecht 2015”. Utrecht2015, november 2015. Hier staan zo’n tweehonderdvijftig evenementen.

Dom.³⁰⁰ Andere opmerkelijkheden en hoogtepunten zijn de onthulling door Tour de Francebaas Christian Prudhomme van een groot beeld in de vorm van een fiets, *Le Grand Vélo*, op het Stadhuisplein – bewust ontworpen in de stijl van De Stijl, de kunststroming die in 2017 haar honderdste verjaardag viert – op 17 juni 2014, de plaatsing van een miniwielerbaan in TivoliVredenburg op 28 maart 2015, de onthulling van drie venstersculpturen gemaakt door beeldhouwer Ruud Kruijer en uitgekozen door Jeroen Wielaert, langs het parcours, de opening van een Wielermuseum in Utrecht op 8 juni, een spinningevenement in de Domkerk waarbij wordt gefietst op orgelmuziek door vaste organist van de Domkerk Jan Hage op 20 juni, het wielersfestival Kermis Velodroom in het oude postkantoor aan de Neude op 28 juni en de onthulling van een muurschildering van Jan Janssen en Joop Zoetemelk op de hoek van de Cartesiusweg en de Thomas à Kempisweg op 2 juli door de afgebeelde wielrenners zelf. Diezelfde dag is de ploegenpresentatie in park Lepenburg met een voorprogramma en een afterparty.³⁰¹ De opbouw van het parcours gaat gepaard met de Caravane d'Utrecht, een feestelijke parade met “allerlei creaties op de fiets” die loopt van het Wilhelminapark naar het Vredenburg.³⁰² In het Wilhelminapark, bij Galgenwaard, op het Domplein en op de Neude zijn de avond na de start verscheidene feesten waar de massa's naar Utrecht getrokken wielersliefhebbers de gebeurtenis nog eens extra kunnen vieren. Een tweedaags festival rondom de Tourstart mondt uit in een waar volksfeest.³⁰³

Ook aan marketing wordt er veel gedaan. Tijdens de openingsrit van de Tour de France in 2014 in Leeds (Engeland) rijden vier grote niptjes mee met de Tourkaravaan om Utrecht alvast te laten zien.³⁰⁴ Ook zijn er in Utrecht vele Tour de France-souvenirs verkrijgbaar, zoals bijvoorbeeld een niptjespeldje en een kwartetspel in het thema van de Tourstart in Utrecht.³⁰⁵ Vooral de vele bezoekers leveren omzet op: bij elkaar besteden ze 25 miljoen euro in Utrecht en omgeving, waarvan 23 miljoen in de stad Utrecht.³⁰⁶ Ook indirect kan het organiseren van de start van de Tour de France zeer winstgevend zijn: honderden journalisten van over de hele wereld doen live verslag van het sportevenement en bijna drie miljard kijkers in ruim honderdnegentig landen zien de start op televisie.³⁰⁷ De media-aandacht voor Utrecht tijdens de Tourstart staat gelijk aan ruim 35 miljoen euro aan advertentiekosten.³⁰⁸

³⁰⁰ Wielaert, Jeroen: *De Tour van Utrecht: De bewogen geschiedenis van de Tour sous le Dom*. (Amsterdam: De Arbeiderspers, 2015).

³⁰¹ “Wielermuseum geopend in Utrecht”, NOS Jeugdjournaal, 8 juni 2015; “Eindrapportage Grand Départ Tour de France Utrecht 2015”. Utrecht2015, november 2015.

³⁰² “Foto’s: Massala toeloop in centrum Utrecht bij optocht La Caravane d’Utrecht”, *De Utrechtse Internet Courant*, 3 juli 2015.

³⁰³ “Start Tour de France in Utrecht, waar moet je zijn?”, RTL Nieuws, 26 juni 2015.

³⁰⁴ “Vier niptjes rijden mee met Tourkaravaan”. De Stad Utrecht: <http://destadutrecht.nl>. 2 juli 2014.

<http://destadutrecht.nl/sport/vier-nijntjes-rijden-mee-met-tourkaravaan/> (geraadpleegd 18 mei 2018).

³⁰⁵ “Grand Départ Tour de France Utrecht – Pin – Nijntje”, www.bol.com.

<https://www.bol.com/nl/p/grand-depart-tour-france-utrecht-pin-nijntje/9200000040843767/>

(geraadpleegd 18 mei 2018); “Kaart- en kwartetspel Grand Depart Utrecht Tour de France”. Kok Fietsen:

<http://kokfietsen.nl>. <https://kokfietsen.nl/kaart--en-kwartetspel-grand-depart-utrecht-tour-de-france> (geraadpleegd 18 mei 2018).

³⁰⁶ Dijke, Wouter van. “Tourstart Utrecht levert tekort van 400.000 euro op”, NRC, 14 januari 2016.

³⁰⁷ “Tour de France creëert business voor Utrecht”. Utrecht Business Nr. 1 (2014). www.utrechtbusiness.nl.

<http://www.utrechtbusiness.nl/magazine/artikel/288/12181/tour-de-france-cre%C3%83%C2%ABert-business-voor-utrecht> (geraadpleegd 18 mei 2018. Zie ook: Kerckers, Peter. “From cycling to money: Tour de France in Utrecht”. Off the Charts: <http://offthecharts.nl>. 9 februari 2016.

Toch zijn er ook veel kosten verbonden aan de organisatie van de start. De gemeente heeft meer dan vijftien miljoen euro uitgegeven aan de organisatie, zo'n 400.000 meer dan aanvankelijk werd gedacht. De totale kosten komen uit op bijna 34 miljoen euro.³⁰⁹ Een van de redenen voor het hoger uitvallen van de kosten, was het weer: ruim 150.000 euro is besteed aan maatregelen die werden getroffen vanwege de extreme hitte, zoals extra standpijpen voor waterpunten, extra water in flesjes en extra voorzieningen voor Tourmakers.³¹⁰ De ruim vijftien miljoen werd betaald door de Gemeente Utrecht, het Rijk en private partners en sponsors. Op bijna 400.000 euro na wordt dit bedrag in eerste instantie terugverdiend, maar het tekort op de begroting loopt nog op tot bijna 600.000 euro vanwege onder meer verzekeringen, schulden van de opgeheven Stichting Utrecht 2015 die zijn overgeheveld naar de gemeente, geboekte hotelkamers, de website en ingecalculerde bijdragen die te hoog waren ingeschat.³¹¹ Het is de hoop van Utrecht dat de belangstelling die er door de start voor de stad is gekomen, meer toeristen zal gaan trekken: "het is de bedoeling dat het aantal bezoekers aan de stad met 2 procent toe zal nemen".³¹²

<http://offthecharts.nl/2016/02/from-cycling-to-money-tour-de-france-in-utrecht-2/> (geraadpleegd 18 mei 2018).

³⁰⁸ Van Dijke 2016; Knaap, Arjan van der. "Waarom 34 miljoen winst op de Tourstart bijzaak is voor Utrecht: Ondernemers, kunstenaars en universiteit tillen de stad naar een andere divisie". Marketing facts: www.marketingfacts.nl. 3 juli 2015. <https://www.marketingfacts.nl/berichten/waarom-34-miljoen-winst-op-de-tourstart-bijzaak-is-voor-utrecht> (geraadpleegd 18 mei 2018); "Tourstart: bezoekers gaven 25 miljoen uit, tekort van vier ton", RTV Utrecht, 14 januari 2016.

³⁰⁹ "Grand Départ in cijfers". Sponsor Report: www.sponsorreport.nl. 30 juli 2015.

<http://www.sponsorreport.nl/sport/tourstart-in-cijfers/> (geraadpleegd 18 mei 2018).

³¹⁰ Tieleman, Yelle. "Tourstart Utrecht kostte vier ton meer dan gedacht", *Algemeen Dagblad*, 9 mei 2016.

³¹¹ Jansen, Youri. "Nog eens tekort van 184.000 euro op Grand Départ Utrecht". *Wielersflits*: [www.wielersflits.nl](http://www.wielersflits.nl/nieuws/230541/nog-eens-tekort-van-184-000-euro-op-grand-depart-utrecht.html). 24 januari 2017. <http://www.wielersflits.nl/nieuws/230541/nog-eens-tekort-van-184-000-euro-op-grand-depart-utrecht.html> (geraadpleegd 18 mei 2018).

³¹² Van Dijke 2016.

3.20 2015–4. Noodopvang van asielzoekers

Datering: 15 sept. 2015

Bereik: 2015–heden

Beschrijving:

In januari 2016 wordt bekendgemaakt dat Utrecht vier nieuwe opvangcentra krijgt voor vluchtelingen.³¹³ De vluchtelingenstroom is dan sterk toegenomen: in 2015 zijn er in het land bijna zestigduizend asielaanvragen en alleen al in oktober van dat jaar vragen ruim tienduizend vluchtelingen asiel aan in Nederland, waarvan ongeveer de helft afkomstig uit Syrië.³¹⁴ Een maand na deze piek vergadert de Utrechtse gemeenteraad over de opvang van deze asielzoekers. Besloten wordt “dat Utrecht ook in de toekomst niet aan crisisopvang voor 72 uur gaat doen”, maar meer aandacht gaat besteden aan langduriger opvang. Ook wordt in een raadsbrief verklaard dat nieuwe locaties worden gezocht om asielzoekerscentra te openen.³¹⁵

Op 15 september 2015 worden in Utrecht tweehonderd vluchtelingen tijdelijk ondergebracht op de zevende verdieping van het Beatrixgebouw van de Jaarbeurs. Twee dagen later is dit aantal al opgelopen tot vijfhonderd, waarmee de capaciteit van deze noodopvang volledig is benut.³¹⁶ Omdat de ruimte in het Beatrixgebouw vanaf 24 oktober weer nodig is voor evenementen, wordt door het Centraal Orgaan opvang asielzoekers (COA) een oude school aan de Amerikalaan in Kanaleneiland, die wordt verhuurd door woningcorporatie Mitros, getransformeerd tot een noodopvangcentrum voor deze vijfhonderd asielzoekers. Enkele van deze vluchtelingen delen bloemen uit aan voorbijgangers op het Jaarbeursplein om Utrechters te bedanken voor hun gastvrijheid.³¹⁷ Het asielzoekerscentrum De Vrolijkheid aan de Joseph Haydnlaan in Oog in Al, dat daar al vijftig jaar is gevestigd, wordt vanaf medio april 2016 uitgebreid en krijgt honderdvijftig extra plekken, zo laat wethouder Kees Diepeveen weten. Ook wordt een tijdelijk centrum geopend aan de Ravellaan dat plaats biedt aan tweehonderdvijftig vluchtelingen. Doordat het aantal vluchtelingen terugloopt en ook doordat er te weinig geld is, sluit deze locatie in augustus 2017. In het voormalige kantoor van Mitros aan de Einsteindreef in Overvecht wordt in juni 2016 een opvang geopend voor vierhonderd mensen en dit centrum zal openblijven tot 30 november 2018. Ook de asielzoekers van de Ravellaan worden hier opgenomen.³¹⁸ Daarnaast is het plan een permanent asielzoekerscentrum te openen in het Pieter Baan Centrum, waarin ruimte zou komen voor zeshonderd vluchtelingen, maar in september 2016 wordt besloten voorlopig niet door te gaan met de

³¹³ “Utrecht krijgt vier locaties voor opvang vluchtelingen”, *Algemeen Dagblad*, 8 januari 2016.

³¹⁴ “Bescherming in Nederland”. Vluchtelingenwerk: www.vluchtelingenwerk.nl. 17 januari 2018. <https://www.vluchtelingenwerk.nl/feiten-cijfers/cijfers/bescherming-nederland> (geraadpleegd 31 mei 2018); “Huisvesting en integratie vluchtelingen”, Utrecht Monitor: www.utrecht-monitor.nl. <http://www.utrecht-monitor.nl/bevolking-bestuur/bevolking/huisvesting-en-integratie-vluchtelingen> (geraadpleegd 31 mei 2018).

³¹⁵ “Feiten en cijfers bij de Utrechtse vluchtelingenstroom”, *De Utrechtse Internet Courant*, 5 november 2015.

³¹⁶ “Honderden vluchtelingen in Jaarbeurs” en “Noodopvang in Beatrixgebouw zit vol”. RTV Utrecht, 15 en 17 september 2015.

³¹⁷ “Dankbare vluchtelingen delen bloemen uit op Jaarbeursplein”, RTV Utrecht, 29 oktober 2015.

³¹⁸ “Asielzoekers Ravellaan verhuizen naar Einsteindreef”, RTV Utrecht, 1 augustus 2017.

opening van dit centrum vanwege de terugloop van het aantal vluchtelingen.³¹⁹ Een tijdelijk opvangcentrum in Kanaleneiland sluit in mei 2016. Ongeveer twaalfhonderdvijftig asielzoekers verblijven in centra in Utrecht.³²⁰ Op 1 januari 2018 is dit aantal opgelopen. Er zijn dan bijna drieduizend statushouders (asielzoekers die een al dan niet voorlopige verblijfsvergunning hebben ontvangen).³²¹

De Gemeente Utrecht heeft structureel 1,8 miljoen euro beschikbaar gesteld voor de opvang en begeleiding van asielzoekers zonder verblijfsvergunning en ook het Rijk heeft eenmalig 2,4 miljoen euro aan Utrecht ter beschikking gesteld om hieraan te besteden. Intussen onderzoekt de gemeente de mogelijkheid meer geld beschikbaar te stellen voor dit doeleinde.³²²

Met de noodopvangcentra zijn vaak problemen: zo is in een noodopvangcentrum in Kanaleneiland geen warm water en kunnen de deuren niet op slot.³²³ De meeste vluchtelingen in de noodopvangcentra willen zo snel mogelijk beginnen met inburgeren en het leren van de taal. Dit is voor de gemeente lastig te realiseren, omdat statushouders vaak buiten de stad worden gehuisvest. Er wordt gepraat over de mogelijkheid statushouders meer lokaal onder te brengen om dit probleem kleiner te maken. Het huisvesten van statushouders uit Utrechtse asielzoekerscentra gebeurt door de vijf Utrechtse wooncorporaties Mitros, Portaal, Bo-Ex, SSH en GroenWest.³²⁴

Waar nieuwe asielzoekerscentra worden geopend, wordt veel gecommuniceerd met omwonenden, die vaak niet gelukkig zijn met de geplande vluchtelingenopvang in hun wijk. Informatiebijeenkomsten en brieven vertellen de buurtbewoners wat zij kunnen verwachten en wat er gaat gebeuren. Na de aankondiging van het centrum aan de Einsteindreef in Overvecht kwam veel protest en werden spandoeken opgehangen op het terrein van het voormalige kantoorgebouw om de onvrede van omwonenden kenbaar te maken: "Bewoners zeggen nee tegen het AZC". Ook werden hakenkruizen op de muren gespoten. De meeste bewoners merken na een tijdje dat het asielzoekerscentrum eigenlijk helemaal niet veel overlast veroorzaakt, hoewel er met zoveel extra mensen natuurlijk ook meer geluidsoverlast ontstaat. Op 23 september 2017 is er een open dag; veel omwonenden komen een kijkje nemen en reageren overwegend positief. Hoewel ze ook hier een kamer moeten delen met vijf andere mensen, zijn ook de opgevangen asielzoekers positief over het centrum aan de Einsteindreef en zeggen zich er veilig te voelen. In de herfst van 2018 sluit het asielzoekerscentrum: er worden tweehonderddertig huurwoningen gebouwd op deze locatie. De driehonderdzeventig vluchtelingen die er nog wonen zijn statushouders die naar een woning gaan, asielzoekers die moeten terugkeren naar hun land van herkomst, en mensen die naar een ander opvangcentrum verhuizen. Ook andere asielzoekerscentra in Nederland sluiten: de vluchtelingenstroom is dusdanig afgenomen dat niet zoveel opvangruimte meer

³¹⁹ "Pieter Baan Centrum voorlopig van de baan als asielzoekerscentrum", *De Utrechtse Internet Courant*, 1 september 2016.

³²⁰ "Utrecht krijgt vier locaties voor opvang vluchtelingen", *Algemeen Dagblad*, 2016. Zie ook: "Utrecht heeft binnenkort meerdere opvangcentra voor vluchtelingen", *De Utrechtse Internet Courant*, 8 januari 2016.

³²¹ "Huisvesting en integratie vluchtelingen", Utrecht Monitor: www.utrecht-monitor.nl.

³²² "Feiten en cijfers bij de Utrechtse vluchtelingenstroom", *De Utrechtse Internet Courant*, 2015.

³²³ "Asielzoekers klagen over noodopvang Kanaleneiland". Oozo: www.oozo.nl. 3 december 2015.

<https://www.oozo.nl/nieuws/utrecht/240697/asielzoekers-klagen-over-noodopvang-kanaleneiland> (geraadpleegd 31 mei 2018).

³²⁴ "Feiten en cijfers bij de Utrechtse vluchtelingenstroom", *De Utrechtse Internet Courant*, 2015.

nodig is.³²⁵ Het COA maakt op 29 maart 2018 bekend dat de capaciteit in Nederland daalt van 31.000 naar 27.000 bedden. Door het sluiten van de elf centra in Nederland verliezen tweehonderdvijftig medewerkers hun baan.³²⁶

Het Overvechtse centrum heeft een uniek concept, genaamd Plan Einstein, waarbij asielzoekers en buurtbewoners elkaar zoveel mogelijk ontmoeten. Zo zijn er Nederlandse en Engelse taallessen voor de vluchtelingen die in het asielzoekerscentrum wonen die ook open zijn voor mensen uit de wijk. Belangrijker nog: de woonruimte is niet alleen voor asielzoekers, maar wordt gedeeld met studenten die er zijn gehuisvest. Zo wordt voor de vluchtelingen het contact met Nederlanders vergroot en is er ook meer uitwisseling.³²⁷ In mei 2018 wordt bekendgemaakt dat ook het asielzoekerscentrum aan de Joseph Haydnlaan Plan Einstein wil gaan invoeren en ook daar zullen dan vluchtelingen en Utrechtse jongeren bij elkaar wonen en gezamenlijke projecten worden georganiseerd.³²⁸ In dit centrum was al veel ruimte voor jongerenactiviteiten, voorlichting, training, en andere activiteiten vooral gericht op jongeren.³²⁹ Ook andere Europese steden zijn geïnspireerd door de aanpak van het centrum in Overvecht en willen Plan Einstein gaan invoeren. Er is financiële steun voor vanuit de Europese Unie.³³⁰ Vanaf 2016 worden aan de Universiteit Utrecht cursussen gratis opengesteld voor asielzoekers en worden vanuit andere instellingen diverse activiteiten, zoals muziekworkshops, georganiseerd waarbij vluchtelingen en Utrechters elkaar ontmoeten en samenwerken.³³¹

Ook andere succesverhalen laten zien dat het goed gaat met de vluchtelingenopvang in Utrecht. Dit is wel eens anders geweest: in oktober 2014 werd nog bekendgemaakt dat het COA “slordig” omging met de gegevens van de asielzoekers en dat vaak veel langer op onderdak moest worden gewacht dan is toegestaan (de toegestane wachtermijn voor een woonruimte is drieënhalve maand). Zeventig procent van de huisvestingsaanvragen die door het COA werden gedaan in 2014 was incompleet of bevatte onjuiste gegevens, zo laat de gemeente weten na vragen van de PvdA en GroenLinks.³³² Er is sinds die tijd veel verbeterd.

³²⁵ “Asielzoekers Ravellaan verhuizen naar Einsteindreef”, RTV Utrecht, 2017; “Asielzoekerscentrum Einsteindreef in Utrecht dit najaar dicht”, *De Utrechtse Internet Courant*, 29 maart 2018; Unen, Bernie van. “Azc in Overvecht gaat dit najaar dicht”, *Algemeen Dagblad*, 29 maart 2018.

³²⁶ “COA sluit elf asielzoekerscentra, 250 banen weg”, NOS, 29 maart 2018.

³²⁷ Remmers, Freke. “Buurt nu eindelijk tevreden met azc in Overvecht, blijkt op open dag”, *Algemeen Dagblad*, 23 september 2017.

³²⁸ “Werkwijze Plan Winstein ook bij AZC Joseph Haydnlaan”, *De Utrechtse Internet Courant*, 24 mei 2018; “Huisvesting en integratie vluchtelingen”, Utrecht Monitor: www.utrecht-monitor.nl; “Asielzoekerscentrum Oog in Al neemt werkwijze AZC Overvecht over”, RTV Utrecht, 24 mei 2018.

³²⁹ “Azc Utrecht”. De Vrolijkheid: <http://vrolijkheid.nl>. <https://vrolijkheid.nl/wat-we-doen/waar-werken-we/azc-utrecht/> (geraadpleegd 31 mei 2018).

³³⁰ “Opvang asielzoekers”. Gemeente Utrecht: www.utrecht.nl. <https://www.utrecht.nl/zorg-en-onderwijs/samenleven-welzijn/utrecht-voor-iedereen/opvang-asielzoekers/> (geraadpleegd 31 mei 2018).

³³¹ Knobel, Gwenda. “Universiteit Utrecht stelt cursussen open voor vluchtelingen”. DUB: www.dub.uu.nl. 26 oktober 2016. <https://www.dub.uu.nl/nl/achtergrond/universiteit-utrecht-stelt-cursussen-open-voor-vluchtelingen> (geraadpleegd 31 mei 2018); “Project met Asielzoekerscentrum”. USConcert: www.usconcert.nl. <https://www.usconcert.nl/project-met-asielzoekerscentrum-0> (geraadpleegd 31 mei 2018).

³³² “Asielzoekers te lang dakloos door slordige werkwijze COA”, RTV Utrecht, 8 oktober 2014.

3.21 2015–5. Onthulling Joods Monument Utrecht

Datering: 29 okt. 2015

Bereik: 2012–heden

Beschrijving:

Ruim zeventig jaar na het einde van de Tweede Wereldoorlog, op 29 oktober 2015 wordt in aanwezigheid van ongeveer driehonderd mensen in Utrecht een Joods Monument onthuld door burgemeester Jan van Zanen ter nagedachtenis aan de slachtoffers van de oorlog.³³³ Het monument bestaat uit een zeven meter brede en drie meter hoge gedenkmuur met een bronzen kunstwerk dat een zogeheten Minjan (een groep van tien mannen die nodig zijn om een Joodse bijeenkomst officieel te maken) en een grote Sjofar die door de Minjan wordt gedragen, uitbeeldt. De Sjofar is een Joods symbool voor kracht en hoop. Op de gedenkmuur staat een bijbelwoord van de profeet Jesaja (49:16) en daaromheen staan de namen van de 1239 in de oorlog omgekomen Utrechtse Joden met geboortedatum, sterfdatum, en sterfplaats. Een stenen plateau verbindt de gedenkmuur en het bronzen beeld en maakt het monument tot een “plek van bezinning”. Het monument is gemaakt door de Georgische Joodse kunstenaar Amiran Djanashvili uit Utrecht en staat bij het Maliebaanstation, tegenwoordig het Spoorwegmuseum, waarvandaan bijna alle zestienhonderd Utrechtse Joden in de Tweede Wereldoorlog op transport werden gesteld.³³⁴ In het Spoorwegmuseum wordt de tentoonstelling *Beladen Treinen* geopend waarin de rol van de spoorwegen in de oorlog wordt belicht.³³⁵

Als enige van de vier grote steden van Nederland had Utrecht nog geen monument voor de Joodse slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog. Dit besef ontstond in 2010 onder een groep mensen met diverse geloofsovertuigingen. In juni 2012 werd door deze groep de Stichting Joods Monument Utrecht in het leven geroepen, die met de steun van burgemeester Aleid Wolfsen en andere prominente Utrechters het verzoek om een Joods Monument in de gemeenteraad wist te krijgen. Na veel overleg over onder meer de locatie van het beoogde gedenkteken en het eigenlijke ontwerp van het monument, wordt op 1 april 2014 de langverwachte vergunning verleend.³³⁶

Het monument zal zo'n 180.000 euro gaan kosten. Dit bedrag is op verschillende manieren bij elkaar geworven: zo'n drieëndertig fondsen, de meeste uit Utrecht, leveren een bijdrage, evenals de gemeente, die een subsidie van vijftienduizend euro ter beschikking stelt, en de NS, die twintigduizend euro

³³³ “Monument voor de Joodse slachtoffers te Utrecht 1940–1945”. Joods Monument Utrecht: www.jdmu.nl. (geraadpleegd 25 mei 2018).

³³⁴ “Monument in Utrecht voor Joodse slachtoffers WOII”. Historiek: <http://historiek.net>. 15 oktober 2015. <https://historiek.net/monument-in-utrecht-voor-joodse-slachtoffers-woii/53756/> (geraadpleegd 25 mei 2018); “Monument”. Joods Monument Utrecht: <http://joodsmonumentutrecht.nl>. <http://joodsmonumentutrecht.nl/monument> (geraadpleegd 25 mei 2018); “NS geeft 20.000 euro voor Joods Monument Utrecht”, RTV Utrecht, 10 maart 2015.

³³⁵ “Monument in Utrecht voor Joodse slachtoffers WOII”. Historiek: <http://historiek.net>, 2015; “Monument”. Joods Monument Utrecht: <http://joodsmonumentutrecht.nl>.

³³⁶ “Hoe het Joods Monument Utrecht tot stand kwam”. Joods Monument Utrecht: <http://joodsmonumentutrecht.nl>. <http://joodsmonumentutrecht.nl/monument/geschiedenis> (geraadpleegd 25 mei 2018).

bijdraagt.³³⁷ Ook veel particulieren en bedrijven dragen graag een steentje bij aan het realiseren van het monument voor de Joodse oorlogsslachtoffers. Een ander belangrijk deel is opgehaald door het crowdfundingproject Adopteer een naam, waarbij mensen de naam van een van de Joodse slachtoffers kunnen 'adopter' tegen betaling van vijftig euro. Adopteer een naam levert 62.000 euro op.³³⁸

In maart 2016 wordt bekendgemaakt dat er fouten op het monument staan: diverse namen zijn verkeerd gespeld en bovendien staan er namen op van mensen die de oorlog wel hebben overleefd. De naam van Esther Groenteman, bijvoorbeeld, is op het monument te vinden, maar zij overleed pas in 1994 in Amstelveen. De voornaam van Klaartje Groenberg-Joosten staat gespeld als 'Kaarte' en 'Sophia Trompetter-Latto' heette eigenlijk Sophia Trompetter-Patto. Ook zijn in sommige gevallen de plaats of de datum van overlijden incorrect.³³⁹ Dit is aangetoond door amateurhistoricus Jim Terlingen die de fouten steekproefsgewijs ontdekte; hij telde er zo al negenentwintig. Er komt een uitgebreid onderzoek naar de pijnlijke fouten dat wordt gecoördineerd door het Auschwitz Comité.³⁴⁰ Uit het op 14 maart 2018 verschenen rapport op basis van dit onderzoek blijkt dat er niet minder dan 69 onjuistheden op de gedenkmuur staan.³⁴¹ Bij het monument komt een steen te staan waarop staat geschreven "Over Joodse slachtoffers in Utrecht worden soms nieuwe feiten bekend". De steen verwijst naar het digitale monument op de website www.joodsmonumentutrecht.nl waarop de verkeerd gespelde namen en de andere foutieve gegevens zijn gecorrigeerd.³⁴² Ook kunnen op de website eventuele namen van Joodse slachtoffers uit Utrecht die over het hoofd waren gezien, worden toegevoegd. De namen die in de gedenkmuur zijn gebeiteld, worden niet aangepast.³⁴³

³³⁷ "NS geeft 20.000 euro voor Joods Monument Utrecht", RTV Utrecht, 2015.

³³⁸ "Hoe het Joods Monument Utrecht tot stand kwam". Joods Monument Utrecht:

<http://joodsmonumentutrecht.nl>

³³⁹ Terlingen, Jim; Maarten Venderbosch. "Fouten ontsieren Joods Monument in Utrecht", *Algemeen Dagblad*, 19 maart 2016.

³⁴⁰ "Onderzoek naar 'verkeerde namen' op Joods monument in Utrecht". www.nu.nl. 13 juni 2017.

<https://www.nu.nl/utrecht/4765668/onderzoek-verkeerde-namen-joods-monument-in-utrecht.html> (geraadpleegd 25 mei 2018).

³⁴¹ *In steen gebeiteld: Een onderzoek naar de persoonsgegevens op het Joods Monument Utrecht*.

Onderzoeksrapport. Gemeente Utrecht. 14 maart 2018. <http://www.joodsmonumentutrecht.nl/wp-content/uploads/2018/03/In-steen-gebeiteld-Een-onderzoek-naar-de-persoonsgegevens-op-het-Joods-Monument-Utrecht.pdf> (geraadpleegd 11 oktober 2018).

³⁴² "Steen naast Joods monument in Utrecht geplaatst na fouten in namen", *De Utrechtse Internet Courant*, 14 maart 2018).

³⁴³ "Joods Monument in Utrecht aangepast vanwege fouten", RTV Utrecht, 15 maart 2018; Zie ook:

Terlingen, Jim. "Kanttekeningen bij het Joods Monument in Utrecht". Blog.

<http://joodsmonument.blogspot.nl> (geraadpleegd 25 mei 2018).

Hotspot-monitor gemeente Utrecht | 29 november 2018

3.22 2015–6. Herbestemming watertorens

Datering: 6 nov. 2015

Bereik: 2010–heden

Beschrijving:

Op 6 november 2015 wordt de in 1906 gebouwde watertoren op Rotsoord aan de Vaartsche Rijn na een renovatie officieel weer in gebruik genomen. De toren wordt onthuld door burgemeester Jan van Zanen en de eigenaar en de ontwikkelaar van het gebouw, dat een gemeentelijke monumentenstatus heeft. De watertoren is ingrijpend verbouwd en nu bevinden zich in de toren een café met terras op de begane grond aan het water, een restaurant bovenin en werkplekken voor kunstenaars en kantoren daartussenin. Opvallend zijn een glazen paviljoen op het dak dat in de zomer gedeeltelijk open kan, een lift en een trappenhuis. De herbestemming is gerealiseerd door het Utrechtse architectenbureau Sluijmer en van Leeuwen en het ontwerp is gebaseerd op de winnende inzending door de bij Sluijmer en van Leeuwen werkende architect Daan Briedé van een prijsvraag die de gemeente in 2010 opende. De gemeente was net eigenaar geworden van het gebouw en wilde ideeën opdoen voor de nieuwe bestemming van de watertoren waarbij het monument behouden zou blijven.³⁴⁴ Nadat de winnaar van de prijsvraag in 2011 bekend werd gemaakt, duurde het nog enige tijd om de ontwerpen compleet, de benodigde financiën op orde en de gemeentelijke contracten rond te krijgen.³⁴⁵

De herbestemming van de toren ligt aan het begin van de ontwikkeling van het industrieel erfgoed op voormalig binnenstedelijk industriegebied Rotsoord. Een verhuizende autospuiterij en een eveneens gesloten meubelspuiterij maken plaats voor zo'n tweehonderd woningen om aan de vraag naar meer huisvesting te voldoen. Ook op andere delen van het terrein worden woningen gebouwd en de eerste daarvan worden in 2016 opgeleverd. Er wordt vooral veel aandacht besteed aan de ontwikkeling van starters- en studentenwoningen. Ook komt er een hotel.³⁴⁶

Behalve de toren op Rotsoord worden ook de watertorens aan de Amsterdamsestraatweg, het Lauwerhof en de Neckardreef verkocht. De watertorens waren eigendom van Vitens, maar werden al enkele jaren niet meer gebruikt voor de Utrechtse drinkwatervoorziening: pompstations nemen deze functie over. Ook de watertorens van Bilthoven, Breukelen, Amersfoort en Zeist zijn te koop gezet.³⁴⁷ Vitens heeft bij elke

³⁴⁴ Diepen, Henk van. "Heeft u leuke ideetjes voor de herbestemming van de Watertoren aan het Heuveloord?". Aanzetnet: <http://aanzetnet.nl>. 15 oktober 2010. <https://aanzetnet.nl/2010/10/15/heeft-u-leuke-ideetjes-voor-herbestemming-watertoren-aan-het-heuveloord/> (geraadpleegd 25 mei 2018); "Herbestemming watertoren Rotsoord [Walk]". Aorta: www.aorta.nu. 17 juni 2015. <http://www.aorta.nu/utrechtse-iconen-info/herbestemming-watertoren-rotsoord-walk/> (geraadpleegd 25 mei 2018).

³⁴⁵ "Transformatie watertoren Rotsoord gaat door: 'Restaurant moet begin juli open zijn'", *De Utrechtse Internet Courant*, 20 augustus 2014.

³⁴⁶ "Meer plannen voor woningbouw Rotsoord Utrecht". De Architect: www.dearchitect.nl. 6 juli 2016. <http://www.dearchitect.nl/architectuur/nieuws/2016/7/meer-plannen-voor-woningbouw-rotsoord-utrecht-101116378> (geraadpleegd 25 mei 2018).

³⁴⁷ Langejan, Wim. "Vitens zet watertorens in provincie Utrecht te koop", *Algemeen Dagblad*, 15 december 2015.

verkoop gelet op de plannen voor de herbestemming van de torens, want het waterbedrijf vindt het belangrijk dat de markante monumentale panden goed terecht komen en wil dat de nieuwe plannen “meerwaarde (...) creëren voor zowel de toren als omgeving”.³⁴⁸

De bouw van de herbestemming van de watertoren aan de Amsterdamsestraatweg begint in 2017. Het is dan precies honderd jaar nadat de toren gebouwd werd in opdracht van de Utrechtse Waterleiding Maatschappij. Architect W.K. de Wijs ontwierp het in de stijl van de Amsterdamse School. Interessant is dat de watertoren diverse malen is gekraakt: in de jaren '80, voor een korte periode in 2013 en in 2014 en 2017 bezetten krakers het rijksmonumentale gebouw. Op de begane grond komt nu een horecavoorziening en daarboven worden drie appartementen gerealiseerd. In het voormalige waterreservoir komt een vijf verdiepingen tellend woonhuis met een “grote gevelopening gericht op de dom” en met rondom ramen die een spectaculair uitzicht over de stad zullen bieden.³⁴⁹

De watertoren Lauwerhof heeft jaren leeggestaan als hij begin 2016 in de verkoop gaat.³⁵⁰ De toren staat in de Breedstraatbuurt en is aan het einde van de negentiende eeuw gebouwd – het is daarmee de oudste watertoren van Utrecht. Het rijksmonument is meer dan vijftientig jaar het gebouw geweest waarin het Waterleidingmuseum was gevestigd; dit museum, waarin de geschiedenis van de drinkwaterdistributie in Nederland werd belicht, sloot op 1 januari 2011 vanwege lage bezoekersaantallen. De collectie werd enige tijd bewaard door een waterleidingbedrijf in Drenthe, maar verhuisde daarna naar het Nederlands Watermuseum in Arnhem, waar het kon worden tentoongesteld.³⁵¹ De watertoren wordt gekocht door freelance programmeur Harm Aarts, een van de ongeveer honderd belangstellenden. Hij wil in de toren appartementen, kantoorruimte, een proeflokaal, een bed & breakfast en een bierbrouwerij bouwen: grootse plannen die wel nog nauwkeuriger moeten worden uitgewerkt.³⁵²

De nieuwe eigenaar van de achthoekige watertoren aan de Neckardreef in Overvecht, die in mei 2018 wordt verkocht, is Winder Sital. Sital, die de toren “een prachtding” vindt, wil dat het gebouw een publieksfunctie krijgt, maar weet op het moment van de koop nog niet precies wat de nieuwe bestemming van de toren wordt.³⁵³ Naar eigen zeggen staat hij “open voor alle ideeën”.³⁵⁴ “Dat er bijvoorbeeld een plek komt voor huiswerkbegeleiding of een ander maatschappelijk initiatief. Dat zou ik

³⁴⁸ “Ook laatste watertoren in Utrecht verkocht; toren in Overvecht krijgt publieksfunctie”, *De Utrechtse Internet Courant*, 3 mei 2018.

³⁴⁹ “Watertoren Utrecht”. Zecc: www.zecc.nl. <http://www.zecc.nl/nl/project/2023/Watertoren-Utrecht> (geraadpleegd 25 mei 2018).

³⁵⁰ “Watertoren Lauwerhof in Utrecht gaat in de verkoop”. www.nu.nl. 28 januari 2016.

<https://www.nu.nl/utrecht/4205560/watertoren-lauwerhof-in-utrecht-gaat-in-verkoop.html> (geraadpleegd 25 mei 2018).

³⁵¹ “Nederlands Waterleidingmuseum”. Museum zoeken: <http://museumzoeken.nl>.

<https://museumzoeken.nl/museumdetails.php?nr=580> (geraadpleegd 25 mei 2018).

³⁵² Langejan, Wim. “Grote plannen voor de watertoren in Utrechtse binnenstad”, *Algemeen Dagblad*, 8 december 2016.

³⁵³ “Ook laatste watertoren in Utrecht verkocht; toren in Overvecht krijgt publieksfunctie”, *De Utrechtse Internet Courant*, 2018; Ruigrok, Lisa. “Nieuwe eigenaar watertoren Overvecht: ‘Ideaal als groep bewoners

‘m wil adopteren””, *Algemeen Dagblad*, 3 mei 2018.

³⁵⁴ “Ook laatste watertoren in Utrecht verkocht; toren in Overvecht krijgt publieksfunctie”, *De Utrechtse Internet Courant*, 2018.

geweldig vinden”, zo suggereert Sital.³⁵⁵ Hij wil de toren vooral zoveel mogelijk in zijn huidige staat laten. Een van de voorstellen voor het ontwikkelplan, ontworpen door De Onderneming in Architectuur, plaatst “een horecabestemming, universele gebruiksruidten en bijzondere ontvangstruidten met panoramisch uitzicht op de stad, de wijk en het aanliggende polderlandschap” in de watertoren. Ook is in dit ontwerp een lift bedacht en worden “minimale ingrepen” gedaan aan de toren.³⁵⁶ Dit bestemmingsplan zou de nieuwe eigenaar wel eens als muziek in de oren kunnen klinken. De watertoren stond eerder in de gemeente Maartensdijk maar is bij Utrecht gaan horen na een annexatie. Het rijksmonument is gebouwd in 1934–1935 en is zorgvuldig vormgegeven in de stijl van de Amsterdamse School door J.L. Pateer – naar zijn architect wordt de toren Pateertoren genoemd.

³⁵⁵ Ruigrok 2018.

³⁵⁶ “Herbestemming watertoren Overvecht te Utrecht”. De Onderneming in Architectuur: [www.doia.nl](http://www.doia.nl/projectpag/wtov.html). <http://www.doia.nl/projectpag/wtov.html> (geraadpleegd 25 mei 2018).

3.23 2015–7. Herstel singelstructuur

Datering: 18 dec. 2015

Bereik: 2010–heden

Beschrijving:

Eind 2015, na bijna veertig jaar, stroomt er weer water in het noordelijke deel van de Catharijnesingel. Het gedeelte van het Paardenveld tot aan de brug bij TivoliVredenburg wordt op 18 december feestelijk geopend door wethouder Victor Everhardt.³⁵⁷ Daarmee is de eerste stap in het herstel van de Catharijnesingel een feit. In juni 2016 zal ook het gedeelte ter hoogte van het muziekcentrum gereed komen; bezoekers van TivoliVredenburg kunnen dan aan het water zitten. Het resterende gedeelte, tot voorbij het Moreelse Park, zal echter nog even op zich laten wachten.

De Catharijnesingel maakt deel uit van het eeuwenoude tracé van de stadsbuitengracht, waarvan de aanleg is terug te voeren op de stadsrechtverlening in 1122. Samen met de stadsmuur diende deze gracht als verdedigingswerk van de stad.³⁵⁸ In 1958 werd een plan bedacht om de binnenstad beter bereikbaar te maken voor auto's, waarbij de volledige Stadsbuitengracht zou worden gedempt en vervangen door een rondweg en een aantal parkeergarages.³⁵⁹ Na een hevig debat werd besloten dit niet door te laten gaan. Volgens een nieuw plan uit 1962 dat vanaf 1968 werd uitgevoerd, werden alleen de noordwestelijke delen van de singel gedempt, "vanaf de Bemuurde Weerd tot aan het Sterrenbos".³⁶⁰ De regering stond niet achter het besluit, maar de gemeenteraad stemde er desalniettemin mee in.³⁶¹ Waar de Catharijnesingel lag, kwam een verdiepte stadsautoweg, de Catharijnebaan. Ook een deel van de Weerdsingel moest eraan geloven: hier kwam een parkeerterrein. Tot groot verdriet van veel Utrechters werd een deel van de Catharijnesingel in de vroege jaren '70 gedempt.³⁶²

Plannen voor het terugbrengen van de singelstructuur liggen al lange tijd op tafel. In 1998 begonnen de voorbereidingen voor het herstel van de "historische vergissing". De kosten werden geschat op ongeveer honderd miljoen gulden. De Weerdsingel keerde terug in 2001 en ook het deel langs de Daalsingel, dat

³⁵⁷ "Nieuwe singel wordt 18 december officieel geopend", *De Utrechtse Internet Courant* en *RTV Utrecht*, 11 dec. 2018.

³⁵⁸ "Herstel singelstructuur". Gemeente Utrecht: [www.utrecht.nl. https://www.utrecht.nl/wonen-en-leven/bouwen/bouwprojecten/herstel-singelstructuur/](https://www.utrecht.nl/wonen-en-leven/bouwen/bouwprojecten/herstel-singelstructuur/) (geraadpleegd 27 mei 2018).

³⁵⁹ Feuchtinger, Max Erich. *Verkeersplan Utrecht*, 1958.

³⁶⁰ "Utrecht 50 jaar terug: de singels mogen worden gedempt". Utrecht Nieuws: <http://utrecht.nieuws.nl>. 31 januari 2018. <https://utrecht.nieuws.nl/geschiedenis/67130/utrecht-50-jaar-terug-singels-mogen-worden-gedempt/> (geraadpleegd 26 mei 2018); Zie ook: "Herstelde singel". Bouwput Utrecht: www.bouwpututrecht.nl. <http://www.bouwpututrecht.nl/herstelde-singel/> (geraadpleegd 27 mei 2018).

³⁶¹ "Utrecht 50 jaar terug: de singels mogen worden gedempt". Utrecht Nieuws: <http://utrecht.nieuws.nl>, 2018.

³⁶² Berg, Anne-Meike van den. "Utrecht aan de Singel: 'Het lijkt me geweldig als de Singel weer hersteld is'". In de buurt Utrecht: <http://indebuurt.nl>. 20 mei 2018. <https://indebuurt.nl/utrecht/genieten-van-utrecht/utrecht-aan-de-singel-het-lijkt-me-geweldig-als-de-singel-weer-hersteld-is~56801/> (geraadpleegd 26 mei 2018); "Singel". CU2030: <http://cu2030.nl>. <http://cu2030.nl/page/singel> (geraadpleegd 27 mei 2018).

tussen de Weerdsingel en het Vredenburg loopt, werd opgegraven. Er werd gedacht dat het water in de Catharijnesingel in 2010 weer zou stromen, maar dit zal nog langer gaan duren.³⁶³

Bij een raadplegend referendum koos de Utrechtse bevolking in 2002 in grote meerderheid voor een visie die ruimte gaf aan een 'rustige en groene Catharijnesingel'.³⁶⁴ Deze visie vertaalde zich in het Masterplan Stationsgebied, dat twee jaar later door de raad werd vastgesteld en waarin het herstel van de oude singelstructuur een van de centrale doelstellingen vormde.³⁶⁵ Met "een flinke financiële ondersteuning van het rijk" werd deze wens gerealiseerd.³⁶⁶ In maart 2010 werd de Catharijnebak definitief afgesloten voor verkeer, waarna het sloopwerk kon beginnen.³⁶⁷ Het water langs het nieuwe TivoliVredenburg werd in 2016 doorgetrokken.³⁶⁸ Projectleider Onno van Schaick legt uit dat het terugbrengen van de singel een grote klus is. De verkeerssituatie tussen Wijk C en het Vredenburg en ook op andere plaatsen moet volledig worden aangepast, zodat het asfalt kan worden weggeschraapt, de "wirwar van kabels en leidingen" weggehaald kan worden, en er gegraven kan worden. Door het zand weg te graven, wordt het singelwater naar boven gebracht. Stalen damwanden worden aangebracht en er worden bruggen gebouwd over het "nieuwe water".³⁶⁹ Een nieuwe vaarverbinding ontstaat doordat de singel verbonden wordt met de eveneens herstelde Leidsche Rijn.³⁷⁰ Er wordt dan ook rekening gehouden met de vaardiepte – het water is twee meter diep – en de hoogte van de bruggen. Ook wordt aandacht besteed aan het zoveel mogelijk behouden of terugbrengen van de geschiedenis van de singel, waarbij de "scherpe historische contouren van de singel" worden teruggebracht, en aan natuurlijke aspecten: de singel zal een "plek voor vogels en vlinders" worden met oevers met waterplanten en voorzieningen voor vleermuizen.³⁷¹ Ook wordt bij elke stap van het proces overlegd met omwonenden en geïnteresseerden die in bijeenkomsten hun meningen en wensen kenbaar kunnen maken.³⁷² Aan iedereen wordt gedacht: er komen een grote zitvlonder, een ligweide met extra bomen, een 'pannaveldje' voor kinderen en eenrichtingsfietspaden aan beide kanten van het water.³⁷³ Op de website van de Gemeente Utrecht staat

³⁶³ "Stad Utrecht brengt het water terug in de singels Herstel 'historische vergissing' kost 100 miljoen gulden". Cobouw: www.cobouw.nl. 25 mei 1998.

<https://www.cobouw.nl/bouwbreed/nieuws/1998/05/stad-utrecht-brengt-het-water-terug-in-de-singels-herstel-historische-vergissing-kost-100-miljoen-gulden-10164947> (geraadpleegd 27 mei 2018).

³⁶⁴ Zie de berichtgeving in de landelijke dagbladen d.d. 27 mei 2002.

³⁶⁵ "Masterplan Stationsgebied", CU2030: <http://cu2030.nl>

³⁶⁶ "Herstelde singel". Bouwput Utrecht: www.bouwpututrecht.nl

³⁶⁷ "Singel". CU2030: <http://cu2030.nl>

³⁶⁸ "Video: Zo werd de singel weggehaald en zo kwam-ie weer terug", *De Utrechtse Internet Courant*, 15 februari 2017.

³⁶⁹ Tieleman, Yelle. "De Utrechtse singel krijgt haar water weer terug", *Algemeen Dagblad*, 15 mei 2015.

³⁷⁰ "Herstelde singel". Bouwput Utrecht: www.bouwpututrecht.nl; "Singel". CU2030: <http://cu2030.nl>

³⁷¹ "Singel krijgt historische vorm terug". Woerden.tv. 12 april 2016. <https://woerden.tv/singel-krijgt-historische-vorm-terug/> (geraadpleegd 27 mei 2018); "Singel". CU2030: <http://cu2030.nl> Berg, Anne-Meike van den. "Zo komt het laatste stukje van de Catharijnesingel eruit te zien". In de buurt Utrecht: <http://indebuurt.nl>. 4 december 2017. <https://indebuurt.nl/utrecht/gemeente/zo-komt-het-laatste-stukje-van-de-catharijnesingel-eruit-te-zien~43792/> (geraadpleegd 27 mei 2018); "Herstel singelstructuur". Gemeente Utrecht: www.utrecht.nl

³⁷² "Singel". CU2030: <http://cu2030.nl>

³⁷³ Van den Berg 2017.

te lezen dat de Catharijnesingel “een levendige stadsgracht met werven, horeca en winkels” gaat worden.³⁷⁴

Vanaf 2018 wordt gewerkt aan het terugbrengen van het laatste stuk van de singel, tussen de Marga Klompébrug bij het Moreelsepark en de Bartholomeïbrug bij de Lange Smeestraat. Voor het herstel van dit deel van de singel moet nog veel worden gesloopt, waaronder het Willemsviaduct en de tunnelbak. Ook moeten zo'n veertig bomen worden gekapt en vijftien andere verplant.³⁷⁵ Het is de bedoeling dat de volledige historische singelstructuur in het derde kwartaal van 2020 terug is en dan is het dus weer mogelijk een “rondje singel” te varen, “zoals het hoort en zoals het eeuwen was”.³⁷⁶

³⁷⁴ “Herstel singelstructuur”. Gemeente Utrecht: www.utrecht.nl

³⁷⁵ “Singel”. CU2030: <http://cu2030.nl>

³⁷⁶ “Singel”. CU2030: <http://cu2030.nl>

3.24 2016–1. Sluiting V&D Utrecht

Datering: 16 febr. 2016

Bereik: 2016

Relatie met: 2013–10 (Sluiten markante Utrechtse familiebedrijven), 2017–9 (Sluiting C&A Vredenburg)

Beschrijving:

Op 1 mei 1887 richtten de katholieke winkeliers en zwagers Willem Vroom (1850–1925) en Anton Dreesmann (1854–1934) samen Vroom & Dreesmann (V&D) op: een winkelketen die producten tegen scherpe prijzen aanbood. Het Amsterdamse bedrijf werd een groot succes en vijf jaar na de opening kwam er een tweede filiaal in Rotterdam, nog voor het einde van de eeuw op de voet gevolgd door winkels in Den Haag, Nijmegen, Haarlem, Arnhem en ook Utrecht. In 1912 werd door V&D het eerste warenhuis van Nederland geopend: het hypermoderne en zeer grote gebouw aan de Kalverstraat in Amsterdam had een lift, roltrappen, een eigen lichthal en een telefooncentrale.³⁷⁷ V&D Utrecht opende in 1898 op de Stadhuisbrug onder de naam Magazijn De Zon. In 1938 werd een tweede vestiging geopend aan de Lange Viestraat. Met de opening van Hoog Catharijne in 1973 verhuisde V&D naar dit nieuwe winkelcentrum. Zowel de vestiging op de Stadhuisbrug als die aan de Lange Viestraat sloten hun deuren. In het pand op de Stadhuisbrug werd de boekwinkel Broese gevestigd, die hier nog altijd is; het pand aan de Lange Viestraat werd gesloopt en het grote gat dat hierdoor ontstond, werd ingenomen door De Bijenkorf.³⁷⁸ Honderden mensen stonden voor de deur te wachten bij de opening van dit filiaal en er was politie te paard aanwezig om alles in goede banen te leiden.³⁷⁹ Op diezelfde locatie is het warenhuis bijna een halve eeuw gebleven, tot aan de definitieve sluiting in 2016.

De financiële problemen van V&D begonnen in de vroege jaren '90: het bedrijf kon zijn betalingsverplichtingen niet meer voldoen en verzocht zijn personeel in 1991 zelfs om loon in te leveren. Enkele honderden mensen werden toen ontslagen. De opkomst van het internet was funest voor het warenhuis, dat pas in 2008 een eigen webwinkel opende, in een tijd waarin bol.com een jaarlijkse omzet van tweehonderd miljoen euro had, en op het moment waarop de webwinkel van H&M zijn tiende verjaardag vierde. In 2003 verkocht V&D diverse filialen en liet andere restylen door Jan des Bouvrie, maar deze en andere middelen mochten niet baten en de omzetten bleven teruglopen. In 2013 draait de zaak 42 miljoen euro verlies en in 2014 nog eens zeven miljoen meer. Als reactie draaien de banken de kredietkraan verder dicht. In 2015 wil V&D de lonen verlagen met vijf procent om het zinkende schip te redden, maar dit wordt tegengehouden door de FNV en de CNV en later ook door de rechtbank. Op 31 december dat jaar gaat V&D na bijna honderddertig jaar failliet. Meer dan tienduizend mensen verliezen hun baan.³⁸⁰ Er wordt nog gehoopt op een doorstart, maar dit zit er niet meer in.³⁸¹ Restaurantketen La

³⁷⁷ "V&D: Geschiedenis van een warenhuis". Historiek: <http://historiek.net>. <https://historiek.net/vd-geschiedenis-van-een-warenhuis/76257/> (geraadpleegd 26 mei 2018)..

³⁷⁸ "V&D na 118 jaar gesloten in Utrecht", *De Utrechtse Internet Courant*, 17 februari 2016; Den Boer, Arjan. "De verdwenen V&D aan de Lange Viestraat", *De Utrechtse Internet Courant*, 2 februari 2016.

³⁷⁹ "Fotoserie: Utrechtse V&D jaren geleden", RTV Utrecht, 16 februari 2016.

³⁸⁰ "V&D: Geschiedenis van een warenhuis". Historiek: <http://historiek.net>

Place, die onderdeel was van V&D en in de warenhuizen was gevestigd, kan wel een doorstart maken en wordt overgenomen door supermarktketen Jumbo. V&D in Hoog Catharijne sluit zijn deuren definitief op 16 februari 2016.

De uiteindelijke ondergang van V&D is onderzocht door curatoren. Bovenop de al bestaande financiële problemen spelen diverse factoren een rol, waaronder de zachte winter in 2015 waardoor weinig winterkleding wordt verkocht, de toegenomen concurrentie, persoonlijke ambities van de managers, de hoge huren van de filialen, de loyaliteit van het personeel die zorgt voor hogere lonen en minder flexibele en relatief oude medewerkers, en een gebrek aan grote investeringen.³⁸² In Utrecht wordt teleurgesteld gereageerd op het sluiten van het grote warenhuis in Hoog Catharijne.³⁸³

Na het vertrek van V&D uit het pand in Hoog Catharijne, duurt het nog een hele tijd voor het kan worden opgeleverd: het gebouw wordt helemaal gestript (alleen de roltrappen blijven behouden), "flink wat" asbest wordt verwijderd en een anderhalf jaar durende verbouwing volgt. De meest ingrijpende veranderingen vinden plaats aan de Rijnkade, langs de Catharijnesingel waar weer water zal stromen. Deze kant van het gebouw, die in de stijl van de jaren '70 blijft, maar eigentijds zal worden afgewerkt zodat het bij de moderne omliggende gebouwen past, zal een "bijzondere metamorfose" ondergaan.³⁸⁴ Hier komt plaats voor winkels en een lunchroom en wellicht zelfs een grote foodmarket met diverse eettentjes en eetwinkels.³⁸⁵ Architect Jan Bakers stelt dat het pand "zich hier [gaat] openbaren aan de singel".³⁸⁶ Ook de rest van de omgeving wordt momenteel volledig onder de schop genomen en Bakers zegt: "Dit gebied aan de Rijnkade gaat uiteindelijk echt een mooi stukje Utrecht worden".³⁸⁷

Omdat het gebouw zo groot is – het heeft een oppervlakte van 34.000 vierkante meter – wordt het in de lengte in twee delen verdeeld en deze nieuwe winkelpanden moeten eind 2018 klaar zijn voor gebruik.³⁸⁸ Tegen het einde van 2016 wordt gefluisterd dat de succesvolle modeketens Hudson's Bay Company (HBC) en Primark hun intrek zullen nemen in de twee nieuwe filialen en in februari 2017 wordt dit nieuws

³⁸¹ "V&D en La Place vechten voor doorstart". V&D: www.vend.nl. (geraadpleegd 26 mei 2018).

³⁸² Otto, Richard. "De 13 oorzaken voor de ondergang van V&D". Adformatie: www.adformatie.nl. 29 december 2017. <https://www.adformatie.nl/commerce/de-13-oorzaken-voor-de-ondergang-van-vd> (geraadpleegd 26 mei 2018).

³⁸³ "V&D na 118 jaar gesloten in Utrecht", *De Utrechtse Internet Courant*, 2016.

³⁸⁴ "Herontwikkeling voormalig V&D Utrecht". Jan Bakers Architecten: www.bakersarchitecten.nl. <http://www.bakersarchitecten.nl/nieuws/herontwikkeling-voormalig-vd-utrecht> (geraadpleegd 26 mei 2018).

³⁸⁵ JV. "Utrecht krijgt haar eigen 'Foodmarket'". Gewoon voor hem: www.gewoonvoorhem.nl. <https://www.gewoonvoorhem.nl/utrecht-foodmarket/> (geraadpleegd 26 mei 2018).

³⁸⁶ Cazander, René. "Primark en Hudson's Bay in voormalig V&D-pand", *Algemeen Dagblad*, 16 november 2016.

³⁸⁷ "Zo gaat het vernieuwde V&D-pand eruit zien", *De Utrechtse Internet Courant*, 16 november 2016; Zie ook: HB "Revitalisering V&D-gebouw". Bouwput Utrecht: www.bouwpututrecht.nl. 23 november 2016. <http://www.bouwpututrecht.nl/2016/11/23/revitalisering-vd-gebouw/> (geraadpleegd 26 mei 2018).

³⁸⁸ Berg, Anne-Meike van den. "Deze drie dingen over het oude V&D pand wil je weten". In de buurt Utrecht: <http://indebuurt.nl>. 1 februari 2017. <https://indebuurt.nl/utrecht/nieuws/23470~23470/> (geraadpleegd 26 mei 2018).

bevestigd.³⁸⁹ Ook zullen andere nieuwe winkels en horecabedrijven zich vestigen in het voormalige V&D-filiaal, op de begane grond aan de volledig vernieuwde Rijnkadezijde. Het Canadese warenhuis HBC neemt ook zijn intrek in andere voormalige V&D-panden, waaronder die in Amsterdam, Arnhem, Den Haag, Groningen, Nijmegen en Maastricht. Al deze gebouwen liggen op toplocaties in de stadscentra maar zijn verouderd en verkeren soms in slechte staat en HBC moet ze daarom grondig renoveren. Ook op tien andere locaties in Nederland zijn HBC-filiaal opgedoken.³⁹⁰ Goed nieuws is dat HBC een deal heeft gesloten met Jumbo en dat de keten La Place weer terugkomt in het pand in Hoog Catharijne: de verdieping met dakterras wordt zelfs iets uitgebreid – wellicht met een daktuin. Mogelijk komt er zelfs een tweede La Place-restaurant in het warenhuis; deze zou in de kelder verdieping worden geïnstalleerd.³⁹¹

Verwacht wordt dat HBC en Primark in 2019 zullen openen.

³⁸⁹ Cazander 2016; “Winkels in Utrechts V&D-pand; dakterras komt terug”, RTV Utrecht, 15 november 2016.

³⁹⁰ Wanders, John. “Warenhuis Hudson’s Bay opent filiaal in voormalig V&D-pand in Utrecht”, *De Volkskrant*, 28 februari 2017.

³⁹¹ Hoekstra, Diane. “La Place keert terug in voormalig V&D-pand”, *Algemeen Dagblad*, 8 mei 2017; Cazander 2016.

3.25 2016–2. Kostbare restauratie Domtoren vereist

Datering: 19 februari 2016

Bereik: 2015–heden

Beschrijving:

De Domtoren, gebouwd tussen 1321 en 1382, is het symbool van Utrecht en misschien wel haar belangrijkste trekpleister; het stralende middelpunt in de stad dat jaarlijks veel mensen trekt van over de hele wereld die hem bekijken, fotograferen, of zelfs beklimmen. Met zijn 112 meter is de Dom na de Euromast het hoogste gebouw in Nederland. De Domtoren staat bloot aan wind, zon, regen en andere elementen en daardoor treedt slijtage op. In 2015 worden verscheidene inspecties uitgevoerd door Monumentenwacht Utrecht. Hieruit blijkt dat de schade aanzienlijk is, vooral in het bovenste deel van de toren, en dat restauratie niet langer kan wachten.³⁹² Monumentenwacht noemt de staat waarin de Domtoren verkeert “matig” en eind februari 2016 moet de toren op veertig meter hoogte in netten worden gehuld vanwege het gevaar voor vallend gesteente.³⁹³ Verdere inspecties worden uitgevoerd door architectenbureau Rothuizen uit Breda en Middelburg dat is geselecteerd door middel van een Europese aanbesteding, en het restauratieplan wordt daarop opgesteld.³⁹⁴ Gedetailleerd onderzoek naar de restauratie gaat van start in september 2017. De onderste delen worden met behulp van een hijskraan bekeken en voor de Lantaarn, het bovenste gedeelte dat zich bevindt op een hoogte van 70 tot 95 meter, wordt een steiger gebouwd.³⁹⁵

Op 14 april 2018 laat de gemeente na conclusies van deze verdere inspecties en onderzoek weten dat het grootschalige en broodnodige restauratieproject vijf jaar zal gaan duren en ruim 37 miljoen euro gaat kosten. Dit is veel duurder dan aanvankelijk werd gedacht: de kosten waren geschat tussen de tien en dertig miljoen euro, en bij elkaar is er maar twaalf miljoen beschikbaar gesteld: de Provincie Utrecht, het Rijk en de Gemeente Utrecht hebben elk vier miljoen euro uitgetrokken. De vier miljoen van het Rijk zijn door cultuurminister Jet Bussemaker ter beschikking gesteld via het Erfgoedparelfonds; uit hetzelfde potje krijgt ook de Eusebiuskerk in Arnhem vier miljoen en gaat twee miljoen euro naar cultureel erfgoed in het aardbevingsgebied in Groningen.³⁹⁶ Wethouder Paulus Jansen hoopt dat de provincie en het Rijk extra zullen investeren.³⁹⁷ Ook wordt gerekend op subsidies, fondsen en crowdfunding.³⁹⁸ Het hoger uitvallen van de kosten komt doordat het natuursteen van de Domtoren in veel slechtere staat blijkt te

³⁹² “Start onderzoek restauratie Domtoren”, *VAR NWS*, 11 november 2016.

³⁹³ “Grootschalige restauratie nodig voor matige staat Domtoren”, *De Utrechtse Internet Courant*, 19 februari 2016; “Restauratie”. Domtoren: [www.domtoren.nl](https://www.domtoren.nl/nl/de-domtoren/restauratie). <https://www.domtoren.nl/nl/de-domtoren/restauratie> (geraadpleegd 22 mei 2018).

³⁹⁴ “Start onderzoek restauratie Domtoren”, *VAR NWS*, 2016.

³⁹⁵ “Restauratie”. Domtoren: www.domtoren.nl

³⁹⁶ “Minister stelt 4 miljoen beschikbaar voor restauratie Domtoren”. De Stad Utrecht: <http://destadutrecht.nl>. 18 november 2016. <http://destadutrecht.nl/cultuur/minister-stelt-4-miljoen-beschikbaar-restauratie-domtoren/> (geraadpleegd 22 mei 2018).

³⁹⁷ Huisman, Charlotte. “Voor 37 miljoen gaat de Dom weer een halve eeuw mee”, *De Volkskrant*, 12 april 2018.

³⁹⁸ “Restauratie Domtoren kost 37 miljoen euro en duurt vijf jaar”, *NOS*, 2018; “Restauratie Domtoren kost 37,2 miljoen euro; toren komt volledig in de steigers”, *De Utrechtse Internet Courant*, 2018.

zijn dan bij de eerste inspecties aan het licht kwam.³⁹⁹ Torenbeheerder Jaap van Engelenburg laat weten dat de kosten weliswaar hoog zijn, maar de renovatie alleen die vervangingen en versterkingen toepast die echt nodig zijn: “Het is geen blingbling wat we hier gaan doen, het is broodnodig”.⁴⁰⁰

Op het moment dat de kosten bekend worden gemaakt, is nog geen aannemer gevonden. Wel zijn er voor het bovengenoemde onderzoek in de herfst van 2017 steigers geplaatst rond het carillon, dat zich bevindt in de Lantaarn, het deel waar het meeste werk zal zijn. In de Lantaarn zit relatief veel oorspronkelijk materiaal, diverse soorten steen die er al sinds de bouw van de toren in zitten. Getracht zal worden hier zoveel mogelijk van te behouden.⁴⁰¹ Het plaatsen van de steigers was een hele klus en er zijn “kilometers aan steigerpalen gebruikt”. Het heeft ruim zes weken geduurd voor de steigers hun hoogste punt bereikten.⁴⁰²

Eind februari 2016 wordt als reactie op de verontrustende vaststelling van de ontstane schade de Lantaarn van de Domtoren in netten gewikkeld om te voorkomen dat afbrokkelende ornamenten en stukken van het natuursteen, waarin scheuren zijn ontstaan, naar beneden vallen.⁴⁰³ Doordat steeds meer schade wordt vastgesteld, worden op diverse momenten extra maatregelen getroffen. Op 1 december worden meer netten geplaatst en komen er spanbanden om bepaalde delen aan de zuid- en zuidwestkant van de toren te stabiliseren en om “het risico voor verdere verzakkingen dan wel loskomend mortel [te] minimaliseren”.⁴⁰⁴ Vanaf de in 2017 geplaatste steigers wordt nader bekeken wat er precies moet gebeuren.⁴⁰⁵ Omdat oude voegen hebben losgelaten moeten nieuwe worden aangebracht, delen van het natuursteen moeten worden vervangen, en ijzeren onderdelen moeten vernieuwd worden. Een ijzeren ringanker, dat rondom de toren zit, is door aanraking met vocht gaan roesten en drukt nu de stenen kapot. Kalkstenen ornamenten zijn dusdanig aan erosie onderhevig, dat ze dienen te worden vervangen.⁴⁰⁶ Ook aan het houtwerk, het lood, de balustrades, het uurwerk en het leien dak van de torenspits moeten werkzaamheden worden verricht.⁴⁰⁷ Daarnaast moet grondig worden gekeken naar reparaties die eerder zijn uitgevoerd, omdat dit vaak incorrect is gebeurd en opnieuw gedaan moet worden.⁴⁰⁸

³⁹⁹ “DocU: Restauratie Domtoren”, RTV Utrecht, 24 december 2017.

⁴⁰⁰ Huisman 2018.

⁴⁰¹ Huisman 2018; “Restauratie Domtoren kost 37,2 miljoen euro; toren komt volledig in de steigers”, *De Utrechtse Internet Courant*, 2018.

⁴⁰² “Spectaculaire beelden: zo zie je de Domtoren zelden”, *De Utrechtse Internet Courant*, 24 november 2017.

⁴⁰³ “Grootschalige restauratie nodig voor matige staat Domtoren”, *De Utrechtse Internet Courant*, 19 februari 2016.

⁴⁰⁴ “Extra netten en spanbanden voor Domtoren”. De Stad Utrecht: <http://destadutrecht.nl>. 1 december 2016. <http://destadutrecht.nl/cultuur/extra-netten-en-spanbanden-domtoren/> (geraadpleegd 22 mei 2018).

⁴⁰⁵ “Spectaculaire beelden: zo zie je de Domtoren zelden”, *De Utrechtse Internet Courant*, 2017.

⁴⁰⁶ Huisman 2018.

⁴⁰⁷ “Restauratie Domtoren kost 37,2 miljoen euro; toren komt volledig in de steigers”, *De Utrechtse Internet Courant*, 2018.

⁴⁰⁸ Remmers, Freke. “Dom in de steigers voor groot onderhoud”, *Algemeen Dagblad*, 20 februari 2016.

Dergelijk renovatieonderhoud vindt eens in de veertig tot vijftig jaar plaats. De laatste renovatie aan de Domtoren was in 1975.⁴⁰⁹ Er was toen onvoldoende geld om dit grondig aan te pakken en er werd al direct voorspeld dat de volgende restauratie al 25 jaar later zou moeten plaatsvinden.⁴¹⁰ Nu, meer dan veertig jaar na de vorige renovatie, is “regulier groot onderhoud” niet meer voldoende.⁴¹¹ De restauratie gaat medio 2019 van start.

Het is de bedoeling dat de Domtoren zoveel mogelijk toegankelijk blijft voor bezoekers tijdens de werkzaamheden en de bouwlift die wordt gebruikt door de restauratoren zal misschien worden gebruikt om mensen die de 465 traptreden niet kunnen beklimmen, naar boven te brengen.⁴¹² Wat dat betreft zal de toren zelfs toegankelijker zijn dan buiten de renovatieperiode. De gemeente is ook van plan om webcams te plaatsen en om rondleidingen op de bouwplaats te organiseren zodat de werkzaamheden gevolgd kunnen worden door het publiek.⁴¹³

⁴⁰⁹ “Grootschalige restauratie nodig voor matige staat Domtoren”, *De Utrechtse Internet Courant*, 19 februari 2016.

⁴¹⁰ “Restauratie Domtoren kost 37 miljoen euro en duurt vijf jaar”, NOS, 12 april 2018.

⁴¹¹ Schouten, Ard. “Restauratie Domtoren gaat 37 miljoen euro kosten”, *Algemeen Dagblad*, 12 april 2018.

⁴¹² Schouten 2018.

⁴¹³ Huisman 2018; “Restauratie Domtoren kost 37,2 miljoen euro; toren komt volledig in de steigers”, *De Utrechtse Internet Courant*, 2018; “Restauratie”. Domtoren: www.domtoren.nl

3.26 2016–3. Aanleg Uithoflijn van start

Datering: 4 juni 2016

Bereik: 2011–heden

Beschrijving:

“De Uithoflijn wordt de belangrijkste schakel in de bereikbaarheid van Utrecht Science Park De Uithof”, staat te lezen op de website van de Uithoflijn.⁴¹⁴ Het huidige bustraject tussen de Uithof en Utrecht Centraal, buslijn 12, is een van de drukste van het land, zal door ontwikkeling van het Science Park nog veel drukker worden, en kan dus wel wat verlichting gebruiken. De Uithoflijn is een tramlijn tussen deze punten en kan dusdanig veel reizigers vervoeren, zo’n vijftienveertigduizend per dag, dat bus 12 uiteindelijk kan worden vervangen. De negen haltes van de Uithoflijn zijn: Utrecht Centraal Centrumzijde, Utrecht Vaartsche Rijn, Galgenwaard, Kromme Rijn, Padualaan, Heidelberglaan, UMC Utrecht, WKZ en De Uithof. Van begin- tot eindstation doet de tram er zeventien minuten over. Net zoals bus 12 nu gaat de Uithoftram op werkdagen overdag zestien keer per uur rijden en na tien uur ’s avonds en in het weekend helemaal niet.⁴¹⁵

Bij het ontwerp van de Uithoflijn is veel rekening gehouden met veiligheid: bij de diverse punten waarop de nieuwe lijn openbare wegen of fiets- of voetpaden kruist, zijn extra verkeerslichten geplaatst, worden geluidssignalen gebruikt om voor een aankomende tram te waarschuwen, en worden overwegbomen neergezet op plaatsen waar de tram relatief snel rijdt.⁴¹⁶ De veiligheidsapparatuur wordt uitvoerig getest en zal ook gecertificeerd moeten worden voordat deze in gebruik gaat. Vooral het stationsgebied is een kritiek punt. De aanleg van de Uithoflijn in dit gebied moet wachten op het aanbrengen van een onderheide spoorplaat die het aan te leggen spoor zal stabiliseren. De eerste testritten in andere delen van de Uithoflijn zijn reeds gemaakt.⁴¹⁷

Het leggen van de ‘onderbouw’, de rails, is vanaf 2011 gebeurd en aan de ‘bovenbouw’ is aan het einde van 2015 begonnen. De officiële start van de bouw van de Uithoflijn is echter pas op 4 juni 2016: op de Dag van de Bouw kunnen belangstellenden komen kijken naar de werkzaamheden en gaat de bouw op feestelijke wijze en in aanwezigheid van gedeputeerde Verbeek-Nijhof en Utrechtse wethouder Van Hooijdonk van start.⁴¹⁸ In december 2016 is het eerste nieuwe tramstel opgeleverd; de trams van 32

⁴¹⁴ www.uithoflijn.nl. (geraadpleegd 29 mei 2018).

⁴¹⁵ “Wij bouwen aan een betere bereikbaarheid van Utrecht Science Park De Uithof”. Utrecht Science Park: www.utrechtsciencepark.nl. <https://www.utrechtsciencepark.nl/bouwen/uithoflijn/> (geraadpleegd 29 mei 2018); “Uithoflijn”. Gemeente Utrecht: www.utrecht.nl. <https://www.utrecht.nl/wonen-en-leven/verkeer/openbaar-vervoer/uithoflijn/> (geraadpleegd 29 mei 2018).

⁴¹⁶ “Wij bouwen aan een betere bereikbaarheid van Utrecht Science Park De Uithof”. Utrecht Science Park: www.utrechtsciencepark.nl.

⁴¹⁷ “Uithoflijn in 2019 gefaseerd in gebruik”. Utrecht Science Park: www.utrechtsciencepark.nl. <https://www.utrechtsciencepark.nl/bouwen/uithoflijn-in-2019-gefaseerd-in-gebruik/> (geraadpleegd 29 mei 2018).

⁴¹⁸ “Feestelijke start spoorbouw Uithoflijn op de Dag van de Bouw”, BAM Infra: www.baminfra.nl. 7 juni 2016. <https://www.baminfra.nl/nieuws/feestelijke-start-spoorbouw-uithoflijn-op-de-dag-van-de-bouw> (geraadpleegd 11 oktober 2018); “Eerste schop de grond in voor Uithoflijn”, RTV Utrecht, 3 juni 2016; Hotspot-monitor gemeente Utrecht | 29 november 2018

meter lang zijn in Spanje gemaakt. Zevenentwintig van deze lagevloertrams worden geleverd, alle uitgerust met airconditioning en informatieschermen, en elk met ruimte voor 216 reizigers.⁴¹⁹ De Uithoflijn wordt op Utrecht Centraal verbonden met de tramlijnen aan de Jaarbeurszijde, zodat de trams naar de remise in Nieuwegein kunnen rijden, en de lijn zal kunnen worden doorgetrokken tot aan Nieuwegein en IJsselstein.

Diverse partijen zijn betrokken bij de aanleg van de Uithoflijn. De Gemeente Utrecht en de Provincie Utrecht zijn de opdrachtgevers, en samen met de onafhankelijke projectorganisatie en bouwbedrijf BAM vormen zij de Stuurgroep Uithoflijn. Diverse partijen hebben ook diverse belangen, en tijdens de tweemaandelijks overleggen gaat het er soms dan ook hard aan toe: de gemeente botst met de provincie en BAM met de projectorganisatie. De spanningen tussen de twee laatstgenoemde partijen lopen zelfs zo hoog op dat BAM dreigt te stoppen met het project en ervoor zorgt dat de projectdirecteur eind 2016 moet opstappen wegens belangenverstrengeling. Ook de tweede man van de projectorganisatie wordt ontslagen. De Stuurgroep is het over de meeste onderwerpen niet eens, maar is wel unaniem van mening dat er zo min mogelijk negatieve informatie (vooral over opgelopen kosten) naar buiten moet komen, omdat de media toch al smullen van problemen met de lijn waarin zoveel belastinggeld zit en de Uithoflijn een van de “meest sexy” thema’s is, aldus het *NRC*.⁴²⁰

Hoewel de aanleg van de Uithoflijn in eerste instantie erg overzichtelijk leek, wordt onderweg veel vertraging opgelopen en komt de aanleg “in het rijtje bouwdrama’s” te staan met onder meer de metro van de Hoekse Lijn in Rotterdam en de Noord-Zuidlijn in Amsterdam.⁴²¹ De vertraging van de aanleg van de Uithoflijn loopt op tot anderhalf jaar. Deze vertraging is onder meer te wijten aan de bovengenoemde strubbelingen bij de organisatie, problemen met het veiligheidssysteem, onverwachts slappe grond in het stationsgebied en de noodzakelijkheid van een spoorplaat in dit gebied en mogelijke trillingen op de Uithof.⁴²² Uit een rapport dat op 2 februari 2018 openbaar wordt gemaakt, blijkt dat naast deze onvoorziene problemen ook grote fouten zijn gemaakt: zo zijn, bijvoorbeeld, spoorstaven met een verkeerde spoorbreedte aangelegd.⁴²³ Kersverse gedeputeerde Dennis Straat legt in april 2018 uit dat de planning, net als het budget, bewust “krap” is gehouden, omdat dit iedereen aanmoedigt “een stapje harder te lopen”. Inderdaad was al in 2016 bekend dat de beoogde deadline van medio 2018 niet zou worden gehaald. Het is nu de bedoeling dat de trams in december 2019 zullen rijden.⁴²⁴ “Uithoflijn wordt uitstellijen”, staat op een website gericht op Utrechtse studenten, een belangrijke doelgroep van de nieuwe

“Dag van de Bouw: kom kijken naar de aanleg van de Uithoflijn”, Universiteit Utrecht: www.uu.nl, 4 juni 2016. <https://www.uu.nl/agenda/dag-van-de-bouw-kom-kijken-naar-de-aanleg-van-de-uthoflijn> (geraadpleegd 11 oktober 2018).

⁴¹⁹ “Wij bouwen aan een betere bereikbaarheid van Utrecht Science Park De Uithof”. Utrecht Science Park: www.utrechtsciencepark.nl.

⁴²⁰ Rengers, Merijn; Carola Houtekamer. “Het duurste stukje trambaan van Nederland”, *NRC*, 24 februari 2018.

⁴²¹ Rengers, Houtekamer, 2018.

⁴²² Koop, Peter. “Opnieuw extra miljoenen nodig voor Uithoflijn”, *Algemeen Dagblad*, 27 april 2018.

⁴²³ Steinbeger, Mathijs. “Nog meer zorgen over de uithoflijn: de spoorstaven passen niet”, *Algemeen Dagblad*, 4 februari 2018.

⁴²⁴ Koop 2018; Rutten, Gerard. “Nog voor 2020 rijdt de Uithoflijn het hele trace”. Trajectum: [www.trajectum.hu.nl](http://www.trajectum.hu.nl/nog-voor-2020-rijdt-de-uthoflijn-het-hele-trace/). 31 januari 2018. <http://www.trajectum.hu.nl/nog-voor-2020-rijdt-de-uthoflijn-het-hele-trace/> (geraadpleegd 29 mei 2018).

tramlijn.⁴²⁵ Zoals ook bij andere grote infrastructuurprojecten doorgaans het geval is, is de slagingskans van de (herziene) planning ingeschat op vijftig procent.⁴²⁶ Er komt veel kritiek op de vertraging, ook vanuit de oppositie: “Als het niet om zoveel geld ging, zou je erom moeten lachen”, zegt Julie d’Hondt van de PvdA.⁴²⁷

Door alle vertraging, de onvoorziene bouwwerkzaamheden, het langer in bedrijf moeten houden van buslijn 12, de “voorbereiding op beheer en exploitatie, proefbedrijf en ontvangstorganisatie” en het ombouwen van de tramremise in Nieuwegein, zijn er veel extra kosten bovenop de al bestaande. In januari 2018 wordt bekendgemaakt dat een totaal van vierentwintig miljoen euro extra nodig is voor het project, waarvan de Gemeente Utrecht vijftig miljoen betaalt en de Provincie Utrecht de resterende negenenvijftig miljoen.⁴²⁸ De kosten waren toch al hoog: 423,5 miljoen euro was uitgetrokken voor de aanleg van de Uithoflijn, en dit is nu dus meer dan een half miljard geworden.⁴²⁹ Slechts enkele maanden later laat het *Algemeen Dagblad* weten dat er nog eens achttien miljoen euro bijkomt. Een deel van dit bedrag komt uit een reservepotje van de Provinciale Staten dat was aangelegd voor “noodgevallen”, zo legt het *AD* uit. Er was, zo blijkt, al vanuit gegaan dat het potje, waarin 13,7 miljoen zit, zou moeten worden aangesproken.⁴³⁰ Net als de vertraging die al eerder bekend was bij de Stuurgroep, zou ook de overschrijding van de kosten niet als verrassing komen: volgens *De Volkskrant* zouden provincie en gemeente al vijf jaar weten dat er vele miljoenen bovenop de toch al hoge kosten zouden komen.⁴³¹ De Utrechtse gemeenteraad is boos om de extra kosten en legt de schuld hiervan bij de provincie en de gemeente. De gemeenteraad verzoekt de Rekenkamer een uitvoerig onderzoek te doen naar de Uithoflijn, zo wordt besloten in een spoeddebat dat is aangevraagd door oppositiepartij PvdA na het artikel in de *NRC* over problemen in de Stuurgroep Uithoflijn.⁴³² De uitslag van dit onderzoek is tot op heden niet bekend.

⁴²⁵ “Uithoflijn wordt uitsteltlijn”. Vidijs: <http://vidius.nl>. 26 februari 2018. <https://vidius.nl/uithoflijn-wordt-uitsteltlijn/> (geraadpleegd 29 mei 2018).

⁴²⁶ “Uithoflijn in 2019 gefaseerd in gebruik”. Utrecht Science Park: www.utrechtsciencepark.nl.

⁴²⁷ Steinberger 2018; Zie ook: “Tijdlijn: zo verloopt de politieke crisis om de Uithoflijn”, RTV Utrecht, 8 maart 2018.

⁴²⁸ “Uithoflijn in 2019 gefaseerd in gebruik”. Utrecht Science Park: www.utrechtsciencepark.nl; Puylaert, Guus. “Provincie Utrecht: 59 miljoen euro extra voor Uithoflijn”. Verkeerskunde: www.verkeerskunde.nl. 14 februari 2018. <http://www.verkeerskunde.nl/provincie-utrecht-59-miljoen-euro-extra-voor.52269.lynkx> (geraadpleegd 29 mei 2018).

⁴²⁹ Rengers, Houtekamer, 2018.

⁴³⁰ Koop 2018.

⁴³¹ Mebius, Dion. “Utrechtse raad eist onderzoek naar Uithoflijn: gemeente zou al vijf jaar weten van kostenoverschrijding”, *De Volkskrant*, 8 maart 2018.

⁴³² “Raad wil onderzoek Rekenkamer naar Uithoflijn”, *De Telegraaf*, 8 maart 2018; “PvdA wil nieuw spoeddebat na NRC-onderzoek Uithoflijn: ‘De wethouders hebben wat uit te leggen’”, *De Utrechtse Internet Courant*, 24 februari 2018.

3.27 2016–4. Opening nieuw Centraal Station

Datering: 7 dec. 2016

Bereik: 2011–heden

Relatie met: 2017–13 (Grootste fietsenstalling in gebruik)

Beschrijving:

“Utrecht Centraal, het hart van het spoornetwerk in Nederland. Toegangspoort van de stad Utrecht”, zo wordt het Centraal Station van Utrecht geïntroduceerd op zijn website.⁴³³ Jaarlijks gebruiken zo’n 88 miljoen reizigers het station en daarmee is het, op Amsterdam Centraal na, het drukste station in Nederland. Belangrijker is dat het aantal reizigers toeneemt: verwacht wordt dat in 2025 dagelijks zo’n 360.000 mensen het station passeren en dat rond 2030 ieder jaar 100 miljoen treinreizigers Utrecht Centraal zullen aandoen.⁴³⁴ De Gemeente Utrecht kwam al in 1987 tot de conclusie dat het station de groeiende stroom niet aan zou kunnen.⁴³⁵ Nu is een nieuw Centraal Station gebouwd. Op 7 december 2016 wordt de vernieuwde stationshal, op een modern klinkende manier aangeduid als ov-terminal, geopend.⁴³⁶

Het eerste station in Utrecht werd in 1843 in gebruik genomen. Utrecht had toen zo’n 50.000 inwoners. Het door de Nederlandse RhijnSpoorweg (NRS) gebouwde station had een verbinding met Amsterdam en Arnhem. Twintig jaar later werd een tweede station aangelegd dat met een loopbrug over de Leidse Rijn verbonden was met het eerste. Vanaf het tweede station konden Amersfoort, Baarn en Zeist worden bereikt. Nadat in 1870 een nieuwe spoorlijn naar ’s-Hertogenbosch gereed was, werd speciaal voor deze lijn een derde station, Utrecht StaatsSpoor, geopend, maar dit station bleek dermate ongunstig gelegen, dat het al in 1874 moest sluiten. In datzelfde jaar werd door de Hollandse IJzeren Spoorweg Maatschappij station Utrecht Maliebaan gebouwd, dat tot 1939 open bleef. In 1909 kreeg het door de NRS gebouwde station een nieuwe naam: Centraal Station. Toen dit station in 1937 werd uitgebreid, werd ook het naastgelegen station overbodig en in 1940 werden de sporen doorgetrokken zodat Utrecht Centraal een belangrijk knooppunt werd.⁴³⁷

⁴³³ “Utrecht Centraal”. Op: www.mijnstation.nl. www.mijnstation.nl/nl/utrecht-centraal (geraadpleegd 21 maart 2018).

⁴³⁴ “Utrecht”. Prorail: www.prorail.nl. 26 februari 2018. <http://www.prorail.nl/projecten/utecht> (geraadpleegd 21 maart 2018).

⁴³⁵ Hengeveld, Maurice. “Een duidelijk gebouw met een begin en een eind”. Blog, 31 mei 2015. <http://www.aorta.nu/blog/een-duidelijk-gebouw-met-een-begin-en-een-eind/> (geraadpleegd 21 maart 2018).

⁴³⁶ Akker, Pieter van den. “Utrecht CS is geen station meer maar een OV-terminal”. BNR: www.bnr.nl. 31 juli 2015. <https://www.bnr.nl/nieuws/mobiliteit/10028182/utrecht-cs-is-geen-station-meer-maar-een-ov-terminal> (geraadpleegd 21 maart 2018).

⁴³⁷ “Historie”. Op: www.mijnstation.nl. www.mijnstation.nl/nl/utrecht-centraal/het-station/historie (geraadpleegd 21 maart 2018); “Spoorwegmuseum toont historie Utrecht Centraal Station”. Historiek: <http://historiek.net>. 10 september 2016. <http://historiek.net/spoorwegmuseum-toont-historie-utrecht-centraal-station/63619/> (geraadpleegd 21 maart 2018).

In 1944 raakten delen van het station zwaar beschadigd bij bombardementen. Kort na het einde van de Tweede Wereldoorlog werd het station weer hersteld. In 1962 ontstond het eerste voorstel voor de aanleg van Hoog Catharijne, dat elf jaar later feestelijk zou worden geopend en fungeert sindsdien als verbinding tussen het station en de binnenstad. Tijdens de bouw van Hoog Catharijne werd de stationshal grondig verbouwd. Het nieuwe, functionele en efficiënte ontwerp werd slechts enkele maanden na de opening van Hoog Catharijne in gebruik genomen. In 1989 bleek dit ontwerp de sterk gegroeide reizigersstroom niet meer aan te kunnen, en werd een nieuwe stationshal gebouwd. Deze was twee keer zo groot als de oude, maar al zes jaar later moest de stationshal wederom in ruimte worden verdubbeld.⁴³⁸

In de aanloop naar de opening van het vernieuwde Centraal Station in 2016, komt het Spoorwegmuseum, dat is gevestigd in het oude Maliebaanstation, met een tentoonstelling over de geschiedenis van Utrecht Centraal. Bij de opening van de tentoonstelling wordt ook een boek over het station gepresenteerd, geschreven door Jos Zijlstra en Victor Lansink.⁴³⁹ De tentoonstelling en het boek maken duidelijk hoeveel groei Utrecht Centraal heeft doorgemaakt: waar in 1845 slechts zes treinen per dag passeerden, worden in 2030 dagelijks bijna duizend treinen verwacht.⁴⁴⁰

De bouw van het nieuwe Centraal Station maakt deel uit van een groot project, Aanpak Stationsgebied, of CU2030,⁴⁴¹ waarin het gehele stationsgebied onder handen wordt genomen. Hiervan maken bijvoorbeeld ook de herinrichting van het Vredenburg, de bouw van TivoliVredenburg, de aanleg van twee nieuwe stationspleinen, de bouw van het nieuwe Stadskantoor, het terugbrengen van het water in de Catharijnesingel, de bouw van de megabioscoop en de bouw van het nieuwe Hoog Catharijne deel uit. De hoofdontwerpers zijn Willem Smits en Frank van der Zanden van de Gemeente Utrecht en Henk Bouwman van HKB Stedenbouwkundigen. De plannen voor CU2030 worden in 2006 vastgesteld en de bouw van het nieuwe station begint op 25 januari 2011 als minister Melanie Schultz van Haegen van Infrastructuur en Milieu hiervoor het startsein geeft. De kosten voor de verbouwing bedragen 317 miljoen euro. Het ministerie van Infrastructuur en Milieu draagt hieraan 275 miljoen euro bij.⁴⁴² In Madurodam is al in 2007 een miniatuurreplica van de ov-terminal van drie bij tien meter te bezichtigen. Het is op dat moment het eerste gebouw in Madurodam dat nog niet 'in het echt' bestaat.⁴⁴³

Naast de verbouwing van het station, is ook het spoor rond Utrecht grondig onder handen genomen: het aantal wissels is teruggebracht van 186 tot 60 die betrouwbaarder en zuiniger zijn dan de oude, de sporen zijn recht gelegd en 'ontknoopt', de hoeveelheid spoor rond Utrecht is verdubbeld en zeven

⁴³⁸ Den Boer, Arjan. "Een historisch overzicht: 175 jaar station Utrecht Centraal", *De Utrechtse Internet Courant*, 6 december 2016.

⁴³⁹ Zijlstra, Jos; Victor Lansink. *Utrecht Centraal*. (Zwolle: WBooks, 2016).

⁴⁴⁰ "Spoorwegmuseum toont historie Utrecht Centraal Station" 2016.

⁴⁴¹ CU2030 wordt zowel gelezen als *See you in 2030* (de toekomst) als als *See you too, 030*. Zie bijvoorbeeld: Zwiers, Hidde. "Wist je dat CU2030 niet over 2030 gaat?", *De Utrechtse Internet Courant*, 23 december 2015.

⁴⁴² "Van Haegen geeft startschot bouw niet Utrecht CS". Architectuur.org. 25 januari 2011.

http://www.architectuur.org/nieuwsitem/1804/Van_Haegen_geeft_startschot_bouw_nieuw_Utrecht_CS.html (geraadpleegd 21 maart 2018).

⁴⁴³ Emanuel. "Utrecht Centraal Station in Madurodam". *Treinennieuws*: www.treinennieuws.nl. 25 april 2007. <http://www.treinennieuws.nl/utrecht-centraal-station-in-madurodam> (geraadpleegd 21 maart 2018).

nieuwe stations zijn bijgebouwd.⁴⁴⁴ Hierdoor ligt de punctualiteit van Utrecht Centraal sinds juni 2016 boven het landelijk gemiddelde, een hele verbetering, want voor de aanpassingen lag het juist lager.⁴⁴⁵

In tegenstelling tot het oude station is de nieuwe ov-terminal een zelfstandig en opvallend gebouw; met zijn kenmerkende golvende dak valt deze op tussen het naastgelegen Hoog Catharijne waarvan het station nu is 'losgeknipt', het nieuwe stadskantoor, het Beatrixgebouw en de Jaarbeurs. "Het stationsgebouw staat vrij, groot en uitnodigend over de sporen heen. Markant en met een no-nonsense structuur", aldus de omschrijving van de nieuwe ov-terminal op de website van het Centraal Station.⁴⁴⁶ Vele verbeteringen, zoals een verbreding van de perrons, het gebruik van vaste vertreksporen, en duidelijkere reisinformatie, zullen het reiscomfort van de vele reizigers moeten vergroten. Ook is de ruime en lichte stationshal, die met een oppervlakte van zo'n 20.000 vierkante meter ontworpen is voor een veel groter aantal mensen dan het op slechts 35 miljoen reizigers per jaar ingerichte oude station, voorzien van diverse winkels, cafés, restaurants en een vergadercentrum die aan de twee lange zijden van de hal zijn gevestigd.⁴⁴⁷ De nieuwe hal is drie keer zo groot als de oude.⁴⁴⁸ De voorgevels van de winkels en kiosken, deuren, wanden, en balustrades zijn alle van glas, om zo de hal een nog opener karakter te geven. Het bedrijf Metaglas is gekozen als leverancier voor een groot deel hiervan.⁴⁴⁹ Langs de ov-terminal is een 300 meter lange promenade gebouwd over de sporen heen.⁴⁵⁰

De bouw van de nieuwe ov-terminal, die is ontworpen door Pieter de Rooij van Benthem Crouwel Architecten, ging niet zonder slag of stoot. "Vervuilde grond, zware funderingen en de mogelijke aanwezigheid van explosieven uit de Tweede Wereldoorlog maakten bodemsanering een belangrijk onderdeel van de verbouwing", schrijft voormalig hoofdredacteur van *De Utrechtse Internet Courant* Maurice Hengeveld in zijn blog over het project.⁴⁵¹ Ook moest rekening worden gehouden met het tegenkomen van eventuele archeologische bijzonderheden.

Utrecht Centraal is een van zes stations, alle stopplaatsen van de Hogesnelheidslijn (HSL), die worden vernieuwd in het kader van de zogenoemde Nieuwe Sleutelprojecten (NSP): ook Rotterdam Centraal, Den Haag Centraal, Breda, Arnhem Centraal en Amsterdam-Zuid worden omgebouwd. Het Rijk investeert meer dan 1 miljard euro in deze grote verbouwingen. Daarnaast financiert de overheid de verbouwingen van onder meer Amsterdam Centraal, Delft, Eindhoven, Tilburg, Zwolle, Alkmaar, Heerlen, Groningen, Assen

⁴⁴⁴ "Utrecht". Prorail: www.prorail.nl.

⁴⁴⁵ "Prorail bouwt een spoor waar je op kan vertrouwen". Prorail: www.prorail.nl.

<https://www.prorail.nl/projecten/utrecht/nieuws/prorail-bouwt-een-spoor-waar-je-op-kan-vertrouwen> (geraadpleegd 21 maart 2018).

⁴⁴⁶ "Architectuur". Op: www.mijnstation.nl. www.mijnstation.nl/nl/utrecht-centraal/het-station/architectuur (geraadpleegd 21 maart 2018).

⁴⁴⁷ "CU2030: transformatie van Stationsgebied Utrecht". World Trade Center Utrecht: www.wtcutrecht.nl. 8 november 2017. <https://www.wtcutrecht.nl/nieuws/cu2030-transformatie-van-stationsgebied-utrecht> (geraadpleegd 21 maart 2018).

⁴⁴⁸ "Ontwikkeling". Op: www.mijnstation.nl. www.mijnstation.nl/nl/utrecht-centraal/het-station/ontwikkeling (geraadpleegd 21 maart 2018).

⁴⁴⁹ "Metaglas levert glasconstructies nieuwe OV-terminal Utrecht". Metaglas: www.metaglas.nl. 9 september 2011. <https://www.metaglas.nl/nieuws/metaglas-levert-glasconstructies-nieuwe-ov-terminal-utrecht/> (geraadpleegd 21 maart 2018).

⁴⁵⁰ "Ontwikkeling". Op: www.mijnstation.nl.

⁴⁵¹ Hengeveld 2015.

en Ede-Wageningen.⁴⁵² De nieuwe stationshal van Breda, tegenwoordig ook OV-terminal genoemd, wordt alom bejubeld en wordt zelfs uitgeroepen tot het Beste Gebouw van het Jaar 2017.⁴⁵³ De OV-terminal in Utrecht ontvangt gemengde reacties: liefhebbers zijn blij met de zeeën van ruimte en de overzichtelijkheid, terwijl anderen de hal kil en kleurloos vinden.⁴⁵⁴

De verbouwing van het Centraal Station is nog niet voltooid. Op 26 februari 2018 begint ProRail met een renovatie van de middentunnel die de perrons met elkaar verbindt.⁴⁵⁵ Tot eind 2018 wordt gewerkt aan een spoorverdubbeling van bijna twee kilometer tussen Utrecht Centraal en Leidsche Rijn waarbij een nieuwe spoorbrug over het Amsterdam-Rijnkanaal en een nieuw viaduct worden gebouwd.⁴⁵⁶ Tevens is de oplevering van een nieuw bus- en tramstation aan de centrumzijde van het Centraal Station gepland voor de tweede helft van 2019.⁴⁵⁷

⁴⁵² "Stationsontwikkelingen". NS: [www.ns.nl. https://www.ns.nl/over-ns/activiteiten/stationsontwikkelingen.html](https://www.ns.nl/over-ns/activiteiten/stationsontwikkelingen.html) (geraadpleegd 21 maart 2018).

⁴⁵³ "OV-Terminal Breda Beste Gebouw van het Jaar 2017", De Architect: [www.dearchitect.nl. 19 mei 2017. http://www.dearchitect.nl/architectuur/nieuws/2017/5/ov-terminal-breda-beste-gebouw-van-het-jaar-2017-101172781](http://www.dearchitect.nl/architectuur/nieuws/2017/5/ov-terminal-breda-beste-gebouw-van-het-jaar-2017-101172781) (geraadpleegd 21 maart 2018).

⁴⁵⁴ Zie bijvoorbeeld: HB. "OV-terminal in kleur". Bourput Utrecht: [www.bouwpututrecht.nl. 30 juni 2016. http://www.bouwpututrecht.nl/2016/06/30/ov-terminal-in-kleur/](http://www.bouwpututrecht.nl) (geraadpleegd 21 maart 2018).

⁴⁵⁵ "Middentunnel Utrecht Centraal straks lentefris". Prorail: [www.prorail.nl. https://www.prorail.nl/projecten/utrecht/nieuws/middentunnel-utrecht-centraal-straks-lentefris](https://www.prorail.nl/projecten/utrecht/nieuws/middentunnel-utrecht-centraal-straks-lentefris) (geraadpleegd 21 maart 2018).

⁴⁵⁶ "Utrecht". Prorail: www.prorail.nl

⁴⁵⁷ "Projectomschrijving". CU2030: [http://cu2030.nl. 7 december 2016. http://cu2030.nl/page/ovterminal](http://cu2030.nl) (geraadpleegd 21 maart 2018).

3.28 2017-1. Hoogtepunt autobranden

Datering: 1 jan. 2017

Bereik: 2015-2017

Beschrijving:

Al geruime tijd wordt de stad Utrecht geplaagd door autobranden, met name rond de jaarwisseling. In 2011 moest de brandweer in totaal 137 keer in actie komen voor een autobrand, waarna het aantal in de jaren zakte naar 108 in 2012, 107 in 2013 en 101 in 2014. In de jaren daarna valt echter weer een forse toename te bespeuren: 112 in 2015 en 132 in 2016. Die stijging wordt in belangrijke mate veroorzaakt door het hoge aantal nieuwjaarsbranden. De laatste jaren noteerde Utrecht tijdens de jaarwisseling het hoogste aantal autobranden in Nederland. Zo gingen er bij de jaarwisseling van 2014-2015 maar 34 auto's in vlammen op en in 2015-2016 32. De aantallen bereiken een treurig hoogtepunt in 2016-2017 met maar liefst 37. Bij die jaarwisseling heeft de Utrechtse politie de handen vol aan relschoppende jongeren, vooral in de wijken Overvecht, Hoograven, Kanaleneiland en Zuilen. In Overvecht moest ook de Mobiele Eenheid worden ingezet.⁴⁵⁸

Een jaar later gaan er ondanks verscherpt toezicht van de politie in de nacht van 30 op 31 december 2017 in de wijken Lunetten, Zuilen, Hoograven en Overvecht opnieuw tien auto's in vlammen op, nadat daar in de voorafgaande nachten al achttien andere auto's waren uitgebrand. Voorzorgsmaatregelen als extra toezicht door politie en buurtbewoners, speciaal opgerichte whatsappgroepen, en het verwijderen van brandbare objecten, zoals kerstbomen, in risicogebieden, hebben de branden niet kunnen voorkomen.⁴⁵⁹ "Sommige brandstichters gaan zelfs met jerrycans over straat", zo staat te lezen in de *Elsevier*.⁴⁶⁰

De gemeente en het Openbaar Ministerie loven een beloning uit van twintigduizend euro voor de gouden tip waarmee de zaak rond de serie autobranden in Utrecht in december 2017 en januari 2018 kan worden opgelost.⁴⁶¹ Hiervan wordt twaalfduizend euro door de Gemeente Utrecht ingelegd en de andere achtduizend door het OM. Dergelijke autobrandstichtingen worden door het OM beschouwd als ernstige delicten en de maximale straf die erop staat is dan ook twaalf jaar.⁴⁶²

⁴⁵⁸ *DUIC* en *RTV Utrecht*, 1 januari 2015, 1 januari 2016, 1 januari 2017; Yelle Tieleman, "Aantal Utrechtse autobranden lijkt weer te stijgen", *AD UN*, 15 maart 2016; Brief burgemeester aan de Commissie Mens & Samenleving d.d. 6 dec. 2016.

⁴⁵⁹ "Alleen in Utrecht al tien autobranden in één nacht, al bijna 30 in een week", *RTV Utrecht*, 31 december 2017; "Opnieuw autobranden in Utrecht", *NOS*, 29 december 2017; "Brandweer Utrecht weer druk met autobranden", *Hart van Nederland*, 30 december 2017; "Weer auto's in brand in Utrecht, politie zet extra mensen in", *RTL Nieuws*, 30 december 2017; "Opnieuw serie autobranden in Utrecht", *De Telegraaf*, 31 december 2017.

⁴⁶⁰ Sommer, Berend. "Brandstichters met jerrycans over straat", *Elsevier*, 31 december 2017.

⁴⁶¹ "Twee vrouwen aangehouden voor autobrand in Overvecht", *RTV Utrecht*, 3 mei 2018.

⁴⁶² "Beloning 20.000 euro voor gouden tip autobranden Utrecht", *De Telegraaf*, 31 januari 2018; "Beloning gouden tip autobranden Utrecht". Gemeente Utrecht: www.utrecht.nl. 31 januari 2018.

<https://www.utrecht.nl/nieuws/artikel/beloning-gouden-tip-autobranden-utrecht/> (geraadpleegd 30 mei 2018).

Twee mannen en later ook twee vrouwen zijn opgepakt in de zaak rond een van de autobranden tijdens de jaarwisseling: de auto in kwestie brandde volledig uit op de Pagodedreef en de politie heeft er brandbare stoffen aangetroffen. Het was een van vele auto's die tijdens oud en nieuw in brand werden gestoken. De verdachten worden verdacht van betrokkenheid bij verzekeringsfraude: een van de mannen is de eigenaar van het uitgebrande voertuig. In de meeste andere gevallen wordt de brand gesticht uit rebellie, onvrede of baldadigheid, en in sommige gevallen is de vernietigde auto een vluchtauto die is gebruikt nadat een misdrijf is gepleegd.⁴⁶³

Hoewel de meeste autobranden worden aangestoken in de periode rond de jaarwisseling, worden sommige Utrechtse wijken, en met name Utrecht Overvecht, ook gedurende de rest van het jaar geteisterd door autobrandstichtingen. Het is voor de politie niet geheel duidelijk waarom dit nu juist in Overvecht zoveel voorkomt, maar vermoed wordt dat "de sociale en maatschappelijke problemen van de wijk een bepaalde rol spelen bij de problematiek": het gemiddelde inkomen in Overvecht is lager dan in de rest van de gemeente en ook andere vormen van criminaliteit, zoals drugshandel en plofkraak, zijn in de wijk relatief hoog. Veel Overvechtse jongeren "leiden er een uitzichtloos bestaan" en rondhangen op straat is voor velen de voornaamste bezigheid. Wellicht zorgen autobranden voor het nodige vermaak voor deze jongeren.⁴⁶⁴

Voor de politie is het moeilijk om daders te vinden: het op heterdaad betrappen van autobrandstichters is vrijwel onmogelijk, omdat de vlammen belangrijke sporen en bewijsmateriaal vernietigen en de daders bovendien reeds de benen hebben genomen op het moment dat de brand zichtbaar wordt.⁴⁶⁵ Ook als politie of brandweer snel ter plaatse is, zijn de daders vaak al weg. In de nacht van 25 op 26 oktober 2017 rukt de brandweer snel uit na een melding aan de Piramidedreef in Overvecht kort na middernacht en weet een grote brand te voorkomen. De ruit aan de bestuurderskant is ingeslagen en er is een sterke benzinelucht waarneembaar, voor de politie een reden uit te gaan van beoogde brandstichting.⁴⁶⁶ Zelfs als toch bewijsmaterialen worden aangetroffen, zoals een aanmaakblokje bij de voorband van een uitgebrande auto op de Overvechtse Montevideodreef op 7 mei 2018, kunnen daders vaak niet worden geïdentificeerd en wordt getuigen verzocht te helpen met het oplossen van de misdaad, zoals in de meeste gevallen gebeurt.⁴⁶⁷

De financiële schade van de autobranden is groot en slachtoffers draaien vaak zelf voor de kosten op: "verzekeringen keren bij schade die veroorzaakt is door vandalisme alleen een vergoeding uit wanneer de auto *allrisk* is verzekerd".⁴⁶⁸ Vooral voor mensen met lage inkomens of schulden, groepen die bijvoorbeeld in Overvecht ruim vertegenwoordigd zijn, heeft een autobrand significante financiële gevolgen.

⁴⁶³ "Politie houdt twee Utrechtse aan voor autobrand rond jaarwisseling", *De Utrechtse Internet Courant*, 1 mei 2018; "Twee vrouwen aangehouden voor autobrand in Overvecht", RTV Utrecht, 3 mei 2018.

⁴⁶⁴ "In Overvecht branden de auto's als fakkels". Utrecht Noord: <http://utrechtnoord.hu.nl>. 31 mei 2017.

⁴⁶⁵ "Alleen in Utrecht al tien autobranden in één nacht, al bijna 30 in een week", RTV Utrecht, 31 december 2017.

⁴⁶⁶ Veenendaal, Maarten. "Poging tot autobrand in Overvecht", *Algemeen Dagblad*, 26 oktober 2017.

⁴⁶⁷ "Autobrand in Overvecht aangestoken met aanmaakblokje", www.nu.nl, 8 mei 2017.

<https://www.nu.nl/utrecht/4676094/autobrand-in-overvecht-aangestoken-met-aanmaakblokje.html> (geraadpleegd 30 mei 2018).

⁴⁶⁸ "In Overvecht branden de auto's als fakkels". Utrecht Noord: <http://utrechtnoord.hu.nl> 31 mei 2017.

3.29 2017–2. Viering 100 jaar De Stijl

Datering: 1 jan. 2017

Bereik: 2017

Beschrijving:

In 2017 is het honderd jaar geleden dat de kunststroming De Stijl ontstond. Het in 1917 opgerichte ideologische maandblad *De Stijl*, waarin kunstenaars Theo van Doesburg, Piet Mondriaan en anderen hun theorieën over de nieuwe kunstbeweging verspreidden, is naamgever voor de stroming. De sobere kunststijl kenmerkt zich door gebruik van enkel rechte lijnen en hoeken en van louter de drie primaire kleuren en de drie ‘niet-kleuren’ wit, zwart en grijs. De radicaal–abstracte kunst met haar strenge regels moest de harmonie uitbeelden “die de wet was van het heelal”, een reactie op de chaos ten tijde van de Eerste Wereldoorlog. Het was de hoop van de kunstenaars dat zij door middel van hun harmonische kunst een bijdrage konden leveren aan het tot stand komen van de wereldvrede. Het blad *De Stijl* werd opgeheven na de dood van Van Doesburg in 1931, waarna de kunstbeweging als zodanig ophield te bestaan.⁴⁶⁹

In Nederland zijn de invloeden van De Stijl op veel plaatsen terug te zien in de strakke lijnen en primaire kleuren van gebouwen, meubilair en andere ontwerpen. Aan het themajaar ‘Van Mondriaan tot Dutch Design’ ter ere van de honderdste verjaardag van De Stijl, wordt dan ook door het hele land veel aandacht besteed.⁴⁷⁰ Het evenement, dat op 11 februari 2017 wordt geopend door Koning Willem–Alexander in het Gemeentemuseum in Den Haag, trekt 600.000 bezoekers, waarvan 120.000 uit het buitenland.⁴⁷¹ Samen besteden zij 110 miljoen euro, weliswaar niet zoveel als de ruim 153 miljoen die het Jeroen Boschjaar een jaar eerder binnenbrengt, maar desalniettemin kan het als een zeer succesvol themajaar worden gezien, aldus het Nederlands Bureau voor Toerisme en Congressen (NBTC) dat zich inzet voor de bevordering van cultuurtoerisme.⁴⁷² Hoogtepunten van ‘Van Mondriaan tot Dutch Design’ zijn exposities zoals *Constructivisme en De Stijl in Noord–Nederland* in Museum Dr8888 in Drachten, *100 jaar na De Stijl* in Museum De Lakenhal in Leiden, *Bart van der Leek en Helene Kröller–Müller* in het Kröller–Müller Museum in Otterlo en *100 jaar De Stijl en 300 x Mondriaan: De Collectie* in het Gemeentemuseum in Den Haag, dat de grootste collectie Mondriaans heeft in de wereld en verscheidene zeer belangrijke kunstwerken uit De

⁴⁶⁹ “De Stijl”. Canon van Nederland: www.entoen.nu. <<http://www.entoen.nu/nl/stijl>> (geraadpleegd 4 april 2018); “De stijl (1917–1931)”. Kunstkennis: www.kunstkennis.nl.

<http://www.kunstkennis.nl/kunstgeschiedenis/1890-1940/De%20stijl.htm> (geraadpleegd 4 april 2018).

⁴⁷⁰ “Hoe De Stijl ons naa 100 jaar nog steeds beïnvloedt”. Online Galerij: www.onlinegalerij.nl. 26 mei 2016. <https://www.onlinegalerij.nl/hoe-de-stijl-ons-na-100-jaar-nog-steeds-beinvloedt/> (geraadpleegd 4 april 2018); Junte, Jeroen. “Na 100 jaar reikt De Stijl tot in alle uithoeken van de kunst- en designstroming”, *De Volkskrant*, 7 oktober 2017.

⁴⁷¹ “De koning opent 100 jaar De Stijl”, NOS, 11 februari 2017.

⁴⁷² “Themajaar 100 jaar De Stijl trekt 600.000 bezoekers”. Architectenweb: <http://architectenweb.nl>. 13 december 2017. <https://architectenweb.nl/nieuws/artikel.aspx?ID=41720> (geraadpleegd 4 april 2018); Sjaanfanameland. “Mondriaanjaar 2017 – Jaar van Mondriaan tot Dutch Design”. InfoNu: www.infonu.nl. 9 september 2016. <https://kunst-en-cultuur.infonu.nl/kunst/170498-mondriaanjaar-2017-jaar-van-mondriaan-tot-dutch-design.html> (geraadpleegd 4 april 2018).

Stijl huisvest.⁴⁷³ PostNL brengt op 22 maart een speciaal postzegelvel '100 jaar De Stijl' uit waarop werken van invloedrijke leden van de kunststroming te zien zijn. De zegels zijn ontworpen door René Put en Brigitte Gootink.⁴⁷⁴

De belangrijkste leden van De Stijl zijn de reeds genoemde Theo van Doesburg en Piet Mondriaan, Gerrit Rietveld, Bert van der Leek, Vilmos Huszár, Anthony Kok, Jacobus Johannes Pieter Oud, Jan Wils, Robert van 't Hoff en Georges Vantongerloo. De vier eerstgenoemden komen uit Utrecht en Amersfoort en dit is reden voor zowel de provincie als de stad Utrecht om in 2017 veel aandacht aan het eeuwfeest te besteden. Ook Utrechter Dick Bruna was duidelijk geïnspireerd door De Stijl, maar kan niet onder deze stroming worden gerekend door zijn gebruik van ronde lijnen en de kleur groen. Wel laat Bruna zien dat de kunstbeweging een belangrijke invloed heeft gehad op Utrechtse kunst. De gemeente Amersfoort, de gemeente Utrecht en de provincie Utrecht trekken 800.000 euro uit voor het programma van het eeuwfeest.⁴⁷⁵ In Utrecht zijn in het kader van '100 jaar De Stijl' diverse tentoonstellingen en evenementen.

De tentoonstelling *Rietvelds Meesterwerk: Leve de Stijl!* die ter ere van de honderdste verjaardag van De Stijl van 4 maart tot 11 juni te zien is in het Centraal Museum, dat 's werelds grootste Rietveldcollectie bezit, besteedt vooral veel aandacht aan het door meubelmaker Gerrit Rietveld ontworpen Rietveld Schröderhuis op de Prins Hendriklaan, het eerste huis ter wereld dat volledig volgens de idealen en regels van De Stijl werd ontworpen en dat nog steeds te bezoeken is. Het in 1924 ontworpen Rietveld Schröderhuis staat sinds 2000 op de UNESCO Werelderfgoedlijst. *Rietvelds Meesterwerk: Leve de Stijl!* eindigt met een werkplaats waar kunstenaar David Bade onder het oog van de tentoonstellingsbezoekers zijn eigen versie van het Rietveld Schröderhuis bouwt, geïnspireerd door en met gebruik van tekeningen en teksten die door de bezoekers worden gemaakt. Het nieuwe kunstwerk zal, zodra het af is, deel uitmaken van de vaste tentoonstelling van het Centraal Museum.⁴⁷⁶

Utrecht viert de verjaardag van De Stijl daarnaast met vele evenementen, concerten en exposities. Er zijn stadswandelingen en fietstochten die langs belangrijke locaties leiden die te maken hebben met het leven en het werk van de toonaangevende kunstenaars, en diverse podcasts, lezingen en studiedagen over De Stijl en hieraan gerelateerde onderwerpen. Ook het jaarlijks terugkerende festival van de Utrechtse Introductie Tijd (UIT), de Open Monumentendag en het Utrechtse evenement Culturele Zondagen staan in

⁴⁷³ Zie: "2017: Van Mondriaan tot Dutch Design: Nederland viert 100 jaar De Stijl". Museum De Lakenhal: [www.lakenhal.nl. http://www.lakenhal.nl/nl/verhaal/100-jaar-de-stijl-van-mondriaan-tot-dutch-design](http://www.lakenhal.nl/nl/verhaal/100-jaar-de-stijl-van-mondriaan-tot-dutch-design) (geraadpleegd 4 april 2018).

⁴⁷⁴ "Nieuwe postzegels vertellen verhaal kunstbeweging De Stijl". PostNL: [www.postnl.nl. http://www.postnl.nl/over-postnl/pers-nieuws/nieuws/2017/maart/nieuwe-postzegels-vertellen-verhaal-kunstbeweging-de-stijl.html](http://www.postnl.nl/over-postnl/pers-nieuws/nieuws/2017/maart/nieuwe-postzegels-vertellen-verhaal-kunstbeweging-de-stijl.html) (geraadpleegd 4 april 2018).

⁴⁷⁵ "100 jaar De Stijl". Provincie Utrecht: [www.provincie-utrecht.nl. https://www.provincie-utrecht.nl/onderwerpen/alle-onderwerpen/100-jaar-de-stijl/recreatie-cultuur-kunstobject-snel-fietsverbinding/](http://www.provincie-utrecht.nl/onderwerpen/alle-onderwerpen/100-jaar-de-stijl/recreatie-cultuur-kunstobject-snel-fietsverbinding/) (geraadpleegd 4 april 2018).

⁴⁷⁶ "Rietvelds Meesterwerk: Leve de Stijl!" Centraal Museum: [http://centraalmuseum.nl. https://centraalmuseum.nl/bezoeken/tentoonstellingen/rietvelds-meesterwerk-100-jaar-de-stijl/](http://centraalmuseum.nl/https://centraalmuseum.nl/bezoeken/tentoonstellingen/rietvelds-meesterwerk-100-jaar-de-stijl/) (geraadpleegd 4 april 2018).

Utrecht in 2017 in het teken van De Stijl.⁴⁷⁷ Brouwerij De Leckere, nu gevestigd in Utrecht, brouwt '100 jaar De Stijl' een bier speciaal gebrouwen voor de viering.⁴⁷⁸ Op 24 juni, de geboortedag van de Utrechtse kunstenaar Gerrit Rietveld, wordt de voortaan jaarlijkse Rietvelddag gevierd.⁴⁷⁹ Ook winkels en andere ondernemers besteden aandacht aan De Stijl: zo zijn de etalages van De Bijenkorf, Broese Boekverkopers, de Rode Winkel en meer dan driehonderd andere winkels in de centra van Utrecht en Amersfoort ingericht in het thema van de jarige kunststroming.⁴⁸⁰ Daarnaast is er een publieksactie waarbij de maker van de meest "Stijlvolle" ingezonden foto een overnachting in Utrecht en een bezoek aan de tentoonstelling *Rietvelds Meesterwerk: Leve de Stijl!* wint.⁴⁸¹

Wellicht het meest bijzondere project dat deel uitmaakt van de viering van "100 jaar De Stijl", is de plaatsing van een grote, verlichte Rietveldstoel die op 27 februari wordt onthuld op de Stadhuisbrug in Utrecht, de stad die trots is op haar beroemdste meubelmaker. De stoel, gefinancierd door ondernemers uit het centrum van de stad, wordt om zes uur 's avonds ontstoken door Daan Broekman van Thom Broekman en De Rode Winkel.⁴⁸² Zes grote houten Rietveldstoelen, die zo'n honderdvijftig kilo per stoel wegen en zijn gemaakt door elf studenten Stand- en Decorbouw van de Utrechtse mbo-vakschool Nimeto, worden verspreid door de stad tentoongesteld; de eerste wordt op 9 maart geplaatst op het Stadsplateau bij het Jaarbeursplein; de vijf andere zijn te zien op de Adriaen van Ostadelaan, waar de meubelmakerij van Rietveld was gevestigd, aan de 't Goylaan, in het Máximapark, en voor het gebouw van de Provincie Utrecht.⁴⁸³ Op 5 juli wordt bekend dat de stoel in het Máximapark is vernield door vandalen. De media reageren geschokt.⁴⁸⁴ Ondanks dit verdrietige voorval is het themajaar in Utrecht een groot succes: in Amersfoort en Utrecht zijn de tentoonstellingen en activiteiten bezocht door 245.000 belangstellenden die samen zo'n 15,8 miljoen euro hebben besteed.

⁴⁷⁷ "Programma Stijljaar 2017". DeStijl Utrecht Amersfoort: www.destijlutrechtamersfoort.nl. <https://www.destijlutrechtamersfoort.nl/nl/de-stijl/programma-stijljaar-2017> (geraadpleegd 4 april 2018).

⁴⁷⁸ '100 jaar De Stijl'. De Leckere: www.deleckere.nl. <http://www.deleckere.nl/bier/100-jaar-de-stijl/> (geraadpleegd 4 april 2018).

⁴⁷⁹ Horst, Oscar van der, 'Rietveld-rotzooi'. Column. Nieuws030: www.nieuws030.nl. 6 november 2014. <http://www.nieuws030.nl/columns/van-der-horst-rietveld-rotzooi/> (geraadpleegd 4 april 2018);

"Rietvelddag". DeStijl Utrecht Amersfoort: www.destijlutrechtamersfoort.nl. <https://www.destijlutrechtamersfoort.nl/nl> (geraadpleegd 4 april 2018).

⁴⁸⁰ "Onthulling verlichte Rietveldstoel Stadhuisbrug Utrecht". Centrum Management Utrecht: <http://cmutrecht.nl>. 23 februari 2017. <http://cmutrecht.nl/onthulling-verlichte-rietveldstoel-stadhuisbrug-utrecht/> (geraadpleegd 4 april 2018); Andrea. "Mondriaan to Dutch Design levert Amersfoort en Utrecht 15,8 miljoen op". Amersfoort Nieuws: <http://amersfoort.nieuws.nl>. 13 december 2017. <https://amersfoort.nieuws.nl/nieuws/18079/mondriaan-to-dutch-design-levert-amersfoort-en-utrecht-158-miljoen-op/> (geraadpleegd 4 april 2018).

⁴⁸¹ "Onthulling verlichte Rietveldstoel Stadhuisbrug Utrecht", 2017.

⁴⁸² Penris, Ivar. "Rietveld-stoel licht Stadhuisbrug op", *Algemeen Dagblad*, 27 februari 2017; "Onthulling verlichte Rietveldstoel Stadhuisbrug Utrecht", 2017.

⁴⁸³ "Rietveldstoel XL geplaatst op Stadsplateau", *Algemeen Dagblad*, 9 maart 2017; "Zes Rietveldstoelen voor en door de stad", Utrecht nieuws: <http://utrecht.nieuws.nl>. 8 maart 2017. <https://utrecht.nieuws.nl/knipsels/63408/zes-rietveldstoelen-en-stad/> (geraadpleegd 4 april 2018).

⁴⁸⁴ "Rietveldstoel in Maximapark total vernield", *De Utrechtse Internet Courant*, 6 juli 2017; "'Tuig' vernielt grote Gerrit Rietveldstoel in Máximapark", RTV Utrecht, 5 juli 2017.

3.30 2017–3. Sloop Van Sijpesteijnkade

Datering: 2 febr. 2017

Bereik: 2008–2017

Beschrijving:

Het grote project CU2030 bestaat uit een volledige vernieuwing van het stationsgebied bij Utrecht Centraal. Onderdeel van dit project is de bouw van een grote 29 verdiepingen tellende woontoren aan de historische Van Sijpesteijnkade. De toren, die een oppervlakte krijgt van 25.000 vierkante meter en negentig meter hoog wordt – net zo hoog als het naastgelegen stadskantoor – wordt gebouwd op een stuk grond dat eigendom is van de NS is en dat wordt gebruikt door Wessels Zeist die het gebouw gaat ontwikkelen en bouwen. De architect is Oeverzaaijer Architecten. De 266 ‘middeldure’ huurappartementen in de woontoren zijn tussen de 50 en 65 vierkante meter en op de begane grond komen horecavoorzieningen. Voor de bouw van de toren zijn de woningen aan de Van Sijpesteijnkade 21, 23, 27 en 29 afgebroken. Het gebouw op nummer 25 is een rijksmonument en kan niet worden gesloopt. Dit wordt daarom onderdeel van het nieuwe gebouw.⁴⁸⁵ De bouw start in de lente van 2017 en moet aan het einde van 2018 worden afgerond. Daarna zullen nog meer woningen en kantoren worden gebouwd, evenals een ondergrondse parkeergarage.⁴⁸⁶ Hiervoor zullen ook de overgebleven panden aan de Van Sijpesteijnkade worden gesloopt.⁴⁸⁷ Het bestemmingsplan voor de Van Sijpesteijnkade, de omgevingsvergunning en het besluit hogere waarden liggen in november en december 2013 ter inzage bij de gemeente.⁴⁸⁸

Rijksmonument Van Sijpesteijnkade 25 is een in 1912 van woonhuis naar kantoorpand getransformeerd gebouw met neoclassicistische voorgevel met “vier vensterassen tussen vijf zware Dorische pilasters van de kolossale orde”. Ook in het interieur, in de stijl van de neorenaissance, is veel te zien: oorspronkelijke

⁴⁸⁵ “Van Sijpesteijnkade”. CU2030: <http://cu2030.nl>. <http://cu2030.nl/page/sijp> (geraadpleegd 23 mei 2018); “Van Sijpesteijnkade”. Nieuwbouw Utrecht: www.nieuwbouw-in-utrecht.nl. <https://www.nieuwbouw-in-utrecht.nl/project/10459/van-sijpesteijnkade/> (geraadpleegd 23 mei 2018); “Rijksmonument wordt ‘opgenomen’ in 90 meter hoge woontoren Utrecht”. Cobouw: www.cobouw.nl. 20 augustus 2017.

<https://www.cobouw.nl/woningbouw/bouwbericht/2017/08/rijksmonument-wordt-opgenomen-90-meter-hoge-woontoren-utrecht-101251678> (geraadpleegd 23 mei 2018).

⁴⁸⁶ “Van Sijpesteijnkade”. CU2030: <http://cu2030.nl>

⁴⁸⁷ Zie ook: Starink, Petra. “Bouw woontoren sijpesteijnkade”. www.architectuur.nl. 23 maart 2017. <https://www.architectuur.nl/nieuws/bouw-woontoren/> (geraadpleegd 23 mei 2018); “Monument krijgt nieuwe burens”. RO Magazine: <http://romagazine.nl>. 14 oktober 2017. <http://romagazine.nl/monument-krijgt-nieuwe-buren/17768> (geraadpleegd 23 mei 2018).

⁴⁸⁸ “Bekendmaking bestemmingsplan Van Sijpesteijnkade, Westflank Noord – HOV, met omgevingsvergunning en besluit hogere waarden (Utr)”. *Staatscourant* Nr. 32327 (2013): <http://zoek.officielebekendmakingen.nl>. 20 november 2013. https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2013-32327.html?zoekcriteria=%3Fzkt%3DUitgebreid%26pst%3DStaatscourant%26vrt%3Dwabo%26zkd%3DInDeGeheleText%26dpr%3DAlle%26sdt%3DDatumPublicatie%26pnr%3D15%26rpp%3D10%26_page%3D18%26sorttype%3D1%26sortorder%3D4&resultIndex=168&sorttype=1&sortorder=4 (geraadpleegd 23 mei 2018).

betimmering is bewaard gebleven evenals glas in lood, geprofileerde deuren en vensters, stucplafonds, schouwen en vele andere elementen.⁴⁸⁹ In september 2009 dient GroenLinks een motie in, 'Viva van Sijpesteijn', die zoveel mogelijk panden aan de historische straat wil behouden, en die wordt ondersteund door VVD, D66, PvdA, Leefbaar Utrecht en SP. Een maand later wordt bekendgemaakt dat het rijksmonument mag blijven staan en dat het ontwerp hieromheen wordt gemaakt.⁴⁹⁰ Dit gebeurt ook: er wordt intussen hard gewerkt aan de woontoren "die het uit 1912 daterende pand binnenkort overstijgt en opslokt", aldus AD-journalist Roeland Franck.⁴⁹¹

De bouw van de woontoren heeft heel wat voeten in de aarde: zo wordt een tijdelijk viaduct aangelegd voor bus- en tramverkeer en is een deel van de Leidse Rijn tijdelijk gedempt om de vele voetgangers en de dagelijks zo'n dertigduizend fietsers veilig doorgang te geven. Dit water stroomt nu door een grote ondergrondse buis van het Smakkelaarsveld naar de Leidsekade⁴⁹² Ook moeten veel gebouwen worden afgebroken.

De plannen voor de sloop van de panden aan de Van Sijpesteijnkade, waaronder café The Guardian, blijven niet onopgemerkt, en er komt veel kritiek vanuit de Utrechtse gemeenschap. Zodra de plannen in 2008 bekend worden gemaakt, ontstaat "maatschappelijk rumoer".⁴⁹³ Vereniging Heemschut, die een lijst heeft samengesteld met het meest bedreigde erfgoed van Nederland en de Van Sijpesteijnkade in 2010 op die lijst heeft gezet, omschrijft de straat als "een ensemble van verschillende bouwstijlen uit de late 19^e eeuw en de eerste helft van de 20^e eeuw". De vereniging zet zich in voor het behoud van cultureel erfgoed. De plannen voor de woontoren zijn dan nog niet concreet. Wel is al een sloopvergunning afgegeven, een reden voor veel historische organisaties om de handen ineen te slaan.⁴⁹⁴ Via een petitie die loopt tot 27 september 2012 laat Ontwikkelgroep Lombok Centraal weten te geloven dat het "wel degelijk mogelijk is om de bestaande bebouwing voor een groot deel te behouden" en dat de sloop in strijd is met het motto van CU2030: versterken, herstellen en verbinden. De ruim duizend ondertekenaars verzoeken de Gemeente Utrecht en de NS te stoppen met de sloop van de historische panden.⁴⁹⁵ Ook de vereniging Oud-Utrecht zet zich actief in voor het behoud van de gebouwen: "een prachtig stukje oude stad dat in de nieuwe bebouwing rond het station het verleden overeind kan houden in harmonie met de nieuwe moderne omgeving".⁴⁹⁶ Op 23 maart 2014 is er een actie van Oud-Utrecht, de krakers van nummer 25, Lombok Centraal en buurtbewoners waarbij de hekken die om het toekomstige bouwterrein

⁴⁸⁹ "Van Sijpesteijnkade 25, Utrecht". Monumenten: www.monumenten.nl.

<https://www.monumenten.nl/monument/50613> (geraadpleegd 23 mei 2018).

⁴⁹⁰ "Stand van zaken Van Sijpesteijnkade". Groenlinks Utrecht: <http://utrecht.groenlinks.nl>. 2 maart 2010.

<https://utrecht.groenlinks.nl/nieuws/stand-van-zaken-van-sijpesteijnkade> (geraadpleegd 23 mei 2018).

⁴⁹¹ Franck, Roeland. "Nog even vrijheid voor monument Van Sijpesteijnkade", *Algemeen Dagblad*, 29 september 2017.

⁴⁹² "Van Sijpesteijnkade". CU2030: <http://cu2030.nl>

⁴⁹³ *Van Sijpesteijnkade: Verleden tijd of toekomst?*. <http://bouwhis.nl/wp-content/uploads/2017/02/Van-Sijpesteijnkade-te-Utrecht.pdf> (geraadpleegd 23 mei 2018).

⁴⁹⁴ "Van Sijpesteijnkade op lijst bedreigd erfgoed", RTV Utrecht, 15 maart 2010.

⁴⁹⁵ "Stop sloop van Sijpesteijnkade". Petities: <http://petities.nl>. <https://petities.nl/petitions/stop-sloop-van-sijpesteijnkade/> (geraadpleegd 23 mei 2018).

⁴⁹⁶ "Van Sijpesteijnkade". Oud-Utrecht: www.oud-utrecht.nl. <https://www.oud-utrecht.nl/cultureel-erfgoed/37-van-sijpesteijnkade> (geraadpleegd 23 mei 2018).

staan worden geopend voor publiek, voornamelijk een symbolische actie om de aanstaande sloop nog een laatste maal onder de aandacht te brengen.⁴⁹⁷

De protesten mogen niet baten: op 2 februari 2017 gaat de sloop van de panden uit de periode 1850–1940 van start. Het laatste overblijfsel van de oude Stationsbuurt verdwijnt en het straatje sterft, in de woorden van GroenLinksraadslid Pepijn Zwanenberg, “een langzame, pijnlijke dood”.⁴⁹⁸ Anderhalve maand later begint de bouw van de woontoren: wethouder Victor Everhardt geeft het startschot.⁴⁹⁹

⁴⁹⁷ “Van Sijpesteijnkade wordt zondag geopend voor publiek: ‘Neem hangsloten mee’”, *De Utrechtse Internet Courant*, 20 maart 2014.

⁴⁹⁸ Steinberger, Mathijs. “De Van Sijpesteijnkade sterft een langzame dood”, *Algemeen Dagblad*, 8 december 2017; “Foto’s: Sloop Van Sijpesteijnkade van start”, *De Utrechtse Internet Courant*, 2 februari 2017.

⁴⁹⁹ “Bouw 90 meter hoge woontoren Van Sijpesteijnkade van start”, *De Utrechtse Internet Courant*, 22 maart 2017.

3.31 2017–4. Overlijden Dick Bruna

Datering: 16 febr. 2017

Bereik: 2017

Beschrijving:

Op 16 februari 2017 overlijdt Dick Bruna in zijn slaap. De grafisch ontwerper en illustrator die wereldberoemd is geworden als geestelijk vader van nijntje, is dan 89 jaar. Het nieuws van zijn overlijden roept van over de hele wereld reacties op in de media en op *social media*. Op de website van de *Daily Mirror* is het zelfs *breaking news*. De stadsvlag van Utrecht, de stad waarin Bruna's leven begon en eindigde, hangt halfstok.⁵⁰⁰ Op 22 februari wordt hij begraven op de Utrechtse begraafplaats Sint Barbara.

Hendrikus Magdalenus alias Dick Bruna werd geboren op 23 augustus 1927. Geïnspireerd door musea in Londen en Parijs en in het bijzonder door Henri Matisse en kunstenaars uit De Stijl, besloot hij om niet in de voetsporen van zijn vader en grootvader te treden en uitgever te worden, maar als kunstenaar zijn brood te verdienen. Hij ging aan de slag als ontwerper en tekenaar van boekomslagen, affiches en later ook promotiemateriaal voor goede doelen, waaronder het Rode Kruis. Dit deed hij in eerste instantie bij het familiebedrijf, de uitgeverij A.W. Bruna & Zoon, en later ook elders.⁵⁰¹ Tussen 1951 en 1972 ontwierp hij enkele duizenden boekomslagen, waarvan die van de Zwarte Beertjes-pocketboekenserie wellicht het meest toonaangevend zijn geweest. Ogenschijnlijke eenvoud is steeds in zijn ontwerpen terug te vinden.

Tegelijkertijd begon Bruna met het schrijven van kinderboeken. Zijn eerste kinderboek, *De Appel*, werd in 1953 gepubliceerd en het eerste nijntjeboek verscheen in 1955. Naar verluidt is nijntje 'geboren' in Egmond aan Zee, waar Bruna haar baseerde op een konijntje dat zich vaak bij het vakantiehuis liet zien of, volgens anderen, op het knuffeldier van zijn zoon. Het was zijn zoon voor wie Bruna nijntje voor het eerst tekende.⁵⁰² Er zijn dertig nijntjeboeken verschenen die over de hele wereld populariteit verwierven. Vooral in Japan werden de vierkante boekjes met eenvoudige tekeningen zeer geliefd. De nijntjeboeken werden vertaald in meer dan vijftig talen, waaronder zelfs het Latijn, en in veel talen kreeg nijntje een andere naam. Haar Engelse en Duitse naam miffy is hiervan waarschijnlijk het meest bekend.

In totaal zijn er 124 kinderboeken van Dick Bruna uitgegeven, alle in hetzelfde vierkante formaat met harde kaft en korte teksten zonder hoofdletters of interpunctie in abcb-rijm naast de tekening. Terugkerende hoofdpersonen van deze boeken zijn onder meer het varken betje big, de twee beren boris en barbara en de hond snuffie. Alle getekend in de stijl van nijntje: eenvoudige, tot de essentie teruggebrachte zwarte lijntekeningen zonder perspectief ingekleurd met een beperkt aantal kleuren en even eenvoudige en opvallende gezichten die de lezer recht 'aankijken' zijn hierbij de belangrijkste

⁵⁰⁰ "Overlijden Dick Bruna 'breaking news' over de hele wereld", *De Utrechtse Internet Courant*, 17 februari 2017.

⁵⁰¹ "Geschiedenis". A.W. Bruna: <http://www.awbruna.nl>. <https://www.awbruna.nl/wat-wij-doen/> (geraadpleegd 9 maart 2018).

⁵⁰² "Nijntje en Egmond aan Zee". Online Egmond aan Zee: <http://www.onlineegmondaanzee.net>. <https://www.onlineegmondaanzee.net/single-post/2016/10/04/Nijntje-en-Egmond-aan-Zee> (geraadpleegd 9 maart 2018).

kenmerken. De op het eerste gezicht rechte en strakke lijnen hebben altijd een ‘bibber’, zoals Bruna dit zelf omschreef: elke tekening is uniek en met de hand geschilderd.⁵⁰³ Bruna ontving in 2016 de Max Velthuijs-prijs voor zijn hele oeuvre.⁵⁰⁴

Nijntje heeft veel indruk gemaakt: er zijn zo’n 85 miljoen verkochte exemplaren van Bruna’s boeken en al drie generaties kinderen zijn opgegroeid met nijntje en de andere karakters. Op nijntje’s vijftigste verjaardag, in 2005, ontvangt ze bijna veertigduizend brieven van fans uit vele landen.⁵⁰⁵ In 2013 verschijnt *Nijntje: De Film*, een digitale driedimensionale animatiefilm die met gemengde reacties wordt ontvangen.⁵⁰⁶ Eerder al is nijntje te zien in het theater: *nijntje, de musical* toerde voor het eerst in 2001 en maakte een *comeback* in 2012. De zestien originele kinderliedjes in deze succesvolle musical werden geschreven door Ivo de Wijs (tekst) en Joop Stokkermans (muziek).⁵⁰⁷ De Wijs en Stokkermans maken nog drie musicals over nijntje: *nijntje is er weer* (2004), *nijntje op vakantie* (2007) en *nijntje viert feest* (2015). Op 20 mei 2017, zo’n drie maanden na het overlijden van Dick Bruna, bezoekt een Japanse filmploeg van de NHK Japan Broadcasting Corporation Utrecht om te beginnen met de opnames van een anderhalf uur durende documentaire over het leven van Bruna en, vooral, over het in Japan zo geliefde konijn nijntje.⁵⁰⁸

Wereldwijd zijn er vele tentoonstellingen gewijd aan nijntje en Bruna’s andere personages en in 2006 wordt het Dick Bruna Huis geopend als onderdeel van het Centraal Museum in Utrecht. Tijdens de opening van dit museum wordt een aantal gebouwen in Utrecht tijdelijk voorzien van nijntje-oren.⁵⁰⁹ Negen jaar later, in 2015, wordt het Dick Bruna Huis omgebouwd tot het nijntje museum. Het nijntje museum heeft een vaste opstelling en wisselende tentoonstellingen met werk van Dick Bruna en zelfs met zijn originele atelier, maar is voornamelijk gericht op peuters en kleuters en reflecteert de ‘wereld van nijntje’.⁵¹⁰ Tevens is een collectie van zo’n 120 nijntje-objecten in het bezit van het Rijksmuseum in Amsterdam. Daarnaast zijn er in Nederland twee nijntje-winkels die nijntje-merchandise verkopen. De verkoop van deze producten loopt zo goed, dat Bruna er miljonair door wordt.

In Utrecht, de stad waar Bruna het grootste deel van zijn leven woonde en werkte en waarover hij altijd met veel liefde sprak, is een Dick Brunasingel. Er zijn ook twee nijntje-standbeelden te zien, een op de Mariaplaats en een aan het begin van de Van Asch van Wijckskade (op het nijntje pleintje), en is zelfs een nijntje-stoplicht geïnstalleerd op de Lange Viestraat. Ook in Egmond aan Zee, de geboorteplaats van nijntje, zijn verwijzingen: sinds 2008 is er een nijntje aan zee-plein, waar ook een nijntje-standbeeld te

⁵⁰³ Witman, Bob. “Dick Bruna (1927–2017) creëerde met Nijntje een universum waarin geen cynisme of kwaad bestaat”, *Volkskrant*, 17 februari 2017.

⁵⁰⁴ “Dick Bruna ontvangt Max Velthuijs-prijs 2016”, nu.nl: <http://www.nu.nl>. 22 september 2016 <https://www.nu.nl/boek/4325257/dick-bruna-ontvangt-max-velthuijs-prijs-2016.html> (geraadpleegd 9 maart 2018)..

⁵⁰⁵ Witman 2017.

⁵⁰⁶ Zie e.g. “Nijntje de Film”. Recensie op filmtotaal: <http://www.filmtotaal.nl>. <https://www.filmtotaal.nl/recensie/9847> (geraadpleegd 9 maart 2018).

⁵⁰⁷ “Nijntje, de musical (3+)”. Theater De Veste: <https://www.theaterdeveste.nl>. https://www.theaterdeveste.nl/programma/5856/Theaterfamilie/Nijntje_de_musical_3_/ (geraadpleegd 9 maart 2018).

⁵⁰⁸ Ham, Hans van den. “Japanse filmploeg probeert het success van nijntje te verklaren”, *Algemeen Dagblad*, 21 mei 2017.

⁵⁰⁹ “Nijntje-museum in Utrecht geopend”, *Trouw*, 16 februari 2006.

⁵¹⁰ Website nijntje museum: <http://nijntjemuseum.nl>

zien is, op het strand staan nijntje-markeringsborden en vlakbij het eerder genoemde plein staat een nijntje-boot waarop kinderen kunnen spelen.⁵¹¹ Na het overlijden van Dick Bruna worden spontaan bloemen gelegd bij de nijntje-standbeelden in Egmond aan Zee en Utrecht⁵¹²

Nijntje leeft voort: op 21 juni 2017 is de 62^e verjaardag van het populaire konijn in veel bibliotheken aanleiding voor een nijntjefeest.⁵¹³

⁵¹¹ “Nijntje en Egmond aan Zee”.

⁵¹² “Bloemen neergelegd bij Nijntje-momument in Egmond aan Zee”, NH Nieuws, 18 februari 2017; “Bloemen bij nijntje-pleintje in Utrecht”, *Algemeen Dagblad*, 17 februari 2018.

⁵¹³ Van den Ham 2017.

3.32 2017–5. Opening megabioscoop Kinopolis

Datering: 7 mrt. 2017

Bereik: 2015–2017

Beschrijving:

“Wij willen de *ultimate cinema experience* bieden.”⁵¹⁴

Op 1 juli 2015 krijgt Kinopolis toestemming van de Raad van State voor de bouw van een nieuwe megabioscoop op het Jaarbeursplein. Met 3.300 stoelen in 14 zalen zal het een van de grootste bioscopen van Nederland worden.⁵¹⁵ De bouw maakt deel uit van het grootschalige project CU2030, waarbij diverse nieuwe gebouwen worden geplaatst in het gebied rondom het Centraal Station, waaronder het nieuwe stationsgebouw, het moderne Stads kantoor, TivoliVredenburg en het vernieuwde Hoog Catharijne. Op 19 november 2015 start de bouw van de megabioscoop.

Hoewel de opening gepland staat voor begin 2017, worden de eerste zes bioscoopzalen al op 14 december 2016 ingewijd. De eerste film die wordt getoond, is *Rogue One: A Star Wars Story* en is te zien in een van de twee Laser ULTRA-zalen waar Dolby Atmos-geluid en een scherm van 156 vierkante meter voor een ultieme ervaring moeten zorgen.⁵¹⁶ De vroegtijdige opening valt bewust samen met de première van de Star Warsfilm en Kinopolis besteedt veel aandacht aan de marketing; zo marcheert een leger stormtroopers door de stad naar de bioscoop en wordt vanuit het carillon van de Dom de bekende *theme song* van Star Wars ten gehore gebracht, meegespeeld door een orkest bij de Kinopolisbioscoop alsmede door vele straatartiesten in het centrum van de stad. De campagne trekt veel bekijks en krijgt ook veel aandacht in de media.⁵¹⁷ Een jaar na de opening gaat opnieuw een Star Warsfilm in première in de Kinopolisbioscoop: *The Last Jedi*. Om het eenjarige bestaan te vieren worden kortingsflyers en donuts uitgedeeld en krijgen kinderen snoepzakjes met filmfiguren.⁵¹⁸

⁵¹⁴ Aldus CEO van de Kinopolis Group Eddy Duquenne tijdens de officiële opening van Kinopolis Jaarbeurs “Kinopolis Jaarbeurs is officieel geopend”, *De Utrechtse Internet Courant*, 8 maart 2017.

⁵¹⁵ “Kinopolis Group gets green light for new megaplex in Utrecht Jaarbeurs”. Kinopolis Group: <http://corporate.kinopolis.com>. 1 juli 2015. <https://corporate.kinopolis.com/en/press-releases/kinopolis-group-gets-green-light-new-megaplex-utrecht-jaarbeurs> (geraadpleegd 28 maart 2018).

⁵¹⁶ “Kinopolis Jaarbeurs is open”. CU2030: <http://cu2030.nl>. 14 december 2016. <http://cu2030.nl/archive/2016-12-14/kinopolis-jaarbeurs-nu-open> (geraadpleegd 28 maart 2018); “Bioscoop Kinopolis opent met Rogue One”. Utrecht Nieuws: <http://utrecht.nieuws.nl>. <https://utrecht.nieuws.nl/knipsels/61016/bioscoop-kinopolis-opent-rogue-one/> (geraadpleegd 28 maart 2018).

⁵¹⁷ “Heel Utrecht in de ban van Star Wars: Opvallende campagne megabioscoop Kinopolis Jaarbeurs”. Oneshoe: <http://onshoe.nl>. <https://onshoe.nl/werk/reclame-campagnes/opvallende-campagne-megabioscoop-kinopolis-jaarbeurs> (geraadpleegd 28 maart 2018). Zie ook, e.g.: Franck, Roeland. “Heilsoldaten oog in oog met Stormtroopers”, *Algemeen Dagblad*, 10 december 2016.

⁵¹⁸ “Kinopolis Jaarbeurs bestaat 1 jaar”. Stadsnieuws: <http://utrecht.nieuws.nl>. 12 december 2017. <https://utrecht.nieuws.nl/stadsnieuws/66616/kinopolis-jaarbeurs-bestaat-1-jaar/> (geraadpleegd 28 Hotspot-monitor gemeente Utrecht | 29 november 2018

Op dinsdag 7 maart 2017 wordt Kinopolis Jaarbeurs officieel geopend. Honderden bezoekers wonen een “spectaculair officieel openingsfeest” bij in de lobby die vanwege de première van *Kong: Skull Island* is omgetoverd tot een jungle, “compleet met palmbomen, vuurkorven bij de entree en exotische trommelaars”.⁵¹⁹ Op dat moment hebben al 70.000 mensen de reeds geopende zes zalen bezocht.

Kinopolis Group werd in 1997 opgericht na een fusie tussen twee kleinere bioscoopconcerns, Bert en Claeys, beide familiebedrijven. Joost Bert is nog steeds co-CEO van de Kinopolis Group, maar de Claeysfamilie verkocht in 2006 haar aandelen aan investeerders. Inmiddels zijn er vijftig Kinopolisbioscopen in Europa, waarvan meer dan 75% in Nederland, België en Frankrijk. In december 2017 koopt Kinopolis Group het Canadese Landmark Cinemas op voor bijna 85 miljoen euro en neemt bij deze annexatie nog eens drieënveertig bioscopen over. In totaal heeft het concern 814 bioscoopzalen, ruim 180.000 stoelen, 3.750 werknemers en vele miljoenen bezoekers per jaar.⁵²⁰ De zeventien Nederlandse bioscopen behelzen samen 117 zalen met ruim 22.000 stoelen.⁵²¹ Op 2 juli 2014 begint Kinopolis Group aan zijn intocht in Nederland door de overname van de bioscopen van Wolff, waarvan er twee in Utrecht zijn. Wolff Camera sluit in maart 2015 en de Wolffbioscoop in Hoog Catharijne blijft open tot kort na de (eerste) opening van de nieuwe Kinopolis megabioscoop op het Jaarbeursplein.⁵²² Ook in Dordrecht en Breda zijn Kinopolisbioscopen gebouwd; beide openen in 2016. Een vierde nieuwbouwbioscoop zal in de zomer van 2018 worden geopend in 's-Hertogenbosch.⁵²³

Kinopolis wil zich op diverse manieren onderscheiden van andere bioscoopconcerns. Mensen ontmoeten elkaar zowel vóór als na het bioscoopbezoek in de centrale lobby die een open en aangename sfeer heeft en tevens toegankelijk is voor niet-bioscoopbezoekers. Er zijn zithoeken waarin trailers worden getoond en games kunnen worden gespeeld en een snackbar met een ruim assortiment, waaronder zelfs T-shirts, posters en boeken. De snoepwinkel Megacandy lijkt wel een supermarkt voor snoep en het Jaarbeursrestaurant Speijs, dat zich bevindt tussen de bioscoop en de Jaarbeurs, biedt een ruime keuze aan maaltijden. Ook is er een ‘Event room’ waar evenementen kunnen worden gehouden. De moderne megabioscoop is uitgerust met laserprojectie in alle zalen die zorgt voor haarscherp beeld, dat net als het geluid van het allerhoogste niveau is.⁵²⁴ Om geluidsoverdracht te voorkomen, zijn alle zalen apart opgehangen.⁵²⁵ Al deze state-of-the-art bioscoopinfrastructuur is gecombineerd met royale beenruimte

maart 2018); “Star Wars en donuts bij eerste jubileum Kinopolis Jaarbeurs”, *De Utrechtse Internet Courant*, 14 december 2017.

⁵¹⁹ “Kinopolis Jaarbeurs is officieel geopend”, 2017.

⁵²⁰ “Kinopolis Group gets green light for new megaplex in Utrecht Jaarbeurs”, 2015.

⁵²¹ “Over Kinopolis”. Kinopolis: <http://corporate.kinopolis.com>. https://corporate.kinopolis.com/nl/over-kinopolis#_ga=2.219261212.400505116.1522220967-1596567680.1522220967 (geraadpleegd 28 maart 2018).

⁵²² “Bouw Kinopolis Jaarbeurs van start”. Filmdistributeurs Nederland: www.filmdistributeurs.nl. <http://www.filmdistributeurs.nl/nieuws/bouw-kinopolis-jaarbeurs-utrecht-van-start/> (geraadpleegd 28 maart 2018).

⁵²³ “Feestelijke opening Kinopolis Jaarbeurs”. Persbericht. Kinopolis: <http://corporate.kinopolis.nl>. <https://corporate.kinopolis.com/nl/persberichten/feestelijke-opening-kinopolis-jaarbeurs> (geraadpleegd 28 maart 2018).

⁵²⁴ “Kinopolis Jaarbeurs”. In de buurt Utrecht: <http://indebuurt.nl>. <https://indebuurt.nl/utrecht/gids/bioscoop-kinopolis/> (geraadpleegd 28 maart 2018)..

⁵²⁵ Franck, Roeland. “Utrecht weer koploper met Kinopolis”, *Algemeen Dagblad*, 7 maart 2017.

en comfortabele stoelen, die zijn uitgerust met een sensorsysteem dat controleert of de bezoekers in de zaal zijn, dit ter vervanging van het oude controlesysteem waarbij kaartjes bij binnenkomst van de zaal werden gescheurd.⁵²⁶ Ook zijn pauzes afgeschaft; het bioscoop bezoekend publiek vond deze niet prettig. Naast de zeer grote bioscoopzalen – de grootste zaal bevat zeshonderd stoelen en heeft een scherm van 26 bij bijna 11 meter – biedt Kinopolis ook intiemere ruimtes met niet meer dan honderd stoelen.⁵²⁷ De roltrappen met gekleurde lichten zijn vooral onder kinderen populair.⁵²⁸ Gloednieuw is een Kinopolis app met beeldherkenning waarmee een filmaffiche kan worden gescand waarop informatie over de film en de voorstellingen verschijnt.⁵²⁹

Toch komt Kinopolis ook negatief in het nieuws: in februari 2017 laat de vakbond weten dat de arbeidsomstandigheden van de bioscoopmedewerkers steeds slechter worden: medewerkers kunnen tegen de cao in elke zondag worden ingeroosterd, moeten vakantiedagen inleveren en krijgen bovendien minder betaald voor overwerken en nachtdiensten. De loonsverhoging van 0,75 procent die Kinopolis biedt, kan volgens de vakbond niet als compensatie voor deze negatieve ontwikkelingen kunnen worden gezien. Volgens Kinopolis is de kritiek onterecht en gebaseerd op een misverstand.⁵³⁰

⁵²⁶ “Over Kinopolis”. Kinopolis: <http://corporate.kinopolis.com>

⁵²⁷ Franck 2017.

⁵²⁸ “Kinopolis Jaarbeurs bestaat 1 jaar”, 2017.

⁵²⁹ “Alle filminfo beschikbaar ‘on the spot’, dankzij nieuwe image recognition functionaliteit in Kinopolis app”. Persbericht. Kinopolis: <http://corporate.kinopolis.com>. 27 maart 2018.

<https://corporate.kinopolis.com/nl/persberichten/alle-filminfo-beschikbaar-spot-dankzij-nieuwe-image-recognition-functionaliteit> (geraadpleegd 28 maart 2018).

⁵³⁰ “Slecht nieuws voor personeel Kinopolis”, RTV Utrecht, 9 februari 2017.

3.33 2017–6. Actie voor perrontrappen Moreelsebrug

Datering: 28 mrt. 2017

Bereik: 2015–2017

Beschrijving:

De Moreelsebrug, die tot juni 2015 de projectnaam Rabobrug had maar een nieuwe naam kreeg die door middel van een prijsvraag werd gekozen, is een nieuwe brug voor fietsers en voetgangers die de binnenstad verbindt met de westzijde van de stad en die loopt over de perrons van het Centraal Station, die als brugsteunpunten worden benut. De brug is, inclusief de trappen aan beide uiteinden, bijna driehonderd meter lang en ongeveer tien meter breed en maakt deel uit van het grote renovatieproject van het stationsgebied CU2030. Het meest kenmerkende aspect is een rij IJzerbomen op de brug, die op het oog een verlenging is van de al aanwezige bomen op de Croeselaan aan de ene kant en in het Moreelsepark aan de andere kant van de brug. Er is bij het ontwerp veel aandacht besteed aan de esthetische kwaliteiten van de brug die met haar “overspanning in één helder, ruimtelijk zwierig gebaar” beter kan worden gezien “als een hoogwaardige voortzetting van de stedelijke ruimte dan specifiek als infrastructureel object”.⁵³¹ Aan beide kanten zijn liften en trappen met fietsgoten. Voor een hellingbaan waarop fietsers helemaal naar boven kunnen fietsen, was geen ruimte: de brug is te hoog en te kort om aan de maximale hellingsgraad voor een dergelijke baan te voldoen.⁵³² Verlichting komt niet van lantaarnpalen, maar is geïntegreerd in de handrail en in het wegdek.⁵³³

De bouw van de brug begint in juni 2015, als de eerste palen de grond in gaan. Op 22 december van dat jaar wordt het eerste stuk van de brug, twaalf meter lang en 32.600 kilo zwaar, geplaatst.⁵³⁴ Het zal dan nog bijna een jaar duren voor de brug helemaal af is en op 16 december 2016 gaat de Moreelsebrug officieel open. Bij de opening noemt wethouder Victor Everhardt de brug “een aanwinst voor het centrum van Utrecht” waar bezoekers en inwoners van de stad veel profijt van zullen hebben.⁵³⁵ Er wordt ook een nieuwe looproute gemaakt tussen Utrecht Centraal en de Moreelsebrug. Onder de wandelroute, die deel uitmaakt van het Forum, een groot verhoogd plein dat de hele Jaarbeurszijde van het spoor tussen de Van Sijpesteijnkade en de Moreelsebrug met elkaar verbindt, komt een extra fietsenstalling, de Knoopstalling, die plaats biedt aan drieduizend fietsen. De looproute wordt op 4 januari 2018 officieel geopend, net als de opening van de Moreelsebrug in het bijzijn van wethouder Everhardt.⁵³⁶

⁵³¹ “Moreelsebrug Utrecht Centraal Station”. Gebouw van het Jaar: www.gebouwvanhetjaar.nl.

<https://www.gebouwvanhetjaar.nl/entry/moreelsebrug-utrecht-centraal-station/> (geraadpleegd 7 mei 2018).

⁵³² “Moreelsebrug”. CU2030: <http://cu2030.nl>. <http://cu2030.nl/page/moreelsebrug> (geraadpleegd 7 mei 2018).

⁵³³ “Moreelsebrug Utrecht Centraal Station”. Gebouw van het Jaar: www.gebouwvanhetjaar.nl; Zie ook: “Ontwerp Moreelsebrug Utrecht” TCPM Ingenieurs & Adviseurs: www.tcpm.nl.

<https://www.tcpm.nl/project/item/429-ontwerp-moreelsebrug-utrecht> (geraadpleegd 7 mei 2018)..

⁵³⁴ “Eerste deel Moreelsebrug geplaatst”, *De Utrechtse Internet Courant*, 22 december 2015.

⁵³⁵ “Zo ziet de net geopende Moreelsebrug eruit”, *De Utrechtse Internet Courant*, 16 december 2016.

⁵³⁶ “Begin 2018 nieuwe looproute tussen Utrecht Centraal en Moreelsebrug”. CU2030: <http://cu2030.nl>. 1 december 2017. <http://cu2030.nl/archive/2017-12-01/forum-nieuwe-looproute-begin-1>>

De brug wordt met open armen ontvangen: mensen die van het station richting de Rabobank moeten, of andersom, hoeven nu niet meer helemaal om het Beatrixgebouw en via de Croeselaan te lopen. Hoewel het vlak na de opening van de nieuwe verbinding nog wat onduidelijk is waar de brug precies uitkomt en of het mogelijk is via de brug het station te bereiken, zijn de eerste reacties over het algemeen zeer positief.⁵³⁷ Toch komt er ook kritiek. De voetgangers en fietsers die de brug gebruiken, zijn vooral ongelukkig over het gebrek aan trappen die de Moreelsebrug direct met de perrons verbinden: dergelijke trappen zouden het veel gemakkelijker maken voor treinreizigers om van het station direct naar de binnenstad te lopen zonder door het onlangs vernieuwde Hoog Catharijne te hoeven gaan. Dit zou veel tijd schelen. Het is, niet geheel onverwachts, juist de eigenaar van Hoog Catharijne, Klépierre, die de komst van de trappen probeert tegen te houden: het is voor deze Franse organisatie juist prettig als er dagelijks zoveel mensen door het winkelcentrum moeten lopen om bij het station of in de binnenstad te komen.⁵³⁸ Dat treinreizigers door Hoog Catharijne moeten lopen is ook conform afspraken die zijn gemaakt met de Gemeente Utrecht.⁵³⁹

Toen bij het uitwerken van de plannen voor de voetgangers- en fietsverbinding bleek dat de brug precies over de perrons zou gaan lopen, is overwogen om zulke trappen naar de perrons aan de brug toe te voegen om het station voor treinreizigers gemakkelijker bereikbaar te maken. De gemeenteraad stelde voor om deze overwegingen om te zetten in concrete plannen, maar Klépierre liet dit niet gebeuren. De eigenaar van Hoog Catharijne vroeg informatie over reizigersaantallen op bij de gemeente, die zei zulke cijfers niet te hebben. Het conflict werd een juridische zaak en in februari 2017 stelde de rechter de Gemeente Utrecht in het gelijk. Wel werd door de rechter vastgelegd dat er op dat moment nog geen noodzaak was de trappen aan te leggen en dat deze er pas moeten komen wanneer de groei van de reizigersstroom toeneemt en de veiligheid van de reizigers in het geding komt.⁵⁴⁰ Volgens *De Utrechtse Internet Courant* zal dit op zijn vroegst in 2023 zijn.⁵⁴¹ Bij het ontwerp is rekening te houden met de mogelijkheid om de perrontrappen later nog toe te voegen.⁵⁴²

Op 28 maart 2017 wordt een petitie geopend door klimaatbeweging Utrecht Fossielvrij, die de Gemeente Utrecht verzoekt om de perrontrappen toch eerder te verwezenlijken. De petitie, waarin ook wordt vermeld dat de voetgangers en fietsers erg blij zijn met de nieuwe Moreelsebrug, met een “extra plusje voor de boompjes”, vraagt de gemeente om deze duurzame investering te doen, die volgens de ondertekenaars veel belangrijker is dan de commerciële belangen van Hoog Catharijne: “Plaats de belangen van je eigen inwoners boven die van de lobby van een winkelcentrum – en bouw nog dit jaar de

(geraadpleegd 7 mei 2018); “Nieuwe looproute tussen Utrecht CS en Moreelsebrug geopend”, RTV Utrecht, 4 januari 2018.

⁵³⁷ Langejan, Wim. “Passanten nu al ‘heel blij’ met de nieuwe looproute bij Utrecht Centraal”, *Algemeen Dagblad*, 4 januari 2018.

⁵³⁸ “Petitie voor aanleg perrontrappen Moreelsebrug: ‘Absurd dat Klépierre dit tegenhoudt’”, *De Utrechtse Internet Courant*, 29 maart 2017.

⁵³⁹ “Hoog Catharijne verliest slag in strijd om perrontrappen”, *De Utrechtse Internet Courant*, 27 februari 2017.

⁵⁴⁰ “Hoog Catharijne verliest slag in strijd om perrontrappen”, 2017.

⁵⁴¹ “Petitie voor aanleg perrontrappen Moreelsebrug: ‘Absurd dat Klépierre dit tegenhoudt’”, 2017.

⁵⁴² “Moreelsebrug”. CU2030: <http://cu2030.nl>

geplande perrontrappen aan de Moreelsebrug!”, zo sluit het eerste deel van de petitie af.⁵⁴³ Op het moment van schrijven, 7 mei 2018, zijn 12.248 handtekeningen binnengehaald van de benodigde vijftienduizend.⁵⁴⁴

Everhardt reageert al snel op de petitie. Hoewel hij zegt goed te begrijpen waarom de trappen zo gewenst zijn en de petitie voor hem ook niet als een verrassing komt, maakt het volgens de wethouder niet uit hoeveel handtekeningen er worden opgehaald: er is geen mogelijkheid om de perrontrappen snel te bouwen, omdat dit contractueel is afgesproken met Hoog Catharijne en de gemeente geen contractbreuk wil plegen.⁵⁴⁵ Voetgangers zullen dus nog tot 2023 moeten wachten, als de reizigersstroom zó groot is geworden dat de perrontrappen wel móeten worden aangelegd.

⁵⁴³ “Bouw perrontrappen aan de Moreelsebrug!”. Fossil Free Campaigns: <http://campaigns.gofossilfree.org>. 28 maart 2017. <https://campaigns.gofossilfree.org/petitions/bouw-perrontrappen-aan-de-moreelseburg-1> (geraadpleegd 7 mei 2018)..

⁵⁴⁴ <https://campaigns.gofossilfree.org/petitions/bouw-perrontrappen-aan-de-moreelseburg-1> (geraadpleegd 7 mei 2018)..

⁵⁴⁵ Steinberger, Mathijs. “Wethouder over petitie Moreelsebrug: perrontrappen kunnen nu niet”, *Algemeen Dagblad*, 7 april 2017.

3.34 2017–7. Sluiting C&A Vredenburg

Datering: 23 april 2017

Bereik: 2016–2017

Relatie met: 2013–10 (Sluiten markante Utrechtse familiebedrijven), 2016–1 (Sluiting V&D Utrecht)

Beschrijving:

Clemens en August Brenninkmeijer startten in 1841 C&A Brenninkmeijer, een linnen- en katoenbedrijf. Hun voorouders, afkomstig uit het Duitse Mettingen, waren al in de zeventiende eeuw actief in de linnenhandel.⁵⁴⁶ In 1841 openden ze een winkel in Sneek, de eerste van een groot aantal filialen van de succesvolle onderneming C&A, die nog altijd wordt geleid door de familie Brenninkmeijer. Nieuwe vestigingen in Leeuwarden en Amsterdam openden nog voor de eeuwwisseling. Begin twintigste eeuw werden ook winkels geopend in Duitsland en Groot-Brittannië, en na de oorlog in België, Frankrijk, Zwitserland en vele andere Europese landen. Tegenwoordig is het bedrijf zelfs actief in China, Brazilië, Argentinië en Mexico.⁵⁴⁷ Het bedrijf heeft wereldwijd meer dan vijftienhonderd filialen.⁵⁴⁸

Sinds 1923 maakt C&A deel uit van het Utrechtse straatbeeld: op 24 maart dat jaar opende een kledingmagazijn op Vredenburg 17, de plek waar voorheen het beroemde Haagsche Koffiehuys was gevestigd, dat nu moest verhuizen.⁵⁴⁹ Het pand, volledig verbouwd door de Amsterdamse architect Kasper Sickler, strekte van de Hogenbergsteeg (tussen het Vredenburg en de Lange Koestraat) tot de Korte Viestraat (tegenwoordig de St.-Jacobsstraat).⁵⁵⁰ In de eerste jaren werd alleen confectiekleding voor dames verkocht en vanaf 1925 ook kinder- en herenkleding.⁵⁵¹ In 1939 bood de verbreding van de Korte Viestraat en de aanleg van de St.-Jacobsstraat de gelegenheid om uit te breiden en werd een groot warenhuis gebouwd op de hoek van de St.-Jacobsstraat en het Vredenburg in opdracht van C&A. Voor architectenbureau Van der Laan, dat dit gebouw ontwierp, was het de eerste C&A-vestiging, maar zeker niet de laatste: het grootste deel van de C&A-warenhuizen in Nederland is door Van der Laan ontworpen,

⁵⁴⁶ “Het Begin”, op website C&A: <http://www.c-and-a.com>. <https://www.c-and-a.com/nl/nl/corporate/company/over-ca/het-verhaal/geschiedenis/> (geraadpleegd 7 maart 2018).

⁵⁴⁷ “C&A; een succesverhaal”, in *Wie Zijn Wij?* van: <http://www.c-and-a.com>. Via: <http://web.archive.org>. <https://web.archive.org/web/20120606063800/http://www.c-and-a.com:80/be/nl/corporate/wie-zijn-wij/over-ons/geschiedenis/> (geraadpleegd 7 maart 2018).

⁵⁴⁸ “C&A sluit twee Utrechtse filialen”, RTV Utrecht, 27 oktober 2016.

⁵⁴⁹ Franck, Roeland. “C&A Vredenburg telt af: winkel sluit op 23 april”, *Algemeen Dagblad*, 14 april 2017.

⁵⁵⁰ “C. & A. Brenninkmeijer’s Modemagazijnen”, *Utrechtsch Nieuwsblad*, 24 maart 1923.

⁵⁵¹ “C. en A. Brenninkmeyer”, *Utrechtsch Nieuwsblad*, 12 september 1925.

evenals enkele winkels van de keten in Groot-Brittannië.⁵⁵² Het nieuwe C&A-gebouw kreeg vele lovende reacties.⁵⁵³

In oktober 2016 wordt bekendgemaakt dat het filiaal van C&A aan het Vredenburg na 94 jaar zijn deuren zal gaan sluiten. Ook de C&A-winkel in winkelcentrum Kanaleneiland zal verdwijnen, net als een vestiging in Pijnacker en een in Nijverdal. De vier vestigingen draaien dan al enige tijd slecht en de verwachting is dat dit niet binnen aanzienlijke tijd zal gaan verbeteren. Twee andere winkels, een in Overvecht en een in Hoog Catharijne, blijven wel bestaan.⁵⁵⁴ De vestiging in Hoog Catharijne werd geopend in 2012.⁵⁵⁵ Volgens centrummanager binnenstad Jeroen Roose-van Leijden kan de gunstige locatie van de nieuwe vestiging in Hoog Catharijne hebben bijgedragen aan de beslissing de winkel aan het Vredenburg, die zich in de woorden van Roose-van Leijden “500 meter verderop in een verouderd pand” bevindt, te sluiten.⁵⁵⁶ Tevens is de concurrentie van andere kledingwinkels een belangrijke factor voor het voor velen iconische C&A-filiaal. Op 23 april 2017 sluit C&A Vredenburg. In 2015 en 2016 moesten ook V&D, schoenenconcern Macintosh, MS Mode en McGregor hun deuren sluiten.⁵⁵⁷

C&A is de afgelopen jaren twee keer negatief in het nieuws geweest. Nadat 112 werknemers van een textiel fabriek in Bangladesh in november 2012 bij een brand om het leven kwamen, wordt bekendgemaakt dat C&A, dat net als onder meer Primark en Wallmart kleding in deze fabriek liet produceren, al in 2011 wist dat de fabriek niet aan de veiligheidseisen voldeed.⁵⁵⁸ C&A stelt “ongeveer een miljoen” euro beschikbaar voor overlevenden van de brand en tekent het Bangladesh veiligheidsakkoord (voorheen Bangladesh Fire and Building Safety Agreement).⁵⁵⁹ In juli 2016 publiceert het Duitse weekblad *Die Zeit* een interview met C&A-topman Maurice Brenninkmeijer, waarin hij onthult dat C&A zowel voor als tijdens de Tweede Wereldoorlog heeft “geprofiteerd van de nazi’s”, en dat Russische en joodse krijgsgevangenen voor het bedrijf hebben gewerkt.⁵⁶⁰ Voor zover bekend heeft dit

⁵⁵² “Modewarenhuis C&A Vredenburg (Utrecht)”. Het Nieuwe Instituut:

<https://zoeken.hetnieuweinstituut.nl>.

<https://zoeken.hetnieuweinstituut.nl/nl/projecten/detail/4004ab95-57df-5050-bccd-74ff4ba17e77> (geraadpleegd 7 maart 2018).

⁵⁵³ “Nieuw C&A-gebouw werd vandaag opengesteld. Imponeerend pand is een aanwinst voor Utrecht!” *Utrechtsch Nieuwsblad*, 15 september 1939; “C. & A. in het nieuwe gebouw: Een lichte, ruimte-gevende en prettig aandoende sfeer”, *Utrechtsch Dagblad*, 15 september 1939.

⁵⁵⁴ “C&A sluit twee Utrechtse filialen”, RTV Utrecht, 27 oktober 2016.

⁵⁵⁵ “C&A lanceert nieuw winkelconcept in Hoog Catharijne te Utrecht”. Retaildetail:

<http://www.retaildetail.nl>. 9 oktober 2012. <https://www.retaildetail.nl/nl/news/vastgoed/ca-lanceert-nieuw-winkelconcept-hoog-catharijne-te-utrecht> (geraadpleegd 7 maart 2018).

⁵⁵⁶ Cazander, René. “Teleurgestelde klanten gaan hun C&A missen”, *Algemeen Dagblad*, 28 oktober 2017.

⁵⁵⁷ “C&A sluit vier filialen vanwege slechte resultaten”, *De Volkskrant*, 27 oktober 2016.

⁵⁵⁸ “C&A wist van misstanden fabriek Bangladesh”, *Algemeen Dagblad*, 29 november 2012.

⁵⁵⁹ “C&A compenseert getroffen arbeiders Bangladesh”, *Trouw*, 13 september 2013; “C&A tekent ook voor veiligheid Bengaalse arbeiders!” Schonen Kleren Campagne: <https://schonekleren.nl>. 14 mei 2013.

<https://schonekleren.nl/nieuws/2013/c-a-tekent-ook-voor-veiligheid-bengaalse-arbeiders> (geraadpleegd 7 maart 2018).

⁵⁶⁰ Reijn, Gerard. “C&A-patriarch spreekt over fout oorlogsverleden familieconcern”, *De Volkskrant*, 15 juli 2016.

niet bijgedragen aan de slechte bedrijfseconomische resultaten. De werknemers van de vier gesloten winkels hebben een baan gekregen bij andere filialen.⁵⁶¹

Het winkelend publiek is bedroefd over de sluiting van C&A op het Vredenburg. Klanten waren vooral blij met het ruime aanbod in de grote winkel en tevens waren ze te spreken over de relatief lage prijzen van de kleding.⁵⁶² Het is nog niet bekend wat er in het C&A-pand aan het Vredenburg zal worden gevestigd. In oktober 2017 opende er een pop-upwinkel voor kerstversiering.⁵⁶³ In diezelfde maand, nog geen half jaar na de sluiting van C&A Vredenburg, wordt bekend gemaakt dat een gloednieuwe vestiging van C&A geopend zal worden aan de Luxemburgpromenade in Leidsche Rijn Centrum.⁵⁶⁴

C&A zal binnenkort, voor het eerst in zijn bestaan, niet meer in handen zal zijn van de familie Brenninkmeijer; in januari 2018 publiceert *Der Spiegel* het nieuws dat C&A verkocht zal worden aan Chinese investeerders.⁵⁶⁵ In hetzelfde blad wordt dit nieuws een kleine maand later bevestigd in een interview met Alexander Brenninkmeijer.⁵⁶⁶

⁵⁶¹ "C&A sluit twee Utrechtse filialen", RTV Utrecht, 27 oktober 2016.

⁵⁶² Cazander 2016.

⁵⁶³ Vanderbosch, Maarten. "Kerstbomen, versiersels en héél veel ballen in voormalig C&A-pand", *Algemeen Dagblad*, 8 oktober 2017.

⁵⁶⁴ "C&A opent in voorjaar filiaal in Leidsche Rijn Centrum", *Algemeen Dagblad*, 11 oktober 2017.

⁵⁶⁵ Salden, Simone. "Es ist klug, nicht weiterzumachen, bis man pleite ist", *Der Spiegel*, 15 januari 2018.

⁵⁶⁶ El-Sharif, Yasmin; Simone Salden. "The Sale of Our Identity: C&A Family Member Discusses Firm's Uncertain Future", *Der Spiegel*, 13 februari 2018.

3.35 2017–8. Opening Dafne Schippersbrug

Datering: 13 mei 2017

Bereik: 2015–2017

Beschrijving:

Slechts weinig inwoners van de stad valt het voorrecht ten deel dat al bij leven een straat of brug naar hen wordt vernoemd. Dat de fiets- en voetgangersbrug over het Amsterdam–Rijnkanaal die in het voorjaar wordt geopend de naam van deze Utrechtse atlete draagt, zegt dan ook veel over de bijzondere sportprestaties die zij de afgelopen jaren heeft behaald. De brug verbindt de stadsuitbreiding in Leidsche Rijn, waar Schippers op school zat, met de oude wijk Oog in Al, waar ze is geboren en opgegroeid. Nadat de brug op 3 april al wordt opengesteld voor fietsers en voetgangers en zelfs al voor die tijd ‘illegaal’ was betreden, wordt deze op 13 mei 2017 officieel geopend.⁵⁶⁷

Topatlete Dafne Schippers werd geboren in Utrecht op 15 juni 1992. Al op jonge leeftijd bleek ze aanleg te hebben voor de meerkamp, de sprint en verspringen en won ze vele prijzen op belangrijke kampioenschappen. Zo werd Schippers in 2010 wereldkampioene bij de junioren op de zevenkamp en won ze drie jaar later brons op de wereldkampioenschappen voor senioren; ook behaalde ze met haar team zilver op de 4 x 100 meter estafette op de Europese kampioenschappen in 2012 en won ze dit onderdeel vier jaar later. Haar belangrijkste prestaties leverde ze echter in de sprint: ze werd Europees kampioene op de 100 en 200 meter in 2014 in Zürich, wereldkampioene op de 200 meter en tweede op de 100 meter op het WK Atletiek in Peking 2015, ze won Olympisch zilver op de 200 meter en Europees goud op de 100 meter in 2016 en werd wederom wereldkampioene op de 200 meter in 2017.⁵⁶⁸ Ze is de eerste Nederlandse vrouw ooit die een gouden medaille wint op het WK Atletiek.

Naar aanleiding van deze indrukwekkende prestaties en de records die Schippers heeft gevestigd, zijn talrijke belangrijke onderscheidingen aan de sprintster toegekend. In 2011 won zij de NOC*NSF Young Talent Award, ze werd uitgeroepen tot Nederlands sportvrouw van het jaar 2015 en 2017 tijdens het NOC*NSF Sportgala en tot Europees atlete van het jaar 2014 en 2015 door de Europese Atletiekfederatie (EAF) en de Koninklijke Nederlandse Atletiekunie (KNAU) bekroonde Schippers zeven jaar achtereenvolgend (2011–2017) tot atlete van het jaar. Het blad *Elsevier* riep de atlete in 2015 uit tot Nederlander van het jaar en in december 2017 werd Schippers geridderd in de Orde van Oranje–Nassau.

Ook de geboortestad van Dafne Schippers, waar zij sportte bij atletiekvereniging Hellas, eert haar: trots op hun stadsgenote roepen lezers van het *AD Utrechts Nieuwsblad* haar uit tot Utrechter van het Jaar 2014, het jaar waarin ze Europees kampioene wordt op zowel de 100 als de 200 meter sprint. Schippers kan zelf de uitreiking niet bijwonen, omdat ze op een trainingskamp is.⁵⁶⁹ Daarnaast ontvangt ze in 2014 de Sportpenning van de Stad Utrecht en krijgt ze op 16 augustus 2017 de Gouden Domtoren van de

⁵⁶⁷ “Bijna klaar: de Dafne Schippersbrug, voor lopers én fietsers”, NOS, 15 oktober 2016; Cazander, René. “Eindelijk over de Dafne Schippersbrug”, *Algemeen Dagblad*, 3 april 2017.

⁵⁶⁸ Schippers, Derek. “Biografie”. Dafne Schippers: www.dafneschippers.nl. www.dafneschippers.com/biografie/?lang=nl (geraadpleegd 30 maart 2018).

⁵⁶⁹ “Dafne Schippers gekozen tot ‘Utrechter van het Jaar’ 2014”, *Algemeen Dagblad*, 5 januari 2015; “Dafne Schippers Utrechter van het jaar”, RTV Utrecht, 6 januari 2015.

Gemeente Utrecht uitgereikt. In de aanloop naar de Olympische Spelen van 2016 schildert de Utrechtse kunstenaar Rob Heerdink een rennende Schippers op de buitenmuur van zijn huis op de Adelaarstraat, vergezeld van de Olympische ringen en de tekst "Ren, Dafne Ren!".⁵⁷⁰

De opening van de brug gaat gepaard met diverse activiteiten. Zo wordt de eerste Utrechtse Bruggenloop georganiseerd door RunInn Utrecht, gelopen door 315 deelnemers, en is er een 'bewonerslunch' voor inwoners van Leidsche Rijn en Oog in Al die wordt bijgewoond door 80 mensen, dit om de nieuwe verbinding tussen de twee wijken te symboliseren. Om twee uur 's middags wordt de brug officieel geopend door wethouder Lot van Hooijdonk, de achttien kinderen die een kleurplatenwedstrijd hadden gewonnen en natuurlijk Dafne Schippers zelf. Tevens is *Over de Brug*, een gratis verkrijgbaar boekje over de brug, gepubliceerd, waarvan Schippers het eerste exemplaar overhandigd krijgt.⁵⁷¹ Schippers laat weten zeer vereerd te zijn met de naam van de brug en zegt van plan te zijn er regelmatig overheen te fietsen.⁵⁷²

Het was aanvankelijk de bedoeling dat de brug al halverwege 2016 geopend zou worden. De ruimtelijke inpassing van de brug, met name van de oostelijke op- en afrit, levert echter de nodige hoofdbreken op en het project loopt flinke vertraging op.⁵⁷³ Maar op 27 mei 2015 kan dan toch een begin worden gemaakt met de bouw van de betonnen brug, die 110 meter overspant.⁵⁷⁴ Onderdelen van de brug worden in september 2016 ingevaren en in oktober worden de brugdelen ingehangen. Omdat hiervoor veel belangstelling is, wordt aan beide kanten van het Amsterdam-Rijnkanaal een tribune gebouwd voor toeschouwers. Daarnaast kunnen de werkzaamheden via een webcam worden gevolgd.⁵⁷⁵

De slanke hangbrug met asymmetrische pylonen, ontworpen door architectenbureau NEXT in samenwerking met Rudy Uytenhaak en Partners Architecten, bouwkundig ingenieur Arup en Bureau B+B ondervindt problemen met gladheid: fietsers gaan vooral op koude en natte dagen regelmatig onderuit.⁵⁷⁶ Hoofdaannemer Strabag waarschuwde al in het begin van de ontwikkeling van de brug voor gevaren: de brug zou op sommige plaatsen te steil zijn en bij bepaalde winterse weertypen te glad worden. Strabag raadt de Gemeente aan een verwarmingssysteem te plaatsen om gladheid tegen te gaan,

⁵⁷⁰ Remmers, Freke. "Dafne rent al in Utrecht", *Algemeen Dagblad*, 11 augustus 2016.

⁵⁷¹ "Dafne Schippersbrug". Gemeente Utrecht: [www.utrecht.nl. https://www.utrecht.nl/wonen-en-leven/verkeer/verkeersprojecten/dafne-schippersbrug/](https://www.utrecht.nl/wonen-en-leven/verkeer/verkeersprojecten/dafne-schippersbrug/) (geraadpleegd 30 maart 2018).

⁵⁷² "Bijna klaar: de Dafne Schippersbrug, voor lopers én fietsers", 2016.

⁵⁷³ "Foto's: Dafne Schippersbrug eindelijk open voor fietsers en voetgangers", *De Utrechtse Internet Courant*, 3 april 2017.

⁵⁷⁴ "Dafne Schippersbrug". NEXT Architects: [www.nextarchitects.com. http://www.nextarchitects.com/nl/projects/dafne_schippers_bicycle_bridge](http://www.nextarchitects.com/nl/projects/dafne_schippers_bicycle_bridge) (geraadpleegd 30 maart 2018).

⁵⁷⁵ "Dafne Schippersbrug wordt ingevaren". NEXT Architects: [www.nextarchitects.com, 19 september 2016. http://www.nextarchitects.com/nl/what/2016/#3204](http://www.nextarchitects.com/nl/what/2016/#3204) (geraadpleegd 30 maart 2018). "Bijna klaar: de Dafne Schippersbrug, voor lopers én fietsers", 2016.

⁵⁷⁶ "ARC17: Dafne Schippersbrug + OBS Oog in Al - NEXT architects". De Architect: [www.dearchitect.nl. Laatst gewijzigd: 22 augustus 2017. http://www.dearchitect.nl/projecten/arc17-dafne-schippersbrug-obs-oog-al-next-architects](http://www.dearchitect.nl/latst-gewijzigd-22-augustus-2017-http://www.dearchitect.nl/projecten/arc17-dafne-schippersbrug-obs-oog-al-next-architects) (geraadpleegd 30 maart 2018); "Dafne Schippersbrug". NEXT Architects; Koop, Peter. "Onderzoek naar anti-vriesasfalt Dafne Schippersbrug", *Algemeen Dagblad*, 8 februari 2018. Hotspot-monitor gemeente Utrecht | 29 november 2018

maar dit wordt te duur gevonden. Wel wordt een extra noodoverschot gemaakt voor het regenwater.⁵⁷⁷ Onderzoeksbureau TNO heeft de situatie onderzocht en komt tot de conclusie dat “de meeste delen voldoende stroef” zijn, zeker nadat de witte markering tussen voet- en fietspad is “opgeruwd”.⁵⁷⁸ Wethouder Kees Geldof (VVD) laat onderzoeken of anti-vriesasfalt kan worden aangelegd, omdat dit op andere bruggen de gladheid significant heeft verminderd.⁵⁷⁹

De reacties op de brug zijn, na de opening, overwegend positief. Een van de eerste voetgangers die de brug betreden, woont in Leidsche Rijn en vertelt het *Algemeen Dagblad* dat hij nu gemakkelijk zijn zus in Oog in Al kan bezoeken. Ook openbare basisschool Oog in Al, die letterlijk onder de brug ligt en met de brug, het park en het fietspad één samenhangend geheel vormt, is nu veel beter bereikbaar.⁵⁸⁰ Ook in de architectonische wereld valt de brug in de smaak: de Dafne Schippersbrug wordt genomineerd voor de Dakawards in 2016 en krijgt een eervolle vermelding voor de Betonprijs in 2017, een prijs waarvoor het niet in aanmerking kwam omdat hiervoor “het materiaal beton te weinig substantieel aanwezig was”.⁵⁸¹ Ook het belangrijke internationale *designmagazine* Designboom prijst de brug.⁵⁸²

⁵⁷⁷ Belzen, Thomas van. “Aannemer waarschuwde al voor sprekgladde Dafne Schippersbrug”. Cobouw: [www.cobouw.nl](https://www.cobouw.nl/bouwbreed/nieuws/2017/11/aannemer-waarschuwde-al-voor-spekgladde-dafne-schippersbrug-101254541). 8 november 2017. <https://www.cobouw.nl/bouwbreed/nieuws/2017/11/aannemer-waarschuwde-al-voor-spekgladde-dafne-schippersbrug-101254541> (geraadpleegd 30 maart 2018).

⁵⁷⁸ Koop 2018. Zie: Vliet, D. van. *TNO 2018 R10059: Stroefheidsmetingen Daphne Schippersbrug*. Rapport. 24 januari 2018. <https://www.rtvutrecht.nl/data/docus/1573573.pdf> (geraadpleegd 30 maart 2018)..

⁵⁷⁹ Koop 2018; “Onderzoekers: Dafne Schippersbrug meer dan stroef genoeg”, RTV Utrecht, 22 februari 2018).

⁵⁸⁰ Cazander 2017.

⁵⁸¹ “Dafne Schippersbrug”. NEXT Architects; *Betonprijs 2017: Winnaars*, 2017: p. 18, zie: <http://www.betonvereniging.nl/images/72/2093.pdf> (geraadpleegd 30 maart 2018).

⁵⁸² “Groot international designmagazine prijst ontwerp Dafne Schippersbrug”, *De Utrechtse Internet Courant*, 3 april 2017.

3.36 2017–9. Oud–burgemeester Annie Brouwer overlijdt

Datering: 17 mei 2017

Bereik: 2017

Beschrijving:

Annie Henny Brouwer–Korf werd op 19 juli 1946 geboren in Groningen. Ze studeerde rechten aan de Rijksuniversiteit Groningen en werkte in de eerste helft van de jaren '70 als jurist bij het Academisch Ziekenhuis in Groningen, waar ze in de tweede helft van dat decennium hoofd rechtspositiezaken werd. Hierna kwam ze als lid van de Partij van de Arbeid in de gemeenteraad van Nijmegen en in 1982 werd ze daar wethouder en locoburgemeester. Van 1989 tot 1994 was ze de eerste vrouwelijke burgemeester van Zutphen en van 1994 tot 1999 burgemeester van Amersfoort, een functie waarin haar eveneens geen vrouw voorging. Tussen 1999 en 2008 was Brouwer burgemeester van Utrecht en in deze periode werd ze benoemd tot Officier in de Orde van Oranje–Nassau. Ondanks dat ze in 2007 met prepensioen ging, bleef ze actief: ze was onder meer voorzitter van de Raad van Toezicht van de Open Universiteit, lid van de Onderzoeksraad voor Veiligheid en voorzitter van het Nationaal Reumafonds. De organisatie van het homoculturele Midzomergrachtfestival stelde in 2007 de Annie Brouwer–Korfprijs in die wordt uitgereikt aan mensen die een belangrijke bijdrage hebben geleverd aan de emancipatie van homo– en biseksuelen. De eerste Annie Brouwer–Korfprijs werd aan Brouwer zelf uitgereikt. Op 17 mei 2017 overlijdt Annie Brouwer na langdurige ziekte op 70–jarige leeftijd in haar woonplaats Utrecht.⁵⁸³

Brouwer was een van de passagiers in de trein die op 23 mei 1977 bij De Punt werd gekaapt door Molukse gijzelnemers. Op dat moment was ze in verwachting van haar eerste kind en op 5 juni werd ze, samen met een andere zwangere vrouw, vrijgelaten, zes dagen voor de gewelddadige beëindiging van de treinkaping. Voor Brouwer was de gebeurtenis een omslagpunt in haar leven; ze besloot haar baan in het Academisch Ziekenhuis vaarwel te zeggen en ging de politiek in. Politiek werd haar met de paplepel ingegoten: Brouwer kwam uit een 'rood nest' "met abonnementen op Het Vrije Volk en de VARA–gids" en haar vader had haar geleerd dat het belangrijk is je actief in te zetten voor het opbouwen van een betere samenleving.⁵⁸⁴ "Dat spreekt mij wel aan", vertelde Brouwer in een interview in 2001.⁵⁸⁵

Brouwers burgemeesterschap in Utrecht begon rumoerig: na het vertrek van Ivo Opstelten naar Rotterdam, solliciteerden veertien kandidaten naar de functie van burgemeester van Utrecht. Ook Henk Westbroek van Leefbaar Utrecht was een uitdager.⁵⁸⁶ De vertrouwenscommissie sprak een voorkeur uit voor Jacob Kohnstamm (D66).⁵⁸⁷ Deze commissie besloot echter op het laatste moment toch een keuze te maken voor een vrouw en Brouwer werd gekozen als burgemeester, een aanleiding voor Henk Westbroek en partijgenoot Broos Schnetz om een hoop ophef te maken. De aanwezigheid van partijgenoten van

⁵⁸³ "Mr. A.H. (Annie) Brouwer–Korf". Parlement: www.parlement.com.

https://www.parlement.com/id/vhjl18heq8kl/a_h_annie_brouwer_korf (geraadpleegd 8 mei 2018. "Oud–burgemeester Annie Brouwer (70) overleden", RTV Utrecht, 18 mei 2017.

⁵⁸⁴ Dirks, Bart. "Annie Brouwer (1946–2017) was burgemeester met oog voor het persoonlijke", *De Volkskrant*, 18 mei 2017.

⁵⁸⁵ "Oud–burgemeester van Utrecht Annie Brouwer overleden", NOS, 18 mei 2017.

⁵⁸⁶ Dirks 2017.

⁵⁸⁷ Boer, Elaine de. "Utrecht wenst Brouwer–Korf als nieuwe burgemeester", *De Volkskrant*, 28 april 1999. Hotspot–monitor gemeente Utrecht | 29 november 2018

Westbroek in de gemeenteraad zorgde voor veel emotie in de lange gemeenteraadsvergaderingen en er werd getwijfeld aan de autoriteit van de nuchtere Groningse: “zij kan het institutionele onvoldoende scheiden van het persoonlijke”, zei de lokale voorzitter van D66.⁵⁸⁸ Brouwer kreeg als burgemeester te maken met grote problemen in de stad: de opening van drugshotels, de instelling van een samenscholingsverbod in Kanaleneiland-Noord, het dodelijke ongeluk met de ingestorte werftrap en rellen in Ondiep zijn slechts enkele voorbeelden van een lange lijst met moeilijkheden.⁵⁸⁹

Desondanks was Brouwer een zeer geliefde burgemeester: ze werd geroemd om haar vermogen om verschillende partijen met elkaar te verbinden, haar betrokkenheid en “haar ‘bijna ontspannen manier’ van leiderschap in tijden van rellen, rampspoed en noodlot.”⁵⁹⁰ Veel overleggen vonden plaats in Brouwers huiskamer in haar huis aan de Brigittenstraat, waar “diverse bestuurscrises in de kiem [werden] gesmoord”.⁵⁹¹ Ook Westbroek begon haar meer te waarderen en vergeleek haar met een “lievelingstante: een schat van een mens”.⁵⁹² Schnetz omschrijft haar als “een geweldige, stevige, lieve dame, de beste burgemeester van Utrecht van de afgelopen tientallen jaren”.⁵⁹³ Als afscheidscadeau aan de stad schonk Brouwer, die een groot kunstliefhebber was, het kunstwerk *A Mon Seul Désir*, een twaalf meter lange bank met keramische tegels.⁵⁹⁴

Bij Brouwer was in 2006 een tumor in de long en onder de arm geconstateerd. Twee keer werd ze bestraald. In 2006 liep de Utrechtse burgemeester een legionellavergiftiging op tijdens een vakantie in Italië, waarvan ze herstelde. Op teletekst kwam een bericht van de NOS waarin stond dat Brouwer zou zijn overleden, maar dit bleek gebaseerd op een onbetrouwbare bron. Vlak daarna kreeg ze een longembolie. Haar aanhoudende klachten waren aanleiding voor verder onderzoek waarbij de longtumor werd ontdekt. Eerder al, in 1993, werd Brouwer gediagnostiseerd met borstkanker. Tijdens het overwinnen van deze ziekte, bleef ze doorwerken en alleen toen ze voor een borstoperatie naar het ziekenhuis moest, was ze enkele weken niet aanwezig op het stadhuis van Zutphen, waar ze in die tijd burgemeester was.⁵⁹⁵

Op de dood van de ‘burgermoeder’, een term die Brouwer overigens niet graag hoorde, wordt verdrietig gereageerd. Op de dag dat haar overlijden bekend wordt gemaakt en op de dag van de uitvaart, hangt de Utrechtse stadsflag halfstok op het stadhuis en het stadskantoor.⁵⁹⁶ Op beide locaties ligt een condoleanceregister.⁵⁹⁷ De uitvaart in de Nicolaïkerk kenmerkt zich door een grote hoeveelheid kleurige bloemen en een wellicht nog grotere hoeveelheid herinneringen aan de oud-burgemeester die worden gedeeld door de aanwezigen. Haar strijd lust tegenover de ziekte wordt geprezen en haar man en kinderen benadrukken daarnaast het liefdevolle karakter van hun vrouw en moeder. Ook haar werklust

⁵⁸⁸ Vanderbosch, Maarten. “Annie Brouwer, betrokken ‘burgermoeder’ achter de schermen”, *Algemeen Dagblad*, 18 mei 2017; Dirks 2017. Zie ook: “Twijfels aan gezag burgemeester Brouwer”, *De Volkskrant*, 17 april 2004.

⁵⁸⁹ “Oud-burgemeester Annie Brouwer (70) overleden”, RTV Utrecht, 2017.

⁵⁹⁰ Vanderbosch 2017.

⁵⁹¹ Vanderbosch 2017.

⁵⁹² Vanderbosch 2017.

⁵⁹³ Dirks 2017.

⁵⁹⁴ Vanderbosch 2017.

⁵⁹⁵ Vanderbosch 2017; Bruntink, Rob; Anja Krabben. “Die kanker blijft altijd bij je”, *De Volkskrant*, 24 september 2005.

⁵⁹⁶ “Oud-burgemeester Annie Brouwer overleden”, *Algemeen Dagblad*, 18 mei 2017.

⁵⁹⁷ “Utrecht reageer op overlijden Annie Brouwer”, *De Utrechtse Internet Courant*, 18 mei 2017.

wordt door velen genoemd. De uitvaart wordt bijgewoond door het voltallige Utrechtse college, de commissaris van de koning, oud-burgemeesters van Utrecht Ivo Opstelten en Aleid Wolfsen, twee oud-burgemeesters van Amersfoort en de huidige Utrechtse burgemeester Jan van Zanen, die net als enkele vriendinnen van Brouwer ook veel vrolijke herinneringen deelt. Het is een waardige dienst die past bij het karakter van Annie Brouwer. “Pas als jullie mij vergeten, ben ik echt dood” heeft Brouwer ooit gezegd. Van Zanen lijkt in zijn speech op deze woorden te reageren als hij zegt: “Utrecht mag en zal haar niet vergeten”. Brouwer is in besloten kring gecremeerd.⁵⁹⁸

⁵⁹⁸ “Uitvaart Annie Brouwer: “Pas als jullie mij vergeten, ben ik echt dood”, RTV Utrecht, 23 mei 2017.

3.37 2017–10. Verkoop Sint–Willibrordkerk

Datering: 30 juni 2017

Bereik: 2014–2017

Relatie met: 2015–2 (Vergeefs protest tegen rooms–katholieke kerksluitingen)

Beschrijving:

Het neogotische rijksmonument de Sint–Willibrordkerk aan de Minrebroederstraat werd gebouwd vanaf 1875 en ingewijd in 1877 door aartsbisschop Schaepman. Opdrachtgever voor de bouw was het St. Bernulphusgilde, een vereniging bestaande uit priesters en kunstenaars die rooms–katholieke kerken wilde bouwen in de stijl van de Nederrijnse gotiek. De Willibrordkerk is hoger en korter dan andere kerken, omdat er beperkte ruimte was tussen de al bestaande gebouwen in de Utrechtse binnenstad. De architect is Alfred Tepe, het houtsnijwerk is vervaardigd door Friedrich Wilhelm Mengelberg, de gebrandschilderde ramen zijn ontworpen door Heinrich Geuer, het smeedwerk is van Gerard en Jan Hendrik Brom, en de polychrome beschildering van Chr. Lindsen. De ontwerper van het orgel is Michaël Maarschalkerweerd.⁵⁹⁹ De samenwerking tussen deze verschillende kunstenaars en vakmannen heeft geleid tot een bijzondere en rijk gedecoreerde kerk, een *gesamtkunstwerk* dat wordt gezien als een hoogstandje van de Utrechtse School. De kerk is als een van de weinige van zijn soort bewaard gebleven (veel kerken werden in de jaren '60 afgebroken of ontdaan van hun interieur).

In 2014 wordt in de Willibrordkerk de satirische theatervoorstelling *De Uitvaart* van Dries Verhoeven opgevoerd, georganiseerd door de Vrijwilligersstichting Culturele Evenementen Sint–Willibrordkerk (SCEW). In dit toneelstuk worden begrafenissen nagespeeld en worden doodskisten gebruikt, en volgens het St. Willibrord Apostolaat heeft het stuk “duidelijk een ontwijpend karakter”. Er wordt besloten dat er voorlopig geen eucharistievieringen meer in de kerk worden gehouden.⁶⁰⁰ Ook andere religieuze instellingen mogen er geen diensten houden. Het bisdom laat weten dat aartsbisschop Wim Eijk de kerk alleen opnieuw wil inzegenen als er geen controversiële theatervoorstellingen meer worden opgevoerd en het bisdom volledige zeggenschap krijgt over wat zich in de kerk afspeelt. De eigenaar van de kerk, de Sint Willibrordusstichting, wil dit echter niet, omdat het gelooft “dat de neogotische kerk een monument is, dat losstaat van ‘geloof’ en ‘cultuur’”. Om de kerk open te kunnen houden voor bezoekers, is het noodzakelijk de ruimte te verhuren, zo laat de stichting weten.⁶⁰¹ Er wordt gezocht naar een nieuwe eigenaar die ervoor kan zorgen dat er weer katholieke diensten worden gehouden in de kerk – veel gelovigen zijn boos omdat de kerk nu wordt gebruikt voor evenementen – en die bovendien kan voorkomen dat het monument moet sluiten.⁶⁰² Op 30 juni 2017 wordt bekendgemaakt dat, nadat eerder die maand al een akkoord was bereikt, nu ook de gemeente heeft ingestemd met de overname van de Willibrordkerk door de priesterbroederschap Pius X, die er al ruim een half jaar traditionele missen

⁵⁹⁹ Sint–Willibrordkerk: www.sintwillibrordkerk.nl. <https://www.sintwillibrordkerk.nl/orgel.php> (geraadpleegd 11 mei 2018)..

⁶⁰⁰ “Mis in Sint Willibrordkerk geschrapd na nepuitvaart”, *Algemeen Dagblad*, 19 mei 2014.

⁶⁰¹ “Geïrriteerde katholieken verlaten St. Willibrordkerk”, RTV Utrecht, 11 september 2014.

⁶⁰² “Commotie rond verkoop Sint–Willibrordkerk”, RTV Utrecht, 11 april 2017.

verzorgt op zondagmiddag, waar tussen de twintig en de dertig gelovigen op afkomen.⁶⁰³ Voorwaarden die Pius X stelt, zijn dat de kerk enkel voor religieuze diensten wordt gebruikt en dat de broederschap de eigenaar van het gebouw wordt met volledige zeggenschap over wat zich binnen de muren afspeelt.⁶⁰⁴ Er zullen dus geen “ontwijdende” toneelvoorstellingen meer te zien zijn. De SCEW wordt opgeheven.⁶⁰⁵ De kerk blijft wel gewoon open voor publiek.⁶⁰⁶

Pius X werd opgericht in 1970 door aartsbisschop Marcel Lefebvre en is een ultraconservatieve vereniging van traditionele priesters en bisschoppen. De oprichting was een reactie op het Tweede Vaticaans Concilie: de broederschap verwerpt bepaalde constituties binnen de kerk. Lefebvre consacreeerde in 1988 vier priesters van Pius X zonder toestemming van het Vaticaan, en hierdoor ontstond een schisma: de broederschap splitste zich af van de rooms-katholieke kerk. Op 2 juli 1988 werd het officieel geëxcommuniceerd door paus Johannes Paulus II. Op het moment dat de Willibrordkerk na vertoon van het bovengenoemde toneelstuk wordt ontwijd, heeft Pius X bijna zeshonderd priesters in zeventig landen, zevenhonderdvijftig kapellen en kerken, honderddrieënzestig priorijen, meer dan honderd broeders, bijna tweehonderd zusters en ook ruim honderd scholen, zeven weeshuizen, en twee privé-universiteiten. Inmiddels zijn deze aantallen verder gegroeid.⁶⁰⁷ In Nederland heeft de broederschap ongeveer zeshonderd volgelingen.⁶⁰⁸

De broederschap is erg controversieel. Zo is Pius X-bisschop Richard Williamson een notoire ontkenner van de Holocaust, noemde het hoofd van Pius X, Bernard Fellay Joden “vijanden van de kerk”, en heeft Lefebvre lovend gesproken over het Franse Vichy-regime, dat heulde met de Duitse bezetter. Ook vond hij Jean-Marie Le Pen een geschikte man.⁶⁰⁹ Vooral in Frankrijk heeft Pius X naast een religieuze ook een politieke identiteit en overlapt het met de populistische beweging Front National.⁶¹⁰ Daarnaast zijn er in de media berichten opgedoken over seksueel misbruik door priesters van de broederschap in Zweden.⁶¹¹ Pius X-pater Carlo de Beer zegt dat het “belachelijk” is dat de broederschap wordt afgeschilderd als een groep fundamentalisten en Holocaustontkenners.⁶¹²

⁶⁰³ “Definitief akkoord over verkoop Willibrordkerk”, RTV Utrecht, 6 juni 2017; “Utrecht stemt definitief in met verkoop Sint Willibrordkerk”, RTV Utrecht, 30 juni 2017; Vusse, Peter van de. “Ontwijdde Willibrordkerk gaat mogelijk in verkoop”, *Algemeen Dagblad*, 14 juli 2016.

⁶⁰⁴ Vusse, Peter van de. “Opinie: Houd de Willibrordkerk open”, *Algemeen Dagblad*, 20 mei 2017.

⁶⁰⁵ “Commotie rond verkoop Sint-Willibrordkerk”, RTV Utrecht, 2017; “Gemeente Utrecht stemt in met roerige verkoop Sint-Willibrordkerk”. www.nu.nl. 30 juni 2017.

<https://www.nu.nl/utrecht/4805142/gemeente-utrecht-stemt-in-met-roerige-verkoop-sint-willibrordkerk.html> (geraadpleegd 11 mei 2018).

⁶⁰⁶ Zie ook: “Willibrordkerk Utrecht wee in handen conservatieve katholieken”, NOS, 30 juni 2017.

⁶⁰⁷ “Queslques statistiques au sujet de la Fraternité Sacerdotale Saint-Pie X”. Fraternité Sacerdotale Saint-Pie X: <http://laportelatine.org>. 22 april 2018.

<http://laportelatine.org/quisommesnous/statistiques/stat.php> (geraadpleegd 11 mei 2018).

⁶⁰⁸ Van de Vusse 2016.

⁶⁰⁹ Goossens, Jerry. “Pius X”, *Algemeen Dagblad*, 12 april 2017.

⁶¹⁰ Van de Vusse 2016.

⁶¹¹ Tieleman, Yelle. “Fel debat over verkoop St. Willibrordkerk aan omstreden Pius X”, *Algemeen Dagblad*, 6 juni 2017.

⁶¹² Tieleman 2017.

De beslissing van de gemeente kan dus als verrassend worden gezien. Duizenden Utrechters zijn fel tegen de overname door de controversiële ultraconservatieve broederschap.⁶¹³ Ook de Joodse gemeenschap in Utrecht is niet gelukkig met de overname van de kerk door de als antisemitisch bekend staande groep.⁶¹⁴ Een brief met een dringend verzoek de monumentale kerk niet aan de broederschap te verkopen, die is ondertekend door zevenentwintig bekende Nederlanders, waaronder Maarten van Rossem, Herman van Veen, Claudia de Breij, Joris Linssen, Ad van Liempt en drie wethouders, wordt aan de gemeente verstuurd.⁶¹⁵ Mensen vragen zich af of de koop van de kerk door een dergelijke controversiële broederschap wel “te rijmen valt met de open en tolerante sfeer van Utrecht als vrijzinnige stad”.⁶¹⁶ Tijdens een raadsinformatiebijeenkomst over de toekomst van de kerk lopen de spanningen dan ook hoog op.⁶¹⁷ De aanwezige vrijwilligers van de SCEW zijn bang dat er geen evenementen meer mogen plaatsvinden in de kerk als Pius X deze overneemt.⁶¹⁸ Desalniettemin besluit de gemeente de verkoop door te laten gaan. Hoewel de gemeente haar beslissing verantwoordt door te zeggen dat zij zich niet wil “branden aan de scheiding van kerk en staat” en het volgens wethouder Geldof niet aan de gemeente is wat er in private instellingen gebeurt, lijkt de keuze vooral financieel.⁶¹⁹ De Willibrordkerk was in de jaren '90 voor 85 miljoen euro gerestaureerd met geld dat was geleend van de Gemeente Utrecht. De Sint Willibrordusstichting heeft een schuld van ruim 1,3 miljoen euro bij het Nationaal Restauratiefonds en nog eens driehonderdvijftigduizend euro bij het Utrechts Restauratiefonds waarvoor de Gemeente Utrecht garant staat.⁶²⁰ Pius X koopt het monument met bijbehorende schulden en dit is voor de gemeente een verleidelijk aanbod.⁶²¹

De kerk wordt weer een heiligdom en veel katholieken zijn hier erg blij mee.⁶²² Ook bleek de vrees van de SCEW-vrijwilligers niet geheel terecht: Pater De Beer laat weten dat de kerk open blijft voor culturele activiteiten en muziek, zolang deze in de ogen van de broederschap niet blasfemisch zijn.⁶²³ De kerk blijft dagelijks te bezichtigen.⁶²⁴

⁶¹³ “Utrecht stemt definitief in met verkoop Sint Willibrordkerk”, RTV Utrecht, 30 juni 2017.

⁶¹⁴ Goossens 2017.

⁶¹⁵ Tieleman 2017.

⁶¹⁶ Knight, George. “College Utrecht wil rijksmonument Willibrordkerk verkopen aan conservatief-katholieke Pius X. Staat Utrechtse raad dit toe?”. Wordpress: <http://georgeknightland.wordpress.com>. 7 juni 2017. <https://georgeknightlang.wordpress.com/2017/06/07/college-utrecht-wil-rijksmonument-willibrordkerk-verkopen-aan-conservatief-katholieke-pius-x-staat-utrechtse-raad-dit-toe/> (geraadpleegd 11 mei 2018).

⁶¹⁷ Tieleman 2017.

⁶¹⁸ Tieleman 2017.

⁶¹⁹ Remmers, Freke. “Gemeenteraad stemt in: Pius X mag Willibrordkerk kopen”, *Algemeen Dagblad*, 9 juni 2017; “Pius X neemt ondanks protest Willibrordkerk over”, *De Utrechtse Internet Courant*, 6 juni 2017.

⁶²⁰ Van de Vusse 2016.

⁶²¹ Van de Vusse 2017.

⁶²² “Commotie rond verkoop Sint-Willibrordkerk”, RTV Utrecht, 2017.

⁶²³ Tieleman 2017.

⁶²⁴ “Definitief akkoord over verkoop Willibrordkerk”, RTV Utrecht, 6 juni 2017.

3.38 2017–11. Protest tegen afbraak gevel Universiteitsmuseum

Datering: 11 juli 2017

Bereik: 2015–heden

Beschrijving:

Het Universiteitsmuseum heeft een collectie van bijna tweehonderdduizend oude en hedendaagse wetenschapshistorische objecten die te maken hebben met academisch onderzoek. Er zijn vaste en wisselende, vaak interactieve tentoonstellingen bedoeld voor jong en oud. “De bezoeker van het museum wordt zelf onderzoeker, experimenteert, helpt bij het verzamelen van onderzoeksdata en ontmoet de wetenschapper”, zo legt de website uit.⁶²⁵ Sinds 1996 is het museum gevestigd aan de Lange Nieuwstraat⁶²⁶, waar het publiek ook toegang heeft tot de Oude Hortus, een “prachtige stilteplek in het hart van de stad” met tal van bijzondere planten.⁶²⁷ Het gebouw onderging in 1996 een ingrijpende verbouwing naar een ontwerp van architect Koen van Velsen, die hiervoor een Rietveldprijs ontving.

In september 2015 maakt het Universiteitsmuseum bekend dat het wil beginnen aan een ingrijpend renovatie- en verbouwingsproject. Het gebouw aan de Lange Nieuwstraat is dan bijna twintig jaar in gebruik als museum en wordt intensief gebruikt door de vele bezoekers, vele malen meer dan waarop bij de transformatie tot museum werd gerekend: bij de oplevering in 1996 werd uitgegaan van 25.000 bezoekers per jaar, maar deze aantallen liepen sterk op en in 2014 kwamen meer dan 75.000 mensen naar het museum. “Het Universiteitsmuseum barst uit zijn voegen”, zo staat te lezen op de website; het museum kan de bezoekersstroom niet meer verwerken.⁶²⁸ Het ontwerp voor de verbouwing van het museum door architectenbureau De Zwarte Hond beoogt geen vergroting van het gebouw. Wel wordt de indeling aangepast en het aanzicht van de gevel aan de Lange Nieuwstraat zal volledig worden veranderd om meer ruimte te geven aan de collectie en aan de vele bezoekers. De entree wordt verruimd en de glazen voorgevel en de “houten doos” die bij de ingang door het glas te zien is, zullen verdwijnen.⁶²⁹ In het nieuwe ontwerp krijgt het gebouw een nieuwe entree en gevel met een ‘transparant karakter’, zodat er een doorkijk ontstaat op de Oude Hortus vanaf de Lange Nieuwstraat. Daarnaast zal het gebouw

⁶²⁵ “Verbouwing Universiteitsmuseum”. Universiteitsmuseum: www.universiteitsmuseum.nl. 23 november 2017. <http://www.universiteitsmuseum.nl/te-zien-en-te-doen/agenda-en-nieuws/nieuws/2017/verbouwing-en-vernieuwing-universiteitsmuseum-utrecht> (geraadpleegd 23 mei 2018).

⁶²⁶ Het Universiteitsmuseum, opgericht in 1928, was eerder gevestigd aan de Trans en verhuisde in 1980 naar de Biltstraat.

⁶²⁷ “De Oude Hortus”. Universiteitsmuseum: www.universiteitsmuseum.nl. <http://www.universiteitsmuseum.nl/te-zien-en-te-doen/oude-hortus> (geraadpleegd 23 mei 2018).

⁶²⁸ “Verbouwing Universiteitsmuseum”. Universiteitsmuseum: www.universiteitsmuseum.nl 2017.

⁶²⁹ “Protest tegen verbouwing Universiteitsmuseum groeit”. RPL WoerdenL www.rplwoerden.nl 17 januari 2018. <https://www.rplwoerden.nl/nieuws/16678-protest-tegen-verbouwing-universiteitsmuseum-groeit> (geraadpleegd 23 mei 2018).

duurzamer worden gemaakt.⁶³⁰ De verbouwing moet beginnen aan het einde van 2016 en in 2018 worden afgerond.⁶³¹

Het proces loopt echter diverse malen vertraging op. In juli 2017 wordt duidelijk dat de welstandscommissie kritisch is over deze nieuwe plannen. Waar het ontwerp van architect Koen van Velsen in haar ogen twintig in een eenvoudige, minimalistische vormgeving voorzag goed accordeerde met de omgeving, mist het nieuwe ontwerp juist die kwaliteit. De commissie adviseert de architect daarom zijn ontwerp “conceptueel te heroverwegen.”⁶³² De kritiek leidt tot een beperkte aanpassing van het ontwerp, waarna de commissie toch instemt met verder uitwerking voor het voorliggende ontwerp, al blijft zij het slopen van het bijzondere ontwerp van architect Van Velsen ernstig betreuren.⁶³³ Maar intussen keren ook anderen zich publiekelijk tegen de sloop van de gevel van Van Velsen.⁶³⁴ Een oud-medewerker van de universiteit start een petitie, die 581 keer wordt ondertekend en eind januari 2018 wordt aangeboden aan de gemeenteraad. Om sloop te voorkomen wordt in de petitie erop aangedrongen het gebouw een beschermde status te geven zodat het behouden zal blijven.⁶³⁵ Ook het CDA in Utrecht maakt zich zorgen. Raadslid Bert-Jan Brussaard stelt in januari 2018 schriftelijke vragen aan de gemeente.⁶³⁶ Ook hij pleit voor een beschermde status van het gebouw.⁶³⁷

De vele protesten lijken hun vruchten af te werpen: begin februari 2018 gaat de gemeente na het ontvangen van de petitie en de vragen van het CDA in overleg met het Universiteitsmuseum over de vernieuwing van het gebouw. De gemeente laat weten het een inderdaad bijzonder gebouw te vinden dat goed past in het deel van de stad waar het zich bevindt. Het pand wordt door het Cuypersgenootschap

⁶³⁰ “Start ontwerp verbouwing Universiteitsmuseum Utrecht”. Aronsohn Raadgevende Ingenieurs: <http://aronsohn.nl>. 7 september 2015. <http://aronsohn.nl/2015/09/07/start-ontwerp-verbouwing-universiteitsmuseum-utrecht/> (geraadpleegd 23 mei 2018).

⁶³¹ “De Zwarte Hond vernieuwt Universiteitsmuseum”. Architectenweb: <http://architectenweb.nl>. 16 september 2015. <https://architectenweb.nl/nieuws/artikel.aspx?ID=37501> (geraadpleegd 23 mei 2018).

⁶³² Verslag van de Commissie Welstand en Monumenten, 11 juli 2017. “Universiteitsmuseum gaat 1,5 jaar dicht wegens verbouwing, welstandcommissie niet eens met nieuwe plannen”, *De Utrechtse Internet Courant*, 12 juli 2017.

⁶³³ Verslag van de Commissie Welstand en Monumenten, 17 oktober 2017.

⁶³⁴ “Nostalgische Utrechtse vrezen verbouwing Universiteitsmuseum”. Ustad: www.ustad.nl. 8 januari 2018. <https://www.ustad.nl/nieuws/1716675/nostalgische-utrechtse-vrezen-verbouwing-universiteitsmuseum.html> (geraadpleegd 23 mei 2018).

⁶³⁵ “Behoud het gebouw van Koen van Velsen voor het Universiteitsmuseum Utrecht”. Petities: <http://petities.nl>. <https://petities.nl/petitions/behoud-het-gebouw-van-koen-van-velsen-voor-het-universiteitsmuseum-utrecht?locale=nl> (geraadpleegd 23 mei 2018). Hoekstra, Diane. “Petitie tegen ingrijpende verbouwing Universiteitsmuseum”, *AD UN*, 6 januari 2018. “Ruim 560 handtekeningen overhandigd voor behoud ontwerp Universiteitsmuseum Utrecht”, *De Utrechtse Internet Courant*, 31 januari 2018.

⁶³⁶ “CDA bezorgd over ‘slopen’ gebouw Universiteitsmuseum”. Utrecht nieuws: <http://utrecht.nieuws.nl>. 2018.; “Schriftelijke vragen, ID 684”. Gemeente Utrecht. 11 januari 2018. <http://ibabsonline.eu/LijstDetails.aspx?site=Utrecht&ListId=1a44fa8b-87b1-4076-bcbc-2e4da459ad2b&ReportId=fdc0a976-0ae0-4063-813c-2f62f9f8fae1&EntryId=8af7aa4d-79bd-48cc-aa9f-0febd65a647c&searchtext=> (geraadpleegd 23 mei 2018).

⁶³⁷ “Protest tegen verbouwing Universiteitsmuseum groeit”. RPL WoerdenL www.rplwoerden.nl, 2018. Hotspot-monitor gemeente Utrecht | 29 november 2018

formeel aangedragen voor een gemeentelijke monumentenstatus en het team Erfgoed dat deze aanvraag behandelt, laat zich er positief over uit. De aanvraag is nog in behandeling.⁶³⁸

Op 13 februari 2018 maakt museumdirecteur Paul Voogt bekend dat de verbouwing van het Universiteitsmuseum voorlopig wordt uitgesteld. De procedure omtrent de aanvraag voor een monumentenstatus wordt afgewacht. Voogt is teleurgesteld en begrijpt de ophef over het jonge gebouw niet goed. Jarenlange voorbereiding en een definitief ontwerp worden nu van tafel geveegd, terwijl altijd contact was onderhouden met de welstandscommissie, omwonenden en de gemeente. Het museum blijft open tot duidelijk is wat er verder gaat gebeuren.⁶³⁹

⁶³⁸ “Gemeente Utrecht gaat zich beraden op sloop en verbouwing Universiteitsmuseum”, *De Utrechtse Internet Courant*, 3 februari 2018.

⁶³⁹ “Sluiting Universiteitsmuseum Utrecht voorlopig van de baan”. www.nu.nl. 13 februari 2018. <https://www.nu.nl/utrecht/5131145/sluiting-universiteitsmuseum-utrecht-voorlopig-van-baan.html> (geraadpleegd 23 mei 2018); Vusse, Peter van de. “Verbouwing Universiteitsmuseum Utrecht uitgesteld”, *Algemeen Dagblad*, 13 februari 2018; “Universiteitsmuseum Utrecht stelt ingrijpende verbouwing uit”, RTV Utrecht, 13 februari 2018; “Toekomstplannen: tijd voor vernieuwing”. Universiteitsmuseum: www.universiteitsmuseum.nl. 11 januari 2018. <http://www.universiteitsmuseum.nl/te-zien-en-te-doen/agenda-en-nieuws/nieuws/2018/toekomstplannen-universiteitsmuseum> (geraadpleegd 23 mei 2018).

3.39 2017–12. Huldiging vrouwenteam EK Voetbal

Datering: 7 aug. 2017

Bereik: 2017

Beschrijving:

Door Denemarken met 4–2 te verslaan in de Grolschveste in Enschede, schrijven de ‘Oranjeleeuwinnen’ op 6 augustus 2017 geschiedenis door het Europees Kampioenschap voetbal te winnen. Nooit eerder stond een vrouwenelftal zelfs in de finale van een EK. Zeker nu het met het mannenvoetbal slecht gaat – in 2016 kwalificeert het mannenelftal zich niet voor het EK en twee maanden na de zege van de Oranjevrouwen wordt duidelijk dat ook het WK in 2018 niet gespeeld gaat worden door de leeuwen van Oranje – bezorgt de overwinning uitzinnige vreugde in heel Nederland. Op 7 augustus worden de voetbalsters gehuldigd in Park Lepelenburg in Utrecht.⁶⁴⁰

Het is een opvallende keuze van de KNVB om de huldiging in Park Lepelenburg te laten plaatsvinden en niet, zoals bij de mannen traditioneel wel gebeurt, met een rondvaart op de Amsterdamse grachten. KNVB-persvoorlichter Daan Schippers legt de keuze uit: “Utrecht leek ons direct een logische plek. Het was een van de speelsteden dit EK en de eerste wedstrijd van het toernooi op 16 juli werd er gespeeld”. Die wedstrijd won Nederland van Noorwegen met 1–0 en Utrecht kan daarom worden gezien als de plek waar het succes van de Oranjeleeuwinnen begon.⁶⁴¹ Daarnaast was er een praktische reden om voor Utrecht te kiezen: de voetbalsters verblijven in Zeist, en dat is dus dichtbij; bovendien is Utrecht als centrale stad ook voor fans uit andere delen van het land goed te bereiken. Ook was de KNVB bang dat de huldiging van de dames wellicht niet zo goed zou worden bezocht als bijvoorbeeld de huldiging in 2010 van het mannenelftal dat toen tweede werd op het WK. Om te voorkomen dat er een rondvaart zou komen met “een halve man en een paardenkop” langs de kant en een podium op een halfleeg plein, wordt gekozen voor een kleinere locatie: in Park Lepelenburg is plaats voor twaalfduizend fans en het ziet er al gauw vol uit. Hoewel er steeds meer interesse komt voor vrouwenvoetbal – de finale tegen Denemarken werd door 4,1 miljoen mensen bekeken en in het stadion zaten 28.000 fans – is de mannsport nog altijd veel populairder dan het damesequivalent.⁶⁴² Er is geen precedent voor een leeuwinnenhuldiging waardoor moeilijk te voorspellen is hoeveel mensen op het evenement af zullen komen. Oud-bondscoach van de Oranjevrouwen Vera Pauw is bang dat Park Lepelenburg te klein zal zijn en dat er veel meer dan twaalfduizend mensen op af kunnen komen. Ze verwacht dat het aantal bezoekers “wel eens meer dan het dubbele” kan zijn en vreest dat de politie in zo’n geval in de problemen zal komen.⁶⁴³ De gemeente houdt voor de zekerheid rekening met meer bezoekers dan er op het terrein kunnen en plaatst een groot scherm aan de overkant van het water op de rotonde aan de Maliesingel voor mensen die niet meer in

⁶⁴⁰ “Oranjevrouwen feestelijk gehuldigd in Utrecht”. www.nu.nl. 7 augustus 2017.

<https://www.nu.nl/binnenland/4871609/oranjevrouwen-feestelijk-gehuldigd-in-utrecht.html> (geraadpleegd 9 mei 2018).

⁶⁴¹ Sys, Mira. “Is Park Lepelenburg groot genoeg voor de huldiging?”, *NRC*, 7 augustus 2017.

⁶⁴² Sys 2017.

⁶⁴³ Koppe, Iris. “Waarom kregen Oranjevrouwen geen rondvaart door de grachten van Amsterdam?”, *De Volkskrant*, 7 augustus 2017.

Park Lepelenburg passen zodat ook zij de huldiging live kunnen zien.⁶⁴⁴ Ook op de Neude en bij het Spoorwegmuseum staat een groot scherm.⁶⁴⁵

Utrechts burgemeester Van Zanen laat weten dat het “een enorme operatie” was om de huldiging te organiseren. Het werd natuurlijk pas de dag ervoor bekend dat de dames het EK wonnen en er is dus weinig tijd om de dag zó in te richten dat er voor zowel de voetbalsters als de fans een leuk feest is en tegelijkertijd ieders veiligheid kan worden gewaarborgd. Even wordt een lange rondvaart door de Utrechtse grachten overwogen, maar om veiligheidsredenen is dit niet haalbaar.⁶⁴⁶ Bezoekers wordt aangeraden met het openbaar vervoer te komen: in het gebied rondom Park Lepelenburg geldt op 7 augustus een verkeersverbod. Er zijn vrijwilligers ingezet die de fans vanaf de stations naar Park Lepelenburg wijzen.⁶⁴⁷ De KNVB verwacht geen grote problemen tijdens de huldiging: vrouwenvoetbalfans zijn vaak “groepen vrouwen en families met jonge kinderen” die niet bekend staan als overlastveroorzakers. In het park kan er op “een paar banken” na weinig kapot.⁶⁴⁸ Bezoekers van Park Lepelenburg moeten door poortjes heen om het terrein te betreden.⁶⁴⁹ Op deze manier wordt gecontroleerd hoeveel mensen er aanwezig zijn en er worden op dit punt ook tassen gecontroleerd: flesjes en blikjes met alcoholhoudende dranken, glazen, stokken, vuurwerk, wapens en andere voorwerpen die gevaarlijk zouden kunnen zijn, zijn niet toegestaan. Spandoeken zonder stok mogen wel worden meegenomen, mits de teksten niet kwetsend zijn. Ook grote rugzakken, weekendtassen en koffers mogen het terrein niet op.⁶⁵⁰ Daarnaast wordt supporters afgeraden in de singel te springen.⁶⁵¹

Dan is het zover. Het gras op de oevers is gemaaid en afvalbakken en bankjes zijn weggehaald zodat er veel plek is voor Oranjefans. Veiligheidsmaatregelen zijn van kracht en Utrecht is klaar om de Oranjeleeuwinnen te ontvangen en te eren. Om zeven uur 's avonds vertrekken de voetbalsters per boot vanaf de Zonstraat om een eretocht van een kwartier over de Stadsbuitengracht te maken die uitkomt bij Park Lepelenburg. Daar is al vanaf vijf uur een podiumprogramma met diverse artiesten bezig voor de massaal toegestroomde fans. Om tien voor half acht verschijnen de kersverse Europees Kampioenen op het podium en hier blijven ze zo'n twintig minuten om te worden toegejuicht. Het podiumprogramma gaat daarna nog tot ongeveer half negen door.⁶⁵² Park Lepelenburg is helemaal vol: er zijn twaalfduizend uitzinnige Oranjefans op het terrein. Langs de kant van de Stadsbuitengracht staan nog eens duizenden

⁶⁴⁴ Sys 2017.

⁶⁴⁵ “Programma huldiging Oranje leeuwinnen bekend”, *De Utrechtse Internet Courant*, 7 augustus 2017; “Huldiging Oranje Leeuwinnen: kom met ov en spring niet in de gracht”, RTV Utrecht, 7 augustus 2017.

⁶⁴⁶ Koppe 2017.

⁶⁴⁷ “Huldiging Oranje Leeuwinnen: kom met ov en spring niet in de gracht”, RTV Utrecht, 2017.

⁶⁴⁸ Sys 2017.

⁶⁴⁹ Jildert. “Programma huldiging OranjeLeeuwinnen in Utrecht”. Mee Met Oranje: www.meemeteranje.nl. 6 augustus 2017. <https://www.meemeteranje.nl/24965-programma-huldiging-oranjeleeuwinnen-in-utrecht/> (geraadpleegd 9 mei 2018).

⁶⁵⁰ “Programma huldiging Oranje leeuwinnen bekend”, *De Utrechtse Internet Courant*, 2018; “Huldiging Oranjeleeuwinnen”. Ons Oranje: www.onsoranje.nl. 7 augustus 2017. <https://www.onsoranje.nl/huldiging> (geraadpleegd 9 mei 2018)..

⁶⁵¹ “Huldiging Oranje Leeuwinnen: kom met ov en spring niet in de gracht”, RTV Utrecht, 2017.

⁶⁵² Jildert 2017; “Huldiging Oranje Leeuwinnen: kom met ov en spring niet in de gracht”, RTV Utrecht, 2017.

mensen om de voetbalsters voorbij te zien varen en toe te juichen.⁶⁵³ Ook op de Neude en op de andere locaties waar grote schermen zijn geplaatst, staan duizenden mensen om de huldiging live mee te maken. Burgemeester Van Zanen feliciteert de Oranjeleeuwinnen en het hele team met de overwinning. “Jullie inspireerden”, zei hij daarna.⁶⁵⁴

De huldiging wordt live op NPO1 uitgezonden. Hierdoor komen het Sportjournaal en The Great British Bake-off the vervallen.⁶⁵⁵ Ruim 2,1 miljoen mensen kijken naar de uitzending op televisie. De prijsuitreiking de dag ervoor werd bekeken door bijna 5,4 miljoen mensen.⁶⁵⁶ Ook op RTV Utrecht en via de radio, een app, officiële en onofficiële websites, Facebook, YouTube en Instagram is de huldiging te volgen.⁶⁵⁷ Van Zanen is trots op het verloop van de huldiging, die zonder noemenswaardige incidenten is verlopen.⁶⁵⁸

⁶⁵³ “Oranjevrouwen buiten zinnen na ‘fantastische’ huldiging in Utrecht”. [www.nu.nl](https://www.nu.nl/voetbal/4872023/oranjevrouwen-buiten-zinnen-fantastische-huldiging-in-utrecht.html). 7 augustus 2017. <https://www.nu.nl/voetbal/4872023/oranjevrouwen-buiten-zinnen-fantastische-huldiging-in-utrecht.html> (geraadpleegd 9 mei 2018).

⁶⁵⁴ “Oranjevrouwen feestelijk gehuldigd in Utrecht. [www.nu.nl](https://www.nu.nl/binnenland/4871609/oranjevrouwen-feestelijk-gehuldigd-in-utrecht.html). 7 augustus 2017. <https://www.nu.nl/binnenland/4871609/oranjevrouwen-feestelijk-gehuldigd-in-utrecht.html> (geraadpleegd 9 mei 2018).

⁶⁵⁵ “Oranjevrouwen winnen: huldiging morgen op NPO 1”. Mediacourant: www.mediacourant.nl. 6 augustus 2017. <http://www.mediacourant.nl/2017/08/oranjevrouwen-winnen-huldiging-morgen-op-npo-1/> (geraadpleegd 9 mei 2018).

⁶⁵⁶ “2 miljoen tv-kijkers huldiging oranjevrouwen in Utrecht”. RTL Boulevard: www.rtlboulevard.nl. 8 augustus 2017. <https://www.rtlboulevard.nl/entertainment/artikel/1077941/2-miljoen-tv-kijkers-huldiging-oranjevrouwen-utrecht> (geraadpleegd 9 mei 2018).

⁶⁵⁷ “Huldiging Oranje Leeuwinnen: kom met ov en spring niet in de gracht”, RTV Utrecht, 2017.

⁶⁵⁸ “Oranjevrouwen feestelijk gehuldigd in Utrecht. www.nu.nl 2017.

3.40 2017–13. Grootste fietsenstalling in gebruik

Datering: 21 aug. 2017

Bereik: 2012–heden

Relatie met: 2016–4 (Opening nieuw Centraal Station)

Beschrijving:

'Je fiets wil nooit meer anders', zo luidt de slogan van de nieuwe bewaakte fietsenstalling onder het Stationsplein bij Utrecht Centraal, dat van alle gemakken is voorzien. Zo kunnen fietsen vierentwintig uur gratis gestald worden in de bewaakte fietsenstalling en is op digitale verwijsborden bij de ingang al te zien waar zich nog vrije plaatsen bevinden. Tevens staan dergelijke verwijsborden verspreid over de stad en is een app ontwikkeld om te zien hoeveel plekken er nog beschikbaar zijn.⁶⁵⁹ Het is, om tijd te besparen, ook mogelijk de fiets met een ov-chipkaart te stallen en aan het einde van de maand te betalen.⁶⁶⁰ Voor abonneementhouders is een aparte ruimte op de middelste verdieping. Verhoogde stoepranden, "heldere kleurstelling van de vloeren" en kleuraccenten op de betonnen wanden sturen de fietser de juiste richting uit en een goede doorstroom wordt mogelijk gemaakt doordat gebruikers al fietsend de parkeerplek bereiken.⁶⁶¹ Daarnaast is er een reparatieservice aanwezig en kunnen ov-fietsen worden gehuurd. Hoewel de stalling onder het Stationsplein ligt, is veel daglicht aanwezig dat door een glazen kap naar binnen valt. Dit bevordert de oriëntatie van de gebruikers van de fietsenstalling.⁶⁶²

In het kader van de grote verbouwing van het gebied rond Utrecht Centraal, CU2030, worden in 2012 plannen gemaakt voor de aanleg van deze grootste fietsenstalling ter wereld – een record dat nu nog op naam staat van een stalling in Tokio die plaats biedt aan 9.400 rijwielen – precies onder het eveneens nieuwe Stationsplein dat het Centraal Station, Hoog Catharijne en de binnenstad met elkaar verbindt en dat vooral opvalt door zijn grote 'bollendak' dat ook wel wordt gezien als een platgeslagen druiventros.⁶⁶³ Over het definitieve ontwerp, door Ector Hoogstad Architecten in samenwerking met Buro Sant & Co en Royal Haskoning DHV, wordt in juni 2013 overeengekomen.⁶⁶⁴ De bouw van de drie verdiepingen tellende en van een ruim doorgaand roodkleurig fietspad voorziene stalling, die plaats gaat

⁶⁵⁹ "Grootste fietsenstalling in gebruik genomen". De Architect: www.dearchitect.nl. 7 augustus 2017. <http://www.dearchitect.nl/architectuur/nieuws/2017/8/grootste-fietsenstalling-gebruik-genomen-101176775> (geraadpleegd 28 maart 2018).

⁶⁶⁰ "Makkelijk, veilig en droog je fiets stallen". Fietsenstalling Stationsplein: <http://jefietswilnooitmeeranders.nl/stationsplein> (geraadpleegd 28 maart 2018).

⁶⁶¹ "Werelds grootste fietsenstalling". Ector Hoogstad Architecten: www.ectorhoogstad.com. <http://www.ectorhoogstad.com/nl/projecten/werelds-grootste-fietsenstalling> (geraadpleegd 28 maart 2018).

⁶⁶² "Werelds grootste fietsenstalling". Ector Hoogstad Architecten: www.ectorhoogstad.com.

⁶⁶³ "Werelds grootste fietsenstalling". Ector Hoogstad Architecten: www.ectorhoogstad.com.

⁶⁶⁴ "Stationsplein: Projectomschrijving". CU2030: <http://cu2030.nl>. <http://cu2030.nl/page/stationsplein> (geraadpleegd 28 maart 2018).

bieden aan 12.500 fietsen, start officieel op 16 september 2014 en moet in 2018 helemaal af zijn.⁶⁶⁵ Via trappenhuizen en tunnels staat de fietsenstalling in verbinding met de Stationshal, het Stationsplein, en direct met de perrons.⁶⁶⁶ In 2017 wint de stalling de Betonprijs in de categorie utiliteitsbouw.⁶⁶⁷

Enkele maanden nadat geïnteresseerden al een kijkje kunnen nemen in het dan nog in aanbouw zijnde gebouw in het kader van de Dag van de Bouw, 20 mei, gaat op maandag 7 augustus 2017 om vijf uur 's ochtends het eerste deel van de fietsenstalling open.⁶⁶⁸ Met 6000 stallingsplaatsen is het dan al de grootste fietsenstalling van Nederland en de capaciteit zal dus nog gaan verdubbelen. In het najaar van 2017 worden nog eens 1500 stallingsplekken geopend.⁶⁶⁹

Sinds 2000 zijn in samenwerking met ProRail en NS op meer dan vierhonderd Nederlandse stations ruim 450.000 fietsenstallingen ge- en verbouwd om het tekort aan parkeerplaatsen voor rijwielen op te vangen. Het kabinet investeert hierin in 2017 zo'n honderd miljoen euro na enkele jaren eerder ook al tachtig miljoen te hebben uitgetrokken voor nieuwe stallingen.⁶⁷⁰ Er zijn nu zo'n 520.000 stallingsplaatsen bij stations, een aantal dat, afhankelijk van beschikbaar gestelde financiering, kan oplopen tot 600.000 in 2030. Ongeveer vijftien procent van de 1,2 miljoen mensen die elke dag met de trein reizen, gaat met de fiets van het station naar de bestemming.⁶⁷¹ Uit onderzoek van de Fietsersbond blijkt dat het twintig procent van de fietsende treinreizigers nog steeds niet lukt om een stallingsplaats voor de fiets te vinden bij het station. Ook is de angst voor het beschadigd raken of gestolen worden van de fiets een reden voor veel mensen om niet te parkeren bij een onbewaakte stalling. Grote bewaakte fietsenstallingen, zoals die onder het Stationsplein in Utrecht, worden dan ook met open armen ontvangen.⁶⁷² Toch zijn er zorgen en de Fietsersbond vreest dat ook deze fietsenstalling over drie jaar alweer te klein zal zijn.⁶⁷³

Hoewel het de eerste uren na de opening rustig blijft – in het eerste uur worden er vijftien fietsen gestald – en fietsers duidelijk nog even moeten wennen aan het grote stallingscomplex, zijn de reacties op het geopende eerste deel van de fietsenstalling lovend en bewonderend.⁶⁷⁴ De eerste gebruikers zijn vooral

⁶⁶⁵ "Utrecht krijgt grootste fietsenstalling ter wereld: bekijk de beelden". Fietsen123: www.fietsen123.nl. 17 september 2014. <https://www.fietsen123.nl/fietsnieuws/utrecht-krijgt-grootste-fietsenstalling-ter-wereld> (geraadpleegd 28 maart 2018).

⁶⁶⁶ "Werelds grootste fietsenstalling". Ector Hoogstad Architecten: www.ectorhoogstad.com

⁶⁶⁷ "Fietsenstalling Utrecht Centraal wint Betonprijs", RTV Utrecht, 16 november 2017.

⁶⁶⁸ "Foto's: grootste fietsenstalling ter wereld in Utrecht open in augustus", *De Utrechtse Internet Courant*, 20 mei 2017.

⁶⁶⁹ "Nu grootste fietsenstalling van Nederland, binnenkort van de wereld", NOS, 7 augustus 2017.

⁶⁷⁰ "Fietsenstalling bij treinstation te vaak vol". Op: www.treinreiziger.nl. 1 november 2017. <https://www.treinreiziger.nl/fietsenstalling-treinstation-vaak/> (geraadpleegd 28 maart 2018).

⁶⁷¹ Gompel, Marieke van. "Utrecht Centraal krijgt grootste fietsenstalling ter wereld". Spoorpro: www.spoorpro.nl. 9 augustus 2017. <https://www.spoorpro.nl/spoorbouw/2017/08/09/utrecht-centraal-krijgt-grootste-fietsenstalling-ter-wereld/> (geraadpleegd 28 maart 2018).

⁶⁷² "Fietsenstalling bij treinstation te vaak vol", 2017.

⁶⁷³ Hendriksma, Martin. "Grootste fietsenstalling al bijna weer te klein". Binnenlands Bestuur: www.binnenlandsbestuur.nl. 7 augustus 2017. <https://www.binnenlandsbestuur.nl/ruimte-en-milieu/nieuws/grootste-fietsenstalling-al-bijna-weer-te-klein.9568809.lynkx> (geraadpleegd 28 maart 2017).

⁶⁷⁴ Kruijff, Nils de. "Nog even wennen in de nieuwe fietsenstalling", *Algemeen Dagblad*, 7 augustus 2017. Hotspot-monitor gemeente Utrecht | 29 november 2018

onder de indruk van de grootte van het bouwwerk en ook de Fietsersbond is enthousiast: “Hier wordt de toekomst gemaakt”, zegt woordvoerder Martijn van Es.⁶⁷⁵ Wel is de uitgang voor velen moeilijk te vinden. Dit komt doordat de zichtlijnen nog niet af zijn en de tijdelijke uitgangen niet direct zichtbaar zijn.⁶⁷⁶ Als de fietsenstalling voltooid is, zal dit een stuk overzichtelijker zijn. Een 38-jarige fietser lijkt zijn rijwiel niet kwijt te kunnen: door zijn extra dikke banden, zijn brede stuur met een rek voor- en een kinderzitje achterop de fiets past het niet in de standaard rekken. Hij wordt door een van de assistenten van de fietsenstalling naar de ruimte plaatsen speciaal voor zulke brede ‘pappafietsen’ geleid.⁶⁷⁷ Doordat het zo groot is, is het soms moeilijk om een fiets terug te vinden. Om fietsers hierbij te helpen, heeft elke rij een nummer gekregen. Rij 12 staat het eerst vol, want die is het dichtst bij de toegang tot de perrons.⁶⁷⁸ De officiële opening van de stalling volgt op maandag 21 augustus in aanwezigheid van wethouder Victor Everhardt van de gemeente Utrecht, regiodirecteur Heike Luiten van NS en directeur ProRail Randstad Noord Kees Rutten.⁶⁷⁹

De toch al grote fietsenstalling van het station Gent-Sint-Pieters in België wordt gerenoveerd en zal “begin jaren 2020” plaats bieden aan 13.500 rijwielen, duizend meer dan de stalling in Utrecht.⁶⁸⁰ Lang zal de eretitel “grootste fietsenstalling ter wereld” dus niet in Utrecht blijven.

⁶⁷⁵ Huisman, Charlotte. “Grootste fietsenstalling van Nederland, volgend jaar van de wereld, geopend bij Utrecht Centraal”, *De Volkskrant*, 7 augustus 2017.

⁶⁷⁶ Wever, Vincent. “Nog even zoeken in grootste fietsenstalling”. OV Magazine: www.ovmagazine.nl. 7 augustus 2017. <https://www.ovmagazine.nl/2017/08/nog-even-zoeken-in-grootste-fietsenstalling-1707/> (geraadpleegd 28 maart 2018).

⁶⁷⁷ Huisman 2017.

⁶⁷⁸ Wever 2017.

⁶⁷⁹ “Stationspleinstalling officieel geopend”, *De Utrechtse internet courant*, 21 augustus 2017; zie ook: <https://utrecht.nieuws.nl/stadsnieuws/65116/opening-grootste-fietsenstalling-nederland/>

⁶⁸⁰ “Drieduizend extra fietsplaatsen bij station Gent-Sint-Pieters”. HLN: www.hln.be. 7 maart 2017. <https://www.hln.be/nieuws/binnenland/drieduizend-extra-fietsplaatsen-bij-station-gent-sint-pieters~a8a007bb/> (geraadpleegd 28 maart 2017).

3.41 2017–14. Herinrichting Domplein

Datering: 2 sept. 2017

Bereik: 2015–heden

Beschrijving:

Het Domplein is opnieuw bestraat en ingericht. Op 6 januari 2017 beginnen de werkzaamheden en de feestelijke opening vindt plaats op 2 september in datzelfde jaar.⁶⁸¹ In april 2015 werd geconstateerd dat op dat moment voor de zeer gewenste herinrichting van het Domplein geen geld beschikbaar kon worden gesteld; na overleg tussen de Gemeente Utrecht en belanghebbende partijen als DOMunder en de aan het Domplein gevestigde cafés, werd besloten in elk geval alvast kleine aanpassingen te maken en de terrassen en luifels “op te frissen”. Nog geen twee jaar later kan de herinrichting dus toch plaatsvinden.⁶⁸²

Het Domplein wordt een “doorlopende vlakke vloer” die loopt van Achter de Dom tot de Servetstraat en van de Domstraat tot de Korte Nieuwstraat. Om het plein ‘schoon te vege’ worden bomen, basementen, straatmeubilair en niveauverschillen weggehaald zodat alle ruimte wordt geboden aan voetgangers en fietsers.⁶⁸³ Het plein wordt autovrij: er is geen verschil meer tussen voetgangersgebied en de ‘straat’. Op deze manier ontstaat een zogenoemde “shared space” waar voetgangers, fietsers en bestemmingsverkeer de beschikbare ruimte delen.⁶⁸⁴ Om de bezonning op en het uitzicht vanaf de terrassen op te vijzelen, worden deze in een veldopstelling op het plein geplaatst in plaats van in de schaduw tegen de gevels van de gebouwen aan.⁶⁸⁵ Nieuwe betonnen zitelementen die in de volksmond al snel ‘smarties’ worden genoemd, geven een bijna huiskamerachtige sfeer. Om zo min mogelijk hinder te veroorzaken, wordt de herinrichting van het Domplein in fases uitgevoerd zodat het plein nooit in zijn geheel open ligt.⁶⁸⁶

De geschiedenis van het Domplein gaat zo’n tweeduizend jaar terug: Romeinen stichtten op de locatie een castellum dat zij Trajectum (letterlijk ‘oversteekplaats’) noemden. Het eerste kerkje werd rond 630 gesticht, maar dit werd kort na de bouw verwoest. Aan het einde van de zevende eeuw kwam de Angelsaksische monnik Willibrord naar het castellum vanwaar hij het Christendom verspreidde. Hij

⁶⁸¹ “Verbouwing Domplein van start: ‘2000 jaar geschiedenis zichtbaar maken’”, *De Utrechtse Internet Courant*, 9 januari 2017.

⁶⁸² “Geen geld voor herinrichting Domplein”, *De Utrechtse Internet Courant*, 1 april 2015.

⁶⁸³ Hoegen, R.D.; H. Wynia. *Programma van Eisen*, DP033 Herbestrating Domplein. 9 mei 2016. <https://repository.officiële-overheidspublicaties.nl/externebijlagen/exb-2017-5641/1/bijlage/exb-2017-5641.pdf> (geraadpleegd 6 april 2018); “Domplein gaat op de schop”, RTV Utrecht, 12 oktober 2016.

⁶⁸⁴ “De herinrichting van Utrecht: ‘Een andere believing door het herleggen van steentjes’”, *De Utrechtse Internet Courant*, 15 augustus 2018.

⁶⁸⁵ “Herinrichting Domplein”. RHAW architecture: www.rolfreichardt.nl. <http://www.rolfreichardt.nl/projecten/herinrichting-domplein-utrecht/> (geraadpleegd 8 april 2018).

⁶⁸⁶ “Kerken en castellum zichtbaar gemaakt op Domplein”. De Stad Utrecht: <http://destadutrecht.nl>. 18 oktober 2016. <http://destadutrecht.nl/archeologie/kerken-en-castellum-zichtbaar-gemaakt-op-domplein/> (geraadpleegd 6 april 2018); “Utrecht neemt vernieuwd Domplein in gebruik”. RPL Woerden, 31 augustus 2017. <https://www.rplwoerden.nl/nieuws/13383-utrecht-neemt-vernieuwd-domplein-in-gebruik> (geraadpleegd 6 april 2018).

stichtte er onder meer de Sint-Salvatorkerk (ook Oudmunster) en de Sint-Maartenskerk (de voorloper van de latere Dom), waarvan de eerstgenoemde na de Reformatie werd afgebroken. Pas toen was er voor het eerst sprake van een plein op de plaats van (een deel van) het huidige Domplein. Het plein werd sterk vergroot na het instorten van het middenschip van de Domkerk in 1674 door een verwoestende tornado die “een bewust gebouw in een per ongeluk plein” veranderde.⁶⁸⁷ Het puin van de kerk bleef nog bijna honderdvijftig jaar liggen; doordat er een kerkhof onder lag, was het bergen van het puin een delicate zaak. In 1912 kreeg het plein, dat tot dan toe bestond uit het Oudmunsterkerkhof en het Domkerkhof, zijn huidige naam, Domplein.⁶⁸⁸

Doordat gebruik wordt gemaakt van grote goudgele natuurstenen tegelplaten van Jerusalem Gold en eveneens lichtgekleurde klinkers, zal het plein een heel andere uitstraling krijgen. Het Domplein reflecteert bovendien door middel van de nieuwe bestrating zijn lange en interessante geschiedenis. Fijne lijnen in de tegels die zijn aangebracht door middel van steenbewerkingstechnieken als frijnen en boucharderen, evenals contrasterende tegels en klinkers, laten de contouren zien van de oude Sint-Salvatorkerk, van het schip van de Dom en van de wellicht door Willibrord gestichte Heilig Kruiskapel. Die kapel, afgebroken in 1829, heeft tussen het schip van de Domkerk en de Sint-Salvatorkerk gestaan. Zonneschermen die over houten lantaarns liggen, moeten doen denken aan de Romeinse tentenkampen binnen de muren van Trajectum. Een andere referentie aan de Romeinen is te vinden in windschermen die gemaakt zijn van kleine gehaakte metalen ringetjes en verwijzen naar de *lorica hamata*, een type maliënkolder gedragen door de Romeinse soldaten.⁶⁸⁹ De precieze ligging van het Romeinse castellum was al in de bestrating aangegeven door middel van een rokende stalen grens met groene lichtstralen, die inmiddels is uitgebreid tot een 112 meter lang kunstwerk en na ruim tien jaar is voltooid.⁶⁹⁰ De plaats van het castellum wordt nu eveneens aangegeven door lichter gekleurde klinkers.⁶⁹¹

Doordat er veel materiaal in de bodem zit dat van significante archeologische waarde is, zoals menselijk botmateriaal, muren en funderingen uit de middeleeuwen en daarna, moet een vergunning worden aangevraagd bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed voor alle werkzaamheden die dieper gaan dan vijftig centimeter, zoals straatkolken, evenementkasten en de aanleg van een vetput. Archeologisch belangrijke plaatsen worden zoveel mogelijk ontweken en met het materiaal wordt voorzichtig omgesprongen.⁶⁹² Ook voor de twintig stratenmakers is het een heel precieze klus om de meer dan een miljoen op traditionele wijze gebakken klinkers op de juiste plek te plaatsen, maar zij worden beloond door het enthousiasme van voorbijgangers die het middenschip van de Domkerk en de lang geleden afgebroken gebouwen langzaam weer zien verschijnen. Op de herinrichting van het Domplein wordt zeer positief gereageerd: omwonenden en bezoekers vinden het mooi dat de rijke geschiedenis van het hart van Utrecht op deze manier terug te zien is in de bestrating.⁶⁹³

⁶⁸⁷ “Droomplannen voor het Domplein”. Architectenweb: <http://architectenweb.nl>. 27 mei 2004. <https://architectenweb.nl/nieuws/artikel.aspx?ID=2462> (geraadpleegd 6 april 2018); Hoegen, Wynia 2016, p. 10–12.

⁶⁸⁸ “Verbouwing Domplein van start: ‘2000 jaar geschiedenis zichtbaar maken’”, 2017.

⁶⁸⁹ “Herinrichting Domplein”. RHAW architecture: www.rolfreichardt.nl

⁶⁹⁰ Vusse, Peter van de. “Bijzonder kunstwerk Domplein na meer dan tien jaar voltooid”, *Algemeen Dagblad*, 4 december 2017.

⁶⁹¹ “Domplein gaat op de schop”, RTV Utrecht, 12 oktober 2016.

⁶⁹² Hoegen, Wynia 2016: p. 7

⁶⁹³ Bovenkamp, Niels van den. “Bij de Domkerk ligt de geschiedenis op straat”, *Algemeen Dagblad*, 2 maart 2017.; “Utrecht neemt vernieuwd Domplein in gebruik”, 2017.

Minder enthousiast zijn de reacties op het plan van de gemeente om het beeld van Jan van Nassau zo'n tien meter naar achter te plaatsen en "in een hoekje" van het Domplein te zetten.⁶⁹⁴ Dit beeld, in 1883 onthuld om deze broer van Willem van Oranje te eren voor zijn bijzondere rol bij de totstandkoming van de Unie van Utrecht in 1579, blijkt precies op de plek te staan waar de markering van de Sint Salvatorkerk moet komen. Het stadsbestuur geeft als argument voor de beoogde verplaatsing dat de nieuwe locatie dichterbij de plek is waar de Unie van Utrecht in 1579 werd getekend, de kapittelzaal van de Dom, tegenwoordig de aula van het Academiegebouw.⁶⁹⁵ Daarnaast zou het standbeeld er minder "verloren" uitzien midden op het vernieuwde Domplein waar geen aparte rijbaan meer is, maar waar auto's, fietsers en voetgangers de ruimte delen.⁶⁹⁶ Wat ook meespeelt is de wens om het plein meer geschikt te maken als evenementenlocatie. De verplaatsing van het beeld met een massief stenen sokkel is echter geen gelopen race. Eerst moet namelijk onderzoek worden verricht naar de fundering van het standbeeld, waarover nauwelijks iets bekend is.⁶⁹⁷

De geplande verplaatsing roept veel weerstand op onder "een groep verontruste Utrechtse, bestaande uit architecten, cultuurhistorici en beeldend kunstenaars" evenals bewoners van het Domplein.⁶⁹⁸ Ook monumentenorganisatie Het Cuypersgenootschap spreekt zich in december 2017 uit tegen de verplaatsing van het standbeeld: "Het Cuypersgenootschap is van mening dat de verplaatsing van dit beeld een onnodige aantasting vormt van dit belangrijke historische stadsgezicht". Het is volgens het genootschap een belangrijk onderdeel van "het historisch gegroeide ensemble van gebouwen, open ruimte en groen op het Domplein".⁶⁹⁹ Het Cuypersgenootschap vraagt de gemeente om het beeld als gemeentelijk monument te beschermen. Ook de gemeentelijke Commissie Welstand en Monumenten is van mening dat het standbeeld een monumentale status verdient.⁷⁰⁰ Op 9 mei 2018 laat de gemeente weten dat het op advies van de commissie heeft besloten dat het beeld toch op zijn huidige plek op het Domplein zal blijven staan.⁷⁰¹

De herbestrating van het Domplein is dan intussen al meer dan een half jaar voltooid. Op 2 september 2017 wordt het vernieuwde plein feestelijk geopend in aanwezigheid van wethouder Kees Geldof en onder gejubel van de klokken van de Domtoren. De opening gaat gepaard met allerlei activiteiten, waaronder beeldhouw- en beierworkshops, carillonconcerten, rondleidingen, presentaties en kinderactiviteiten.⁷⁰² Geldof noemt het Domplein de "huiskamer van de stad" en overhandigt het op zeer plechtige wijze aan de Utrechtse. Hij doet dit samen met keizer Hendrik V, die in 1122 de stadsrechten

⁶⁹⁴ Steinberger, Mathijs. "Monumentenorganisatie wil beeld Jan van Nassau op Domplein niet verplaatsen", *Algemeen Dagblad*, 18 december 2017; "Beeld Jan van Nassau blijf op het Domplein", RTV Utrecht, 31 mei 2017.

⁶⁹⁵ Steinberger, Mathijs. "Welstandscommissie: Jan van Nassau verdient monumentenstatus", *Algemeen Dagblad*, 23 januari 2018.

⁶⁹⁶ "Jan van Nassau moet verhuizen", RTV Utrecht, 14 april 2017.

⁶⁹⁷ "Onderzoek naar beeld Jan van Nassau in Utrecht", RTV Utrecht, 7 augustus 2017.

⁶⁹⁸ "Standbeeld Jan van Nassau mag toch blijven", RTV Utrecht, 9 mei 2018.

⁶⁹⁹ Steinberger 2017.

⁷⁰⁰ Steinberger 2018.

⁷⁰¹ "Jan van Nassau mag toch blijven", RTV Utrecht, 2018. Franck, Roeland. "Jan van Nassau blijft op zijn plek op Utrechts Domplein", *Algemeen Dagblad*, 11 mei 2018.

⁷⁰² "Morgen opening Domplein", Stadnieuws Utrecht: <http://utrecht.nieuws.nl>, 1 september 2017.

<https://utrecht.nieuws.nl/stadsnieuws/65374/morgen-opening-domplein/> (geraadpleegd 6 april 2018).

van Utrecht vastlegde. Samen ondertekenen zij, onder luid applaus en gejuich, het document dat het Domplein overdraagt aan de inwoners van Utrecht.⁷⁰³

⁷⁰³ Ham, Hans van den. "Keizer Hendrik geeft Utrechters hun nieuwe Domplein", *Algemeen Dagblad*, 2 september 2017.

3.42 2017–15. Startsein Overvecht–Noord aardgasvrij

Datering: 12 okt. 2017

Bereik: 2017

Beschrijving:

Op 12 oktober 2017 wordt het startsein gegeven voor het aardgasvrij maken van Overvecht–Noord, de eerste Utrechtse wijk waarin dit gebeurt. In 2030 moet de hele wijk volledig aardgasvrij zijn. Het experiment zal moeten uitwijzen wat het betekent voor bewoners en woningbouwcorporaties en wat de invloed is op de verbetering van het klimaat: aardgasgebruik is een van de grootste veroorzakers van CO₂-uitstoot. Het is de bedoeling dat andere wijken volgen en dat uiteindelijk de hele gemeente aardgasvrij is in 2030.⁷⁰⁴ Utrecht besloot al eerder om geen nieuwe huizen meer te bouwen met een aansluiting op het gasnet. Volgens het klimaatakkoord van Parijs mag Nederland in 2050 alleen nog maar duurzame energie hebben.⁷⁰⁵

De belangrijkste reden voor de gemeente om voor Overvecht–Noord te kiezen, is dat de gasleidingen die er liggen bijna toe zijn aan vervanging. De leidingen gaan veertig jaar mee, en “het is zonde om nieuwe leidingen te plaatsen, die we straks niet meer gebruiken”, aldus de Gemeente Utrecht op haar website.⁷⁰⁶ Daarnaast zijn de woningbouwcorporaties Mitros, Bo–Ex en Portaal toch al van plan de huurwoningen in de wijk die gebouwd zijn in de jaren '60 op te knappen en is de gemeente bezig aan een groot project om Overvecht te ontwikkelen dat ‘De Versnelling van Overvecht’ wordt genoemd. Het aardgasvrij maken van de woningen sluit hierbij mooi aan.⁷⁰⁷

Het toekomstige aardgasvrije gebied wordt omlijst door de Franciscusdreef, de Karl Marxdreef, de Einsteindreef en de Vechtdijk en omvat zo'n achtduizend woningen (waarvan ongeveer een kwart in particulier bezit) met bijna 17.500 bewoners.⁷⁰⁸ Voor de energietransitie zijn er behoorlijke aanpassingen nodig aan de woningen in het gebied.⁷⁰⁹ Hiervoor werkt de gemeente samen met netbeheerder Stedin, de drie bovengenoemde woningbouwcorporaties, de energiecoöperatie Energie U en Eneco.⁷¹⁰ Per

⁷⁰⁴ “Overvecht–Noord aardgasvrij als eerste bestaande Utrechtse wijk”. Echt Overvecht: www.echtovervecht.nl. <http://www.echtovervecht.nl/nieuws/427-overvecht-noord-aardgasvrij-als-eerste-bestaande-utrechtse-wijk> (geraadpleegd 16 mei 2018); “Werkdocument Overvecht–Noord Aardgasvrij”. Gemeente Utrecht et al., september 2017. <http://www.wijkraadovervecht.nl/data/WR-2017-12-14/WerkdocumentOvervecht-NoordAardgasvrij.pdf> (geraadpleegd 16 mei 2018).

⁷⁰⁵ Stoker, Marleen. “Overvecht–Noord eerste aardgasvrije wijk van Utrecht”, *De Utrechtse Internet Courant*, 12 oktober 2017.

⁷⁰⁶ “Overvecht–Noord aardgasvrij”. Gemeente Utrecht: www.utrecht.nl/wonen-en-leven/milieu/duurzame-stad/energie/bewoners/wonen-zonder-aardgas/overvecht-noord-aardgasvrij/ (geraadpleegd 16 mei 2018)..

⁷⁰⁷ “Overvecht–Noord aardgasvrij”. Gemeente Utrecht: www.utrecht.nl; “Werkdocument Overvecht–Noord Aardgasvrij”. Gemeente Utrecht et al., 2017.

⁷⁰⁸ “Werkdocument Overvecht–Noord Aardgasvrij”. Gemeente Utrecht et al., september 2017.

⁷⁰⁹ “Overvecht–Noord aardgasvrij als eerste bestaande Utrechtse wijk”. Echt Overvecht: www.echtovervecht.nl

⁷¹⁰ “Overvecht–Noord aardgasvrij”. Gemeente Utrecht: www.utrecht.nl

huizenblok en per woning wordt individueel gekeken naar de beste oplossingen voor de energieoverstap. Dit is nodig omdat iedere woning anders is en omdat sommige woningen al een elektrische kookplaat hebben of niet meer met gas worden verwarmd. Drieëntachtig procent van de woningen in het gebied is nog op het gasnet aangesloten, dus er moet veel worden aangepast.⁷¹¹ De aanpassingen gebeuren in overleg met de woningeigenaren en de woningbouwcorporaties.⁷¹² Eigenaren hebben nu nog de keuze om niet van het gas af te stappen, maar dit gaat veranderen: in het nieuwe regeerakkoord staat dat “Nederlanders het recht op aardgas verliezen” en hier het recht op warmte voor in de plaats krijgen.⁷¹³ De energietransitie moet “voor de bewoners in termen van woonlasten, comfort, gebruiksgemak, etc. als een vooruitgang of op zijn minst als een stationaire situatie beleefd worden” en voor huurders moet het kostenneutraal zijn.⁷¹⁴

De eerste flat die aardgasvrij wordt gemaakt, aan de Henriëttedreef, wordt gebruikt als *case study* om te onderzoeken hoe op de meest efficiënte manier stroom kan worden opgewekt en gebruikt. Op 12 oktober, de dag waarop het grote project officieel van start gaat, wordt in deze flat een rondleiding gegeven waarbij de energieopwekker op het dak wordt getoond: een zogenoemd PowerNEST, een installatie die zonne- en windenergie kan omzetten in stroom. Ook is er een ‘slimme gevel’ ontwikkeld door de Universiteit Utrecht en de Hogeschool Utrecht waarmee energie kan worden bespaard en zelfs opgewekt. Als het onderzoek goed verloopt en positieve resultaten geeft, zullen alle gevels worden vervangen door slimme gevels en zal een extra verdieping op de flats worden gebouwd om de PowerNESTs te huisvesten.⁷¹⁵

Overvechters zitten met veel vragen over de aanpassingen.⁷¹⁶ Op 22 en 28 november worden informatiebijeenkomsten gehouden voor wooneigenaren van de woningen in Overvecht-Noord en deze zijn ook toegankelijk voor huurders van huizen en flats in de wijk.⁷¹⁷ De bewoners, en met name de huiseigenaren, maken zich grote zorgen over de energietransitie omdat ze bang zijn dat de hoge kosten die de aanpassingen met zich meebrengen voor hun rekening zullen komen. Daar meer dan achttien procent van de Overvechters een bijstandsuitkering heeft – het hoogste percentage in Utrecht – is volgens de woningbouwcorporaties het betaalbaar houden van de woningen essentieel. Ook ziet corporatie Bo-Ex het als haar verantwoordelijkheid de woningen te verduurzamen, omdat de meeste huurders daar zelf financieel niet toe in staat zijn.⁷¹⁸ De koopwoningen in Overvecht zijn gemiddeld het goedkoopst in Utrecht en de eigenaren zijn vaak niet kapitaalkrchtig genoeg voor de grote investering die de transitie zou zijn. Michiel van Uden van de wijkraad zegt over de huiseigenaren: “Om die nou te confronteren met een investering van tussen de 30.000 en 80.000 euro, die ze de komende jaren ergens vandaan moeten

⁷¹¹ Stoker 2017; “Werkdocument Overvecht-Noord Aardgasvrij”. Gemeente Utrecht et al., september 2017.

⁷¹² “Overvecht-Noord aardgasvrij”. Gemeente Utrecht: www.utrecht.nl

⁷¹³ Stoker 2017.

⁷¹⁴ “Werkdocument Overvecht-Noord Aardgasvrij”. Gemeente Utrecht et al., 2017.

⁷¹⁵ Stoker 2017.

⁷¹⁶ Zie: Ad. “Aardgasvrij...”. Bewoners Platform Overvecht: www.bewonersplatformovervecht.nl. 27 november 2017. <http://www.bewonersplatformovervecht.nl/aardgasvrij/> (geraadpleegd 16 mei 2018).

⁷¹⁷ “Overvecht-Noord aardgasvrij als eerste bestaande Utrechtse wijk”. Echt Overvecht: www.echtovervecht.nl

⁷¹⁸ Stoker 2017.

halen, dat brengt zoveel onzekerheid met zich mee”.⁷¹⁹ De hoge kosten komen niet alleen door de aanschaf van een elektrische kookplaat, het aanpassen van de elektra in de keuken, het verwijderen van de gasaansluiting en het verzwaren van de elektrische installatie, maar vooral doordat de woningen extra geïsoleerd moeten worden, wat erg duur kan zijn.⁷²⁰

Wethouder Lot van Hooijdonk wijst bewoners op de mogelijkheid gebruik te maken van subsidies en benadrukt ook dat de investering uiteindelijk winstgevend zal zijn omdat er door de maatregelen energie bespaard wordt. “Maar dan is wel de vraag hoe je de besparing naar voren kunt halen”, zo reageert Van Hooijdonk op haar eigen advies, “Daar gaan we samen met de Rijksoverheid en banken naar kijken”.⁷²¹ Ook wordt gekeken naar de mogelijkheden voor “innovatieve manieren van financiering” waaronder collectieve inkoop, subsidies, voorfinanciering en lease van inductiekookstellen.⁷²² Voor bewoners die niet over de financiële middelen beschikken om de investering te maken, is er tot op heden nog geen duidelijke oplossing.

⁷¹⁹ “Aardgasvrije huizen: bewoners Overvecht–Noord vrezen gepeperde rekening”, RTV Utrecht, 28 november 2017.

⁷²⁰ “Aardgasvrije huizen: bewoners Overvecht–Noord vrezen gepeperde rekening”, RTV Utrecht, 2017; “Werkdocument Overvecht–Noord Aardgasvrij”. Gemeente Utrecht et al., 2017.

⁷²¹ “Aardgasvrije huizen: bewoners Overvecht–Noord vrezen gepeperde rekening”, RTV Utrecht, 2017.

⁷²² “Werkdocument Overvecht–Noord Aardgasvrij”. Gemeente Utrecht et al., 2017.

3.43 2017–16. Schietpartij Overvecht

Datering: 18 dec. 2017

Bereik: 2017

Beschrijving:

In de nacht van 17 op 18 december 2017 vindt een schietpartij plaats in de Utrechtse wijk Overvecht. Het schietincident, waarbij vermoedelijk een automatisch vuurwapen wordt gebruikt, gebeurt even na middernacht op de Japuradreef: er wordt geschoten op de inzittenden van een rijdende auto. Twee mannen raken gewond, van wie een ernstig. De schutter gaat er vandoor in een zilvergrijze BMW en stapt later over op een Audi A5 met gestolen kentekenplaat, zo blijkt later uit onderzoek van de politie en verklaringen van getuigen.⁷²³ De twee slachtoffers worden naar het Antoniusziekenhuis in Leidsche Rijn gebracht.⁷²⁴ Niet veel later blijkt dat er een derde slachtoffer is: een 81-jarige vrouw die op het moment van het incident ligt te slapen in haar woning aan de Japuradreef, wordt door een rondvliegende kogel in haar been geraakt. Ook zij wordt naar het ziekenhuis vervoerd om daar behandeld te worden aan haar verwonding en een bloedtransfusie te krijgen.⁷²⁵ De vrouw verliest veel bloed maar is niet in levensgevaar.⁷²⁶ Het is voor het eerst dat iemand per ongeluk wordt geraakt bij een vermoedelijke criminele afrekening.⁷²⁷

Volgens een getuige die op de Orinocodreef woont, zijn de twee beschoten mannen Marokkaanse mannen van ongeveer 30 jaar. Ze kwamen met hoge snelheid deze doodlopende straat ingereden en vroegen bewoners om een ambulance te bellen. Een van de twee mannen is gewond aan zijn schouder en bloedt hevig. Nog voor een ambulance arriveert, worden beide mannen opgepikt door een personenauto die ze naar het ziekenhuis brengt.⁷²⁸

De politie is snel ter plaatse en vindt tientallen kogelhulzen op de plaats van het incident, achtentwintig in totaal. Ook in de slaapkamer van de gewond geraakte vrouw worden kogelfragmenten aangetroffen.⁷²⁹ De witte Volkswagen Polo waarin de slachtoffers zaten toen zij werden beschoten en die werd

⁷²³ “28 kogels bij schietpartij Utrecht (UPDATE3)”. Crimesite: www.crimesite.nl. 18 december 2017. <https://www.crimesite.nl/28-kogels-schietpartij-utrecht/> (geraadpleegd 9 mei 2018).

⁷²⁴ “Gewonden bij schietpartij in Overvecht, tientallen kogels afgevuurd”, RTV Utrecht, 18 december 2017; “Twee gewonden bij schietpartij in Overvecht”, *De Utrechtse Internet Courant*, 18 december 2017; “Twee gewonden na schietpartij Overvecht”. Boevennieuws: www.boevennieuws.nl. 18 december 2017. <https://www.boevennieuws.nl/nieuws/twee-gewonden-schietpartij-overvecht/> (geraadpleegd 9 mei 2018).

⁷²⁵ “81-jarige slapende bewoonster Overvecht raakt ook gewond door schietpartij”, *De Utrechtse Internet Courant*, 18 december 2017; “Slachtoffer schietpartij Overvecht”, *Algemeen Dagblad*, 18 december 2017; “Slachtoffer (81) van schietpartij Overvecht is weer thuis”, RTV Utrecht, 20 december 2017.

⁷²⁶ “81-jarig slachtoffer schietpartij Overvecht nog een nacht in het ziekenhuis”, RTV Utrecht, 19 december 2017.

⁷²⁷ “Ook Cor uit Overvecht vindt kogel in huis: ‘Ze hadden m’n vrouw of dochter kunnen raken’”, RTV Utrecht, 18 december 2017.

⁷²⁸ “Twee gewonden na schietpartij Overvecht”. Boevennieuws, 2017.

⁷²⁹ “81-jarig slachtoffer schietpartij Overvecht nog een nacht in het ziekenhuis”, RTV Utrecht, 2017.

achtergelaten op de Orinocodreef, wordt meegenomen voor sporenonderzoek.⁷³⁰ Ook op de Sabadreef wordt onderzoek verricht.⁷³¹ Om de veiligheid van de slachtoffers te waarborgen en om verder geweld te voorkomen, is er politie aanwezig in het Antoniusziekenhuis. Vermoed wordt dat de politie denkt dat de schutter de slachtoffers daar op wil zoeken.⁷³² Omdat in eerste instantie niets bekend is over de dader, vraagt de politie getuigen zich te melden en te vertellen wat zij hebben gezien en gehoord. De verklaringen van de getuigen helpen de politie een beter beeld te krijgen van wat zich precies heeft afgespeeld. Vier huizen in Utrecht en twee buiten de stad worden doorzocht.⁷³³ Hierbij worden track & trace-systemen, observatiemiddelen en harddrugs in beslag genomen.⁷³⁴

De buurman van de vrouw die in haar been is geraakt vindt de volgende dag een kogel in zijn huis. Er is flinke schade aan zijn badkamer.⁷³⁵ De gewonde vrouw mag twee dagen na het incident weer naar huis. Naar omstandigheden maakt ze het dan goed. Locoburgemeester Everhardt komt op bezoek om te zien hoe het met haar gaat.⁷³⁶ Er wordt een bijeenkomst georganiseerd voor bewoners, die erg geschrokken en bezorgd zijn, en de gemeente belooft tijdelijk extra agenten en toezichthouders naar Overvecht te sturen.⁷³⁷

Eerder in 2017 vond ook al een schietpartij plaats in Overvecht: het was de bedoeling van de daders om Khalid H. te liquideren, maar per vergissing werd Hakim Changachi doodgeschoten. De daders, die na een wilde achtervolging werden aangehouden door de politie, hadden Kalasjnikovs bij zich en droegen drie lagen kleding.⁷³⁸ Ook in juni het jaar ervoor kwam er iemand om het leven bij een schietpartij in Overvecht: een 45-jarige man kwam om het leven nadat hij op de Kretadreef was neergeschoten door twee verdachten op een scooter.⁷³⁹

⁷³⁰ “81-jarige slapende bewoonster Overvecht raakt ook gewond door schietpartij”, *De Utrechtse Internet Courant*, 2017; “Twee gewonden na schietpartij Overvecht”. Boevennieuws, 2017.

⁷³¹ “Gewonden bij schietpartij in Overvecht, tientallen kogels afgevuurd”, RTV Utrecht, 2017.

⁷³² “Twee gewonden bij schietpartij in Overvecht”, *De Utrechtse Internet Courant*, 2017.

⁷³³ “Huiszoekingen na schietpartij in Utrechtse wijk Overvecht”, RTL Nieuws, 18 december 2017.

⁷³⁴ “Slachtoffer (81) van schietpartij Overvecht is weer thuis”, RTV Utrecht, 20 december 2017.

⁷³⁵ “Ook Cor uit Overvecht vindt kogel in huis: ‘Ze hadden m’n vrouw of dochter kunnen raken’”, RTV Utrecht, 2017.

⁷³⁶ “Slachtoffer (81) van schietpartij Overvecht is weer thuis”, RTV Utrecht, 20 december 2017.

⁷³⁷ “81-jarig slachtoffer schietpartij Overvecht nog een nacht in het ziekenhuis”, RTV Utrecht, 2017;

“Bijeenkomst na schietpartij Overvecht”, Hart van Nederland, 19 december 2017.

⁷³⁸ “28 kogels bij schietpartij Utrecht (UPDATE3)”. Crimesite, 2017.

⁷³⁹ “Man overleden na schietpartij op straat in Utrechtse wijk Overvecht”. www.nu.nl. 22 juni 2016.

<https://www.nu.nl/binnenland/4281960/man-overleden-schietpartij-straat-in-utrechtse-wijk-overvecht.html> (geraadpleegd 9 mei 2018).

3.44 2017–17. Experiment regelarme bijstand

Datering: 21 dec. 2017

Bereik: 2015–heden

Beschrijving:

Al lange tijd wordt er volop gediscussieerd over het invoeren van een basisinkomen: een vast en onvoorwaardelijk inkomen voor iedereen, zonder dat daaraan een inkomenstoets of werkverplichting verbonden is, met een eventueel salaris als aanvulling. Uitkeringen zouden dan kunnen worden afgeschaft. Niet alleen zou een dergelijk systeem iedereen een minimale bestaanszekerheid bieden, ook zouden er door de afwezigheid van uitkeringen veel minder regeltjes zijn, en dus meer tijd en mogelijkheden voor werklozen om werk te zoeken, een eigen bedrijf te starten, te studeren, of vrijwilligerswerk te doen. Werkgevers zouden minder kosten hebben omdat de lonen lager zouden liggen. Tegenstanders van het basisinkomen benadrukken dat het veel (belasting)geld zou kosten, menen dat het basisinkomen mensen de motivatie zou ontnemen te gaan werken, of zien een principieel bezwaar tegen het ‘betalen’ van niet-werkende mensen. In oktober 2017 wordt de burgerpetitie ‘Basisinkomen 2018’, ondertekend door 40.000 mensen, aan de Tweede Kamer overhandigd. In de petitie wordt een basisinkomen van 1.000 euro per maand voorgesteld met een toelage voor kinderen onder de achttien jaar.

In 2015 geven vier gemeenten (Utrecht, Groningen, Tilburg en Wageningen) en hun universiteiten de wens te kennen om mee te doen aan een experiment binnen de zogenoemde Participatiewet (9 oktober 2003, ingevoerd met ingang van 1 januari 2015), waarin staat dat iedereen die kan werken moet worden ondersteund in het vinden van betaald werk. Het ‘bijstandsregime’ wordt door de nieuwe wet een stuk strenger en vooral de controle is aangescherpt. In het door de gemeenten voorgestelde experiment, *Weten Wat Werkt*, is een ‘sociaal minimum’ vastgesteld op 900 euro per persoon per maand ter vervanging van de verscheidene werkloosheidsuitkeringen.⁷⁴⁰ De gemeenten en de regering willen door middel van dit experiment onderzoeken hoe mensen het beste naar betaald werk en uiteindelijk naar bijstandsonafhankelijkheid geleid kunnen worden. Utrecht hoopt hier aan het begin van 2016 al mee te starten, maar er is dan nog geen toestemming van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.⁷⁴¹ Staatssecretaris Jetta Klijnsma van Sociale Zaken (PvdA) geeft in september 2016 de wettelijke kaders aan waarbinnen de experimenten moeten worden uitgevoerd. De gemeenten krijgen minder ruimte voor de proeven dan waarom ze hadden gevraagd.⁷⁴² Op 1 maart 2017 worden het *Tijdelijk besluit experimenten Participatiewet* en de *Tijdelijke regeling experimenten Participatiewet* gepubliceerd en een maand later lijken de experimenten van start te kunnen gaan.⁷⁴³

⁷⁴⁰ Zie: “Participatiewet”, op: Overheid.nl. <http://wetten.overheid.nl/BWBR0015703/2018-01-01> (geraadpleegd 14 maart 2018).

⁷⁴¹ “Proef ‘basisinkomen’ Utrecht op zijn vroegst in januari”, *De Utrechtse Internet Courant*, 5 augustus 2015.

⁷⁴² Huisman, Charlotte. “Vier steden mogen experimenteren met soepelere bijstand”, *De Volkskrant*, 3 juli 2017.

⁷⁴³ Nieuwsbericht Rijksoverheid: “Experimenten met de Participatiewet”, op: <http://www.rijksoverheid.nl/https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2017/03/06/experimenten-met-de-participatiewet> (geraadpleegd 14 maart 2018. Zie ook: “Besluit van 22 februari 2017, houdende vaststelling van het Hotspot-monitor gemeente Utrecht | 29 november 2018

Deze proeven zijn gebaseerd op het idee van een basisinkomen en worden ook vaak als zodanig aangeduid, maar komen in werkelijkheid neer op experimenten met ‘regelarme uitkering’, zoals de Utrechtse wethouder Victor Everhardt (D66) het noemt.⁷⁴⁴ De Participatiewet is enigszins aangepast voor het onderzoek: gedurende twee jaar mogen bijstandsgerechtigden niet meer dan 199 euro bijverdienen. Deelnemers doen vrijwillig mee, maar mogen zich gedurende het project niet terugtrekken. Ze worden ingedeeld in verschillende groepen, waaronder de ‘ontheffingsgroep’, die formeel geen verplichting heeft om werk te zoeken (maar als iemand uit deze groep blijkt geen of te weinig moeite te doen, wordt hij of zij wel uit het experiment gezet); de ‘intensiveringsgroep’, die juist extra verplichtingen en taken zal krijgen; de ‘vrijlatinggroep’, die naast het ontvangen van de bijstandsuitkering de helft van het inkomen mag houden maar met een maximum van een door de gemeente vastgesteld bedrag van maximaal 199 euro per maand (voor alleenstaanden); en de controlegroep. Anders gezegd: een eerste groep krijgt geen regels meer aangaande de uitkering, een tweede juist meer en strengere regels dan voorheen, en een derde een versoepeling en vermindering van bestaande regels.⁷⁴⁵ Wetenschappers van de Universiteiten van Utrecht, Groningen, Tilburg en Wageningen willen onderzoeken welke groepen het beste participeren in de maatschappij en/of het beste werk weten te vinden. Ook wordt gekeken naar de gezondheidseffecten van de nieuwe proefmaatregelen op personen uit de verschillende groepen.⁷⁴⁶ Niet alle bijstandsgerechtigden doen mee aan de experimenten, maar het onderzoek van de universiteiten richt zich wel op alle deelnemers.

Even lijkt het erop dat Utrecht de eerste gemeente zal zijn waar de experimenten van het *Weten Wat Werkt*-onderzoek daadwerkelijk van start zullen gaan. De plannen van de gemeente om in januari al aan te vangen met de proeven, blijken echter niet haalbaar, en worden uitgesteld tot 1 mei 2017. De Universiteit Utrecht laat weten dat tussen de vier- en achthonderd bijstandsgerechtigden zullen meedoen aan het experiment in deze gemeente.⁷⁴⁷ De toestemming van het Rijk laat echter nog steeds op zich wachten. Eind april wordt duidelijk dat de experimenten met regelarme bijstandsuitkeringen in Utrecht “voorlopig niet van start” kunnen, omdat de gemeente en het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid het nog altijd niet eens zijn over het onderzoeksplan.⁷⁴⁸

Op 3 juli 2017 krijgen vijf andere gemeenten (Groningen, Tilburg, Deventer, Wageningen en Ten Boer) groen licht van Klijnsma om met het experiment te beginnen. Utrecht, Amsterdam en Nijmegen wachten

Tijdelijk besluit experimenten Participatiewet (Tijdelijk besluit experimenten Participatiewet)”, *Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden*, nr. 69, 1 maart 2017. <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stb-201769.html?zoekcriteria=%3fzkt%3dUitgebreid%26pst%3dStaatsblad%26dpr%3dAlle%26spd%3d20170305%26epd%3d20170305%26jgp%3d2017%26nrp%3d69%26sdt%3dDatumUitgifte%26orgt%3dministerie%26pJanId%3d%26pnr%3d1%26rpp%3d10&resultIndex=0&sorttype=1&sortorder=4> (geraadpleegd 16 maart 2018).

⁷⁴⁴ König 2017.

⁷⁴⁵ “Proef ‘basisinkomen’ Utrecht op zijn vroegst in januari” 2015.

⁷⁴⁶ “Experimenten in de bijstand”, i.s.m. Marjet van Houten. Movisie. <http://gemeenten.movisie.nl>.

<https://gemeenten.movisie.nl/doel/participatie-bevorderen/beleid/experimenten-de-bijstand> (geraadpleegd 14 maart 2018); König 2017.

⁷⁴⁷ König, Eppo. “Utrecht eerste gemeente met proef ‘regelarme bijstand’”, *NRC Handelsblad*, 20 februari 2017.

⁷⁴⁸ Back, Maarten. “Experiment met ‘regelarme bijstand’ Utrecht uitgesteld”, *NRC Handelsblad*, 28 april 2017.

de beoordeling van de staatssecretaris nog af.⁷⁴⁹ De experimenten ontvangen veel kritiek in de Tweede Kamer, omdat er sterke gelijkenissen zijn met het concept van het basisinkomen, een gevoelig onderwerp. Vooral de VVD is hier fel op tegen. Begin september laat wethouder Everhardt weten dat de plannen voor de experimenten in Utrecht naar alle waarschijnlijkheid niet door kunnen gaan. De gemeente kan het niet eens worden met staatssecretaris Klijnsma en het Ministerie van Sociale Zaken over een specifiek detail: Utrecht is namelijk niet bereid de ‘tegenprestatie naar vermogen’ op te nemen in het akkoord. Bijstandsgerechtigden die meedoen aan het experiment zouden dan een tegenprestatie moeten leveren in de vorm van bijvoorbeeld vrijwilligerswerk.⁷⁵⁰ Hoewel een in het akkoord vastgelegde tegenprestatie in de praktijk niet per se hoeft te worden nageleefd, vindt de gemeente het hypocriet om iets te ondertekenen waarvan het niet van plan is dit op die manier uit te voeren.⁷⁵¹ Intussen begint de gemeente Amsterdam aan plannen om het experiment buiten de wet om te starten. Hoewel Utrecht hier de nadelen van inziet, volgt het de ontwikkelingen in de hoofdstad met grote interesse.

Op 21 december 2017 komt het verlossende nieuws: Utrecht kan toch beginnen met de *Weten Wat Werkt*-proeven. De gemeente heeft alsnog ingestemd met de ‘tegenprestatie naar vermogen’. De woorden ‘vrijwillig’, ‘stimuleren tot’ en ‘ondersteunen’ zijn uit het akkoord weggevallen en hiervoor in de plaats is nu ‘opdragen naar vermogen’ gekomen. In de praktijk blijven de geplande experimenten in Utrecht ongewijzigd en is de gemeente niet van plan het beleid van de tegenprestatie werkelijk in te voeren.⁷⁵² In februari 2018 gaat de proef in Utrecht eindelijk van start met ruim negenhonderd deelnemers. De proef zal anderhalf jaar duren.⁷⁵³

⁷⁴⁹ Huisman 2017.

⁷⁵⁰ “Participatiewet en de WWB maatregelen: een overzicht”, i.s.m. Marjet van Houten en Charlotte Hanzon. Movisie. <http://gemeenten.movisie.nl>. <https://www.movisie.nl/artikel/participatiewet-wwb-maatregelen-overzicht> (geraadpleegd 16 maart 2018)..

⁷⁵¹ Hoekstra, Diane. “Experiment met de ‘regelarme’ bijstand in Utrecht lijkt van de baan”, *Algemeen Dagblad*, 7 september 2017.

⁷⁵² “Utrecht kan starten met bijstandsexperiment”, RTV Utrecht, 21 december 2017.

⁷⁵³ “Utrecht start met bijstandsonderzoek”, RTV Utrecht, 21 februari 2017.